256.480

COLETTE

AZ ÖRVÉNY SZÉLÉN

LA VAGABONDE

FORDITOTTA:
KÁLLAY MIKLÓS

VILÁGIRODALOM-KIADÁS

A szerzőtől kiadásunkban megjelent:

GYEREKEK
A BŰNÖS ÁRTATLANSÁG
AZ ÖRVÉNY SZÉLÉN
AZ ÖRVÉNYBEN
CINCI
CINCI MEGHAL
MITSOU KISASSZONY

256.480
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
B 1300/1998
LELTÁRI SZÁM

Egyedül jogosított magyar kiadás!

Sárik Gyula könyvnyomdai műintézete Cegléd, 1927. — Telefon 57

Féltizenegy... Már megint tul korán kész vagyok. A pajtásom Brague, aki elősegitette elindulásomat a pantomimiában, gyakran szememre hányja ezt virágos szavakkal:

— Adta mükedvelő tojása, eridj! Neked mindig a körmödre van égve a dolog. Ha rád hallgatna az ember, már félnyolckor kifestené magát, miközben a vacsoráján csámcsog...

Három évi szinház és variété nem változtatott meg, mindig tul korán készen vagyok.

Tiz óra harmincöt... Ha nem nyitom ki ezt a százszor végigolvasott könyvet, amely itt hever a festékes asztalon, vagy a Paris-Sportot, amelyet az öltöztetőnőm éppen most pecsételt össze a szemöldök-crayonommal, egészen magamra vagyok hagyatva önmagammal és farkasszemet nézek azzal a festett arcu tanácsadóval, aki a tükör mögül bámul rám mélyre festett szemével, zsiros, violás péppel bedörzsölt szemhéjai közül. A két arca virit, akár a kerti lángvirág, az ajka feketés bibor, csillogó, mintha fénymázzal kenték volna be... Sokáig bámul rám és tudom, hogy megszólal. Azt mondja nekem:

— Te vagy az itt?... Teljesen egyedül, itt, ebben a fehérfalu zárkában, amelyre henye, türelmetlen rabkezek egymásbafont kezdőbetüket karcoltak be, vagy szemérmetlen és esetlen ábrákat rajzolgattak? Ezekre a gipszfalakra a tiédhez ha-

sonló, vörösre festett körmök vésték be az elhagyottak hivó szavát... Mögötted egy női kéz ezt karcolta be: *Marie*... és a név vége lángoló kacskaringóba szökken, amely ugy riad föl, mint valami segélykiáltás... Te vagy az itt, egészen egyedül ez alatt a dobogó mennyezet alatt, amely ugy reszket a táncosok léptei nyomán, mint a malom deszkája, ha jár a kerék? Miért vagy itt egész egymagad, és miért nem vagy másütt?...

Igen, ez a világos és veszedelmes óra... Ki fog kopogtatni fülkém ajtaján, miféle arc furakodik közém és a festett tanácsadó közé, aki a tükör mögül les rám?... Barátom, a Véletlen, talán lesz olyan kegyes még egyszer elküldeni hozzám rendetlen birodalmának szellemeit. Már csak benne bizom... és magamban. De főkép benne, aki kiránt a vizből, mikor már majdnem elmerülök s megragad és megráz, mint valami életmentő kutya, amelynek foga minden alkalommal belevág kissé a bőrömbe. ...Ugyannyira, hogy a kétségbeesett helyzetekben sose várom már a véget, hanem mindig a kalandot, a banális kis csodát, a mely ismét összefüzi egy csillogó láncszemmel napjaim elszakadt nyakékét...

Ez a hit, az igazi hit, gyakran szinlelt elvakultságával, lemondásainak jezsuitaságával és nyakasságával, amely remél még akkor is, mikor azt kiáltjuk: »Minden elhagyott!... Csakugyan, azon a napon, amikor uram, a Véletlen, más nevet venne fel szivemben, kitünő katholikus válnék belőlem...

Hogy reszket ma este a deszka! látszik, hogy hideg van: az orosz táncosok melegednek. Mikor mindnyájan, egyszerre kiáltják, hogy »Juj«!, éles és nyers hangon, mint a malacvisitás, akkor lesz tizenegyóra tiz. Az órám csalhatatlan, öt percet nem változik egy hónap alatt. Tiz óra: érkezem.

Madame Cavallier énekli három dalát: a *Kis kandallót*, a *Bucsucsókot* és az *Apró himibonut*. Tizóra tiz: Antoniev és a kutyák. Tizóra huszonkettőkor: puskalövések, kutyaugatás, vége a kutyaszámnak. A vaslépcső csikorog és valaki köhög: Jadin jön le, köhögés közben káromkodik, mert minduntalan rálép a ruhája szegélyére, ez valóságos szertartás nála... Tizóra harmincöt: Bouty, az illuzionista. Tizóra negyvenhét: az orosz táncosok és végre tizenegy óra tizkor: én.

Én... Mikor ez a szó eszembe jutott, önkéntelenül a tükörbe néztem. Mégis csak én vagyok az ott, mályvavörös álarcban, zsiros kék udvartól karikás szemmel, amely olvadni kezd... Megvárom, mig az arcom többi része is elmosódik... Hátha nem maradna más az egész tükörképemből, mint egy festék folt, a tükörlapra tapadva, mint valami hosszu sáros könny?...

De itt majd megfagy az ember. Összedörzsölöm a két kezemet, amely szürke a hidegtől a folyékony fehér alatt, amely zománccá fagy. Persze a fütőtest csöve jéghideg, ma szombat van, és szombaton a külvárosi közönségre háritják itt a terhet, a táncoskedvü és kicsit piszkos közönségre bizzák, hogy a termet befütse. S az artisták öltözőire nem gondolnak.

Ökölcsapás rázza meg az ajtót, ugy hogy még az én fülem is megreszket bele. Ajtót nyitok a partneremnek, aki román haramiának van öltözködve; napbarnitott, élethü.

— Rajtunk a sor tudod.

— Tudom. Nincs is nagyon korán. Már huzzák a kulisszát.

A vaslépcső tetején, mely a szinpadra visz, a száraz, poros meleg beburkol, mint valami kényelmes, piszkos köpeny. Miközben a mindig aggályoskodó Brague a szinfalak felállitására vigyáz, és felhuzatja a fenékreflektort, — a napnyugtá-

hoz, — az én szemem gépiesen tapad a fényes, kerek résre a függönyön.

Szép szombati ház a negyednek ebben a kedvelt kafékoncertjében. Sötét terem, a néhány reflektor nem elég arra, hogy megvilágitsa és bátran tehet száz szut, hogy nem talál egyetlen fehér inggallért sem a tizedik sor zsölyétől a második karzatig. Az egész fölött vörhenyes füst lebeg és ide hordja a hideg dohány és a rövid szivar förtelmes büzét, amelyet pedig jó messze szivnak.

Ezzel szemben a négy proscenium páholy — dekolletált hölgyek, flitter, tollas kalapok — olyan mint négy virágos kert... Szép szombati ház. De ahogy a kis Jadin kereken kimondja:

— Fütyülök rá, nem én zsebelem be a bevételt.

Mihelyt a nyitányunk első ütemei megszólalnak, valósággal fellélegzem, szinte hizom, könnyüvé leszek és nem érzek semmi felelősséget. A vászon erkélyhez dőlve nyugodtan nézem a szürke szemetet, — cipők sarát, port, kutyaszőrt, eltaposott szőlőt, — amely a padlót boritja, ahol nemsokára meztelen térdemet kell végighuznom s egy vörös mügeraniumot szagolgatok. Ettől a pillanattól fogva nem vagyok magamnál, minden jól fog menni. Tudom, hogy nem esem el táncközben, hogy a sarkam nem akad bele a ruhán szegélyébe és ha Brague brutális szoritása alatt összeroskadok, nem horzsolom le a könyökömről a bőrt és nem lapitom be az orrom. Homályosan hallom majd anélkül, hogy a komolyságomat elveszteném, a kis gépmestert, aki a legdrámaibb pillanatban durrogó hangokat pattant a szájával a szinfaltartó mögött, hogy megnevettessen bennünket... A durva erejü fény ragad magával, a zene kormányozza mozdulataimat, valami rejtelmes fegyelem segit és oltalmaz... Minden jól megy.

Nagyon jól ment minden. Szombati fekete kö-

zönségünk vad tetszészajjal jutalmazott, amelyben bravók, füttyök, kiáltozás és kedveskedő trágárságok olvadtak egybe, engem egy jól irányzott kis, kétszus szegfücsokor éppen a szájam szögletén talált, vérszegény fehér szegfük, amelyeket a virágárus lány karminos vizben áztatott, hogy megfesse őket. A kabátom hajtókájába tüzöm, bors és ázott kutya szaga van.

Kaptam egy levelet is, az imént adták át:

»Asszonyom, a zenekarnál ültem az első sorban, az ön színésztehetsége azt a hitet ébreszti bennem, hogy még más különlegesebb és sokkal lebilincselőbb tehetségeknek is birtokában van; részesitsen abban a gyönyörüségben, hogy ma este velem vacsorázik...«

Aláirva »Marquis de Fontanges«. — Istenem, bizony és a Delta kávéházban irták!... Hány előkelő és már rég kihaltnak hitt nemesi család sarja üti fel itt tanyáját a Delta kávéházban... Minden valószinüség ellenére is egészen közeli rokonságot sejtek e között a de Fontanges marquis és egy de Lavalliére gróf közt, aki a mult héten five o'clockra hivott meg a garszonlakásába. — Együgyü nagyzolás, de kiérzik belőle a nagyvilági élet regényes szeretete s a cimerek tisztelete, ami nem egy ütött-kopott kalap alatt bujkál itt a lézengő naplopók negyedében.

*

Szokás szerint nagy robajjal zárom be magam mögött földszinti lakásom ajtaját. A fáradtság, a kimerültség, a megkönnyebbülés sóhaja ez? — vagy a magánosságtól való félelem csalja ajkamra? Ne keressük, ne keressük!

De mi van velem ma este?... Ez a fagyos

decemberi köd, tele csillogó jégpikkelyekkel, amely szines udvarban reszket a gázlángok körül s amely a kreozót izével ülepedik az ajkakra... Azután meg ez az uj negyed, ahol lakom, amely egész fehéren mered föl a Terne-k mögött, csüggeteggé teszi a tekintetet és a lelket.

A gáz zöldes fényében az uccám ebben az órában olyan, mint valami krémhinár, csokoládé, gesztenye, kávé, és sárga karamelkrém, — szétmállott, olvadt dessert, amelynek tetején ott uszik a kőépületek fehér nougatja. Az én házam is, amely egész magánosan áll az uccában, olyan, mintha nem volna igazi. De ezek az uj falak, ezek a parányi lakások, mérsékelt árért meglehetős kényelmes menedéket nyujtanak az olyan »magános hölgyeknek«, mint én vagyok.

Ha valaki magános hölgy, azaz a fekete szörny, a rémület és a nyomorult pária egy személyben a háziurak előtt, kap azon, amit talál, meghuzza magát, ahol lehet és eltüri, hogy a vakolat még friss...

Az a ház, amelyben lakom, könyörületesen a »magános hölgyek« egész koloniájának ad menedéket. A félemeleten egy valóságos Young maitresse lakik, Young-Autó természetesen; fölötte de Bravailles gróf igen »tartózkodó« modern barátnője, még följebb két szőke testvér, fogadja minden nap egy jobban szituált ur látogatását a nagyiparból; legfelül pedig egy rettenetes kis pillangó éjjel-nappal egy falka pórázáról eloldott foxterrierrel viháncol: sikoltozás, zongora, ének, üres üvegek, melyeket az ablakon dobálnak ki...

— Ez a ház szégyene, — mondta egyszer Young-Automobilné őnagysága.

S legvégül a földszinten itt vagyok én, aki egyáltalában nem sikoltozok, nem játszom zongorán, aki nem fogadok urakat, s hölgyeket még kevésbbé... A kis béka a negyedik emeleten tul nagy

lármát csap, én pedig nem csapok elég nagyot; a házmesterné meg is mondja nekem:

— Olyan furcsa, sose tudja az ember, hogy a Nagysága itthon van-e, hangját se hallani. Ki hinné egy müvésznőről!

Ah, milyen csuf decemberi este. A fütőtest jodoform szagu. Blandine elfelejtette betenni a melegvizes palackot az ágyba és még a kutyám is leverten, szükölve, fixósan emeli rám fehér és fekete pillantását és elő se bujik a kosarából. Istenem! nem követelek én diadalkaput, kivilágitást, de azért mégis csak...

Oh, kutathatok mindenütt, a szögletekben, az ágy alatt, nincs itt senki, de senki — csak magam. Szobám nagy tükre nem sugározza már vissza rám a varieté cigánylányainak festett képét... nem tükröz mást... csak engem.

Itt vagyok hát a magam valóságában. Ma este nem kerülhettem ki a találkozást a hosszu tükörrel és százszor kijátszott, százszor hallott, százszor elmulasztott, ujrakezdett és megszakadt monológjával... Sajnos előre érzem, hogy hiábavaló lesz minden kibuvó. Ma este nem jön álom a szememre, és a könyv varázsa, — oh az uj könyv, az egészen friss kötet, amelynek nedves festék és uj papir szaga az olaj, a mozdonyok, az utrakelések illatát idézi emlékezetembe, — a könyv varázsa nem fog elforditani önmagamtól...

Itt vagyok hát a magam valóságában. Egyedül, egészen egyedül és kétségkivül az egész életre. Már egyedül. Bizony nagyon korán. Elmultam, anélkül, hogy ezt magamra megalázónak hinném, harminc, mert ezen az arcon itt, az enyémen csak a kifejezés ér valamit, amely életet önt belé és a bizalmatlan mosoly, mely rajta játszik, — az amit Marinetti az én *gaiezza volpinámnak* nevez... Róka, amelyben annyi rosszindulat nincs, hogy egy tyuk is megfoghatná... Róka, amelyben nincs semmi mohó-

ság, mert csak a csapdára és a ketrecre emlékszik... Vidám róka, igen, de csak mert a szája szögletére és a szemére akaratlanul mosoly rajzolódik... Róka, amely belefáradt a táncba, amelyet mint rab járt a zene hangjára...

Mégis igaz, hogy rókához hasonlitok. De egy helyes, finom kis róka nem csunya, ugy-e? Brague azt is mondja, hogy olyan vagyok, mint a patkány, mikor a számat csucsoritom és összehunyoritom a szemem, hogy jobban lássak... Nincs miért haragudnom rá.

Ah, mennyire nem szeretem látni ezt a csüggedt szájat, ezeket a petyhüdt vállakat, és ezt az egész unott testet, amely egészen összegörbed, amint igy a féllábán pihen... Hogy csüng a hajam, milyen kócos, mindig sokáig kell kefélni, mig visszakapja fénylő dódszinét. Ime a szemem, amely körül még ott a crayon kék karikája és a körmöm, melyen a rouge kétes vonalat hagyott... Nem szedem rendbe magam csak legalább jó ötven percig tartó fürdéssel és ápolással...

Már egy óra... Mire várok még? Egy jó csipős korbácsütésre, hogy elinditsa a csökönyös állatot... De senkitől nem kapok, mert... mert egészen egyedül vagyok. Milyen jól látni ebben a hosszu keretben, mely a képemet körülveszi, hogy megszoktam már a magános életet.

Egy közömbös látogató előtt, ha valami szállitó jönne, sőt még Blandine, a szobaasszonyom előtt is kihuznám a nyakam, amely csak ugy lóg a vállamon, a derekam, amely egész elferdülve pihen, összekulcsolnám két üres kezemet... De ma éjszaka, egyedül vagyok.

Egyedül! Ugy fest, mintha panaszkodnék ezért, csakugyan!

— Ha magánosan élsz, — mondja nekem Bra-

gue, — ez csak azért van, mert magad is így akarod, nemde?

— Ugy van, — »így« akarom, sőt csak *akarom*, — egész röviden. Csakhogy hát... vannak napok, mikor az egyedüllét a magam korabeli lénynek részegitő bor, amely mámorossá tesz a szabadságával és más napok, mikor keserü hangulat és ismét más napok, mikor méreg, amelytől fejjel megy az ember a falnak.

Ez este nagyon nem szeretnék választani. Szeretném beérni a tétovázással, s szeretném, ha nem tudnám megmondani, vajjon azt a borzongást, amely végigfut rajtam, mikor a takaró alá bujok, a félelem, vagy a kellemes érzés okozza-e.

Egyedül vagyok... és már igen régóta. Mert már egészen behódolok a magánbeszéd szokásainak, annak, hogy a kutyámmal, a tüzzel, vagy a saját tükörképemmel társalogjak... Az a mánia ez, amely a remetéket és a vén rabokat fogja el... de én szabad vagyok... És ha belül magammal beszélgetek, ez irodalmi szükséglet, hogy rendbeszedjem és formába öntsem a gondolataimat.

Ott velem szemben, a tükörlap másik oldalán, a tükröződéseknek ebben a titokzatos szobájában, az a nő, aki »rossz utra tért«. Azt is mondják, rólam, hogy »szinházhoz mentem«, de soha nem neveznek szinésznőnek. Miért? Leheletnyi árnyalat udvarias megtagadása a közönség, sőt maguk a barátaim részéről is, annak, hogy megadjanak nekem egy bizonyos fokot azon a pályán, amelyet magam választottam... Rosszutra tért irónő, ennek kell maradnom mindenki számára, nekem, aki nem irok már, nekem, aki lemondok az irás gyönyörüségéről és fényüzéséről...

Irni! irni tudni, a hosszas álmodozást jelenti ez a fehér papirlap előtt, az öntudatlan firkálást, a toll játékát, amely körbe jár, egy tintafolt körül, amely belemar a befejezetlen szóba, lefirkant-

ja, apró nyilacskákkal tüskézi tele, felékesiti csapokkal, lábakkal, mig el nem veszti olvasható szóformáját, fantasztikus rovarrá vedlik és mint tündérlepke röppen el...

Irni!... Ez a hipnotizált tekintet, amely odatapad az ablak tükörképére az ezüst tintatartón... az isteni láz, amely elönti az arcot, a homlokot, miközben valami boldog halál dermeszti meg a kezet, mely a papiron ir. Vagy jelenti a megfeledkezést is az órákról, a henyélést a pamlag sarkában, a kicsapongó ölelkezést a teremtő ihlettel, amelyből összetörve, elbutulva kerül ki az ember, de egyben kárpótolva is már és magában hordozva a kincset, melynek terhét lassankint rakja le a szüz papirlapra a kis fénykörben, amely a lámpa alatt megbuvik...

Irni, dühvel kiönteni minden őszinteséget a kisértő papirra, oly gyorsan, de olyan gyorsan, hogy olykor a kéz küzdelemre kel és lázadón viaskodik, mert agyonhajszolja a türelmetlen istenség, amely vezeti... és másnap az aranyág helyén, amely csodálatosan borult virágba, egy lobogó óra alatt száraz galyat találni, elvetélt virágot...

Irni! ráérő gyönyör és szenvedés! Irni!... Hébehóba érzem még a szükségét, élénken, mint nyáron a szomjuságot... hogy jegyezgessek, rajzolgassak... Megfogom még a tollat, hogy elkezdjem a veszedelmes és csalóka játékot, hogy megragadjam és lerögzitsem a toll engedelmes, páros hegyével, a birizgáló, az eliramló, az izgató jelzőt... De az egész csak rövid válság... egy heggedt seb viszketése...

Nagyon sok idő kell az iráshoz. Aztán meg, én nem vagyok Balzac... A törékeny mese, melyet nagynehezen felépitek, összeomlik, ha a szállitó becsenget, mikor a cipész a számlát hozza, mikor a megbizottam és az ügyvéd telefonál, ha a szinházi ügynök az irodájába hivat valami »fellépés miatt,

a városban olyan embereknél, akiknél van minden jó, akik azonban nem szoktak nagyon erős árakat fizetni«.

Nos, mióta egyedül élek, először élnem kellett, azután elválnom, majd folytatnom tovább az életet... Mindez nagy tetterőt és hihetetlen kitartást kíván. És vajjon hová vezet? Nincs számomra más rév, mint ez a banális szoba, vásári, XVI. Lajos stílusban, nincs más állomásom, mint ez az átléphetetlen tükör, amelyben a tulajdon homlokomba ütöm a homlokom.

Holnap vasárnap... Délelőtti és esti előadás az Empyrée-Clichyben. Már két óra. Itt az ideje, hogy aludni menjen »egy irónő, aki rossz utra tért«.

*

— Mozogj, az Istenért, kapd össze magad! Jadin nincs itt.

— Mi az, nincs itt? Beteg?

— Beteg? Igen! Az ördögbe... Egykutya nekünk; mi husz perccel korábban jövünk.

Brague, a pantomimtáncos, épp most ugrott ki a cellájából az én folyosómra, egész ijesztő volt kakiszinre festett arcával és én futok a fülkémbe mert elrémit a gondolat, hogy életemben először, el találok késni.

Jadin nincs itt. Az idegességtől reszketve sietek. A mi negyedünk közönsége nem ismeri a tréfát, kivált vasárnap délelőtt. Ha, mint állatszeliditőrendezőnk mondja, csak ötpercig »éheztetjük« két szám között, orditozás kezdődik, kiflivégek, narancshéjak repülnek...

Jadin nincs itt... Ez várható volt napról-napra.

Jadin kis énekesnő, olyan ujonc még a café-concertben, hogy nem volt ideje sárgára oxygénezni

gesztenyebarna haját; egyenesen a külső boulevardról ugrott be a szinpadra, mert nagy étvágya támadt kétszáztiz francot keresni havonta az énekével. A szerencse (?) kimélet nélkül kapta fel és olyan mintha védekező könyöke és egész kis önfejü személye, amely meghorpadt mint a csatornacső, a nagyzási hóbortba esett és erőszakos sors csapásait akarná kivédeni.

Az ucca csipkedő, csufondáros módján énekel és nem is jut eszébe, hogy máskép is lehet énekelni. Szendére erőlteti érdes és tolakodó kontraaltját, ami igen jól illik fiatal, rózsás és duzzogó apache-képéhez. Ugy ahogy van, tulhosszu ruhájával, amelyet, Isten tudná, hol vásárolt, gesztenyeszin, még csak meg sem ondolált hajával, ferde vállával, amely olyan, mintha még most is a fehérnemüs kosarat cepelné, a pihével az ajkán, amely egészen fehér az olcsó, goromba rizsportól, — imádja a közönség. Az igazgatóság a jövő szezonra »fényes« kilátásokkal biztatja, ő lesz a »második star«, a gázsiemelésről majd aztán lehet beszélni. Jadin sugárzó és csupa ujongás a szinpadon. Minden este ráismer a második karzat közönségében egy-egy gyerekkori cimborájára, valami kis uccalányra és nem állja meg, hogy ne üdvözölje és félbe ne szakitsa szentimentális trilláit egy vidám rikkantással, az iskoláslányok éles kacajával, sőt egy-egy »csattanóst« sózva a hátsó fertályára....

És ő hiányzik ma a müsorból. Egy félóra mulva viharzani fog a terem és kiáltoznak majd: Jadin, Jadin! és dobognak a sarkukkal és csengetnek a poharakon a kávés kanalakkal.

Ez előre várható volt. Azt mondják, Jadin nem is beteg, és a rendezőnk igy dohog magában:

— Képzeljék csak, náthás. Az ám, bele botlott egy hegyes karóba. Valami zsiros chequkkel kötözik a sebét. Különben óvatosabb lett volna...

Jadin inyenc barátra akadt, aki más negyedben

lakik. Élni csak kell... És ő hol ezzel, hol amazzal élt, mindenkivel, aki jött... Látom-e még valaha kis sárkányprofilját, amelybe szemig be volt huzva a »divatos satyak«, amelyet maga fabrikált. Még tegnap is bekukkant a fülkémbe rosszul rizsporozott pofikájával, hogy megmutassa nekem legujabb kreációját, egy nyulprém sapkát, »valódi fehér rókát« kérem, amely tulszük volt neki és ugy lenyomta két oldalt a Jadin kis fülét, hogy szinte vörös volt...

— Mintha csak Attila köpte volna ki, — mondta Brague nagy komolyan.

— Jadin meglépett... A hosszu folyosó, melyet négyszögü kis fülkék szegélyeztek, zsong és rikácsol; ugy látszik mindenki ezen a szökésen rágódik, kivéve engem... Bouty, a kis komikus, aki Dranem kupléit énekli, a fülkém előtt sétál, törpének van maszkirozva, egy pohár tejet tart a kezében s hallom, hogy jósolgat:

— Szóval meglógott. Én nem adtam volna már csak öt, hat napot, legfeljebb na egy hónapot Jadinnek. A tulajnak most tátva marad a szája... De azért most sem jut eszébe, hogy emeljen az artistáknak, akik a boltját fentartják... Hanem jól jegyezzék meg amit mondok... Jadint nemsokára viszontlátjuk... ez csak olyan kis kiruccanás. Ezt a lányt egészen más fából faragták, nem tud ez megtartani egy palit.

Kinyitom az ajtót, hogy beszéljek Boutyval s közben végigsimitom a fehér folyadékos poharat.

— Magának se szólt semmit a távozásáról, Bouty?

Vállat von, felém forditja vörös gorilla ábrázatát, fehérkarikás nagy szemével.

— Motyogott valamit. De nem vagyok én az anyja...

Igy szól, azzal nyelni kezdi nagy kortyokban a tejet, s ez a tej olyan kékes, akár a keményitő.

Szegény kis Bouty, aki minden bohócmutatvá-

nyához magával hozza krónikus bélbaját és pasz-teurlizált tejespalackját. Ha lemossa cinóbervörös és krétafehér maszkját, kellemes, sápatag, értelmes és finom arca van, szép szeme gyöngéd nézésü és a szive hüséges, mint a kutyáé; most nincs gazdája, de kész odaadón szeretni bárkit, aki magához fogadja. Betegsége és durva mestersége egészen elcsigázza, nem eszik csak tejet és főtt makarónit s mégis van ereje énekelni és néger tancokat ropni huszpercig egyfolytában. Mikor a szinpadot elhagyja, kimerülten esik össze a szinfalak mögött és képtelen mindjárt lemenni a fülkéjébe... Hitvány kis teste ugy hever ott, mintha halott volna és néha egészen elzárja az utamat és én megkeményitem a szivem, hogy ne hajoljak le hozzá, föl ne emeljem és segitségért ne kiáltsak. A cimborái és az öreg gépmester csak a fejüket csóválják és azt mondják rá:

— Bouty, az az artista, aki nagyon hamar »*fatig*«.

— Repüljünk, repüljünk! Gyorsvonat! A terem nem nagyon lármázott Jadinért! Ez jó jel!

Brague feltaszit a vaslépcsőn, a poros hőség s a suffita lámpák fénye együtt egészen elkábit, ez a matiné ugy telt el, mint valami zsufolt álom s a nap felerésze is leolvadt magam se tudom hogy és csak az ideggyötrő hidegre emlékszem belőle, a gyomorégésre, amely a reggelit követi, ha nagyon korán és hirtelen, még félig sötét éjtszakában kel fel az ember. Egy óra mulva ittt az ebéd ideje, és azután taxiba ülök és kezdődik megint elölről...

És ez igy fog tartani egy hónapig. A mostani müsor meglehetősen tetszik, de amugy is tartani kell a revüig.

— Nagyon jól van ez igy, — mondta Brague, — negyven napig nincs gondunk semmire.

És a kezét dörzsöli.

Nincs gondunk semmire... Ha én is ugy tehetnék, mint ő... Nekem van gondom nemcsak erre a negyven napra, de egész évre, az egész életre... Mennyi ideig kell még járnom music hallból szinházba, szinházból varietébe... Ajándékok, amelyeket udvarias hangon érdekeseknek szokott találni az ember. Ráadásul elismerik, hogy »az arcjátékom preciz«, — az »előadásom kifejező« s a »plasztikám hibátlan«. Ez mind nagyon kedves. Sőt több, mint kivánni lehet. De... hová vezet mindez?

Mindegy, látom, hogy valami kegyetlen, sötét válság közelit... Nyugodtan, edzett szivvel várom, bizonyos vagyok benne, hogy ráismerek normális fázisaira és megint csak legyőzöm. Senki nem is tud majd róla semmit. Ez este Brague rám sandit átható kis szemével, de csak ennyit mond:

— Már megint a holdban jársz, mi?

Visszatérve a fülkémbe, megmosom ribizkevizzel festett kezemet a tükör előtt, amelyben haragos szemmel mérjük végig egymást, festett arcu tanácsadóm meg én, egymás méltó ellenfelei.

Szenvedés... megbánás... meghosszabbitása álmatlansággal, magános tépelődéssel az éj legmélységesebb óráinak; ezt ki nem kerülhetem soha. És valami halottas vidámsággal nézek elébe, egy még fiatal és ellenálló lény nyugalmáva, aki jobb napokat is látott... Két szokásom adott erőt hozzá, hogy visszatartsam könnyeimet: az, hogy rendesen elrejtem a gondolataimat és hogy a szempillám festve van...

— Szabad!

Kopogtak és én egészen elmerülve, gépiesen feleltem.

Nem Brague, nem is a vén öltöztető nő, egy ismeretlen férfi, magas, szikár, fekete, meghajtja födetlen fejét és egy szuszra elmondja mondokáját:

— Asszonyom, egy hete járok ide tapsolni magának az *Emprise*-be. Megfogja bocsátani, hogy a látogatásom kissé... nem egészen helyénvaló, de azt gondolom, hogy az a csodálat, amellyel az ön tehetségének adózom... bámulatos plasztikájának... igazolja ezt az... inkorrekt bemutatkozást is... és hogy...

Nem válaszolok semmit ennek a hülyének. Izzadva, kifulladva, félig megnyílt ruhában törülöm a kezemet és közben olyan szemmelláthatő dühvel nézek rá, hogy szép mondata hirtelen elhal, derékbaroppan.

Pofon üssem, ott hagyjam karminos víztől még nedves ujjaim nyomát a képén? Vagy felemeljem a szavam és bele vágjam szögletes, csontos, fekete bajusztól övezett arcába azokat a szavakat, melyeket a kulisszák közt és az utcán tanultam?

Szomoru, szénfekete szeme van ennek a betolakodónak...

Nem tudom, mit mond neki a tekintetem és a némaságom, de az arca hirtelen megváltozik:

— A teremtésit. Asszonyom, mégis csak faragatlan egy durva fickó vagyok én, de későn jövök rá. Dobjon ki az ajtón, csak tessék, megérdemlem. De engedje meg, hogy előbb a lábához tegyem tiszteletteljes hódolatomat.

Köszön, mint az az ember, aki távozni készül... és nem megy. A férfiak kissé kihivó sunyiságával várja hirtelen megváltozott modorának jutalmát és — mert én nem vagyok olyan rettenetes — meg is kapja:

— Ezek után udvariasan mondom meg Uram, amit az előbb még egész kurtán mondtam volna, távozzék innen.

És mint jó leányhoz illik, nevetve mutatok neki ajtót. Ő nem nevet. Ott marad és a keze, mely eddig nyitva lógott le, ökölbe szorul. Ez a mozdulat csaknem fenyegetővé teszi, sután áll ott, egy igazi

favágó kissé nehézkes tartásával. A mennyezet lámpája visszatükrözik oldalt fésült fekete haján, amely olyan sima, mántha be volna lakkozva; de a szeme menekül előlem s visszahuzódik mély gödrébe...

Nem nevet, mert vágyakozik rám.

Semmi jót nem akar nekem ez az ember... engem akar. Nincs kedve tréfálni, még vastagabban sem... Ez végül is feszélyez engem és jobban szeretném... ha nekihevülne.... s egész szabadon játszaná a jóllakott férfi szerepét, aki a finom ebédet egy kis látványossággal öblitette le a zenekari ülésben...

Ez égő vágy, amelyet irántam érez, feszélyezi, mint valami alkalmatlan fegyver.

— Nos, uram, hát nem megy?

Kapkodva valaszol, mintha álmából ráztam volna fel:

— Megyek, megyek, Asszonyom. Hogyne mennék! De kérem fogadja bocsánatkérésemet

— ...és kiváló tiszteletem kifejezését! — fejeztem be önkéntelenül.

A helyzet nem valami mulatságos, de azért nevet — nevet végre, elhagyja makacs kifejezését, amely egész kihozott a sodromból.

— Nagyon kedves magától, hogy kihuz a vizből, Asszonyom. De szerettem volna még valamit kérni.

— Oh nem, mert elhordja innen magát tüstént, már eddig is érthetetlenül sokáig próbára tette türelmemet, és kiteszem magam annak a veszélynek, hogy tüdőgyulladást kapok, ha nem vetem le ezt a ruhát, amelyben ugy kimelegedtem, mint három szénhordó.

És kituszkoltam az ujjam hegyével, mert amint a ruhám levetéséről kezdtem beszélni, ismét szomoru és merev tekintetet öltött az arca... Mikor az ajtót bezártam és bereteszeltem, hallottam, amint fojtott hangon könyörög:

— Asszonyom, Asszonyom!... azt akartam tudni,

szereti-e a virágot? És melyik a kedvenc virága?

— Uram, Uram! hagyjon békében. Én sem kérdezem magától, ki a kedvenc költője és azt sem, hogy a tengert szereti-e jobban, vagy a hegyeket! Menjen hát innen!

— Megyek Asszonyom! Jóestét Asszonyom!

Ah ez a nagy fatuskó, ez a faragatlan és ostoba férfi utját vágta a sötét válságnak... és ez is valami.

Három év óta eféle szerelmi hóditásaim vannak... Egy ur a tizenegyes zsölyéből, egy ur a négyes számu proszcénium páholyból, az uccagyerek a második emeleti karzatról... Egy levél, két levél, egy csokor, aztán ismét egy levél... ez minden. A némaságom hamar elveszi a bátorságukat, de be kell vallanom, hogy nem is tulságosan makacskodnak.

A sors, különben, hogy kimélje erőimet, ugy látszik távol tartja tőlem azokat az elszánt szerelmeseket, azokat a szoknyavadászokat, akik egész a vizbeugrásig hajszolják a nőket... Azok, akiket kisértetbe ejtek, nem irnak nekem szerelmes leveleket. A leveleik követelők, durvák, félszegek, s a vágyaikat öntik sorokba, nem a gondolataikat... Kivéve egy szegénykét, aki tizenkét oldalon át-huztavonta fecsegő és alázatos szerelmét. Nagyon fiatal lehetett. Azt álmodta magáról, szegény suhanc, hogy Charmant herceg, hogy gazdag és hatalmas: »Mindezt itt a borozó asztalon irom magának, ahol reggelizem és valahányszor a fejem felütöm, a szemben levő tükörben mindig ezt a csunya pofámat látom...«

Még képzelte is tán magát valakinek ez a »csunya pofáju« kis szerelmes, kék palotáiban és elvarázsolt berkeiben!

Senki sem vár engem azon az után, amely nem vezet sem a dicsőséghez, sem a gazdagsághoz, sem a szerelemhez.

Semmi sem vezet, — jól tudom én, — a szere-

lemhez. Az veti magát utatokba. Elzárja örökre, vagy ha eltávozik, feldulva, fenekestől felforgatva hagyja ott az utat.

Ami az életemből megmaradhat, azokat a kétszázötven szabálytalan alaku és szines fadarabkából összerakható játékokat juttatja eszembe. Az volna tán a feladatom, darabról-darabra összeállitsam az eredeti ábrát: az egyszerü kis házikót az erdő közepén. Nem, nem, valaki szétdulta minden vonalát a szelid tájnak, még csak a szilánkjaira sem tudok ráakadni a kék tetőnek, melyet sárga zuzmó futott be, sem a vadszőlőt, sem a mély erdőt, amelyben nem énekel a madár...

Nyolc évig voltam házas, három éve vagyok elválva; ez teszi ki életem harmadát.

Volt férjem? Mindnyájan ismerik. Adolphe Taillandy, a pasztellfestő. Husz év óta ugyanazt a női portrét festi: ködös és aranyba csillanó háttérbe, amelyet különben Levy-Dhurmertől kölcsönzött, dekolletált nőt állit, kinek haja, mint valami aranygyapju, dicsfénnyel övezi pihés arcát. A test, a halántékon, a nyak árnyában, a keblek gömbölyüségén ugyanabba a megfoghatatlanul finom hamvasságba játszik, kékesbe, mint a szép szőlőé, mely kisértetbe ejti az ajkat:

— Potel és Chabot nem csinálja jobban! — mondta egyizben Forain, férjem egyik pasztellje előtt.

De még hires »hamvassága« ellenére sem hiszem, hogy Adolphe Taillandy tehetség. De azt szivesen elismerem, hogy portréi ellenállhatatlanok a nők számára.

Először is elszántan szőkén lát. Még de Guimont Fautru-né hajzatát, ezt a kopott, száraz barnaságot is ugy felcicomázta vizszinü és arany reflexekkel, amelyet isten tudná, honnan kapott, hogy

jól elosztva őket fakó arcán és görög orrán, — valósággal buja velencei nőt csinált belőle.

Taillandy az én arcképemet is megfestette, régebben... Már nem lehet tudni, vajjon én vagyok-e az a fénylő arcu kis bachansnő, aki ugy hordja az arca közepén a szeplőt, mint valami gyöngyház lárvát és még emlékszem, mennyire meg voltam lepve, mikor láttam, milyen szőke vagyok. Még arra is emlékszem, milyen nagy sikere volt ennek a pasztellnek és a többinek, mely utána következett. Ott volt de Guimont-Fautru grófné, Avelot báróné, Madame de Chalis és Madame Rober-Durand, továbbá Jane Doré, a hires énekesnő portréja, — azután következtek a modellek névtelensége folytán kevésbé jelentősek, ugymint J. R. kisasszony, S. S. kisasszony, U. asszony, Van O... asszony és F. W. ur arcképei.

Ez volt az a korszak, midőn Adolphe Taillandy a szép férfiak, neki annyira illő cinizmusával jelentette ki:

— Nem akarom modelnek, csak a szeretőimet és szeretőimnek csak a modeljeimet.

Én részemről nem ismertem más tehetségét, csak a hazugságot. Egyetlen nő sem, a női közül egyetlen egy sem tudta annyira becsülni, csodálni, rettegni és átkozni ezt a hazudozási dühét. Adolphe Taillandy hazudott, büszkén, gyönyörüséggel, fáradhatatlanul, csaknem akaratlanul. Számára a házasságtörés csak egy neme volt, — még pedig nem is a leggyönyörködtetőbb neme, — a hazugságnak.

Olyan buja erővel, olyan gazdag változatosságban, olyan tékozló bőséggel virult ki a hazugságokban, hogy a kor sem meritette ki. És mig egyrészt a legaprólékosabb finomságokkal módolta ki találékony csalásait, amelyeket ezernyi gonddal készitett elő és a mesteri furfang minden leleményével felékesitett, ugyanakkor láttam, hogy ravasz fortélyosságát durva, nevetséges, otromba csi-

nyek és gyerekes, sőt csaknem együgyü mesékre fecséreli el...

Találkoztam vele, feleségül mentem hozzá, több mint nyolc évig éltünk együtt... és mit tudok róla? hogy pasztelleket fest és hogy szeretői vannak. Azt is tudom még, hogy a lét megzavaró csodáját szinte naponkint más alakban váltja valóra, az egyik nő számára »izom munkás«, aki csak a mesterségével törődik, — a másik számára csábító, lelkiismeretlen kalandor, — a harmadik számára atyáskodó, kedves, aki a futó szeszélybe a vérfertőzés kedves mellékizét keveri, — megint van más, akinek a kifáradt, elhasznált, vénülő művészt játssza, aki kivánatos idyllel ékesiti őszi alkonyát; sőt van olyan is, akinek egyszerüen a még mnidig jókarban lévő nőbarát, vagy ha ugy tetszik, parázna fickó, — ott van azután a jóházból való libácska, aki beleszeret s akit Adolphe Taillandy felhuz, meggyötör, eltaszit és megint magához emel egy mondain regény müvész hősének minden irodalmi kegyetlenségével.

Ugyanaz a Taillandy ölti magára minden átmenet nélkül annak a nem kevésbé konnvencionális, de divatjátmult müvésznek a bőrét, aki hogy legyőzze egy kis férjes nő, egy két gyermekes anya végső ellenállását, eldobja krétáit, összetépi vázlatait, igazi könnyeket sir, amelyek átáztatják II. Vilmos bajuszát s felkapja nagyszélü spanyol kalapját, hogy a Szajnának rohanjon.

Van még sok másféle Taillandy is, akit soha nem fogok megsimerni, nem is szólva egyik legrettenetesebb formájáról, Taillandyról, az üzletemberről, a pénzgyümölcsöztető és pénzharácsoló Taillandyról, aki cinikus, durva, közönséges vagy meglapuló, aszerint, amint az üzlet természete megköveteli.

Melyik az igazi e között a sok ember között? Alázatosan bevallom, hogy máig se tudom. Azt hiszem, nincs is igazi Taillandy... A hazugság-

nak ez a balzaci zsenije egy napon hirtelen csak megszünt kétségbeejteni, sőt izgatni is. Valamikor valami félelmetes Machiavelli volt számomra... pedig talán csak Fregoli lehetett.

Különben most is az. Sokszor enyhe részvéttel gondolok a második feleségére. Élvezi-e még boldogan, gyönyörüségben azt, amit fölöttem aratott diadalának nevez? Nem, ezidőszerint már rémülten, tehetetlenül kezd rájönni, kihez is ment feleségül... Csak most hajlik még a mély szakadék fölé, vagy már zuhan is a fenekére, véresre karcolva a tövisektől, melyek rajtam is sebhelyeket kaptak?...

Istenem, milyen fiatal voltam, hogy szerettem ezt az embert és mennyit szenvedtem... Ez nem fájdalmas sikoltás, vagy bosszuért kiáltó panasz, csak ugy sóhajtom el ezt néha, mintha azt mondanám: »Ha tudnák, milyen beteg voltam négy évvel ezelőtt.« És mikor bevallom, hogy olyan féltékeny voltam, hogy meg akartam ölni s azután meghalni, ez éppen olyan formában történik, mint mikor az emberek elmondják: »Én 70-ben patkányt ettem...« Emlékeznek rá, de nem őrizték meg csak az emlékét. Tudják, hogy patkányt ettek, de nem tudják felébreszteni magukban sem az iszonyat borzongását, sem az éhség lázát.

Az első csalások, az első lázadozások és megalázkodások után, amelyek egy forró szerelem görcsös belekapaszkodásai voltak a reménybe és az életbe, büszkén és megfoghatatlan makacssággal kezdtem szenvedni és megpróbálkoztam az irodalommal.

Tisztán azért a gyönyörüségért, hogy visszamenekülhessek a még egészen közeli multba, irtam egy kedves, mosolygós vidéki regényt ezzel a címmel: *Repkény a falon*. Sima és tiszta vizü volt ez a regény, mint az én vidékem, szüzies kis sze-

relmi és házassági regény, kissé ostoba, kicsit kedves és váratlanul óriási sikert ért el. Minden képeslapban ott találtam az arcképemet. A *Modern Élet* nekem ítélte évi díját és Adolphe meg én lettünk »a legérdekesebb pár Párisban«, akiket minden ebédre meghivnak s akiket a nagyfejü idegeneknek mutogatnak... »Nem ösmeri Taillandyékat? Reneé Taillandy nagyon szép tehetség. És a férfi?... Ő... Ah, az egyszerüen ellenállhatatlan.«

Második könyvemet, a *Szerelem pártján* cimüt, már kevésbé vették. De miközben a világra hoztam, belekóstoltam az irás gyönyörüségébe, élveztem a kitartó küzdelmet a kifejezéssel, amely engedelmessé törik és összegömbölyödve lekushad, mint a megzabolázott állat, — a mozdulatlan várást, a lesben állást, amelynek végén sikerült *tőrbe ejteni* a szót... Igen, második könyvemet nem igen vették. De megvigasztalt ezért,... hogy is mondják csak?... ah igen!... az irodalmi emberek becsülése. Ami a harmadikat, *A madártalan berket* illeti, az ugy elbukott, hogy föl sem kelt többé. Ez az én legkedvesebb munkám, az »ismeretlen remekmü« a saját szememben... Azt tartják róla, hogy szétfolyó és zavaros, érthetetlen és hosszadalmas... Még most is, valahányszor kinyitom, — szeretettel olvasom, teljes szivemből szeretem benne magamat. Ez a könyv érthetetlen? Talán másoknak. De Nekem! Forró homályait csodálatos fények világitják át számomra, egy-egy szó elég, hogy ujra felidézze az átélt órák minden szinét és illatát... csupa zengés és sejtelmes susogás, mint a kagyló, melyben a tenger énekel, — és talán kevésbé szeretném, ha mások is szeretnék... Nyugodtak lehetnek, nem irok még egy ilyet, mint ez... mert nem tudnék többé.

Más munkák, más gondog foglalnak el jelenleg, de főkép az, hogy megkeressem, ami a megélhetésemhez kell, hogy csengő aranyra váltsam be moz-

dulataimat, táncomat és a hangom csengését... Hamar megszoktam ezt is és megkedveltem a nők mindig kissé pénzéhes étvágyával. Magam tartom el magam, ez tény. Jó óráimban ujra meg ujra elmondom magamban, hogy saját keresetemből tartom el magam. A music hall, ahol némajátékos, táncosnő, sőt alkalmi színésznő lettem, bár eleinte ugyancsak meglepett, hogy számolni, verekedni és alkudozni kell, becsületes, de elszánt kiskereskedőt faragott belőlem. Olyan mesterség ez, amelybe a legkevésbé tehetséges nő is hamar beletanul, ha a szabadsága és az élete függ tőle.

Senki sem tudta megérteni a válásunkat. De értett volna-e valamit ezt megelőzőleg a türelmemből, hosszu, gyáva és tökéletes megalkuvásomból?... Sajnos csak az első megbocsájtás nehéz... Adolphe hamarosan rájött, hogy azok közé a legjobb fajta, igazi race asszonyok közé tartozom, akiből ha egyszer megbocsátott, ügyesen irányitott fejlődéssel megadó és mindenbe belenyugvó nő válik... Ah, milyen szakértő mesterre találtam benne. Milyen pompásan adagolta a megbocsátást és a megalkuvást. Az is megtörtént vele, ha nagyon makacs voltam, hogy megvert, pedig nem is igen akart. Egy felindult ember nem ver ilyen jól, de ő csak azért vert meg néha-néha, hogy a tekintélyét fönntartsa. Mikor aztán elváltunk, nem sok hiányzott, hogy mindenben engem hibáztassanak csak azért, hogy a »szép Taillandyt« tisztára mossák, akinek egyetlen büne az volt, hogy tetszett és csalt... Igazán kishijján mult, hogy megfélemlitve, szokott megalázkodásomhoz visszatéritve a körültünk kerekedő nagy lármától, ismét engedékeny nem lettem...

— Hogyan? már nyolc éve csalja és csak most jut eszébe ezért panaszt emelni?

Tekintélyes, fensőbbséges barátaim látogattak meg, akik tudják, mi az élet; idősebb rokonaim, akiknek rendesen ez volt a legkomolyabb érvük:

— Ugyan mit akar, kedves gyermekem!...

Hogy mit akartam? Alapjában nagyon jól tudtam. Torkig voltam az egésszel. Mit akartam? Inkább meghalni, mint tovább vonszolni igy megalázott asszonyi életemet, amelyben »minden megvan, hogy boldog legyek«, meghalni, igen, inkább megpróbálni a nyomort az öngyilkosság előtt, de soha viszont nem látni Adolphe Taillandyt, azt a Taillandyt, aki a házastársi intimitásokra tartogatta magát s aki olyan jól tudott utasitani anélkül, hogy a hangját fölemelte volna, egészen közelről rám meresztve félelmes, őrmesterábrázatát:

— Holnap megkezdem Mothierné arcképét; lesz olyan szives, ugye és nem fog vele többé szájaskodni.

Meghalni, mindent kockára tenni, inkább a leggonoszabb bukás, de nem érni többé rajta hirtelen mozdulatokon, mellyel feltépett leveleket dug el, vagy még banálisnak is hamis telefonbeszélgetéseken, vagy leleplezni a cinkos inas pillantását, — csak nem hallani még egyszer, amint egykedvüen azt mondja:

— Igaz, hogy ezen a héten egy napot az anyjánál akar tölteni?...

Menni, — de meg nem alázni magam többé, hogy egész nap az uram egyik szeretőjét sétáltassam, mig ő az én támogatásommal biztonságban öleli a másikat. Menni és meghalni, de nem tettetni magam, mintha nem tudnék semmit, de nem szenvedni végig mégegyszer az éjjeli várakozásokat, a virrasztást, amely megfagyasztja a lábat a tulnagy ágyban, — nem forralni tovább bosszuterveket, melyek a sötétben születnek, amelyek hevesebbé teszik az izgatott szív dobogását, amelyet egészen megmérgezett a féltékenység s amelyek egyszerre szétfosz-

lanak egy kulcs csikordulására a zárban és gyáván elülnek, mikor egy ismerős hang igy kiált:

— Mi az, te még most sem alszol?

Elég volt nekem ebből.

Az ember megszokja, hogy ne egyék, hozzászokik a fogfájáshoz vagy a gyomorgörcshöz, még egy szeretett lény távollétét is meg lehet szokni, — csak a féltékenységhez nem szokunk hozzá. És megtörtént az is, amit Adolphe Taillandy, aki mindenre gondol, nem látott előre: egy napon, mikor, hogy kényelmesebben fogadhassa Mothiernét a müterem széles pamlagán, engem egész udvariatlanul kizárt a saját ajtómon, nem mentem haza.

Nem mentem haza az nap este, sem másnap, sem a következő napokon. És ezzel végződik — vagy kezdődik, — a történetem.

Nem időzöm soká az átmenet rövid és komor korszakánál, mikor ugyanazzal a haragos kedvvel fogadtam a gáncsokat, a tanácsokat, a vigasztalásokat, sőt szerencsekivánatokat is.

Elvettem a kedvét annak a néhány elszánt barátnak is, aki becsöngetett csak ugy találomra kibérelt, tenyérnyi lakásom ajtaján. Bosszantott ami az arcukra volt irva, hogy szembeszálltak, mikor engem meglátogattak, a közvéleménnyel, a szent és sérthetetlen, a teljhatalmu és nemtelen közvéleménnyel s ezért egy csapással elvágtam minden szálat, amely még multamhoz kötött.

De mi várt rám akkor? Az elszigeteltség? ...Igen, a teljes elszigeteltség, alig három vagy négy baráttal. A legmakacsabbakkal, azokkal a lerázhatatlanokkal, akik el voltak rá szánva, hogy dacolnak minden visszautasitásommal. Milyen barátságtalanul fogadtam, de mennyire szerettem őket, és menynyire féltem, mikor eltávoztak tőlem, hogy nem jönnek vissza...

A magányosság, igen. Ugy féltem tőle, mint a gyógyszertől, amely meg is ölhet. És azután rájöttem, hogy... tulajdonképen csak folytatom a magános életet. Ez az állapot, nagyon korán kezdődött, még gyermekkoromban, és házasságom első évei ugyszólván meg sem szakitották, — azután ujra kezdődött, zordonan megrikatón, férjem első csalásaival, ez a történetem legbanálisabb része... Hány asszony ismerte ezt a magábavonultságot, ezt a türelmes összegubbaszkodást, amely a lázadó könnyeket követi? Igazságot szolgáltatok nekik s egyben magamnak is hizelgek azzal, hogy a fájdalmon kivül alig van más, amiben egy asszony a középszerüségen felülemelkedhet. Ebben végtelen a kitartása, ezzel élhet, sőt visszaélhet és nem kell félnie, hogy belehal, ha valami gyermekes fizikai gyávaság vagy valami vallásos remény visszatartja a mindent egyszerüsitő öngyilkosságtól.

»Belehal a bánatba...« »Félholt szegény, a fájdalomtól...« Ha az eféle megszokott mondásokat hallják, inkább kétkedő féjcsóválással fogadják, mint szánakozón: egy asszony se halt még bele a fájdalomba. Nagyon szivós állat az asszony, nem olyan könnyü agyonütni. Vagy azt hiszik, a bánat elcsigázza? Egyáltalában nem. Sőt legtöbbször használ neki; akármilyen törékenynek vagy betegesnek született is, a fájdalom elnyühetetlenné teszi az idegeit, megacélozza benne a meg nem alkuvás gőgjét, kifejleszti azt a tehetségét, hogy várni és szinlelni tud, ami naggyá teszi és megvetést éleszt benne a boldogok iránt. A szenvedés és a szinlelés edzetté és rugalmassá teszi, mint valami mindennapi tornagyakorlat, tele kockázattal... Mert állandóan ott van a sarkában a legösztökélőbb, a legédesebb és minden csábitó vonzás közt a legigézőbb kisértés: hogy bosszut álljon.

Megtörténik az is, ha nagyon gyönge, vagy nagyon szerelmes, hogy ölni tud... Ilyenkor az egész

világ legnagyobb meglepetésére a legfényesebb példáját tudja adni a legmegdöbbentőbb asszonyi ellenállásnak. Kifárasztja bíráit, félrevezeti őket a végevárhatatlan kihallgatások során és kifulladva hagyja ott őket, mint a kitanult vad az ujonc vadászkutyákat... Legyenek meggyőződve, hogy a hosszu türelem, a féltékenyen rejtegetett fájdalmak formálták, finomitották ki és edzették meg azt a nőt, akiről azt szokták mondani:

— Acélból van.

— Pedig csak... asszony, de ez elég.

A magánosság... a szabadság... némajátékos és táncos mesterségem tetszetős és mégis fárasztó munkája... az izmok boldog fáradtsága, a régin enyhitő uj gond, hogy magamnak kell megszereznem az élelemre, ruhára és lakásra valót... tüstént ez az uj sors várt reám, de együtt járt vele valami vad bizalmatlanság is, utálat az iránt a környezet iránt, amelyben eddig éltem és szenvedtem, valami bamba félelem az embertől, férfiaktól, nőktől egyaránt... Valami beteges szüksége annak, hogy ne tudjam, ami körültem történik, hogy ne legyenek körülöttem, csak kezdetleges lények, akik ugyszólván nem is gondolkoznak... És az a szeszélyes rögeszme, amely szintén csakhamar megjött, hogy nem érzem magam elválasztva és kellőkép megvédve az emberektől, csak a szinpadon, — mert mint kiábrándult Brunhilda, nem félek itt már Siegfriedtől és a tüzes korlát megvéd minden ellen!...

*

Még egy vasárnap!... És mivel száraz, derült hideg következett a nedves hidegre szokott egész-

ségügyi sétánkat a Boisban végeztük a kutyám meg én, tizenegy és tizenkét óra között, — reggeli után van a matiné... Ez az állat a tönk szélére juttat. Nélküle földalattin is kimehetnék a Boisba, de azért a három frankért, amibe a taxi kerül, legalább gyönyörüséget szerez nekem. Fekete, mint a szarvasgomba és fénylik a szőre a napon, mert kefével és egy flaneldarabbal van ragyogóra simitva; övé az egész liget, amelyet nagy zajt csapva vesz birtokába, röfög mint a disznó, csahol és ugat a felturt száraz levelek között.

Szép vasárnap és kedves Bois de Boulogne! Ez a ligetünk és parkunk, a Picié meg az enyém, városi vándoroké, akik nem igen ismerjük a falut csak nyáron... Pici gyorsabban fut, mint én, de én gyorsabban járok nála, és ha nem játszik körbe ugrálva, dülledt, tébolyult szemmel, kilógó nyelvvel, unottan jön utánam, gyorsan tipegő egyenetlen léptekkel, ami megnevetteti a járókelőket.

A nap finom ködfátyolon szüremlik át és olyan fénytelen a nap, hogy bele lehet nézni. A takaratlan pázsitról remegő ezüstös tömjénfüst száll fel, amelyben jól tenyészik a gomba. A fátyol az orromra tapad s az egész testem a gyors járástól átmelegedve s a hidegtől kicsipve, csak ugy dagad. Igazán, hát mi is a változás nálam husz éves korom óta? Egy ilyen téli reggelen, még az ifjuság legszebb idejében sem voltam se erőteljesebb, se rugalmasabb, se ezt az állati boldogságot nem éreztem teljesebben.

Sajnos, csak addig hihetem ezt, mig a sétám a Bois-n át tart... Visszafelé, a fáradtságom kiáb rándit. Ez egészen más fáradtság. Husz éves koromban, minden hátsógondolat nélkül kimerült félálomban élveztem volna futó fáradtságomat. Ma a fáradtság kezd keserü lenni nekem és olyan, mintha a test szomorusága volna.

Pici született öleb és komédiás kutya. A dobogó

olyan szenvedélye és rögeszméje, hogy fel akar ugrani minden autóba... Stephan, a táncos adta el nekem és Picinek még nem volt vagyonos színésznő gazdája. Stephan kollégám. Most ugyanabban a lokálban dolgozik mint én, a L'Empyrée-Clichyben. Szőke gall tipus, akit a tuberkulózis évről-évre jobban leront, leolvasztja a bicepsét, rózsás combjait, melyeket aranyos pihe árnyal, szép mellkasát, amelyre méltán büszke volt. Már el kellett cserélnie a boxolást a tánccal és a kerekeskorcsolyával; — itt kering a ferde szinen, — időközönkint felcsap táncmesternek, — és szobatiszta buldoggokat is nevel. Ezen a télen sokat köhög. Esténkint gyakran bejön a fülkémbe, leül, köhög és egy szürkecsikos bulit kinál megvételre, valódi kutyaszépséget, amelyet ebben az évben csak féltékenységből ütöttek el az első dijtól...

Szegény fickó... Éppen abban a pillanatban érkezem ma a négyszögü boxokkal szegélyezett, földalatti folyosóra, amely fülkémhez vezet, amikor Stéphane a táncos a szinpadról távozik. Karcsu derekával, széles vállával a mirtuszzöld, hamis csincsillával szegélyezett lengyel dolmányba szoritva, még mindig megakadhat a szeme a nőcskéknek ezen a kékszemü, rózsásra festett arcu szép legényen... De fogy már, elfogy lassankint és sikerei a nőknél csak siettetik a baját...

— Jó reggelt!

— Jó reggelt Stephane! Sokan vannak?

— De még mennyien. Nem értem, mi a fenét lebzsel itt ez a banda, mikor kinn olyan gyönyörü az idő... Mondja csak, nem volna szüksége egy shipperke kutyára, amely mindössze hatszáz gramm.. alkalmi vétel egy ismerősömnél...

— Hatszáz gramm — köszönöm, az én lakásom tulkicsi hozzá!

Jót nevet és nem erőltet tovább. Jól ismerem a hatszáz grammos shipperkéket, amelyeket Ste-

phane árul. Olykor három kilót is nyomnak. Ez nem tisztességtelen szándék nála, csak üzleti furfang.

Mit is fog csinálni szegény táncos Stephane, ha a tüdeje végére jár, ha nem táncol már és nem fekhet le a jószivü asszonykákkal, akik szivarokat, nyakkendőket vesznek és frissitőket fizetnek neki... Miféle kórház, micsoda menhely fogadja be kifosztott szép csontvázát... Oh, csöppet se vidám dolgok ezek és milyen elviselhetetlen is ennyi ember nyomorusága.

— Jó reggelt! Bouty. Adj Isten Brague... Jadinről semmi hir?

Brague nem válaszol, csak vállat von, szemöldöke festésével van elfoglalva, halványlilával rajzolja ki, mert ez »sokkal vadabbat mutat«. Egész különös kéket használ a ráncokhoz és különleges narancsvöröset az ajkak belső részére, meghatározott sárgája van az arcszin alapjához, melyre valami cukros karminnal rakja fel a vérkeringés pirját, de legeredetibb fehérje a Pierot-maszkokhoz van, a melynek receptjét, mint mondja, tulajdon testvérének sem adná oda. Különben nagyon ügyesen adagolja tarkaságba szédült mániáját és nem is ismerem más nevetséges vonását ennek az értelmes és szinte tulságosan is lelkiismeretes némajátékosnak.

Bouty, aki egészen sovány bő, kockás lebernyegében, titokzatosan magához int.

— Én láttam Jadint, a kis csibészt. A boulevardon láttam egy pasassal. Ilyen tolla volt ni, aztán meg ilyen muffja és micsoda tyuk, száz franc is jár az ilyennek egy órára, olyan.

— Ha meg is kapja a száz francot egy órára, akkor nem kell sajnálni, — vág közbe Brague logikusan.

— Nem mondom, öregem. De nem marad ám a boulevardon. Az a lány nem ért a pénzhez. Régóta szemmel kisérem én Jadint... az anyja meg ő ott laktak az én udvaromban...

Nyitott fülkémből, szemben a Bragueéval, jól látom a kis Boutyt, aki hirtelen elhallgatott anélkül, hogy a mondatot befejezte volna. A félliter pasztörizált tejet oda állitotta, hogy langyos legyen, a fütőtest csövére, amely a padló mentén fut keresztül a fülkében. Téglavörösre és krétafehérre mázolt ráncos pofája nem árrul el sokat igazi arcából, de nekem mégis ugy tetszik, hogy ez a szegény kis Bouty Jadin távozása óta nagyon nyomott kedélyü...

Hogy kifehéritsem és berizsporozzam a vállamat és kékfoltos térdemet, — Brague nem bánik velem keztyüs kézzel, mikor földhöz vág, — bezárom az ajtót, ugyis bizonyos vagyok benne, hogy Bouty nem mond többet. Mint a többiek — akárcsak magam is, — ugyszólván sohasem beszél a magánéletéről. Ez a csönd, ez a makacs szemérmesség volt az, amit legkevésbbé vártam társaimnál artistapályám kezdetén. A legközlékenyebbek s a leghiubbak a sikereikről, müvészi becsvágyukról beszélnek nagy rajongással és köteles komolysággal, a leggonoszabbak odáig elmennek, hogy a lokálról és a cimboráikról pletykáznak, a legfecsegőbbek szinpadi és mühelytréfákkal mulattatnak; — de tiz közül legfeljebb egy érzi szükségét annak, hogy efélét mondjon: »Feleségem van és két porontyom, — beteg az anyám, — sok bajom van a barátnőimmel...«

Ez a hallgatás, amellyel a magánéletük titkát őrzik, mintha udvarias formában ezt mondaná az embernek: »A többihez semmi közötök«. Ha a zsirt lemosták magukról s ha fölveszik a nyaksált és a kalapot, elválnak egymástól és a leggyorsabban tünnek el, amiben én éppen annnyi büszkeséget,

mint diszkréciót vélek fölfedezni. Mert büszkének, csaknem valamennyien büszkék és szegények... a pumpoló-kollega ritka kivétel a music-hallban. Néma rokonszenvem, amely három év óta egyre tisztábban lát és többet tud, mindnyájukon egyforma szeretettel csüng, anélkül, hogy egyet is kitüntetne.

A varieték artástái! — Milyen rosszul ismerik, milyen rosszul rajzolják és mennyire kevéssé értik meg őket! Ábrándozók, büszkék és tele a művészetbe vetett képtelen és divatjamult hittel, ma már egyedül ők azok, az utolsók, akik szent lázzal merik kijelenteni:

— A művész nem kénytelen... — a művész nem alkuszik... a művész nem áll rá semmire...

Büszkék biztosan, mert, ha gyakran kiszalad is a szájukon, hogy »disznó mesterség«, vagy »ronda élet«, soha nem hallottam, hogy csak egy is így sóhajtott volna fel valaha: »Milyen szerencsétlen vagyok!...«

Büszkék és belenyugosznak abba, hogy huszonnégy órából csak egy óráig éljenek igazán. Mert az igazságtalan közönség, ha lelkesen tapsolja is, azután elfelejti őket. Az ujságok, tolakodó buzgalommal tarthatják számon, mire használja fel az idejét X kisasszony a Comedieből, akinek véleménye divatról, politikáról, szakácsmüvészetről, szerelemről minden héten bőségesen foglalkoztatja a ráérő társaságot, — de szegény kis okos és gyengéd Bouty, ki fog vajjon leereszkedni, hogy megkérdezze tőled, mit gondolsz, mért hallgatsz, mikor a homály elnyel és ott bandukolsz végig éjféltájban a boulevard Rochechuart-on és csaknem áttetszően vékony vagy angolszabásu, hosszu köpenyedben, mely a Samaritaineből való.

Már vagy huszadszor hadarom el magamban ezeket a csöppet sem vidám dolgokat. És az ujjaim közben serényen, szinte öntudatlanul végzik meg-

szokott munkájukat: szürkésfehér, vöröses szürke rizspor, száraz vörös, kék, gesztenyebarna, bibor, fekete... Jóformán be sem fejezem, mikor kemény körmök kezdik kaparni lenn az ajtómat. Azonnal kinyitom, mert egy kis brabanti terrier könyörgő lába kapar az ajtómon. A kis kutya a müsor első részében »dolgozik«.

— Te vagy az, Nelle!

Biztosan, komolyan lép be, mint meghitt barát és hagyja, hogy megveregessem finom vékonyát, amely még egészen lázas a mutatványtól, miközben fogával, mely kissé sárgás már a kortól, valami száraz süteményt ropogtat.

Nelle fénylő, durvaszőrü kutya, fekete pézsmamajom pofával, amelyből szép mókusszemek csillognak ki.

— Akarsz még egy süteményt, Nelle?

Mint jólnevelt ebhez illik, mosoly nélkül veszi el. Hátul, a folyosón már várja a családja. Családja egy nagy, szikár, hallgatag, kifürkészhetetlen férfi, aki nem beszél senkihez, továbbá két fehér illemtudó colley, amelyek gazdájukhoz hasonlitanak. Honnan való ez az ember? Miféle utakon jutott el idáig, ő meg a három colley-je, mely olyan mint három elvarázsolt herceg. A kalapja szabása, a mozdulatai nagyvilági emberre vallanak, akárcsak hosszas, élesmetszésü arca... Kollegáim, akiknek talán jó a szimatuk, Főhercegnek keresztelték.

A folyosón várja be, hogy Nelle megegye a süteményt. Nincs szomorubb, nincs méltóságosabb és fölényesebb, mint ez az ember és három állata, akik büszkén adják meg magukat csavargó életüknek.

— Adieu Nelle...

Bezárom az ajtót és a kis kutya csörgője elvesz a messzeségbe... Viszontlátom-e még? Ma este telt le a két hét és talán ma lépett fel utoljára »Antonieff kutyáival«. Hová mennek? Hol csil-

log majd Nelle szép gesztenyebarna szeme, amely világosan ezt mondja nekem: »Igen, simogatsz engem... igen, szeretsz engem... igen, van számomra egy doboz teasüteményed... de holnap, vagy holnapután utrakelünk... Ne kívánj tőlem mást, csak az ügyes kis kutya udvariasságát, amely a két mellső lábán tud járni és veszedelmes szaltókat csinál. Mert akár csak a nyugalom és a biztonság, a gyöngédség éppen olyan megközelithetetlen fényüzés számunkra....«

*

Derült időben reggel nyolc órától délután két óráig két uj ház szirtfala közt besurranó napsugár jótékonyságát élvezi földszinti lakásom. A csillogó ecset először az ágyamat érinti, kiterül rajta, mint valami négyszögü teritő és a lábtakaró rózsaszin reflexet vet a mennyezetre...

Resten várom be, hogy a nap elérje az arcom, elvakitson zárt szempillámon át, — és a gyalogjárók árnya gyorsan végigsuhanjon rajtam, mint valami komor kék szárny... Vagy szinte megdelejezve kiugrom az ágyból és valami lázas ebápolásba kezdek: Pici füleit vetem alá egy kis kivánatos tisztogatásnak, és fényesre dörzsölöm a szőrét a kemény kefével... Vagy alapos vizsgálat alá veszem az irgalmat nem ismerő, hatalmas világitásban mindazt, ami már avul, fakul rajtam: a szemhélyak törékeny selymét, a szájam szögletét, ahol a mosoly kezd már szomoru ráncot hagyni, és a nyakam körül azt a hármas Vénus-örvet, amelyet valami láthatatlan kéz napról-napra mélyebben nyom be a husomba...

Ezt a szigoru vizsgálatot zavarja meg ma társam, a mindig élénk, komoly és éber Brague látogatása. Akár csak a fülkémben, egy nem tulságo-

san takaros crépe kimonóban fogadom, amelyre Pici praclija egy esős napon ötszirmu szürke kis virágokat nyomott.

Nincs rá szükség, hogy berizsporozzam az arcomat Brague számára, sem, hogy egy kék vonással a szempilláim hosszuságát tulozzam. Brague rám sem néz, csak a próbákon s akkor ilyeneket mond:

— Ne tedd, ez csunya... Ne tátsd fölfelé a szád, olyan vagy, mint egy hal... Ne huzd hunyorgásra a szemed, olyan vagy, mint egy fehér patkány... Ne riszáld magad járásközben, olyan vagy, mint egy öszvér...

Brague volt az, aki ha nem is éppen az első lépéseimet, de az első mozdulataimat vezette a szinpadon és még ma is a tanitvány bizalmával viseltetem iránta és ő sem feledkezik meg róla, hogy olykor ugy ne bánjon velem, mint értelmes mükedvelővel, vagyis némi türelmetlenséget tanusit vitaközben és ragaszkodik hozzá, hogy az ő véleménye jusson érvényre.

Ma reggel, belép, lesimitja a haját a halántékára, olyan mozdulattal, mintha parókát akarna a fejére nyomni és mivel borotvált arca most is megőrzi éber komolyságát, amely jellegzetessé teszi, megkérdem tőle, hogy jó, vagy rossz hirt hoz-e... Tekintetével ugy méri végig napsugaraimat, mintha valami értékes tárgyat becsülne meg és a két ablakot szemlélve megkérdi:

— Mit fizetsz ezért a földszinti lakásért?

— Mondtam már neked: ezerhétszázat.

— És hozzá még ez a ráadás... Pompás napsugár, az ember azt hiszi, Nizzában van... De nem ezért jöttem: fellépünk.

— Mikor?

— Mikor? Ma este.

— Oh!

— Mit oh? Megzavar téged?

— Nem. A némajátékot adjuk elő?

— Nem a némajátékot, az nagyon komoly. A magántáncaidat. Én a neuraszténiás Pierrot-mat táncolom el nekik.

Őszinte riadalommal ugrom föl:

— A táncaimat! Azt nem tehetem. Meg aztán a kottáimat is elvesztettem Aixben. És az a kislány is, aki kisérni szokott, megváltoztatta a lakását... Ha legalább két napja volna az embernek...

— Nincs kibuvó! — mondja szenvtelenül Brague. Badet volt a müsoron, de ő beteg.

— Ez aztán még jobb, csak ugy beugrani tölteléknek. Játszd el a Pierrot-dat, ha tetszik, én nem táncolok.

Brague cigarettára gyujt és csak ugy elejti a két szót:

— Ötszáz.

— Kettőnknek?

— Neked. Én ugyanannyit kapok.

Ötszáz; a házbérem negyedrésze... Brague a cigarettáját szivja, rám sem néz; tudja jól, hogy elfogadom.

— Szóval ötszáz... Hány órakor?

— Éjfélkor természetesen... Szedd a lábad a zenéért. Rendben, ugy-e? Jó estét... Ma este... Ah, hát mit szólsz, Jadin visszajött.

Kinyitottam az ajtót, melyet Brague már betett maga után:

— Lehetetlenség! Mikor?

— Tegnap. Éjfélkor, éppen azután, hogy te elmentél... Micsoda macska... Látni fogod, megint énekel a lokálban... Ezerhétszáz a házber, azt mondtad ugy-e?... Felháborító! És csupa nő minden emeleten!

Komoly léptekkel és gunyos mosollyal távozik.

Estély... Fellépés a városban... Brr, ez a három szó elég, hogy bátorságom szegje. Nem me-

rem megmondani Braguenak, de önmagamnak bevallom, amint a tükörben az arcomat nézem, mely olyan, mintha temetésre készülnék, s ugy végigfut rajtam a gyávaság borzongása, hogy libabőrös lesz tőle a hátam...

Viszontlátni *őket*... Őket, akiket erőszakkal hagytam el, akik »Renée asszonynak« hivtak valamikor, mert csupa affektálásból soha nem akartak a férjem nevén szólitani... A férfiakat... és a nőket. A nőket, akik megcsaltak a férjemmel, s azokat, akik tudták, hogy megcsalnak...

Elmult az az idő, mikor minden nőben Adolphenak egy-egy tényleges vagy jövendőbeli szeretőjét láttam, a férfiak pedig sose voltak nagyon félelmesek egy olyan elfogult feleségre nézve, mint amilyen én voltam. De valami ostoba és babonás félelem maradt bennem a szalonokból, ahol régi szerencsétlenségem tanuival és okozóival találkozhattam.

Ez a városi fellépés elrontja először a dejeunermet kettesben Hamond-nal, egy már divatjátmult festővel, régi, hüséges és vékonypénzü barátommal, aki néha-néha hozzám jár elkölteni főtt pástétomait... Keveset beszélünk, ő egy karosszék támlájának dönti beteges Don Quijote-fejét és reggeli után azzal szórakozunk, hogy kölcsönösen elszomoritjuk egymást. Ő Adolphe Taillandyról beszél nekem, nem azért, hogy bántson, hanem, hogy felidézze azt az időt, mikor még ő is boldog volt. Én pedig fiatal és gonosz feleségéről beszélek, akit bolond fővel vett el s aki négy hónappal azután megszökött nem is tudom kivel...

Sötét bánattal tele délutánokkal fizetjük ki egymást, amelyektől össze vagyunk törve, megöregszik az arcunk, keserü és tikkadt a szánk, és kiszárad a torkunk, annyi olyan dolgot mondunk el ujra egymásnak, amely egészen feldul bennünket és megesküszünk, hogy el nem kezdjük ujra... A követ-

kező szombat aztán ujra összehoz bennünket az én asztalomnál, boldogan, hogy ujra látjuk egymást és minden töredelem nélkül: Hamond kiásott valahonnan egy még közkézen forgó történetet Adolphe Taillandyról, én pedig kibányásztam valami fiók fenekéről, hogy lássam, mint akarja régi barátom a könnyeit visszafojtani, egy amatőr felvételt, amelyen a karjainál fogva tartom a szőke kis Hamondnét, aki hiarcias kedvében van és olyan peckes, mint mikor a kigyó a farkára áll.

De ma reggel sehogy se akar nekilendülni a dejeuner-nk. Hamond, aki közönyös, sőt fagyos ember, mégis hozott nekem szép fekete, téli szőlőt, melynek minden szilvakék szeme egy-egy kis tömlő tele izetlen, édeskés vizzel... ez az átkozott városi föllépés megrontja az egész napomat.

Egynegyed egykor megérkeztünk az avenue du Boisra, Brague meg én. Szép palota, itt bizonyára drágán unatkoznak. A tekintélyes lakáj, aki a müvészek számára fentartott szalonba vezet bennünket, felajánlja segitségét, hogy levesse rólam a bundámat, élesen utasitom vissza; azt gondolja talán, hogy mindössze négy kék nyakláncba, egy szárnyas szkarabeuszba és néhány méter gázba öltözködve várom meg, mig az uraknak és hölgyeknek kedve támad, hogy lássanak.

A tekintélyes lakáj, aki sokkal jobb nevelésü, mint én, nem unszol tovább és magunkra hagy bennünket. Brague félrevonul egy tükör elé; fehér maszkjában, lobogó Pierrot lebernyegében szinte anyagtalanul karcsuvá lett... Ő se szereti a városi fellépéseket. Nemcsak azért, mert a rivalda tüzkorlátja közte és közöttünk neki is éppen ugy hiányzik mint nekem, hanem azért is, mert nem sokra tartja az ugynevezett »szalonközönséget« és mert ugyanazzal a kissé rosszakaratu közömbösséggel viseltetik a társaságbeli nézők iránt, mint amelyet azok tanusitanak velünk szemben.

— Gondolod, — mondja Brague, egy kartonlapot nyujtva nekem, — hogy ez a *népség* megtanulja valaha helyesen irni a nevem? A müsorukon Bragnenak neveztek el.

Alapjában nagyon sértődötten tünik el, vérpirosra festett kis száját biggyesztve, egy zöld függöny mögött, mert egy másik méltóságos lakáj jön és udvariasan kificamitott nevén szólitja.

Egy negyedóra mulva rajtam a sor... Belenézek a tükörbe és rutnak találom magam, mert hiányzik az az éles villanyfény, amely a fülkémben elboritja a fehér falakat, a tükrök taván fürdik, átmelegiti és hamvassá teszi a festést... Lesz-e szőnyeg a dobogón?... Megerőltethették volna magukat, mint Brague mondja, egy kis rivalda erejéig... A Salome paróka a fejemet szoritja és erősiti a főfájásomat... Fázom...

— Rajtad a sor öregem! Süsd el nekik a kis bótodat.

Brague visszatért és már le is mosta szivaccsal fehér arcát, melyen csikokat huzott a veriték és magára kanyaritotta köpenyét, miközben folyton beszélt:

— Nagyon finom emberek, az meglátszik. Nem igen verik fogukhoz a garast... Beszélgetnek közbe, de nem tréfálkoznak tulhangosan... Nesze, itt a két franc ötvened, ami a taxiból rámesik...

— Te nem vársz meg?

— Mért várnálak? Te a Ternes-be mégy, én meg a Montmartre-ra; ez nem egyfelé van. És különben is holnap reggel kilenc órakor leckét adok... Jóestét, viszontlátásra holnap.

Gyerünk, rajtam a sor. Kis, angolkóros zongoristám már a helyén van. A félelemtől ideges kézzel csavarom magam köré a fátylat, amely ugyszólván egész ruházatomat alkotja. Kék és violaszin kerek fátyol, ugy tizenöt méter lehet a kerülete.

Alig tudok kivenni valamit eleinte gázkalitkám

finom rostélyán át. Érzékeny mezitelen lábam finom perzsa szőnyeg rövid és kemény szálát tapossa... Sajnos, rivalda nincs.

Rövid előjáték ébresztgeti és hajlitgatja a kékes bábot, amelyben pillangóvalóm pihen, és kezdi feloldani tagjaimat, lassan-lassan lazul a fátyol, dagad, szállong, lehull és leleplez azoknak a szeme előtt, akik itt vannak és akik abbahagyták, hogy jobban lássanak, dühös fecsegésüket...

Látom őket. Akaratom ellenére látom. Oh pártfogó láng, ki tudna kényszeriteni, hogy csillogj a lépteim alatt.... Tánc közben, hajladozva, ha forgok, látom őket... és rájuk ismerek.

Ott van az első sorban egy még elég fiatal asszony, aki jó sokáig volt exférjem barátja. Ő se várt engem ma este, én se gondoltam őrá. Fájdalmas kék szeme, az egyetlen, ami szép rajta, ugyanannyi meglepetést árul el, mint félelmet... Nem tőlem fél, de az én váratlan jelenlétem kiméletlenül szemtől-szembe állitja emlékeivel őt, aki annyit szenvedett Adolpheért, aki mindent elhagyott volna érte, aki hangosan sikoltozva, zokogó és esztelen könnyek közt akarta megölni a férjét és meg akart ölni engem is, hogy Adolphe-fal szökhessen. Adolphe már nem szerette és teher volt számára. És egész napokon rám hagyta azzal a megbizatással — vagy mit is beszélek, paranccsal, hogy ne vigyem haza csak két órakor és soha nem volt gyötrelmesebb együttlét, mint ezé a két megcsalt nőé, akik gyülölték egymást. Néha-néha a szegény teremtés, mikor fogytán volt már minden ereje, a megaláztatás könnyeiben tört ki és én néztem hogy sir és nem éreztem szánalmat könnyei iránt, mert büszke voltam rá, hogy én vissza tudom tartani a sirásomat...

Most itt ül az első sorban. Felhasználtak minden rendelkezésre álló helyet és a széke olyan közel van a dobogóhoz, hogy egy gunyos mozdulattal

megérinthetném a haját, amelyet szőkére fest, mert már őszül. Négy év alatt nagyot öregedett és rémülten néz rám. Rajtam keresztül a bünét szemléli, a kétségbeesését, a szerelmét, amely talán már végleg meg is halt.

Mögötte megismerem a másikat... és még a harmadikat is... Minden héten ott teáztak nálam, mikor férjnél voltam. Talán volt is dolguk a férjemmel. Egészen mindegy... Mindegyik ugy tesz, mintha nem ismert volna rám, de valami elárulja, hogy megismertek, mert az egyik tüntetőleg nem figyel ide és nagy hévvel suttog a szomszédjának, a másik tulozza rövidlátását és a harmadik legyezi magát, a fejét rázza és egyre csak ezt hajtja:

— Micsoda hőség! De micsoda hőség van itt!

Máskép fésülködnek azóta, mikor még én is tagja voltam az »igazi társaságnak« és társa ezeknek az álbarátoknak. Valamennyien az álhajból készült sapkát viselik, amely eltakarja a fülüket és széles selyem vagy fémszalaggal van lekötve s ugy néznek ki tőle, mintha lábadozók és mosdatlanok volnának.. Nem látni már csábító nyakat, sem szeszélyes halántékot, nem látni már csak kis pofákat, állkapcsot, állat, szájat, orrot, amely ebben az évben félremagyarázhatatlanul és megkapóan vadállati jelleget ölt.. .

Két oldalt és a háttérben, álló férfiak komor vonala huzódik. Azzal a gonosz kiváncsisággal s azzal a gonosz udvariassággal tolongnak és hajolnak előre, amellyel a társaságbeli férfiak az ugynevezett »kitaszitott« nő iránt viseltetnek, — az iránt a nő iránt, akinek az ujja hegyét csókolták meg a szalónban s aki most félmeztelenül táncol az emelvényen...

Gyerünk, gyerünk, nagyon is világosan látok ma este, és ha nem szedem össze magam, a táncom adja meg az árát... Táncolok, táncolok... Egy szép kigyó tekergődzik a perzsa szőnyegen, egy

egyiptomi amphora hajlik meg és illatok árját zuditja ki, — felleg kerekedik és száll tova, viharzón, kéken, macska hajlékonyságu állat ugrik föl és kuporodik össze, — szőke fövényen sfinx nyulik el és könyököl föl, horpadt lágyékkal és előrefeszülő mellel. — Semmiről nem feledkezem el, összeszedtem magam. Tovább, tovább. Léteznek még számomra ezek az emberek? — Nem, nem, nincs más valóság csak a tánc, a pénz, a szabadság, a zene... Nincs más valóság, csak ütemre szedni a gondolatokat és leforditani szép mozdulatokra. Lágyékaimnak akadályt nem ismerő visszarántása nem elég, hogy vérig sértse ezeket a hosszu füzőkbe kényszeritett testeket, melyeket szegénnyé tesz a divat, mert soványságot követel tőlük?

Okosabb dolgom is lehet, mint megalázni őket, nincs is más szándékom, mint hogy egy percre csak magammal ragadjam őket. Egy csöpp erőfeszités még; ékszerek és a haj diszétől terhes nyakam engedelmesen ringó hullámmal követ. — És ime minden szemben kezd kialudni a boszorkányos fény... már engednek és mosolyognak, mint a megbüvölt állatok...

Vége a táncnak, zaj — de nagyon halk — tapsok tépnek bele a varázsba. Eltünök, hogy visszatérjek megköszönni a tapsot egy körmosollyal... A szalón hátterében egy férfialak hadonászik és kiáltozza: »bravó«. Ösmerem ezt a hangot és ezt a hórihorgas ruhafogast...

Hisz ez az én mult esti bamba látogatóm. Ez az a nagy mafla... Különben nem is kételkedhetem benne sokáig, mert már látom is, hogy belép a kis szalónba, ahová a zongoristám is kijött hozzám. Nincs egyedül. Egy másik nagy mafla követi, aki magaviseletéről itélve a házi gazda.

— Asszonyom, — köszönt ez.

— Uram...

— Engedje meg kérem, hogy megköszönjem, a-

miért ismeretlenül is volt szíves felléptével szerencséltetni ezt a... és hogy legőszintébb bámulatomnak adjak kifejezést...

— Istenem, Uram...

— Dufferein-Chautel vagyok.

— Ah, rendkivül örülök.

— És ez itt a fivérem, Maxime Dufferein-Chautel, aki ég a vágytól, hogy magának bemutassák...

Az én tegnapi nagy maflám most ujra köszön és sikerül neki elkapni és megcsókolni egyik kezemet, mely azzal van elfoglalva, hogy a kék fátylat összeszedje... Azután szótlanul megáll előttem, és most sokkal otthonosabban érzi magát, mint a fülkémben.

Közben idősb Dufferein-Chautel nagy zavarral zárt boritékot huz elő:

— Én — nem is tudom, vajjon Salomon urnak, az impressariójának vagy önnek kell-e átnyujtanom...

Dufferein-Chautel kettő hirtelen karmazsin vörösre gyulladt bronz szine alatt, dühös és sértődött pillantást vet fivérére és most mindaketten bambán bámulnak egymásra.

Mi lehet ebben kellemetlen. Vigan kirántom őket zavarukból.

— Csak nekem, Uram, ez olyan természetes. Adja ide azt a boritékot, vagy inkább csusztassa be a kottámba, — mert bizalmasan elárulom önnek, hogy tánckosztümömnek nincs zsebe!...

Mind a ketten megkönnyebülten és udvariasan elnevették magukat, én pedig elháritva Dufferein-Chautel kettő ravasz ajánlatát, aki a Ternes-beli apacheoktól félt, mehetek haza egyedül, vidáman szorongatva az ötszáz francos bankómat, lefeküdni és aludni...

*

Hogy benyulhassak a szekrénybe, amelybe a postát teszik, — egyszerü faláda az ellenőrök ajtajának egyik szárnyára szögezve — egy szép »jasszt« kell megzavarnom a mai péntek estén, sapka van a fején, egyike a klasszikus alakoknak, akiktől csak ugy hemzseg a negyed.

Akármennyire lejáratta is a kép, karikatura, szinház és kafé-koncert, a jasszlegény hü maradt a trikóhoz, vagy a gallértalan szines inghez, a sapkához, a mellényhez, melyet zsebre dugott keze gyöngéden a lágyékához szorit, a kialudt cigarettacsutkához és a nesztelen posztócipőhöz...

Szombaton és vasárnap ezek az urak töltik meg félig az Empyré-Clichyt, árasztják el a karzatokat, 2 franc 25-ig is megerőltetik magukat, hogy előre megkapják azokat a nádszékeket, amelyek a szinpad közelében vannak. Ez a leghüségesebb, a szenvedélyes közönség, mely együtt beszél a szinésszel, kifütyüli, megéljenzi és ez röppenti el azokat a trágár szavakat, s azokat a vidám kurjantásokat, melyek az egész termet felszabaditják...

Megesik, hogy a siker néha megrészegiti őket s akkor a jókedv valóságos forrongásba csap. Az egyik karzat zamatos argotban betanult párbeszédeket vált egymással, azután sivitások következnek és dobálni kezdik egymást, ezek a közvetlen előzményei a rendőrség gyors közbelépésének... Legjobb, ha az artista a szinpadon közömbös arccal és szerény tartózkodással bevárja a vihar végét, hacsak nem akarja, hogy a narancsok, galacsinná gyurt müsorok és a kis souk repülése irányt változtasson. A legegyszerübb józan ész tanácsolja neki azt is, hogy ne folytassa a félbeszakitott dalt.

De ezek, ismétlem, rövid viharok, szombatra és vasárnapra fentartott csetepaték. A rendfentartás kitünően müködik az Empyrée-Clichyben, ahol megérzik a Direktorné őnagysága — a Tulajdonosnő erős keze.

A tulajdonosnő, élénk barna asszony s ma este is, mint mindig, ott trónol a pénztárban, tele ékszerrel. Csillogó és fürge szeme mindent lát és a tisztogató fiuk nem merik reggel ott hagyni a port a legsötétebb sarokban sem. Ezek a rettegett szemek éppen villámot szórnak most, mert egy hamisitatlan és félelmes apache jött oda, hogy megvásárolja az egyik legjobb széket az első sorban, közvetlenül a szinpad mellett, ahol el lehet terpeszkedni, mint a béka, a mellvédre tehénkedve, a keresztbe tett karokra fektetve az állat.

A tulajdonosnő megakadályozza lárma nélkül, de milyen állatszeliditő arccal.

— Vedd vissza a negyvenöt soudat és lódulj!

A csibész karját lógatva, ugy himbálja magát, mint a medve.

— Mért, Barnetné asszony? Mit tettem én?

— Ugy-ugy... mit tettem én? Azt hiszed, nem láttalak a mult szombaton? Te voltál az, aki az egyes széken ültél a karzaton, mi?

— Mondjuk.

— Te voltál az, aki felugrottál a némajáték alatt mi? és azt mondtad: Csak az egyik didijét mutatja, és látni akarom mindakettőt. Két ficcset fizettem, mindegyik didiért egyet.

A nagy lógó fülig pirulva védekezik, kezét a szivére szoritva.

— Én? én? Nézze csak, Barnetné asszony, én tudok rendesen viselkedni, tudom én, hogy ez nem illendőség. Megigérem, Barnetné asszony, hogy én nem leszek...

Az Empyrée királynéja parancsoló mozdulatot tesz:

— Semmi szin alatt! Láttalak, nem igaz? — ez elég. Még egy hétig semmi helyed itt. Vedd vissza a negyvenöt soudat és ne lássalak a jövő szombatig vagy vasárnapig. Lódulj.

Az egy hétre kizárt csibész távozása még el-

veszi néhány percemet, nesztelenül lépked vastag nemez talpán, a háta kerek és csak a gyalogjárón vág megint szemtelen pofát. De a szive másutt van, egész tartása erőltetett és egy pár pillanatig alig vann különbség e között a kártékony fenevad és a kisgyermek közt, akitől evették a csemegéjét...

A vaslépcsőn, a fütőtest sugárzásával együtt, a melynek gipsz, szén és ammoniak szaga van, foszlányokban verődik hozzám Jadin hangja... Oh a kis vörös. Ujra megtalálta és visszahóditotta külvárosi közönségét. Csak hallani kell kivül a viharzó kacagást, a megelégedett és becézett állat duruzsolását, amellyel az énekét kisérik és lenditik.

Ez az érdes, de meleg kontraalt, amelyet fátyolossá tesz már a korai nész és talán a kezdődő tüdőbaj, megveszi a sziveket, — a legalantasabb és legbiztosabb ösvényeken férkőzik hozzájuk. Ha egy »hozzáértő« és müvészi érzékü igazgató ide tévedne és hallaná Jadint, igy kiáltana fel:

— Viszem, a hóna alá nyulok és majd meglátják, mit csinálok belőle három hónap alatt!

Gőgös és elsavanyodott pályatévesztettet, azt csinálna belőle... Az eféle kisérletek nem nagyon bátoritók; hol tündökölne jobban, mint itt, ez a rosszul kifestett kis Jadin?

Már itt van a lépcsőn, biz Isten egészen olyan, mint mikor elment tulhosszu ruhájában, mely a sarkát veri. Mária Antoinette vállkendőjével, amely sárga a terem füstjétől és csakugy kalimpál elcsigázott és ifju soványságán, ferde vállával, gonosz szájával, duzzadt ajkával, melynek pihéin bajuszban ragadt meg a rizspor.

Élénk és őszinte örömet érzek, hogy viszontláthatom ezt a szabadszáju gyereket, ő pedig valósággal lebukfencezik a lépcső utolsó fokáról, a nyakamba esik, forró kis praclijába szoritja a kezem, a »ki-

ruccanása«, Isten tudja mért, de közelebb hozott bennünket egymáshoz...

Bekisér a fülkémbe, ahol egy kis diszkrét szemrehányást kockáztatok meg:

— Jadin, ez utálatos volt, senkit sem szokás csak igy a faképnél hagyni!

— Az anyámat voltam meglátogatni, — mondja nagy komolyan Jadin.

De a tükörben meglátja, hogy arca elárulja a hazugságot és egész gyermeki arca nevetésre derül, szélesre huzódik és csupa ránc lesz, mint a kis angora macskák pofája.

— Elhiszi, mi?... Hogy be lehettek itt gyulladva, mikor elmaradtam.

Csak ugy sugárzik róla a magabiró büszkeség s alapjában csodálkozik rajta, hogy az Empyrée-Clichy távollétében nem szerződtetett le mást.

— Nem változtam, mi?... Jaj de szép virág! Megengedi?

A zsebmetszőjelöltek fürge kezével, amely szokva volt egy-egy narancsot lecsórni a polcról, lecsip egy nagy piros rózsát, még mielőtt felbonthattam volna, egy nagy nyaláb virág oldalára tüzött kis boritékot, mely ott várt már a festékes asztalomra téve:

MAXIM DUFFEREIN-CHAUTEL

tiszteletteljes hódolattal

Dufferein-Chautel, végre mégvan hát a nagy mafla neve. Tegnap este óta, mert lusta vagyok megnézni a cimjegyzéket, hol Thurean-Danginnek, hol Dujardin-Beaumetznek, hol meg Duguay-Trouin-nek hivom.

— Ezt aztán nevezem virágnak, — mondja Jadin, miközben levetközöm. — A barátja?

Őszintén tiltakozom, de hiába.

— Annál rosszabb, — jelenti ki szakértelemmel Jadin. — Mert ezt a virágot jobb fajta ember küldi.

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Az a pasas, akivel a minap meglógtam, épp ilyennel ajándékozott meg.

Elnevettem magam: Jadin, amint igy a virágok és a pasasok minőségéről fecseg, ellenállhatatlan... Egészen elpirul a rizsporvakolat alatt és sértődötten mondja?

— Mi az? Tán nem is hiszi, hogy jobbfajta ember volt. Kérdezze csak meg Canutot, a főgépmestert, mennyi dohányt hoztam magammal tegnap este, mikor már maga elment.

— Ezerhatszáz francot, drágám. Canut látta: nem hencegés.

Fürkésző pillantást vetek rá. Nem hiszem.

— És mit csinált azzal a sok pénzzel, Jadin?

Gondatlanul letépi a szálakat, amelyek ócska fehér és kék ruhájából kilógnak.

— Nem savanyitottam be, nyugodt lehet. Fizettem egy kört a gépészeknek. Azután kölcsön adtam Miriamenak ötven francot, hogy kifizethesse a felöltőjét, azután ennek is, annak is, aki odaszaladt és azt mondta, hogy nincs egy árva fityingje se. Mit tudom én... De nini, itt jön Bouty. Aggy Isten Bouty.

— Aggy Isten hékás!

Bouty, miután udvariasan meggyőződött róla, hogy kimonó takarja ruhátlanságomat, belöki fülkém ajtaját, megrázza Jadin feléje nyujtott kezét és tekintélyes mozdulattal, de gyöngéd hangon ismétli meg az Aggy Istent. De Jadin tüstént megfeledkezik róla s mögém állva, és a tükörnek beszélve folytatja:

— Tudja, nincs szivem hozzá, hogy ilyen sok pénzem legyen.

— De... csak vesz magának egynéhány ruhát... vagy legalább is egyet... e helyett.

Visszakézzel hátrasimitja könnyü sima haját, amely finom fürtökké zilálódott.

— Gondolja? Ez a ruha még nagyon jól kibirja

a revueig. Mit szólnának hozzá, ha én kijárok dohányt kapálni, hogy olyan ruhákat hordjak ide, amilyen a nagy dámákon van.

Igaza van. Akikről beszél, az ő hires külvárosi közönsége, ez a követelő és féltékeny közönség, amelyet kissé becsapott s amely megbocsát neki akkor, ha olcsó cicomában, rossz cipőben, szegényes öltözetben jelenik meg előtte, ha éppen olyan marad, mint szökése, mint ballépése előtt volt.

Egy kis szünet után, ujra megszólal Jadin, és szinte tulzott is a vidámsága Bouty feszengő hallgatásával szemben.

— Hanem tudja, vettem magamnak egyet-mást, amire szükségem volt, kalapot, muffot, kendőt a nyakamra. De micsoda kalapot. Majd meglátja mindjárt... Viszontlátásra. Nem jössz Bouty... Bouty, gazdag vagyok, tudod? Fizetek neked, amit csak akarsz.

— Nekem ugyan keveset fizetsz, köszönöm.

Bouty rendkivül hidegen és rosszaló arccal kel föl... Ha hangosan kimondanám, hogy szerelmes Jadinbe, kinevetnének. Beérem hát azzal, hogy magamban gondolom.

Pár perc mulva a kis komikus is megy és én magamra maradok hatalmas nyaláb rózsámmal, egy banális nagy bokrétával, amelyre övnek halványzöld szalag van kötve... Ez bizony aféle nagy mafla csokor, mint amilyen uj hódolóm.

»Tiszteletteljes hódolattal...« Három év óta néhány nem csekély hódolattal találkoztam, ha szabad igy mondanom, de azokban nem volt egy csöpp tisztelet sem. A régi polgári érzelmeim, amelyek még mindig ott pislákolnak benne, ujra lángra kapnak, mintha csak ezek a hódolatok, — bármilyen tisztelettel vannak is lárvázva, — nem akarnák ugyanazt, mindig csak ugyanazt.

A zenekari ülések első sorában rövidlátó szemem ellenére is észreveszem ifjabb Dufferein-Chautel urat, amint ott ül mereven, komolyan, fekete hajával, amely ugy fénylik, mint a hétpróbás selyem. Boldog, hogy a pillantásom ráismert s a fejével mohón követi minden mozdulatomat, járásomat, kelésemet a szinen, akárcsak Pici, a kutyuskám, mikor sétára öltözködöm.

*

A napok mulnak. Nincs semmi uj az életemben, — csak egy türelmes férfi, aki les rám.

Épp most estünk tul karácsonyon és január elsején. A karácsony forró este volt, amely valami tébolyult rengéssel rázta meg az egész lokált. a proscenium erkélyről mandarinokat és rövid szivarokat dobáltak föl a második karzatra, Jadin, aki reggel óta be volt csipve, elvesztette az ének fonalát, egy rettenetes »hopszasszát« táncolt, felrántva szoknyáját leszaladt szemü harisnyájáról, mig egy elszabadult nagy hajtincse a hátát paskolta... Szép este volt, melyen a tulajdonosnőnk ott trónolt a fülkéjében, a fejedelmi bevételt számlálva, miközben a szeme mindig ott járt a ledugaszolt palackokon, amelyekkel a zsöllyék támlájára erősitett asztalkák voltak megrakva.

Brague is becsipett egy kicsit délben s egy kis fekete bak buja szeszélye ágaskodott benne. Mikor magára maradt a fülkéjében, a megszállottak különös monologjába kezdett, mintha kisértő árnyak ellen védekezett volna ilyen szavakkal: »... Oh nem ...elég, hagyjatok« — vagy igy: »...Ezt nem, ezt nem, vagy legfeljebb csak egyszer... sóhajtozott és nyögött, mint az az ember, akit sátáni kéj gyötör...

Ami Boutyt illeti, a szegény fickó bélgörcseitől egész elcsigázva szürcsölgette kékbejátszó tejét.

Szilveszterest örömére megettem a szép üvegházi szőlőt, amelyet öreg barátom, Hammond hozott, kettesben a Picivel, aki bonbonokat ropogtatott... a bonbont a nagy mafla küldte. Magamat csufolva küzködtem valami féltékeny, gyerekes bánat ellen, mert nem hivtak meg sehová.

De hát mit is akartam tulajdonképen. Braguegal, vagy Hammond-nal, vagy talán Dufferein-Chaute-lel vacsorázni? Istenem, dehogy! De nem tehetek róla. Én se vagyok se jobb, se rosszabb, mint más, és vannak órák, mikor szeretném megtiltani másoknak, hogy mulassanak, ha nekem rossz kedvem van...

A barátaim, az igaziak, a hűségesek, mint Hammond, — ezt meg kell mondanom, — mind szerencsétlen flótások, gyógyithatatlanul szomoru emberek. Talán »a balsors szolidaritása« az, ami összeköt bennünket? Én nem hiszem.

Inkább ugy tetszik nekem, hogy én azokat vonzom és kötöm magamhoz, akik buskomorságban szenvednek, a magánosokat, akik zárkózottságra hajlamosak, vagy a csavargó életre, ...mint én. Akik hasonlitanak hozzám.

Ezeken a bolond gondolatokon kérődzöm Margotnál tett látogatásomról hazatérőben.

Margot volt férjem fiatalabb nővére. Gyermekkora óta kétségbeesetten viseli ezt a tréfás becéző nevet, amely ugy illik neki, mint a karika az orrába. Magánosan él és őszülő, fülig levágott hajával, orosz himzésü ingével és hosszu fekete mellényével eléggé hasonlit egy nihilista Rosa Bonheurehöz.

Férjétől kifosztva, fivérétől megzsarolva, ügyvédjétől meglopva, cselédeitől kirabolva, Margot valami gyászos szelidség bástyázza körül, amely gyógyithatatlan jóságból és néma megvetésből van összetéve. A kizsákmányolásnak ősi szokása teszi, hogy folyton ott ólálkodnak körülötte és életjáradékán

élősködnek, ő türi, csak néha fogja el hirtelen düh és ilyenkor kidobja a szakácsnéját, egy répáért, mert tiz centimen rajta kapta.

— Nem bánom, ha meglopnak, — kiáltja Margot, — de elvárom, hogy egy kis figyelemmel tegyék.

Aztán megint hosszu napokra visszaesik megvető közönyébe.

Abban az időben, mikor még férjnél voltam, csak kevéssé ismertem Margot, aki mindig hideg, szelid és szükszavu volt. Tartózkodása nem igen biztatott meghitt közeledésre. Csak amikor már a szakitásom Adolphe-fal véglegesnek látszott, udvariasan, de nagyon kurtán kitette a szürét meglepett férjemnek és soha nem látta többé. Ekkor jöttem rá, hogy Margótban szövetségesre, barátra és támaszra leltem, mert tőle eredt az a tizenöt louis is havonta, amely a nyomortól megmentett.

— Vedd el csak és menj, — mondta nekem Margot, — nem röviditesz meg vele. Ez az a napi tiz franc, amit Adolphe ugyis kizsarolt tőlem.

Az bizonyos, hogy Margotnál nem találom meg sem azt a vigaszt, sem azt az egészséges vidámságot, amelyet gyógyszerül ajánlanak nekem. De Margot legalább szeret engem a maga módja szerint, a maga bátortalan és csüggedést hirdető módján, — egyre a legkétségbeejtőbb véget jósolva nekem:

— Te, lányom, — mondta nekem ma is, — szerencséd lesz, ha nem esel bele megint valami szép viszonyba egy aféle urral, mint Adolphe. Te arra születtél, hogy felfaljanak, mint engem. Én ugyan hiába prédikálok neked. Mint a leforrázott macska, megint csak visszamégy a forróvizes katlanhoz, én mondom neked. Az a fajta vagy te, akinek egy Adolphe nem elég tapasztalatnak.

— De elvégre is Margot, te nagyon különös vagy. Mindig ugyanaz a leckéztetés, — teszek neki szemrehányást.

— Te ez vagy, meg az vagy, ilyen fajta vagy, meg olyan fajta... Várd meg legalább, mig vétkezem. Ráérsz majd akkor haragudni rám.

Margot olyan tekintetet vet rám, amely igen nagynak tünteti fel őt s olyan, mintha igen magasról esnék az emberre:

— Én nem haragszom rád, lányom. Nem haragudnék azután sem, ha már vétkeztél volna, amint mondod. Csak éppen nagy fáradtságodba fog kerülni megállanod, hogy el ne kövesd az ostobaságot, mivel csak arról van szó, hogy ujrakezded... Én már tudok valamit. Pedig — teszi hozzá különös mosollyal, — én nem is voltam érzéki!...

— De hát akkor mitevő legyek, Margot? Mi kivetni valót találsz a mostani életemben. Nekem is el kellene zárkóznom a világtól félelmemben, hogy valami rut balszerencse ér és nem volna szabad szeretnek csak, mint neked — a rövidszőrü kis brabanti terriereket!

— Isten őrizzen tőlük, — kiált fel gyermekes élénkséggel Margot. — Ezek a kis brabanti terrierek, nincsen náluk háládatlanabb pajtás. Nézd csak ezt a dögöt, — mondja egy kis vörös kutyára mutatva, mely olyan mint valami nyirott mókus, — két hétig ápoltam éjjel-nappal, mikor bronchitisze volt. Ha megengedem magamnak, hogy egy órára egyedül hagyom, a kis gazember ugy tesz, mintha nem ismerne rám, és ugy morog utánam, mintha kéményseprő volnék... De egyébként, fiam, jól vagy?

— Nagyon jól, Margot, köszönöm.

— A nyelved? — A szemed fehérje? — A pulzusod?

Biztos kézzel, szakértelemmel huzta le a szemhéjamat, szoritotta meg a csuklómat éppugy, mint valamelyik kis terrierjéét. Mi ketten, Margot meg én, nagyon jól tudjuk, mit ér az egészség és tudjuk, mennyire kell aggódnunk, hogy el ne veszitsük.

Egyedül élni, azt még csak valahogy eltüri az ember, az még megy, de egyedül tespedni betegen, lázasan, köhögni a végevárhatatlan éjtszakában, rogyadozó térddel elvánszorogni az ablakhoz, melynek tábláit az eső veri, azután visszatérni a gyürött, langyos, petyhüdt ágyba... egyedül, egyedül, egyedül...

A mult évben néhány napig ismertem ezt a borzalmat, egyedül fetrengni és szétfolyó lázálmokat látni és rettegek tőle, hogy ebben a félöntudatban haljak meg lassan, mindenkitől távol, elfeledve... Azóta Margot példájára gondját viselem magamnak, vigyázok a belsőmre, a torkomra, a gyomromra, a bőrömre, annak a birtokosnak kissé már rögeszmévé vált szigorával, aki egész lelkével csüng a vagyonán...

Ma ujra eszembe jut Margot bizarr mondása. Neki nem voltak »érzékei«. És nekem?

Az én érzékeim!... Igazán, azt hiszem, nagyonnagyon régen nem gondoltam rájuk.

Az »érzékiség kérdése...« Margot ugy látszik azt hiszi, jelent valamit. A legjobb irodalom, — sőt a legrosszabb is, — arra szeretne tanitani, hogy minden más hang elhallgat, ha az érzékiség megszólal. Mit higyjek ebből?

Brague egyszer az orvos hangján azt mondta nekem:

— Ez nem egészséges, ahogy te élsz.

És aztán, akár csak Margot, hozzátette:

— Különben te is éppen ugy beleesel, mint minden kollegád. Jól jegyezd meg, amit mondok.

Nem szeretek erre gondolni. Brague szivesen csap fel fogadatlan prókátornak, és játsza a csalhatatlant... Ez nem jelent semmit... Mindegy, én nem szeretek erre gondolni.

Részt veszek a music hallban, anélkül, hogy a legcsekélyebb álszemérmet tetetném, azokban a beszélgetésekben, amelyek statisztikai és sebészeti pon-

tossággal tárgyalják az »érzékiség« kérdését, s ugyanazzal a különös és félénk érdeklődéssel vagyok iránta, mint mikor az ujságban az ázsiai pestis pusztitásairól olvasok, kedvem volna összerezzenni, de inkább maradok félig hitetlen. Mindegy, nem igen szerzetek erre gondolni.

És most itt ez az ember — a Nagy Mafla — aki ugy intézi, hogy az én árnyékomban éljen, hogy a lépteivel szüntelen nyomon kisérjen, olyan kitartóan, mint valami hü kutya.

Virágokat találok a fülkémben. Pici kis nikkel vályut kap a pástétoma számára, három parányi állatfetis tart szalont orrát összedugva az iróasztalomon; egy ametiszt macska, egy kalcedon elefánt, és egy türkiz béka. Akár a leveli béka, olyan zöld jade gyürü övezi szárát a zöldes liliomcsokornak, a melyet január elsején hoznak fel szobámba... Az utcán tulgyakran találkozom ugyanazzal a Dufferein-Chautellel, aki rosszul szinlet meglepetéssel üdvözöl.

Gyakran kénytelen-kelletlen eszembe juttatja, hogy létezik a vágy, ez a hóditó félisten, ez a rakoncátlan faun, amely ott kóvályog a szerelem körül és nem engedelmeskedik a szerelemnek — hogy magam vagyok, egészséges vagyok és még fiatal, sőt még meg is fiatalitott a hosszu erkölcsi lábbadozás.

Érzékeim? Igen, vannak... Vagy legalább is voltak abban az időben, mikor Adolphe Taillandynak még tetszett rabságban tartani őket. Félénk, a megszokottat szerető, sőt azt mondhatnám »rendes érzékeim«, — boldogok, ha a megszokott becézgetés árasztotta el őket, félők minden keresettségtől vagy kéjenc kicsavartságtól, — nehezen lázba jövők, de lassan kialvók — egyszóval hát ép, egészséges érzékek.

Az árulás és a hosszu fájdalom elzsibbasztotta őket, de kérdés, milyen hosszu időre? Azokban a napokban, mikor vidám vagyok, mikor fizikailag köny-

nyünek érzem magam, igy kiáltok fel: örökre, hogy tisztának érezzem magam, mint akiről levágták, ami éppen olyan asszonyivá tett, mint a többit.

De vannak olyan világos napjaim is, mikor keményen magam ellen fordul az okoskodásom: »Vigyázz! Résen légy minden órán. Mindenki gyanus, aki csak közeledik hozzád, de nincs gonoszabb ellenséged önmagadnál. Ne álltasd magad, hogy halott, lakatlan, könnyü vagy; az állat, a melyről téli álmában megfeledkezel, uj erőre kap a hosszu álomtól.

Majd meg ujra elhagy az emlékezete mindannak, ami voltam, a félelemmel együtt, hogy ismét feléledek, nem kivánok és nem bánok semmit... egészen addig, mig csak bizakodásom ujra hajótörést nem szenved, egész a kikerülhetetlen válságig, mikor rémülettel látom, hogy közeledik hatalmas erejü puha kezével a Szomoruság, minden gyönyörüség vezére és cimborája...

*

Néhány napja uj pantomimiát próbálunk Braguegal. Lesz benne erdő, barlang, egy vén ősbarlanglakó, egy ifju dryad és egy faun, duzzadó férfi erejének legszebb korában.

A faun Brague, és az erdei nymfa én vagyok, — hogy ki lesz a vén barlanglakó, arról még nincs egyelőre szó. A szerepe mellékszerep, és az eljátszására — azt mondja Brague — van a növendékei közt egy kis tizennyolcéves piszokfészek, az egész jó prehisztorikus pofa lesz.

Szivesen rendelkezésünkre bocsátják a Folies szinpadát reggel tiztől tizenegy óráig a próbákra. A A hátfalak vásznaitól menten a mély szinpad egész terjedelmében elénk tárja mezitlen alakját. Mi-

Iyen szomoru, milyen szürke itt minden, mikor reggel ide jövök, derék nélkül, bluz módjára szabott fekete selyem combinében a rövid szoknya alatt!...

Irigylem Brague-ot, aki állandóan annyira hasonló marad önmagához, mindig öntudatos, sötét nézésü, fölényes... Erőtlenül küzködöm a hideg, a zsibbatag hangulat s ez ellen a szivszoritó atmoszféra ellen, amely még szennyes az éjtszaka penészétől, amely még dohos az emberek és a csipős puncsok szagától... A próbák ócska zongorája keservesen nyekergi az uj zenét, a két kezem görcsösen kapaszkodik egymásba és csak nehezen akar szétválni, a mozdulataim rövidek és közel maradnak a testemhez, vállam fázósan felhuzódik, közepesnek, sutának, elveszettnek érzem magam...

Brague, aki hozzá van szokva reggeli elernyedéseimhez, rájött a gyógyitásuk titkára is. Szünet nélkül bosszant, körülfutkos, mint valami rattler, csakugy ontja a rövid biztatásokat, a kiáltásai ugy pattognak, mint az ostorhegy és belémcsapnak...

A teremből porfelhő száll fel, a pincérek ilyenkor söprik ki a szőnyegekre száradt sárral együtt, az előző esti szemetet: papirost, cseresznyemagot, s a cipők szennyét...

A harmadik sikon, — mert a szinpadnak csak egy szeletét adják nekünk kölcsön, egy kivül-belül két méter széles padlódarabot, — vastag szőnyegen akrobata csoport dolgozik; szép szőkehaju, rózsás németek, hallgatagok és csakugy égnek a munka lázától. Mocskos próbatrikó van rajtuk, és még egyes számaik között, a pihenő idejükben is gyakorlatszámba megy a játékuk; ketten közülök, fojtott nevetéssel valami megvalósithatatlan egyensulyozási csoda nyitját keresik... ami talán csak a jövő hónapban sikerül nekik. A próba végeztével rendkivül komoly arccal állják körül a csoport legfiatalabb tagjának veszedelmes kiképzését, egy hosz-

szu szőke fürteivel egészen lányos formáju fiucska ez, akit felhajitanak a levegőbe s hol a féllábánál, hol a félkezénél fogva kapják el, légies kis lény, olyan, mintha repülne s a fürtei vizszintesen szállnak utána, vagy magasan égnek állnak, mintha láng lobogna a fején, miközben szorosan egymáshoz simuló lábakkal, testhez szoritott karral lábujjhegyre esik le....

— Tempó! — kiáltja Brague. — Még mindig hibás a mozgásod. Csak olyan rugd fel hagyd ott megy ez a próba. Hát nem tudsz figyelni arra, amit csinálsz?

Megvallom, nehéz. Fölöttünk most három trapézon röpködnek a tornászok, akik éles vezényszavakat váltanak egymással, mintha csak fecskék sikongnának... A fém tarpézek nikkel fénye, a gyantával bekent kezek csikorgása a sima rudakon, a könnyed és rugalmas erőnek ez a nagy tékozlása fölöttem, a veszedelemnek ez az állandó megvetése föllelkesit és végül is a verseny ragadós lázára hevit.. De sajnos, éppen ekkor tessékelnek ki bennünket, mikor már érezni kezdem magamon, mint valami hirtelen felöltött ünneplő diszt, a mozdulataim befejezett szépségét, a rémület vagy a vágy sikerült kifejezését...

Tulkésőn hevülve neki, arra használom fel energiafölöslegemet, hogy gyalog megyek haza Picivel, akiben ezek alatt a próbák alatt valami néma düh gyülemlik föl és ezt kinn a nálánál nagyobb kutyákon tölti ki. Zseniális arcjátékkal rémiti agyon őket, japán sárkánypofájának görcsös összerándításával, valami förtelmes fintorral, amely kidülleszti szemgolyóját, kiforditja pittyét és vérszinü belsejéből kivillant néhány ferdén beágyazott fogat, s ezek a fogak ugy állanak össze-vissza, mint egy kerités lécei, amelyet a szél kidöntött.

Pici, aki ebben a mesterségben nőtt fel, jobban

ismeri a music-hallt mint én, vigan futkároz a sötét pincehelyiségekben, végiggurul a folyosókon, vezeti a szappanos viz, a rizspor és az ammoniák meghitt szaga... Karcsu teste ismeri a kifehéritett karok ölelését, nagy inyenc, megeszi a cukrot, melyet a statiszták lenn a kávéházban dobnak neki. Néha, ha a szeszélye ugy hozza magával, megkövetteli, hogy magammal vigyem este, máskor pedig kosarában turbánná gömbölyödve megvetően nézi távozásomat, mint valami tőkepénzes, akinek legfőbb gondja, hogy jól emésszen.

— Ma szombat van Pici. Siessünk, Hamond előbb ott lesz nálunk.

Ugy szaladunk, mint két szédült, ahelyett, hogy kocsiba ültünk volna: de hát ma reggel valami kora tavaszi, andalitó és édes langyosság van a levegőben... és éppen akkor találkozunk Hamond-nal, mikor odaér fehér házunk elé, mely olyan, mintha csak vajból faragták volna ki.

De Hamond nincs egyedül... beszélgetésbe van merülve a gyalogjárón... ifjabb Dufferein-Chautellel, névszerint Maximmal, vagy máskép a Nagy Maflával.

— Mi az, maga már megint itt van...

Nem hagyok neki időt rá, hogy tiltakozzék, szigoruan megkérdem Hamondot:

— Maga ismeri Dufferein-Chautel urat?

— Hát hogyne ismerném, — mondja nyájasan Hamond. — Amint látom, ön is. De én egész kis kora óta ismerem. Még most is ott van a fiókomban egy fehér matrózruhás fiucska arcképe: Első áldozásom emlékere, Maxime Dufferein-Chautel, 18... május 15.

— Csakugyan, — kiált fel a Nagy Mafla. — Mama küldte el önnek, mert nagyon szépnek talált.

Nem nevetek velük. Nem örülök neki, hogy is-

merik egymást. És kissé megalázottnak érzem magam a nagy déli fényességben kócos hajammal, amely rendetlenül bujik ki prémsapkám alól s a szomjúságtól és az éhségtől száraz szájjal.

Igyekszem elrejteni próbacipőmet, ezt a vedlett, kitaposott cipőt, amelynek felcserepesedett sevrója kék belsejét mutatja, amely azonban jól megfeszül a bokán s amelynek megvékonyodott talpa olyan hajlékony, akár egy tánccipőé... A Nagy Mafla ugy bámul rám, mintha sose látott volna...

Egyszerre valami hirtelen gyerekes vágy fog el, hogy sirva fakadjak és ugy kérdem meg tőle, mintha meg akarnám harapni:

— Mit bámul? Talán fekete az orrom hegye?

Nem siet nagyon a válasszal:

— Nem — de... olyan különös, ha az ember csak este látta magát, soha nem hinné el, hogy szürke szeme van... A szinpadon barnának látszik.

— Igen, tudom. Már mondták nekem. Tudja Hamond, hogy az omlett egész hideg lesz. Adieu Uram!

Különben, ami engem illet, én sem láttam még soha ilyen jól, fényes nappal. Mélyen ülő szeme nem fekete mint hittem, hanem kissé fakó gesztenyebarna, akár csak a juhászkutya szeme.

Nem győzik egymás kezét rázni. Mig Pici, a kis buta, egy emberevő fülig hasadt mosolyával üdvözli Dufferein-Chautel urat. A Nagy Mafla pedig, mert omlettről beszéltem, olyan arcot vág szegény, mint a koldus a pecsenye láttára. Mintha azt várná, hogy meghivjam!...

Igaztalanul haragszom Hamondra. És némán végzem el felületes tisztálkodásomat, egy kis kézmosást és arctörlést, mielőtt fölkeresném öreg barátomat a kis dolgozó szalonban, ahol Blandine asztalt terit. Mert egyszersmindenkorra kiközösitettem azt a szomoru és haszontalan helyiséget, amelyet ebédlőnek szokás nevezni, s amelyben huszonnégy órából csak

egyet szoktak tölteni. Hozzá kell még tennem, hogy az egyik helyiségben Blandine hál és hogy még egy szobával több, nagyon drága volna nekem.

— Ah, ah, hát maga ismeri Maxime-ot, — kiáltott föl Hamond, kibontva asztalkendőjét.

Vártam ezt a kérdést.

— Én? Egyáltalában nem ismerem. Fölléptem egy este a fivérénél, ott jöttem össze vele. Ennyi az egész.

Mellőzöm — de miért? — az első találkozás említését, mikor a nagy Mafla egész nekihevülve tört be az öltözőmbe.

— Maxime jól ismeri magát. És nagy bámulója. Sőt ugy hiszem, szerelmes is magába.

A finom Hamond! Azzal a vidám, alattomos macskapillantással nézek rá, melyre a férfiegyügyüség ihlet bennünket.

— Tudja, hogy maga szereti a rózsát, a cukrot és a pisztáciát. Picinek nyakláncot rendelt.

— Fölugrok...

— Nyakláncot rendelt Picinek? De hát végre is, mi közöm hozzá. Pici minden erkölcs hijjával levő teremtés, elfogadja, képesnek tartom rá!

— Természetesen magáról beszélgettünk. Azt hittem, nagyon jó barátok.

— Oh, tudhatta volna, Hamond.

Öreg barátom lesüti szemét, mert a dolog hizeleg baráti féltékenységének.

— Nagyon derék fiu, biztositom.

— Kicsoda?

— Maxime. Ösmerem az anyját, özvegy... Lehet már, lássuk csak, vagy harminc... nem, harmincöt éve.

És lám, végig kell hallgatnom a két Dufferein-Chautel, anya és fia történetét... Férfias asszony, ő vezet mindent... a fürészmalmokat az Ardennesekben... a nagy erdőségeket... Maxime, aki lusta természetü kissé, a legfiatalabb és legelkényeztetettebb

a fiai közül... sokkal intelligensebb, mint amilyennek látszik... Lehet ugy harminchárom és féléves.

— Tessék! Akárcsak én.

Hamond odahajolt hozzám a kis asztal fölött s a miniatür festő figyelmével szemlél:

— Maga harminchárom éves Renée?

— Sajnos.

— Ne mondja. Egyáltalában nem látszik.

— Oh tudom, a szinpadon.

— Nem, szinpadon kivül sem.

Hamond nem füzi tovább a bókot, hanem folytatja Dufferein-Chautelék történetét. Én bosszusan szopogatom a szőlőt. A Nagy Mafla jobban belopta magát hozzám, mint amennyire megengedtem neki. Ebben az órában szokásszerint régi, rossz emlékeinket kellene bolygatnunk Hamonddal, amelyek hetenkint egyszer mindig kiviritanak párolgó feketekávés csészéink keserü illatában.

Szegény Hamond! Az én kedvemért mond le gyászos és kedves szokásáról. Tudom jól, menynyire bántja a magánosságom; ha merné, igy szólna hozzám mint atyai kerítő:

— Itt a magának való kedves, drágám. Egészséges, nem játszik, nem iszik, van elég vagyona... Hálás lesz nekem érte.

*

Négy nap mulva ott hagyom az Empyrée Clichyt.

Valahányszor egy valamivel hosszabb szerződésem egy café-concert-rel lejár, az utolsó napokban valami nem is óhajtott szabadulás különös érzése fog el. Bár boldog vagyok, hogy szabad lehetek és otthon tölthetem az estéimet, mégis va-

lamikép halasztgatom, hogy örüljek ennek, és a fellélegzésem kiáltásából, hogy »na végre«, hiányzik minden önkéntelenség.

Ezuttal azonban ugy hiszem, mégis őszintén örülök és Brague öltözőjében üldögélve, felsorolom kollégámnak, aki mulat rajta, micsoda sürgős munkákkal foglalom el majd magam szabadságom alatt.

— Hát tudod, először is ujra áthuzom valamennyi diványpárnámat. Azután egész a sarokba tolom a pamlagot és egy villanylámpát szereltetek fölé.

— Te fülesbagoly, olyan lesz, mint valami nyilvános ház, — mondja nagy komolyan Brague.

— De bolond vagy!... Azután meg annyi tennivalóm van. Olyan régóta nem törődtem már semmit a lakásommal.

— Az bizonyos, — mondja szemrebbenés nélkül Brague. — És kiért van mindez?

— Mi az, hogy kiért? Hát magamért. Hallod?

Brague egy percre elfordul a tükörtől s amint az arcát felém mutatja, a jobb szeme, amely maga van még csak kékkel bedörzsölve, olyan, mintha rettenetes ökölcsapás nyomát viselné.

— Magadért? Kizárólag csak magadért? — Megbocsáss, de ezt kissé nagyképü dolognak találom. Aztán meg azt hiszed, én talán pamlagon hevertetem az Empriet? Vagy várasz valami jót attól, ha lemégy valami elsőrangu vidéki vagy külföldi müintézetbe? ...Különben, Salomon, az ügynök, szólt nekem, beszéljek veled, hogy nézz be hozzá.

— Oh, máris?

Brague sokat mondva von vállat.

— Igen, igen, ismerjük ezt!... Oh máris... De azért, ha azt mondanám neked, hogy nincs semmi munka, akkor folyton csipkednél, mint a szunyog: »Mikor indulunk? Mikor indulunk? Mind egyformák vagytok ti tyukok.

— Nekem is ugy tetszik, — erősiti meg egy

mélabus hang mögöttünk, — a Boutyé.

Az utolsó hónapban még jobban lefogyott szegény Bouty és mind inkább és inkább »fáradt«. Lopva rápillantok, hogy meg ne bántsam, de mit lehet kiolvasni ebből a fehér karikás szemü vörös maszkból?... Némán hallgatjuk Jadint, aki ezt énekli fölöttünk:

Ah, ah pici Gyöngyvirágom,
Ah, jőjj ide, nem a világ,
Ugy kinálom
A bokrétám, az is gyöngyvirág.

A *Gyöngyvirágkeringő* szerzője, ügyes kezü mesterember, pajzánul és szakértelemmel ütemezte a refrén utolsó versszakát.

— Szóval négy nap mulva felszedjük a sátorfát, — kérdi tőlem hirtelen a kis komikus, felkapva a fejét.

— Négy nap mulva... Jól éreztem magam itt. Olyan nyugodt hely!

— De még milyen nyugodt — tiltakozik hitetlenül a kis Bouty. — Ismerek sokkal nyugodtabb helyeket is. Nem kerül nagy fáradtságába jobbat találni. Nem akarok rosszat mondani a közönségről, de kissé nagyon züllött... Tudom én jól, — feleli nemtörődöm mozdulatomra, — hogy az embernek mindenütt bele kell találnia magát a helyzetbe. Na de kérem... Tessék, hallja, hogy orditanak? Gondolja, hogy egy nő, fiatal nőt értek, aki nem fontolja még meg a dolgokat, akinek a tréfán meg a mulatságon jár csak az esze, megszokhatja, hogy ebbe beletalálja magát? ...Ugy értem, hogy egy olyan szeleverdi, olyan ördögmotolla, mint Jadin, teszem azt...

Ah, szegény kis Bouty, akiben a szenvedő szerelem hirtelen felébreszti az előkelőséget és a megvetést az iránt a közönség iránt, amely téged ünnepel és mentséget keresel és találsz Jadin számára és

magadtól rájössz a környezet befolyásának elméletére... melyben én nem hiszek!

Az orosz táncosok elmentek, Antonieff, a »nagyherceg« és kutyái szintén. Hová? Nem tudni. Senki nem volt közülünk olyan kíváncsi, hogy megkérdezze. Más számok jöttek helyükbe, ki egy hétre, ki négy napra szerződtetve, mert a revü küszöbön áll. Fenn a szinpadon és a folyosókon uj arcokkal találkozom, amelyekkel egy-egy fél mosolyt váltok, egy-egy szempillarándítást barátságos és diszkrét üdvözlés módjára.

A régi programból nem tartottak meg mást, csak minket, aztán meg Jadint, aki — Uram Isten! — egész sor szerepet kreál a revüben és Boutyt. Esténkint mélabusan elbeszélgetünk mint az Empyrée-Clichy veteránjai, akiket egy fiatal regiment távozása itt felejtett.

Vajjon hol találkozom össze ujra azokkal, akiket itt megismertem? Párisban, Lyonban, Bécsben vagy Berlinben?... Talán soha, talán sehol, Salomonnak, az ügynöknek az irodája öt percre összehoz bennünket hangos felkiáltások és színészies kézfogások kiséretében, csak éppen annyi időre, hogy tudomást szerezhessünk róla, hogy még vagyunk és odavethessük egymásnak: »Na, hogy-mint megy sora?« és elkerülhetetlenül megtudhassuk, hogy Csak lassan-lassan, vagy: Bizony gyengén mutatkozik.

Bizony gyengén mutatkozik... Ez alá a bizonytalan kifejezés alá rejtik kóborló pályatársaim, pillanatnyi szorult helyzetüket, a hirtelen megakadást, a pénzzavart s a nyomort egyaránt... Be nem vallják soha, mert felfuvalkodottak és tartja bennük a lelket az a hősi hiuság, amely a szemekben olyan kedvessé teszi őket.

Némelyik, aki már a végsőkig jutott, valami

kis szerepre tesz szert *egy igazi szinházban* és különös dolog, soha nem dicsekszik vele. Türelmesen, a homályba huzódva várja ott, mig fordul a szél és ujra szerződést kap valamelyik music hallban, áldott óra, amely ismét ott látja őket flitteres szoknyában és a benzinszagu frakkban, amint megint szembe néznek a reflektor fénykörével a saját repertoárjukban!

— Bizony, nagyon rosszul fest, — mondja majd nekem egynémelyik és hozzáteszi:

— Filmezek.

A film, amely romlással fenyegeti a mulatók szerény artistáit, pillanatnyilag megmenti őket. Ráerőltetik magukat erre a névtelen és dicstelen munkára, amelyet nem szeretnek, amely kizökkenti őket megszokott életükből, megzavarja étkezési rendjüket, a sétáikat, a napi munkájukat. Százával élnek belőle, facérság idején, sokan meg is gazdagszának belőle. De mihez lehet fogni, mikor a film is tul van zsufolva alakitásokkal és starokkal.

— Bizony, rosszul fest... nem, sehogy se megy.

Lemondó, de egyben komoly arccal vetik oda ezt, nem alkalmatlankodnak az embernek, nem siránkoznak a kezükben kalapjukat vagy egy pár ócska keztyüt lóbálva. Port hintenek a világ szemébe, felöltőbe burkolóznak, melynek alja az utolsó előtti divat szerint van szabva, — mert a lényeg, az elengedhetetlen nem az, hogy egy jó complet-juk legyen, hanem egy »jóképü« felöltő kell, amely mindent eltakar, elnyütt mellényt, vásott ujjast, a térdén kifakult nadrágot, egy szemfényvesztő káprázatos felöltő kell, amely jó benyomást tesz az igazgatóra, vagy az ügynökre s amely lehetővé teszi, hogy nyakasan, peckesen vessék oda, mint valami bankár, hogy: majd csak lesz valahogy.

Hol leszünk a jövő hónapban?... Este Bouty kétségbeesetten kóválygog és köhög az öltözők folyosóján, még csak az ajtómat ki nem nyitom és

be nem hivom, hogy üljön le egy percre nálam. Ügyesen leereszkedik vékony derekával, mely olyan, mint valami sovány kutyáé, egy rozoga székre, amelyről már lepattog a fehér zománc, a lábát maga alá huzza, hogy ne zavarja a mozdulataimat. Brague is felkeres bennünket és leguggolva nekiveti hátulját a langyos fütőtestnek. Kettőjük között állva fejezem be öltözködésemet és sárga rajzokkal himzett vörös ruhám megmeglegyinti őket, ha elmegyek mellettük... Nem nagyon vagyunk hangolva beszélgetésre, mégis elcsevegünk s közben küzködünk, valami néma vágy ellen, hogy hallgassunk, szeretnénk szorosan összeölelkezni és elérzékenyülni.

Még Brague az, aki legjobban megőrzi kíváncsi és nyilteszü tetterejét s helyes üzleti étvágyát a jövőre. Az én jövőm! Olyan mindegy, itt vagy másütt. Bizony megkésett — és kissé erőltetve támadt — hajlamom a folytonos helyváltoztatásra és utazásra, nagyon jól megfér a szegény polgárasszony mélyen begyökeredzett és békés fatalizmusával. Mostanság bohém vagyok, igen, bohém, akit a turnék városról-városra hurcolnak, — de rendszerető bohém, aki sajátkezüleg foltozgatja viselt ruháit, — bohém, aki csaknem mindig magával hordja egész szerény vagyonkáját, — de kis szarvasbőr táskájában külön van egyik oldalon a rézpénz, másikon az ezüst és az arany gondosan elrejtve egy kis titkos zsebben.

Csavargó vagyok, ha ugy tetszik, de elszántam rá magam, hogy egy helyben forogjak körbe, akár csak a pályatársaim, a testvéreim... Az utrakelések elszomoritanak és megrészegitenek, az igaz és valami belőlem mindig ott ragad, ahol keresztülutazom, — uj földek, tündöklő és felhős egek, esőveréstől gyöngyszürke tengerek, — oly szenvedélyesen csüngök rajtuk, mintha ezer meg ezer magamhoz hasonló kis árnyat hagytam volna a hátam

mögött, amelyek ott hemperegnek a hullámokon, ott ringatóznak a lomb közt és szerte szóródnak a fellegekben... De egy utolsó kis árny, amelyik leghasonlóbb önmagamhoz, nem maradt-e otthon ábrándosan, csöndesen a kandalló mellé huzódva s egy könyv fölé hajolva, amelyet olvasni elfelejt...

MÁSODIK RÉSZ.

— Milyen meghitt, kedves kis zug! És mennyire nem érti az ember a maga életét, a music hallokban, mikor itt látja a rózsaszin ernyős lámpa és a szegfücsokor között.

Ezt mondja távozóban az imádóm első alkalommal, hogy nálam volt ebéden Hamond-nal, a keritővel.

Mert imádóm van, csak ezt a divatját mult nevet adhattam neki, hiszen se nem a kedvesem, se nem a flörtöm, se nem a *patitóm*, — hanem az imádóm.

»Milyen meghitt kedves kis zug!...« Ez este mikor elment, keserüen nevettem... Egy ernyős lámpa, kristály virágtartó, amelyben csillog a viz, karosszék az asztal mellett, egy rozoga pamlag, amelynek nyüttségét ügyesen leplezi a párnák rendetlensége — és a futó szemlélő elkápráztatva és felületesen egy felsőbbrendü nő elmélyedő és szorgalmas életét képzeli a megfakult zöld falak közé. Bizony, bizony, nem látta a poros tintatartót, sem a kiszáradt tollat, sem a felvágatlan könyvet és az üres levélpapirdobozomat...

Egy régi galy kuncsorodik össze, mintha csak tüzbe esett volna, egy kőcserép szélén. Egy kis pastellnek (Adolphe Talliandy vázlatának) betört üvege hiába várja, hogy kicseréljék. Hanyag ke-

zem rátüzött, azután ott felejtett egy kis papirrongyot a kis villamos lámpára, amely a kandallón világit. Egy rakás képeslap, lehet vagy ötszáz darab, — csupa jelenet az Empyreéből — szürke papirboritékában, nagy halommal borit el és csaknem összetör egy XV. századbeli finom elefántcsont faragványt.

Mindenen a nemtörődömség, az elhagyatottság érzik, az »ugyan mire volna jó«, mintha csak utazni készülnék innen... »Meghitt zug?« Ugyan micsoda meghittség mereng itt este a lámpa körül, amelynek ernyője egészen kifakult...

Nevettem és fáradtan felsóhajtottam két vendégem távozása után és az éjszakám hosszu volt és nyugtalanná tette a szégyen, amely éppen a Nagy Mafla csodálatából született. A zárkózott ember naiv hite hirtelen világosságot gyujtott bennem önmagam felől, mert amint megtörténik néha, hogy bizonyos tükrök, amelyekkel váratlanul kerülünk szembe egy uccakanyarulatnál vagy egy lépcső fordulóján, hirtelen felfedezik előttünk az arcnak, vagy az alaknak bizonyos hibáit és ferdeségeit.

De azóta számos este telt el, amelyeken gyakran járt nálam Hamond az imádómmal, vagy az imádóm Hamond nélkül... Öreg barátom lelkiismereti kérdést csinál abból, amit szennyes mesterségének nevez. Hol a régi elmés ember csillogó könnyedségével támogatja gyámoltjának látogatásait, aki nélküle, — valljuk meg egész őszintén, — alkalmatlan volna nekem. Hol meg nyomtalanul eltünik, — az igaz hogy nem hosszu időre, — várat magára, — de épen elég ideig és rámpazarolja egész szalondiplomáciáját, amely már kissé berozsdásodott...

Nem öltözöm föl a kedvükért és nem vetem le a gyürött inget és a lompos és komor szoknyát. elhagyom előttük magam, nem törődöm az alakommal, — a szám fáradt, alig nyitom ki, a nézésem

szándékosan bágyadt, — s azzal a makacssággal állok ellent imádómnak, mint a lány, akit akarata ellenére akarnak férjhezadni... Inkább csak a magam kedvéért s nem rájuk való tekintettel ápolom a hazug és felületes külszint, amelyben élek; Bladinenak méltóztatott utánanézni kissé a munkaszalonom poros sarkainak és rendbe szedte kissé asztalom előtt a karosszék vánkosait, amelyek azon rendetlenült őrizték meg pihenésem nyomait...

Imádóm van. Mért éppen ez, és mért nem más? Magam se tudom. Megdöbbenve nézek erre az emberre, akinek sikerült behatolnia hozzám. Mert erősen akarta! Minden véletlen neki szolgált és Hamond is segitett ebben. Egy napon, mikor egészen egyedül voltam otthon, egy félénk csöngetésre magam nyitottam ajtót: nem volt rá módom kitenni a szürét ennek a félszeg alaknak, aki karján egy nagy csomó rózsával, várakozott Hamond mellett, aki tekintetével könyörgött érte? Sikerült behatolnia ide, — ennek kétségkivül meg kellett lennie...

Minden alkalommal, amikor csak fölkeres, ugy tanulmányozom az arcát, mintha még sose láttam volna. Az arca mindkét oldalán már erősen bevágott ránc van, amely a bajuszában vesz el, az ajka piros, az a napbarnitott pirosság ez, amely nagyon gyakori tulságosan barna férfiaknál. A haja, a szemöldöke, a szempillája fekete, mint az ördög és nagyon erős tiszta napfény kellett hozzá, mig egy napon rájöttem, hogy ennyi feketeség alatt nagyon halvány rozsdaszürke szeme van.

Ha áll, igazi nagy lógó, merev, félszeg, csupa csont. Ha ül, vagy félig elnyulik a pamlagon, olyan, mintha hirtelen hajlékonyabbá válnék és élvezné a gyönyörüséget, hogy más ember lett belőle, hanyag, fesztelen, és boldog kézmozdulatokkal merészen elheveredhet fejét egy vánkosra nyugtatva.

Ha tudom, hogy nem látja, figyelni kezdem, mert valamiképen idegesit az a gondolat, hogy nem ismerem egészen és hogy ennek a fiunak a jelenléte nálam éppen olyan szokatlan valami, mint a zongoráé a konyhában.

Hogy lehet az, hogy őt, aki egész odáig van értem, egyáltalában nem zavarja, hogy olyan kevéssé ismer. Szemmelláthatóan nem is gondol rá. S ugy látszik, nincs is egyébre gondja, csak hogy előbb megnyugtasson, azután meghóditson. Mert ha igen gyorsan meg is tanulta, — fogadok, hogy Hamond tanácsára, — elrejteni vágyait és meglágyitani a tekintetét és hangját, ha vélem beszél, ha valami állati ravaszsággal ugy teteti is magát, mintha megfeledkezett volna róla, hogy sóvárog értem, arra sem mutat soha étvágyat, hogy megismerjen, hogy kérdéseket intézzen hozzám, hogy kitalálja, mi lakik bennem és ugy látom, sokkal jobban figyel a hajamon játszó fényre, mint a szavaimra...

Milyen különös ez!... Itt ül mellettem, ugyanaz a napsugár siklik az ő arcára és az enyémre és mig ennek a férfinak az orrcimpája karminba csillan, az enyém élénk korállpirosra szinesedik... Nincs is itt. Ezermértföldnyire van innen. Minden pillanatban fel akarok ugrani, hogy megmondjam neki: »Mit keres maga itt? Miért nem megy innen?« De nem csinálok semmit.

Gondolkozik? olvas? — szeretkezik? dolgozik.... Azt hiszem ahoz az elég nagyszámu és hétköznapi fajtához tartozik, amely minden iránt érdeklődik, de semminél nem marad meg. Semmi szellemesség, eléggé gyors felfogás, meglehetős bőséges szókincs, amelynek erőteljes, szép hang ad lendületet, könnyen álló nevetés, igen sok férfinál tapasztalható gyerekes vidámság, ez az én imádóm.

Hogy semmiben sem hazudjunk, emlitsük fel, ami legjobban tetszik nekem benne: gyakran téveteg, kutató tekintetét, a szemnek azt a belső mo-

solyát, amelyet az erősen érzelmes és félénk embereknél látni.

Utazott, mint a legtöbb ember, nem nagyon messzire és nem nagyon gyakran. Olvasta, amit mindenki olvasott, nagy ismeretsége van, de nem igen történik meg, hogy fivérén kivül három bizalmasabb barátját említené, — de megbocsátom neki ezt a sok hétköznapiságot az egyszerüsége kedvéért, amelyben nincs semmi megalázkodó és mert magáról soha sincs mondanivalója.

Tekintete ritkán találkozik az enyémmel, mert lesütöm a szemem. Nem tudom elfelejteni jelenlétének és türelmes kitartásának inditó okát. És mégis micsoda különbség van e között a férfi közt, aki itt ül ezen a divánon és a gonosz, vad indulatu állat között, aki betört az öltözőm ajtaján. Semmi nem árulja el nálam, hogy emlékszem még első találkozásunkra, legfeljebb az, hogy soha nem bocsátkozom hosszasabb csevegésbe a Nagy Maflával. Akárhogy próbálkozik is, mindig röviden válaszolek neki, vagy Hamondhoz intézem az imádómnak szóló választ. A társalgásnak ez a közvetett módja mindig valami vontatottságot és meghatározatlan álvidámságot kölcsönöz együttlétünknek.

*

Még mindig az uj pantomimet próbálom Braguegal. Hol a Folie Bergére ad hozzá helyet délelőtt, hol az Empyrée Clichy, adja kölcsön nekünk a szinpadát egy órára, a Gambrinus sörözőből, amelyet mostanában a Baret turné hangjai vernek fel, a Cernouschi táncterembe vándorlunk át.

— Kezd már kialakulni... — mondja Brague, aki épen olyan fukar a dicséretekben másokkal, mint saját magával szemben.

A vén Troglodita is velünk próbál, ez egy kiéhezett arcu, tizennyolc éves fickó, akit Brague megráz, leordit és eláraszt szidalmaival, ugy hogy megesik a szivem rajta.

— Sokat mondasz már neki Brague, mindjárt sirva fakad!

— Ha sir majd fenéken rugom... A sirás nem munka.

Talán igaza van... A Vén Troglodyta letörli könnyeit, megpróbál prehisztorikus görbeséget adni a hátának és rászánja magát a Hamadryad őrzésére, aki rossz fehér trikóban kelleti bájait...

Az utolsó hét egy reggelén, Brague fáradtságot vett magának, hogy személyesen jőjjön el figyelmeztetni, hogy másnap a próba elmarad. Éppen a dejeuner végén ért bennünket, Hamond-nal és Dufferein-Chautel-lel.

Ott kellett tartanom néhány percig Brague-ot, hogy megkináljam kávéval és bemutassam vendégeimnek. És láttam, hogy Brague csillogó kis fekete szeme lopva megpihen imádómon, bizonyos kiváncsi elégtétellel és valami olyan biztossággal, ami őrülten feszélyezett...

Mikor kikisértem az ajtóhoz, nem intézett hozzám kérdést és holmi családias célzást sem engedett meg magának, ami még jobban növelte zavaromat. Nem volt bátorságom erre a nevetséges magyarázatra: »Ez itt, tudod, egy jó barátom... Hamond pajtása, aki magával hozta ebédre...«

Pici jelenleg aranyszögekkel kivert vörös marokin nyakörvet visel, egészen siralmas sportizlésre valló holmit. Nem mertem megmondani, hogy rutnak találom... Az átkozott kis szolgalelkü nőstény különben udvarol a jó megjelenésü urnak, akin érzik a férfi és a dohányszag és aki szakértő kézzel veregeti meg a tomporát...

Blandine szinte megszázszorozta buzgalmát, az ablakokat tisztogatja és teát szolgál fel, — anélkül hogy mondaná neki valaki, — mikor az imádóm itt van...

Olyan, mintha öreg barátom, Hamond példájára, valamennyien összeesküdtek volna ellenem Maxime Dufferein-Chautel érdekében!... Sajnos, nekem igazán nagyon kis fáradtságomba került, hogy sebezhetetlen maradjak!...

Sebezhetetlen, sőt ami rosszabb az érzéketlenségnél: visszahuzódó. Mert ha kezet adok imádómnak, hosszu, meleg és száraz kezének érintése, meglep és visszatetsző nekem... Nem tudok hozzáérni egy kis ideges borzongás nélkül még kabátjának szövetéhez sem és önkéntelenül is vigyázok rá, ha hozzám beszél, hogy különben egészséges lehellete az arcomat ne érje... Nem vállalkoznám rá, hogy megkössem a nyakkendőjét és inkább innám Hamond poharából, mint az övéből... Miért?

Hát azért... mert ez a fiu *férfi*. Akaratom ellenére is eszembe jut, hogy *férfi*. Hamond nem férfi, ő a barátom, Brague pedig a kollégám, Bouty szintén. A karcsu és izmos erőművészek, a gyöngyfényü trikóban, anatomiájuk leghizelgőbb részletét közszemlére teszik... nos hát azok erőművészek.

Ugyan jutott-e valaha eszembe, hogy Brague, aki ugy megölel az Eupiréeben, hogy majd beroppantja az oldalbordámat és csaknem agyonnyom, mikor a száját szilaj csókkal rám tapasztja, más nemhez tartozik?... Nem. Nos, imádómnak meg alig rámtapadó tekintete, a legkifogástalanabb kézszoritása eszembe juttatja, miért van itt és mit remél... Milyen kellemes időtöltés egy kacér nő számára! Milyen ingerlő és biztos flirt!

Szerencsétlenségemre én nem értek a flirthöz. Hijjával vagyok az ügyességnek, hijjával a tapasztalatnak, hijjával a könnyedségnek, de főképen,

legfőképen a férjem emléke az oka.

Ha emlékembe idézem egy pillanatra Adolphe Taillandyt főfoglalkozásának gyakorlása közben, vagyis serény munkában, mint makacs szoknyavadászt, aminek általában ismerték, amint egy asszony vagy fiatal leány elcsábitásán mesterkedik, egyszerre meghül bennem a vér és ellenséges hangulat fog el minden »szerelmi üggyel« szemben... Nagyon is jól magam előtt látom ujra hóditó arcát, fátyolos szemét, gyermeki és zavart száját, és azt a szokását, ahogy reszkető orrcimpával szimatolt egy-egy parfüm után... Pfuj! ez a sok ravasz fogás, a szerelemnek ez a boszorkánykonyhája egy cél érdekében, amelyet még csak nem is lehet szerelemnek nevezni, — hogy én használjam, én utánozzam mindezt? Szegény Duffereni-Chautel, én azt hiszem, magát megcsalják itt és nekem kötelességem volna megmondani... megmondani, de mit? Hogy vén lány lett belőlem, akin nem fog a kisértés, s aki kolostorba vonultam, a magam módja szerint, a music-hall öltözőjének négy fala közé?

Nem, nem fogom megmondani, mert nem tudunk, akárcsak a Berlitz School tizedik leckéjén, egymással szót váltani, csak a legelemibb mondatokban, amelyekben ezek a szavak fordulnak elő legtöbbször: kenyér, só, ablak, hőmérséklet, szinház, család.

Ön férfi s annál rosszabb önre. A lakásomban mintha mindenkinek eszébe jutna ez, de nem ugy mint nekem, hanem hogy szerencsét kivánjak önnek ehez. Blandinetól kezdve, aki soha nem lankadó elégtétellel szemléli egészen Piciig, akinek széles kutya mosolya mintha ezt mondaná: Végre egy férfi van a háznál... itt a *Férfi*.

Nem tudok önnel beszélni, szegény Duffereln-Chautel. Tétováznom kellene a magam kissé nyers nyelve közt, amelynek nem tetszik mindig befejezni a mondatokat, de kedveli a müszaki kifeje-

zések pontosságát — az én exkékharisnya nyelvem és a között a romlott, de élénk és durva képekben beszélő idioma között, amelyet a music-hallban tanul meg az ember, s amelynek állandó zománcai az eféle kifejezések: Mondd már... Annyi baj legyen... Fütyülök rá... nekem ez fiatal és így tovább!...

A habozás helyett a hallgatást választom.

*

— Kedves Hamond, milyen boldog vagyok, hogy magával ebédelhetek! Ma nincs próba, süt a nap, és itt van maga is, — ez kitünő!

Öreg barátom, akit a szaggató csuz gyötör, s akinek hizeleg, amit mondtam, rám mosolyog. Rendkivül sovány most, megöregedett, a szél majd elfujja, hórihorgas és csontos, kampós orrával feltünően hasonlit a Busképü Lovaghoz.

— De nekem olyan, mintha ezen a héten már lett volna részünk abban az élvezetben, hogy együtt ebédelhettünk. Milyen tulságos gyöngédség ez az én vén csontvázamhoz, Renée!

— Tökéletesen ugy van, nem birok a kedvemmel. Ma szép idő van, vidám vagyok és... egészen magunk vagyunk.

— Amivel azt akarja mondani?

— Hogy a Nagy Mafla nincs itt, kitalálta.

Hamond a fejét csóválja, hosszas arca csupa melankolia.

— Határozottan, ez ellenszenved.

— Dehogy is, Hamond, dehogy is! Ez... ez... semmi... És látja, már jó néhány napja gondolkozom róla, hogy őszinte legyek magához, nos hát őszintén szólva, még csak az árnyékát sem tudom magamban felfedezni semmiféle érzésnek Dufferein-

Chautel iránt... kivéve talán a bizalmatlanságét.

— Az is valami.

— Még csak véleményem sincs róla.

— Örömmel szolgálok róla a magaméval. Tisztességes ember, ez az egész életrajza.

— Nem elég.

— Nem elég? ez kihivás. De nem bátoritja, hogy elmondjon magáról egyet-mást.

— Az kéne még csak! Nem látja, hogy tenné nagy kezét a szivére és hogy mondaná: »Nem vagyok olyan, mint a többiek!« — Ezt mondaná nekem, mi? A férfiak mindig ugyanazt mondják, mint az asszonyok, ezekben a pillanatokban.

Hamond gunyos tekintetet vet rám:

— Nagyon tetszik nekem Renée, mikor adja itt a tapasztaltat, pedig — szerencsére, — nincs tapasztalata. A férfiak ezt teszik... a férfiak azt mondják. Hol tett szert erre a nagy biztonságra? A férfiak! A férfiak! Nem nagyon sokat ismert közülök.

— Csak egyet. De az aztán...

— Helyes. De nem vádolja talán Maxot azzal, hogy Taillandyra emlékeztet?

— Istenem, dehogy! Engem nem emlékeztet senkire és semmire a világon! Ugy van, semmire.

— A szerelmesek egy kicsit mindig hülyék. Akár csak én, mikor szerelmes voltam Jeanneba...

— És én, mikor Adolpheot szerettem! De ez valami öntudatos, csaknem élvezetes bambaság volt. Emlékszik azokra az estékre, mikor vendéglőben vacsoráztunk. Adolphe meg én, s mikor olyan együgyü arcot vágtam, mint az a lány, aki »hozomány nélkül ment férjhez«, Margot szerint. A férjem szavalt, mosolygott, hencegett, csillogott... Csak őt lehetett látni. Ha valaki egy pillantást vetett rám, azt hiszem csak őt sajnálta. Nagyon jól értésemre adták, hogy nélküle mintha a világon sem volnék.

— Oh dehogy is... Kicsit tuloz.

— Alig, alig Hamond. Hiába tiltakozik! Azon voltam biz én egész szivemmel, hogy mennél jobban eltünjek mellette. Olyan esztelenül szerettem.

— Hát még én, hát még én, — mondja önmagát nekilovalva Hamond. Emlékszik, mikor Jeanne véleményt mondott képeimről: »Henri lelkiismeretesen és divatjamultan jött a világra«, — jelentette ki. És én nem csaptam lármát érte.

Nevetünk, jól érezzük magunkat, egész megfiatalodunk tőle, hogy felpiszkáljuk megalázó és keserü emlékeinket... Miért is kell öreg barrátomnak elrontania ezt a szombatot, amely annyira megfelel régi hagyományainknak, hogy bedobja a társalgásba Dufferein-Chautel nevét?

Haragos arcot vágok:

— Elég! Hagyjon még békén kissé ezzel az urral, Hamond! Mit tudok én róla, azt, hogy tiszta, jólnevelt, hogy kedveli a bulldogokat és cigarettázik. Hogy a szokottnál jobban belém van habarodva, ez — nem akarok szerénytelen lenni, — nem valami különös ismertető jel.

— De maga minden lehetőt elkövet, hogy soha ne is ismerje meg.

— Ehez jogom van.

Hamond felingerül és rosszalólag csettint a nyelvével:

— Jog avan hozzá, joga van hozzá. — Maga ugy vitatkozik, mint valami gyermek, kedves barátnőm, biztosithatom...

Kiszabaditom a kezemet, amelyet fogva tartott és önkéntelenül is gyorsabban beszélek:

— Biztosithat, miről? Hogy egészen nyugodtan belemehetek? De végre is hát mit akar? Hogy lefeküdjem azzal az urral?

— Renée!

— Ej. Hát csak mondjuk ki nyiltan. Maga azt akarja, hogy én is ugy tegyek, mint mindenki?

hogy határozzam el magam? Ez vagy más, végre is!... Nagynehezen visszaszerzett békémet akarja megzavarni, más irányt akar adni az életemnek, azt akarja, hogy más gondom is legyen, mint ez az egy nehéz, de erőt adó és egészséges, hogy magam biztositom a létfentartásomat. Hogy egészségi szempontból csakugy ajánlja nekem a szeretőt, mint a hashajtót. Fölösleges, jól érzem magam és hála Istennek nem szeretek és nem fogok szeretni soha senkit, senkit, senkit!

Ezt olyan hangosan kiáltottam, hogy hirtelen, zavartan hallgatok el. Hamond, aki nincs ugy felindulva, mint én, időt enged rá, hogy összeszedjem magam, miközben a vérem, amely az arcomba szökött, lassan leszáll a szivembe...

— Nem fog szeretni többé senkit? Istenem! ez talán igaz. De viszont mindennél szomorubb dolog... Maga, aki ilyen fiatal, erős, gyöngéd... Bizony, ez a legszomorubb volna...

Felháborodva, a siráshoz közel, bámulok barátomra, aki igy mer velem beszélni:

— Oh Hamond... hát maga, maga mondja ezt nekem. Az után, ami magával, ami velünk történt, még mindig vágyódik a szerelem után.

Hamond elforditja tekintetét, a világos ablakra szögezi szép kutya szemét, amely olyan fiatalosan villog vén arcában és bizonytalanul feleli:

— Igen... Nagyon boldog vagyok igy, ahogy vagyok, az igaz. De azért felelni magamról és kijelenteni: »Nem fogok szeretni többé senkit!«, hitemre, nem, ezt nem merném...

Hamondnak ez a furcsa válasza végét szakitotta vitatkozásunknak, mert nem szeretek szerelemről beszélni... Ha egy kedves gyermekemet vesztettem volna el, azt hiszem, nem tudnám többé kiejteni a nevét.

*

— Gyere este kajálni az Olympe-ba; — mondja nekem Brague a próbán. — Utána majd elmegyünk jóestét kívánni a revuebeli cimboráknak az Empirée-Clichyben.

Nem ringatom magam csalódásba, szó sincs arról, hogy meghivna vacsorára. Jóbarátok vagyunk és a barátság kodexe, — mert ilyen is van, — kizár minden félreértést az artisták között.

Találkozom hát este Brague-gal a kétes hirü Olympe-barban. Kétes hirü? Ugyan mit törődöm vele! Megszabadulva a gondtól, hogy a hirnevemre vigyázzak, minden lelkiismeretfurdalás, de minden gyönyörüség nélkül is lépem át ennek a kis montmartrei vendéglőnek a küszöbét, amely egészen csendes héttől tizig, de éjtszaka szinte reszket a kurjongatás, edénycsörömpölés, gitárpengetés eléggé »zrís« zsivajától. Eljártam néha ide futtában bekapni egy kis vacsorát, egyedül vagy Brague-gal a mult hónapban, mielőtt bementem volna az Empyrée-Clichybe.

Egy békés és minden hivásra resten mozduló falusi cseléd szolgálta fel ez este a sózott disznóhust káposztával, s az izes pástétomot, amely tulságos nehéz és tömör a negyedbeli szegény uccalányok legyöngült gyomrának, akik utánunk magánosan esznek itt azzal az ijesztő arccal, amelyet a rosszul táplált állatok és nők vágnak egy tele tányér láttára. Ez a vidék nem mindig vidám.

Brague, aki szeret gunyolódni, bár alapjában szánakozó természetü, csipős megjegyzést tesz két nőre, aki éppen most lép be, fiatal, karcsu nők, lehetetlen kalapban, amely csak ugy lóg a frizurájukon. Az egyik elragadó érdekes fejtartásával, amelyben valami dühös orcátlanság van, lázadozó soványsága egész kecsesnek látszik szük és léha rózsaszin liberty lebernyegében. Ezen a jeges februári estén nincs más melegitője, mint egy vékony kepszerü kabát szintén kék libertyből, fakult arany-

nyal szegve. Egészen ki van fagyva, majd megbolondul a hidegtől és kimerült, szürke szeme visszautasit minden részvétet. Kész volna arra is, hogy inzultálja és összekarmolja a legelső embert, aki megindulva azt mondaná neki: »Szegény leány«.

Ez a fajta nem nagyon ritka itt a Montmartre tájékán, van itt sok ilyen leány, aki majd meggebed a nyomoruságtól, de alig bir a gőgjével és szép igy orditó kopottságában is. Találkozom velük itt is, ott si, amint asztalról asztalra vonszolják könnyed alakjukat a Butte esti vendéglőiben, vidámak, piszkosak, hirtelen haraguak, a foguk mindig harapásra kész, soha nem szelidek, soha nem gyöngédek, semmi kedvük a mesterségükhöz és mégis dolgoznak. A férfiak az udvarias lenézés gonosz mosolyával »átkozott kis gőgösöknek« nevezik őket, mert abból a fajtából valók, amely nem enged soha, nem vallja be sem az éhséget, sem a hideget, sem a szerelmet, amely mikor meghal is azt mondja, — nem vagyok beteg, amely vérzik a csapások alatt, de visszaadja őket.

Igen, ismerem kissé ezeket, és rájuk gondolok, mikor ezt a két kifagyott, büszke lányt látom, aki mintha csak azért jött volna be most a Olympeba, hogy nekem valami homályos intéssel szolgáljon, egy kis példát adjon minden gyöngeség ellen...

Éhes csönd honol a barban. Két festett arcu fiatalember minden meggyőződés nélkül csipős szóváltást folytat egymással a terem két végéről. Egy kurtalábu uccalány, aki egyelőre abszintet vacsorázik vizzel, várva, mig valaki táplálóbb estebédet fizet neki, unottan küld nekik egy-egy választ.

Egy buldogg kutya, amely olyan terhes, hogy majd kipukkad, nehezen lélegzik a nyütt szőnyegen, felfuvódott hasán ugy állnak a dagadó emlők, mint a szögek...

Brague meg én a gázkályha melegétől bágyadtan beszélgetünk. Eszembe jut minden város min-

den közepes vendéglője, amely már igy látott bennünket asztalnál ülni fáradtan, közömbösen vagy kiváncsian az idegen ételek előtt... Brague vasgyomorral néz szembe a vasuti buffék és vendéglők ecetes borával; én, ha a szíjas borjufricandó, vagy a párolt ürücomb kifog rajtam, a sajttal és az omelettel kárpótolom magam...

— Mondd csak Brague? Az az ember, aki háttal ül nekünk, nem Stephane, a táncos?

— Hol?... De igen, ő az... Egy tyukkal.

Tényleg egy olyan »tyukkal«, hogy a szám is tátva marad ennek az ötvenéves barnának a láttára, akinek ajkát egész kis bajusz árnyékolja... És mintha csak megérezné a tekintetünket, Stephane a táncos félig felénk fordul, hogy egy beszédes pillantást vessen ránk, amely a szinháznál ezt akarja jelenteni: »Csönd, titok!«, még pedig éppen elég diszkréten ahoz, hogy az egész terem észrevegye.

— Szegény pasas, igy keresi a pénzét, — sugja Brague. — A kávét kisasszony, hadd lógjunk.

A kávé zöldesfekete tinta, amely erősen megfogja a csésze falát. De már nem is tudok jó kávét inni, ugy megszoktam ezt a keserü kotyvalékot, amelynek édesgyökér és khinin ize van... A mi mesterségünkben lemondunk a husról, de a kávéról soha.

Akármilyen gyorsan hozzák is a kávénkat, Stephane a táncos még előttünk meglóg, — dolga van az Emp'-Cliche revüjében, — érett barátnője nyomában. Egész szemtelenül, az erőmüvész mozdulatát utánozza mögötte, aki egy kétszáz kilós sulyt »nyom ki« és mi elég gyáván nevetünk rajta... Azután elhagyjuk ezt a komor helyet, amelyről azt mondják, hogy »örömtanya« s ahol minden csendesen szunnyókál most a rózsaszin lámpaernyők alatt, a terhes kutya, az agyonhajszolt uccalányok, a

falusi szolgáló és a kifent bajszu üzletvezető...

Kinn a külső boulevardon, a Place-Blanche, a hol jeges szél kavarog, uj életet önt belénk és vidáman érzem, hogy ujra elfog a munka szükségességének láza... titokzatos és meghatározhatatlan szükségérzet ez, amelyet éppen olyan szivesen pazarolnék el táncra vagy irásra, mint amilyen szivesen futnék, szinházat játszanék, vagy egy kocsit elhuznék a kezemmel...

Brague, mintha egyszerre ugyanez a vágy fogta volna el, hirtelen igy szól hozzám:

— Tudod, hogy Salomon, az ügynök mondott valamit... A turné, amelyről beszéltem neked, kezd kialakulni. Egy napot itt töltünk, kettőt amott, egy hetet Marseilleben, egyet Bordeauxban... Utazhatsz bármikor?

— Én, akár azonnal! Miért ne?

Brague jelentősen rámnéz féloldalt:

— Én nem is tudom... Csak ugy... Az ember néha... Tudod ,az életkörülmények...

Oh, megértettem. A barátomnak eszébe jutott Dufferein-Chautel és azt hiszi hogy... Nyers kacagásom, ahelyett, hogy kiábranditaná ebből a csalódásból, csak jobban megerősiti benne, de ma este olyan tréfás kedvemben vagyok, olyan vidámnak és könnyünek érzem magam, mintha már uton volnék... Oh igen, utazni, tovább menni, elfelejtenni hol vagyok, a város nevét, amely tegnap födelet adott, alig gondolkozni, nem látni és nem tartani meg mást, csak a szép tájat, amely szüntelen fordul és változik a vonat mellett, az álmos vizü kisvárost, amelyben zölden tükröződik a kék ég, egy torony áttört nyilát, amely körül fecskék cikáznak...

Egy napra jól emlékszem, Rennest hagytuk el egy májusi reggelen... A vonat igen lassan döcögött a javitás alatt álló sineken, fehér tüskebokrok, kék árnyat adó rózsaszin almafák, jáspis levelü fia-

fák közt... Az erdőszélen állva egy gyermek bámulta, hogy megyünk tova, egy tizenkét éves kis lány, akit hozzám való hasonlatossága igen megkapott. Komolyan állt ott összeráncolt szemöldökkel, kerek, napbarnitott arccal, — ilyen volt az enyém is, — a haja szinét kissé kiszivta a nap, leveles vesszőt tartott felégett, csontos kezében, — az én kezem is ilyen volt. És ez a barátságtalan arc, a kortalan szem, amelyről az sem látszik, fiu-e vagy lány szeme-e, — egészen ilyen volt az én szemem is... Igen, ott a csalitos szélén állva, a tulajdon vadóc ifjuságom nézte, hogy haladok tova a kelő napba káprázó szemmel...

— Ha ugy tetszik, tudod!

Kollégám száraz hivó szava ébreszt fel álmodozásomból az Emp-Clich előtt, amelynek homlokzata mályvaszinü fényben uszik. Olyan erős ez a fény, hogy Brague szerint felsérti a szem fenekét is. Bemegyünk a szuterén helyiségbe, amelynek ismerős szaga — mész, ammoniak, créme Simon és rizspor együtt — csaknem kellemes undorral tölt el. A revüben szereplő kollegákat jövünk meglátogatni, a revü nem érdekel.

Fölkeresem az öltözőmet, amelyben most Bouty lakik, a Braguét Jadin káprázatos jelenléte tölti be, aki három szerepet is játszik az Emp-Clich revüben.

— Lógás — kiált ránk Jadin. — Pont akkor érkeztetek, mikor az én dalom jön, a *Párizs éjjel.*

Sajnos, szegény Jadint uccatündérnek öltöztették! Fekete szoknya, szükre szabott fekete derék, pókháló harisnya, a nyakában vörös szalag és a fején a hagyományos sisakparóka, amelyben egy piros kamélia vérzik. Csakugyan semmi sem maradt meg ennek a ferdevállu lánynak népies és megkapó bájából.

Ott kellett megvárnunk, mig gyorsan és biztos kézzel átformálják ezt a makrancos és üde kis apacsleányt kis bárhölggyé. A sok »hogy vagy«... »mi ujság?...« »hát már mutatkozik«, közben elnézem, hogy tipeg Jadin az öltözőjébe *tyukosan*, mint itt mindenki, behuzott hassal, kifeszitett mellel, hogy illegeti beszéd közben a hangját és mióta megérkeztünk, még egyetlenegyszer sem mondta: »Egye meg a fene!«

Bouty, aki az elmaradhatatlan csónaktáncot lejti vele, némán sugárzik selyem sapkája alatt. »Na« — mondaná kisvártatva a tulajdonos büszke mozdulatával mutatva, a kis teremtésre... Hát végre sikerült meghóditania kis barátnőjét. Kitalálom, hogy legalább is mindent elkövet, hogy Jadint banálissá tegye és már beszélnek is róla, hogy legközelebb kettőjüknek lesz egy szenzációs és jól megfizetett számuk a londoni Kristály Palotában.

Milyen gyorsan változik minden!... A nők főkép. Ez néhány hónap alatt elveszti csaknem minden harapósságát, minden természetes és öntudatlan dagályát. A házmesterek ősi alattomossága, a kapzsi kiskereskedő ravaszsága kerekedik felül, ebben a hóbortos, tizennyolc éves Jadinban, aki olyan tékozlón bánik önmagával és keserves garasaival? Mért gondoltam előbb a Bellekre, az angol nevü akrobatákra, akikkel Brague meg én Bruxellesben ismerkedtünk meg. Páratlan erejüek és szépek voltak cseresznyeszin trikójukban, amely még jobban megsáppasztotta szőkeségüket. Öten két kis butorozatlan szobában laktak, ahol maguk főztek egy kis takaréktüzhelyen. És minden áldott nap — igy mondotta el az impresszáriójuk — titokzatos eszmecseréket és elmélkedéseket folytattak a pénzügyi szaklapokról, vad vitatkozások támadtak köztük a szosznovicei aranybányákról és az egyptomi Credit Foncier-ről. Pénz! pénz és pénz...

Jadin üres fecsegése felélénkiti látogatásunkat,

amelynek erre szüksége is van. Azután, hogy Bouty, aki most nem olyan sovány, beszámol az egészségéről, jelezve, hogy a jövő tél kissé jobban mutatkozik, egyszerre csak feszengő csönd szakad ránk, véletlen barátokra, akiket a véletlen választ el. Az arcfestésnek azzal az ingerével és inyenc izgalmával fogdosom az asztalkán a festékeket és crayonokat, amely izgalmat jól ismernek azok, kik csak közelében jártak valaha a szinpadnak. — A csengő szerencsére megszólal és Jadin felugrik...

Gyü! Másszatok fel! A tüzoltó majd átengedi nektek a helyet és meglátjátok, milyen szédítő vagyok a *Párizs éjjel*-ben.

Az álmos tüzoltó csakugyan átadja nekem nádfonattu székét és fülkéjét. A fülkébe beülve s orromat a rácshoz szoritva, amelyet langyos és vöröses fény foglal négyszögü keretbe, észrevétlenül szemügyre vehetek két félsor zenekari ülést, három födetlen földszinti páholyt és egy proszcéniumot ... egy proszcénium páholyt, amelyben egy hölgy látható, — óriási kalap, gyöngyök, gyürük, aranyláncok — és két férfit, aki nem más, mint idősb Dufferein-Chautel és ifjabb Dufferein-Chautel, mind a kettő feketében, fehér ingmellel, jól kikenve-kifenve. Durván meg vannak világitva és a kis nyilásban, amelyben egészen elszigelten látom őket, különös jelentőséget kapnak.

A nő, aki velük van, nem aféle nőcske, hanem uri hölgy, — kétségkivül idősb Dufferein-Chautelné. Az imádómat, amint látszik, nagyon mulattatja a női piperecikkek felvonulása és a markotányos szőke, akik ezután következnek s egy rövid dal eléneklése és egy kis hanyag tánc után távoznak.

Végre ott van Jadin, aki magát jelenti be:

— Én pedig az éjjeli Párizs királynéja vagyok, én vagyok az ucca tündére!

Látom, hogy imádóm elég élénken hajlik a mü-

sor fölé, azután fölkapja az orrát és részletesen szemügyre veszi kis barátnőmet hegyes parókájától áttört harisnyájáig.

Most forditva, egész különösképen, ő lesz számomra a látványosság, mert a kis Jadinnek, akit a vakitó rivaldafény piszévé tesz, csak a profilját látom, az orrlyuka fekete, az ajka keskenyre huzódik, a fogak csillogó pengéje fölött.

Magasra nyuló nyakával, amelyre vörös selyemkendő van kötve, ez az üde gyermek egyszerre csak mintha Rops valamelyik buja siri árnyához hasonlitana.

Mikor a dalát befejezte, kétszer is kimegy megköszönni a tapsokat, sarkát összeszoritva, ujját ajkára illesztve; imádóm két nagy barna kezével oly erősen tapsolja, hogy távozása előtt külön egy kis csókot dob neki az állát hirtelen előrelökve...

— Mi az, alszol? Már kétszer is mondtam neked, hogy nem lehet itt maradni, — most állitják fel a Heliopolis kép diszletét.

— Jó — jó — már megyek.

Csakugyan olyan nekem, mintha elaludtam volna — vagy talán egy olyan gondolat nélküli percből riadtam fel, amely fájdalmas gondolatok felbukkanását szokta megelőzni, vagy egy kis erkölcsi elernyedés előjátéka...

*

— Nézd, határozd el magad vagy ne határozd el! Vagy megfelel ez neked, vagy nem felel meg?

Itt vannak mind a ketten, Brague is, meg Salomon is és nógatnak a szavukkal és a pillantásuk-

kal. Az egyik nevet, hogy bizalmat öntsön belém, a másik zsörtölődik. Egyszerre sulyos kéz nehezedik a vállamra, Salomoné:

— Szerződésnek ez szerződés, gondolom!

Kezemben tartom a gépirásos szerződést és már vagy tizedszer átolvasom, mert attól tartok, hogy megtalálom a tizenöt rövid sor között az elrejtett csapdát, a homályos záradékot... De legfőkép azért olvasom át ujra, hogy időt nyerjek. Azután meg az ablakot nézem, a keményitett tüll függönyt, és a függönyön tul a szomoru és tiszta udvart...

Olyan, mintha elgondolkoznék, pedig nem gondolkodom... Szórakozottan veszem szemügyre ezt az angol tipusu irodát, amelyet különös fotografiák tarkitanak; női mellképek, erősen kivágva, nagy frizurával, ajkukon a kacér mosollyal, férfiak kabátban, akikről még hozzávetőleg sem lehet megállapitani, hogy énekesek-e, vagy akrobaták, pantomim-táncosok-e, vagy mülovarok.

Negyvennapos turné, napi százötven frankjával az... hatezer frank. Jó dohány! De...

— De, — mondom végre Salomonnak, — én nem akarlak hatszáz frankkal meghizlalni. Tiz százalék, ez valóságos gyilkosság!

Megtaláltam a kellő szót és a beszédmódot, amit használnom kell és a szótárt, amely helyén van itt. Salomon olyan lesz, mint a haja; téglavörös, még megfoghatatlan szinü szeme is elpirul, de kellemes metszésü nagy szájából csak ugy dől, szinte szerelmesen a könyörgő szavak árja...

— Drágám, kedvesem, ne kezd megint ezekkel a butaságokkal... Egy hónapja, egy álló hónapja dolgozom, az utadon. Kérdezd meg Braguetól. Egy hónapja töröm magam, hogy elsőrendü lokálokat találjak neked, egészen elsőranguakat... és reklámot, olyan reklámot, akár Oteronak! Látod... És ez érte a köszönet! Hát van neked szived? Tiz százalék! Hiszen tizenkettőt kéne adnod, na látod.

— Látom. De miért hiznál te a hatszáz frankon. Nem érsz annyit.

Salomon kis vörös szeme még jobban összehuzódik. Vállamon nyugvó sulyos keze ugy simogat, mintha össze akarna morzsolni.

— Oh, te rossz mag. Látod Brague? Egy hálás gyerek, akinek én csináltam az első szerződést.

— Egy átkozottul nagy gyerek, öregem, akinek fel kell ujitani a ruhatárát. Az Empyrée-beli kosztümöknek vége, tudod. Egy jóképü kosztüm harminc louis, hozzá még a cipő, a táncfátyol s azonkivül a többi hozzávaló. Nem fizetnéd meg nekem ugy mellesleg, vén kópé?

— Brague, látod? — ismétli Salomon. — Szégyelem magam miatta előtted. Mit fogsz róla gondolni?

— Azt gondolom, — mondja nyugodtan Brague, — hogy helyesen tenné, ha vállalná a turnét és helytelenül, ha hatszáz frankot adna neked.

— Jól van. Adjátok vissza a papirokat.

A vastag kéz elbocsát. Salomon összeráncolt homlokkal, sápadtan megy vissza angol iróasztalához anélkül, hogy bennünket egy pillantásra is méltatna.

— Salomon, tudod, köztünk nincs helye semmi tésztának. Én nagyon komisz vagyok, ha megcsökönyösödöm és eszemágában sincs elpackázni egy üzletet, ha az orromnál akarnak is vezetni!

— Asszonyom, — feleli méltóságteljesen és fagyosan Salomon, — ugy beszélt velem, mint olyan emberrel, akit kutyába se vesz és én nagyon a szivemre vettem!

— Ostoba, — szól közbe Brague, de cseppet sem emeltebb hangon. — Mikor lesz már vége ennek a hencegésnek? Hatszáz tőle, négyszáznegyven tőlem... tán német erőmüvészeknek tartasz bennünket? Add ide nekem azt a két papirost: ma nem lesz aláirás. Huszonnégy órát kérek, hogy

megbeszéljem a családommal.

— Akkor fuccs az egész — veti oda Salomon szinlelt indulattal — ezek az emberek mind nagyon elegáns helyek igazgatói, olyan emberek, akik nem szeretik a huzavonát, olyan emberek.

— Akik titokban beleköpnek a vendég poharába, tudom, — szakitja félbe a kollégám. — Nos hát mondd meg nekik, hogy holnap visszatérünk a dologra... Nem jössz Reneé?... Salomon kettőnktől 7 és fél percent... és én azt hiszem ez ugy is elég nagy és elég gavalléros...

Salomon megtörülgeti száraz szemét és veritékes homlokát:

— Igen, igen, szép kis disznók vagytok mind a ketten.

— Salomon, nem mondhatnám, hogy te is nagyon csinos, csinos...

— Hagyd el Reneé, szerelmes vagyok ebbe az emberbe. Hiszen azt teszi, amit mi akarunk. Azonkivül szeret téged. Hát nem, Salomon.

De Salomon duzzog. Elforditja a vállát, mint valami nagy gyerek és siránkozó hangon mondja:

— Nem. Ereggyetek innen! Látni se akarlak már. Igazán fáj nekem a dolog. Ez az első eset, mióta csak szerződéseket kötök, hogy ilyen sértő megalázás ért. Menjetek, menjetek. Szükségem van egy kis egyedüllétre. Nem akarlak benneteket látni se többé!

— Ez az. Tehát holnap.

— Nem, nem. Hármunk közt mindennek vége.

— Öt órakor.

Salomon leül az iróasztalához és felénk emeli siralmas, vörnyeges arcát.

— Öt órakor? Ez az. Még csak az kéne, hogy miattatok lekéssem a találkámat az Alhambrában. Hat óránál egy perccel sem előbb, megértettétek?

Lefegyverezve szoritom meg kurtaujju kezét és kijövünk tőle.

Mivel az ucca forgataga lehetetlenné tesz minden beszélgetést, hallgatunk. Már szinte félek a Boulevard Malesherbes viszonylagos elhagyatottságától, mert itt Brague ujra neki fog, hogy megvitassa velem a dolgot és meggyőzzön... Már előre is meg vagyok győzve és rég elszántam rá magam, hogy utazom... Hamond nem fog örülni neki. Margot ellenben azt mondja majd: »Nagyon helyesen teszed, lányom« — és nem gondol semmit, hanem kitünő tanácsokat ad nekem és három vagy négy doboz »különlegességet« főfájás, bélrenyheség és láz ellen.

És Dufferein-Chautel, hát csakugyan, mit fog ő mondani? Nagyon mulatok, ha rágondolok, milyen arcot vág majd hozzá, Vigasztalódni fog Jadinnál, ennyi az egész... Utazni.. De mikor hát?

— Mikor is lesz a turnénk, Brague? Nem figyeltem rá, képzeld csak.

Brague vállat von és oda áll mellém a járókelők sorába, akik türelmesen várják, hogy a rendőr botja rést szakitson a kocsik során és egy kis gázlót nyisson a Haussman-boulevard gyalogjáróján a menedéket adó Saint Augustin-térre.

— Na hiszen, ha neked magadnak kéne a szerződést nyélbe ütni, szegény barátnőm! Őnagysága nyelvel, őnagysága lóhátról beszél, őnagysága ezt akarja, nem akarja azt és aztán mi a vége: kérlek nem figyeltem a dátumra!

Megadón türöm, hogy Brague kiélvezze felsőbbségét. Egyik legnagyobb gyönyörüsége éreztetni velem, hogy ujonc vagyok, kezdő, aki még csak sántikálva jár... Közben a rendőr botjának oltalma alatt a Boulevard Malesherbesig futunk...

— Április 5-től május 15-ig — fejezi be Brague. — Nincs semmi kifogásod ellene? Nem tart vissza semmi?

— Semmi.

Felmegyünk a boulevardon, kissé elfulladva a

langyos párában, mely az ázott kövezetről száll föl. Rövid, viharszerü zápor vezette be a tavaszi olvadást, a feketés aszfalt megnyujtva, szivárványosan tükrözi vissza a gázlángokat, az avenue felső vége valami bizonytalan, az alkonytól még vöröses gőzben vesz el. Akaratlanul is megfordulok, körülnézek, mintha keresnék valamit... Mit? Semmit. Nem, semmi nem tart vissza itt, se másütt. Egyetlen kedves arc sem fog feltünni a ködből, mint valami fehér virág, amely a sötét vizből merül fel, hogy gyöngéden könyörögjön nekem: »Ne menj el innen!«

El fogok tehát utazni... ujra. Április 5-ike messze van... még csak február 15-ikénél tartunk, — de nekem olyan, mintha már elutaztam volna. Tőlem ugyan fölsorolhatja Brague a városok neveit, a szállodákat, a számokat, eleresztem a fülem mellett...

— Ide hallgatsz-e legalább?

— Oda.

— Szóval nincs semmi tennivalód mostantól április 15-ig?

— Tudtommal nincs.

— Nem gondolod, hogy akadna valami kis jelenet, valami kis ostobaság, valami mondain tánc, ami addig elfoglalhatna?

— Isten uccse nem.

— Ha akarod, keresek neked valami kis üzletet a héten.

Hálálkodva válok el kollégámtól, meghat, hogy meg akar menteni a facérságtól, a tétlenségtől, amely demoralizálja, elszegényiti és lezülleszti a foglalkozás nélküli szinészeket.

Három fej emelkedik fel, mikor dolgozó szalonomba belépek: Hamondé, a Picié és Dufferein-Chautelé. Ott szorongnak mind a hárman a rózsás

alkonyatban a kis asztal körül. Ekartét játszottak, mig rám vártak. Pici is tud kártyázni a maga buli módján, felkapaszkodik egy székre s a fejével követi a kezed ide-oda járását s röptében akar elkapni egy-egy messzebb dobott lapot.

Hamond igy kiált fel: »Na végre!«, Pici elvakkantja magát: »Vau!« Csak Dufferein-Chautel nem szól semmit, de csöpp hijján mult, hogy nem ugatott ő is...

A vidám fogadtatás, a tompitott fény, hogy kinn vagyok a büzös ködből, felédesiti a szivemet és a tuláradó öröm lelkesedésével kiáltok fel:

— Jó estét! Tudjátok mi ujság? Utazom!

— Utazik? Hogyan? Hová?

Anélkül, hogy megállitana csak egy percre is, hogy imádóm önkéntelenül is nyers és vallató hangba csap, lehuzom a keztyümet és leteszem a kalapomat.

— Majd vacsoraközben elmondom. Itt maradnak mindketten, ez már ugyis olyan bucsuvacsoraféle! — Maradjanak csak nyugodtan, folytassák a játszmát, én leküldöm Blandinet egy kis kotlettért és házi ruhát veszek; olyan fáradt vagyok.

Mikor egy rózsaszin kimono ráncaiba veszve visszajövök, kiderült arccal találom ott mindakettőt, Hamondot és Dufferein-Chautelt, mintha összebeszéltek volna. Mindegy, az imádóm ma kiélvezi azt a rózsás hangulatomat, amely az egész környezetre szétárad, meghivom, hogy igyunk a turnéra és megkérem, hogy hozzon fel a szomszéd füszerestől két üveg Saint-Marceaut s ő hajadonfővel fut, hogy a hóna alatt hozza föl a két palackot.

Ellágyulva, kissé mámorosan olyan megadó pillantást vetek imádómra, amilyet még sose látott tőlem. Hangosan nevetek, olyan nevetéssel, ami-

lyet még soha nem hallott, visszavetem a vállamra a kimono bő ujját ugy, hogy csupasszá válik a ruha színénél világosabb karom, »banánbél szinü karom«, mondja Dufferein-Chautel. Előzékenynek, kedvesnek érzem magam... két garasért odanyujtanám neki az arcom, mit jelent az egész, ugyis elutazom és nem látom többé ezt a fiut. Negyven nap? Addig mindnyájan meghalhatunk.

Szegény imádóm, milyen rossz voltam hozzá mindig!... Most ugy találom, hogy szeretetreméltó, tiszta, jól fésült, megnyerő... mint olyan valaki, akit nem látunk többé. Mert mikorra visszatérek, én is elfelejtem őt, ő is elfelejtett engem... a kis Jadinnal vagy másvalakivel... De inkább csak a kis Jadin legyen.

— Hej az a kis Jadin!

Hangosan szalad ki a számon ez a felkiáltás, amelyet nagyon mulatságosnak találok.

Imádóm, akinek nincs valami nevetős kedve ez este, összeráncolja szénfekete szemöldökét és ugy néz rám:

— Mi van a kis Jadinnal?

— Tegnap nagyon kedvére valónak találta mi? az Emp' Clich'-ben?

Dufferein-Chautel zavartan hajtja le a fejét. Arca kilép abból az árnyszakaszból, melyet a lámpaernyő vet és én jól kivehetem minden árnyalatát barna szemének, amely vörhenyesbe csillan, mint a dauphinéi agát.

— Maga ott volt a teremben? Nem láttam.

Kiiszom a poharamat, mielőtt titokzatosan igy válaszolnék:

— Persze, hogy nem...

— Mondja... ott volt?... Igen a kis Jadin nagyon helyes. Ismeri? Én nagyon helyesnek találom.

— Helyesebbnek, mint engem?

— Megérdemeltem volna, hogy máskép feleljen,

ne csak azzal a meglepett némasággal, ezekre az oktalan, esztelen, hozzám méltatlan szavakra! Szerettem volna megverni magam... Ej de nem tesz semmit, ugy is elmegyek... Elmondom az egész utitervemet... Körül egész Franciaországon... de semmi más, csak a nagyvárosok... és micsoda reklám, akár... Oteronak... és a szép tájak, amelyeket látni fogunk és a nap Délen és... és...

A pezsgő — három pohárnál nem kellett több — megoldotta boldogan fecsegő nyelvemet. Beszélni, milyen energiapazarlás ez annak, aki egész napokat tölt némán!.... Két barátom szivarozik most és füstfátylai mögött egyre távolodik, távolodik... Milyen messze járok én, már elutaztam,... elringat, menedéket ad az utazás... Barátaim hangja elfullad, eltávolodik, egybeolvad a vonat dübörgésével, a füttyökkel, valami képzeletbeli zenekar elringató hulláma... Ah, az édes utazás, az édes álom, amely valami láthatatlan part felé visz...

— Mi az? Hat óra? Jól van, köszönöm. ...Ni maga az?

Elaludtam és azt álmodtam, hogy utazom... álmomban egy szobapincér verte meg az ajtómat az öklével és bekiáltotta, hogy hat óra... És felriadva, ott találom magam ócska pamlagom sarkában, ahol elnyomott a fáradtság és a könnyü mámor. Velem szemben állva, a Nagy Mafla egész magasságában eltorlaszolja a szobát. Szemem, amelyet hirtelen nyitottam ki, hunyorogva pislog a lámpába és a lámpaernyő szegélye, a megvilágitott asztal élei mint megannyi fénylő penge hasit a szemembe...

— Maga az? Hol van Hamond?

— Hamond most ment el.

— Dehát hány óra?

— Éjfél van.

— Éjfél!

Tovább aludtam egy óránál.

Gépiesen felegyengetem kissé az ujjaimmal fésülve lelapult hajamat, azután a papucsom hegyéig huzom a kimonóm szélét.

— Éjfél? Miért nem ment el maga is Hamondnal?

— Féltünk, hogy meg fog ijedni, ha egyedül találja itt magát. Én hát itt maradtam.

Tréfálni akar velem? Nem tudom jól kivenni az arcát fönn, az árnyékban.

— Nagyon fáradt voltam — megértheti...

— Nagyon is megértem.

Micsoda száraz, dorgáló hang ez? A felhők közül esem le. Csakugyan, ha gyáva volnék, most volna okom segitségért kiáltani, hogy igy egyedül maradtam ezzel a sötét emberrel, aki ilyen lóhátról beszél velem. Talán ő is ivott, de többet mint én.

— Mondja csak, Dufferein-Chautel, beteg maga?

— Nem vagyok beteg.

Elkezd fel s alá járni, hála Istennek; elég volt belőle látnom, hogy a háremőrt játsza ilyen közel hozzám.

— Nem vagyok beteg, haragszom.

— Ah, ah!

Egy pillanatig elgondolkozom, azután elég ostobán hozzáteszem:

— Azért, mert elmegyek?

Dufferein-Chautel megáll:

— Azért, mert elmegy? Erre nem gondoltam. Mivel még itt van, nem kellett arra gondolnom, hogy elmegy. Nam. Haragszom magára. Azért haragszom, mert elaludt.

— Ugy?

— Esztelenség igy elaludni. Hamond előtt, sőt előttem is. Látszik, hogy nem tudja, milyen arca van, ha alszik. Vagy pedig egyenesen azért teszi, és ez nem méltó magához.

Hirtelen leül, mintha három darabra tört volna és az arca most itt van egész közel egy magasságban az enyémmel:

— Mikor alszik, nem olyan az arca, mintha aludnék, olyan az arca... eh végre is, ugy látszott, mintha azért csukná be a szemét, hogy elrejtsen egy örömet, amely magánál is erősebb. A leghatározottabban nem olyan volt, az arca, mint egy alvó nőé... Végre is, megérti, mit akarok mondani, Istenem! Ez felháboritó, ha meggondolom, hogy igy aludhatott már egy csomó ember előtt, nem is tudom, mit szeretnék magával tenni.

Ferdén ül a törékeny széken és félig elforditja feldult arcát, amelyet két mély ránc von barázdát, az egyik a homlokán, a másik az arcán végig, mintha haragjának kitörése szántotta volna őket. Nem félek tőle... ellenkezőleg: valóságos megkönnyebbülés rám nézve, hogy ismét komolynak látom, hasonlónak ahoz a férfiuhoz, aki két hónappal ezelőtt az öltözőmbe belépett.

Ime hát itt van előttem megint gyermekes dühével, állatias makacsságával, kiszámitott őszinteségével — ime ujra megjelent az ellenségem és kinzóm: a szerelem. Sajnos, ebben nem csalódhatom. Már láttam ezt a homlokot, ezeket a szemeket, a kezeknek ezt a görcsös egymásba kapcsolódását, igen, láttam már mindezt... abban az időben, mikor Adolphe Taillandy vágyódott rám.

De mitévő legyek ezzel itt? Nem vagyok felháborodva s nem vagyok még csak — de a legkevésbbé sem — felindulva; de mitévő legyek? Hogyan válaszoljak neki?... Ez a csönd, amely egyre tart, türhetetlenebbé válik, mint a vallomása. Csak tovább menne innen... de meg se moccan. Nem merem megkockáztatni a legcsekélyebb mozdulatot sem attól való félelmemben, hogy egy sóhaj, ruhámnak egyetlen hullámzása elég lesz lelket verni ellenfelembe... azt sem merem kimon-

dani többé, hogy az imádóm; tulságosan szeret.

— Ez minden, amit nekem mond?

Hangjának meglágyult csengése olyan élénk örömet szerez nekem, hogy megkönnyebbülten elmosolyodom, megszabadulva a lélegzetfojtó csöndtől.

— Dehát, igazán nem látom...

Egy nagy kutya nehézkes nyafogásával fordul hozzám:

— Igaz, maga csakugyan nem lát... Oh, tehetsége van hozzá, hogy ne lásson. Mihelyt rólam van szó, maga nem lát, egyáltalában nem lát semmit. Maga keresztülnéz rajtam, maga elnevet fölöttem, maga ugy beszél mellettem, mintha ott se volnék... És én ugy tetetem magam, mint aki nem látom, hogy maga nem lát. Milyen gonosz dolog ez! Milyen méltó magához és hozzám!

— Hallgasson meg Dufferein-Chautel...

— És állandóan Dufferein-Chautelnek szólit. Jól tudom, hogy nevetséges nevem van, képviselőnek, nagyiparosnak, vagy valami bank- és váltóüzlet igazgatójának való név, de ez nem az én hibám... Ugy, ugy, csak nevessen... Az még szerencse — tette hozzá halkan — ha meg tudom nevettetni...

— Nézze csak, hát mit akar, hogy szólitsam? Duffereinnek vagy Chautelnek? vagy Duduffenek?... vagy... röviden csak Maximenak, Maxnak? ...Oh kérem, adja csak ide a kézitükrömet, azt ott a kis asztalon és a rizsporos kendőmet; olyan arcom lehet, hogy... A pezsgő, az alvás és az a sok rizspor az arcomon...

— Nem tesz semmit, — mondja Dufferein-Chautel türelmesen. — Kinek a kedvéért akarja magát berizsporozni ilyen későn?

— Először a magam kedvéért. És azután maga miatt.

— Miattam, kár a fáradtságért. Ugy kezel engem, mint aki udvarol magának. Ha egyszerüen csak az az ember volnék, aki magát szereti?

Bizalmatlanabbul nézek rá, mint valaha, egészen megzavar, hogy mihelyt szerelemről van szó köztünk, valami szokatlan értelmetlenséget, valami egészen különös könnyedséget találok ebben az emberben, ami különben jól el van rejtve a Nagy-Mafla külseje alatt. Valami készség van benne a szerelemre, igen, ezt fedezem fel nála, ez az, amivel fölülmul és zavarba hoz engem.

— Mondja meg nekem őszintén, Reneé... gyülöletes magának, vagy közömbös, vagy homályosan kellemes az a tudat, hogy szeretem?

Nem sértő, nem is alázatos, se nem siránkozó, nincs benne semmi félénkség, sem álnokság... Az ő közvetlenségét utánozva, keményen ezt felelem:

— Egyáltalában nem tudom.

— Éppen ezt gondoltam én is, — mondja komolyan. — Akkor hát...

— Nos akkor?

— Nincs más hátra, mint menni.

— Már félegy.

— Nem, nem jól értett engem. Azt akartam mondani, hogy nem látom viszont magát többé, elhagyom Párist.

— Elhagyja Párist? Miért? — mondom becsületesen, — Erre nincs szükség. Nem tiltottam meg magának, hogy viszontlásson.

Ránt egyet a vállán:

— Oh — tudom én mit beszélek... Ha ez ugy sem megy, ha csak... bosszuságom van, utoljára is, elmegyek hozzánk.

Jól mondta azt, hogy »hozzánk«, vidékiesen, gyöngéden.

— Szép maguknál?

— Szép. Ott az erdő, sok fenyő, nem éppen rossz tölgyek. Szeretem a friss vágásokat, tudja, mikor ledöntötték a fatörzseket és csak a fiatal sarjak maradnak ott és a nagy kerek foltok a szénégetés után, ahol a következő nyáron szamóca terem...

— Meg gyöngyvirág.

— Meg gyöngyvirág... és gyüszüvirág is. Ismeri. Ilyen magasra megnő és a gyerekek bedugják az ujjukat a harangjába.

— Ismerem...

— Rossz elbeszélő az én ardennesi szénégetőm, de olyan jól magam előtt látom, amiről beszél.

— Nyáron autón járom be a vidéket. Aztán egy kicsit vadászgatok is, ősszel. Természetesen az anyámnál lakom. A Favágó-Mamánál, — szokta mondani nevetve. Mert szünet nélkül csak vág, vág, fürészel és adja el a sok fát.

— Oh!

— De nem csinál hibát. Tudja mi az erdő, jobban ért a fához, mint egy férfi, jobban bizony, mint egy férfi.

Ujult örömmel hallgatom, jól esik, hogy egy pillanatra megfeledkezik rólam, hogy ugy beszél anyai erdejéről, mint derék szénégetőhöz illik. Nem is jutott eddig eszembe, hogy az Ardennekbe való és ő se gondolt rá, hogy közölje velem, mennyire szereti szülőföldjét. Most már tudom, mért olyan esetlen a külseje. Mert kissé ugy hordja minden ruháját, mint az »ünneplőt«, rokonszenves és leküzdhetetlen félszegséggel, mint egy vasárnapra takarosan kiöltözködött parasztlegény...

— Csakhogy, ha maga hazaküld engem, Reneé, az anyám mindjárt tisztában lesz vele, hogy »egy kis gondozásért« megyek hozzá és megint meg akar házasitani. Látja, minek tesz ki.

— Hát hagyja, hogy megházasitsák!

— Csak nem mondja ezt komolyan?

— Miért ne mondanám? Mert az én egyéni kisérletem balul ütött ki? Mit bizonyit ez? Magának meg kellene nősülni, nagyon illenék magához. Már is ugy fest, mintha nős ember volna. Egy fiatal családapa álöltözetében hordaná agglegénységét, egész oda van a családi tüzhelyért, gyöngéd,

féltékeny, makacs, lusta, mint egy elkényeztetett férj, alapjában zsarnok és egészen rátermett az egynejüségre.

Imádóm egy pillanatig elképedve bámul az arcomba, azután felugrik:

— Egészen ilyen vagyok, — kiáltja. — Egészen ilyen vagyok. És ő mondja ezt. Egészen ilyen vagyok!

Száraz hangon vetek gátat kiáltozásának és handabandázásának.

— Hallgasson hát! Mi lelte? Azért, hogy alapjában önző, lusta és otthon gubbasztó, még nem kell igy táncolnia.

Nagyon engedelmesen ül le velem szemben, de juhászkutyaszemét diadalmas ravaszsággal függeszti rám:

— Nem. Az nekem nagyon mindegy, vagyok-e mindaz, aminek maga mondott, Amiért táncolni szottyant kedvem, az, hogy maga ezt tudja.

Ah, milyen ostoba vagyok. Az imádóm most diadalt ül, erőt adott neki a vallomásom, — a kiváncsiságom, ha nem mindjárt élénk érdeklődésem bevallása... Most ragyog a dicsőségtől és reszket a vágytól, hogy még jobban kiszolgáltassa magát. Odakiáltaná nekem, ha merné: »Ugy van, ilyen vagyok, hát mégis méltóztatott észrevennie engem, miközben én kétségbe voltam esve, hogy nem létezem a szemében. Nézzen még rám ujra! Fedezzen fel egészen, leplezzen le bennem hibákat, nevetséges gyöngeségeket, halmozzon el képzelt rossz tulajdonságokkal... Az se baj, ha téved. nincs nekem arra gondom, hogy olyannak ismerjem, mint aminő valóban vagyok: alkossa meg az imádója képét, ahogyan kedve tartja és azután majd, — mint ahogy a mester kiretusálja, helyre igazgatja kedves tanitványának közepes müvét, — majd óvatosan, lassan-lassan belecsempészem én is a hasonlatosságomat.

Elismételjem neki hangosan a gondolatait, hogy zavarba hozzam?... Vigyázat! Ujabb ügyetlenséget találnék elkövetni. Egyáltalán nem jönne zavarba, elragadtatva hallgatná, hogy kitaláltam a gondolatait, és hangosan dicsérné a második kilátást, mely szerelemre bátoritaná!... És mit vár most? Hogy a karjába hulljak? Egy szerelmes embert semmi sem lep meg. Azt szeretném, ha messze volna... Küzködöm a kényszer ellen, hogy megpihenjek, hogy lerázzam magamról ezt a fáradtságot, hogy felemeljem a kezem és igy kiáltsak: »*Csür a helyem!* Nem tudok már játszani. Ha kedvem támad rá, ujra kezdjük. De most nincs erőm, hogy versenyt fussak magával, mindjárt megfogatom magam, jól láthatja...«

Éber szeme villamgyorsan jár ide-oda, a szempilláimról a szájamra ugrik, a szájamról vissza a szempilláimra, olyan, mintha elvenne az arcomból. Hirtelen föláll és valami nyers tapintattal megfordul:

— Isten vele, Renée, — mondja mélyebb hangon, — Bocsánatot kérek, hogy ilyen sokáig maradtam, de Hamond hagyta meg nekem...

Szinlelt zavarral tiltakozom:

— Oh, nem tesz semmit... Sőt...

— Mondja, mély álma van a házmesterének?

Olyan szánalmasan együgyü helyzetben vagyunk, hogy kissé visszatér a vidámságom:

— Megálljon, — mondom egyszerre, — jobban szeretem, ha nem költi fel a házmestert, az ablakon fog kimenni...

— Az ablakon, oh Renée!

— Földszinten vagyunk.

— Jót tudom. De nem fél, hogy... meglátnak. A ház valamelyik lakója esetleg éppen akkor jön haza..

— Mit gondol, bánom is én azt.

Önkéntelenül is olyan megvető közömbösséget ke-

verek a válaszomba s a vállránditásomba, hogy az imádóm nem mer örülni neki. Alapjában ez a távozás kora hajnalban az ablakon keresztül, — a hálószobámból, ha ugy tetszik, — diákos örömmel töltheti el. Ah, micsoda ifjuság!

— Ugorjon egyet, ugy, adieu!

— A viszontlátásra, Renée?

— Ha akarja, barátom.

— Milyen fiatalos... Pedig már megvan harminchárom éves ez az ember... Magam is... harmincnégy leszek hat hónap mulva...

Hallottam, hogy fut végig a gyalogjárón a finoman szitáló és tapadó esőben, amely feketére mázolja az aszfaltot, és megáztatja az ablakpárkányt, amelyen kikönyökölve ott maradok, mint valami szerelmes lány... De mögöttem senki sem turta össze banális nagy ágyam, amely üdén vár, ránctalanul simul rá a teritő és amelyet elszánt álmatlanságom még csak meggyürni sem fog.

Eltávozott. De holnap visszajön és a következő napokon is, mert megengedtem neki. Csaknem boldogan fog visszajönni, esetlenül, tele reménnnyel, azzal az arccal, amely mintha ezt mondaná: »Nem kérek semmit!« — s amely lassankint ugy kimerit, mint a koldusok gépies könyörgése... Mikor olyan egyszerü lett volna megsebezni egy ártalmatlan visszautasitással, hadd ment volna frissen ütött, de gyógyitható sebével...

Megvilágitott ablakom négyszögében fénylőn hull a finom eső az ucca sötét hátterében, mintha nedvességet őrölnének...

Mikor megengedtem ennek az embernek, hogy holnap visszajőjjön, engedtem bevallom, engedtem annak a vágyamnak, hogy megtartsam benne, nem az imádómat, nem is a barátomat, hanem életemnek és személyemnek sóvárgó bámulóját. »Rettenetesen

meg kell öregedni, — mondotta nekem egyszer Margot — hogy le tudjunk mondani arról a hiuságról, hogy valaki előtt éljünk!«

Állithatom-e őszintén, hogy néhány hete már nem hizeleg nekem ennek a szenvedélyes szemlélőnek néma figyelme? Tőle vásároltam legélénkebb tekintetemet, legszabadabb mosolyomat, benne figyeltem, hozzá beszélve a hangom csengését, eltakartam előle az egész arcomat, de... De nem azért történt-e ez, hogy keserüen, fájdalmasan megállapithassa, hogy minden hirtelen elhallgatásom neki szólt, hogy miatta vettem magamnak a fáradtságot, alig létezni a világon? Semmilyen álöltözet nincs kacérság nélkül... És éppen annyi gondjába és éberségébe kerül az embernek, hogy állandóan ruttá tegye magát, mint amennyibe a cicomáskodás kerül.

Ha szerelmesem a sötétben a nyitott ablakomat lesi, büszke lehet, ha lát. Nem sajnálom, hogy elment, nem vágyódom rá egyáltalában... de rágondolok. Ugy gondolok rá, mintha első kudarcomat mérlegelném...

Az elsőt? Nem, a másodikat. Megtörtént egy este, — oh, milyen mérgezett emlék és hogy átkozom, amint ebben az órában ujra feltámad bennem, — megtörtént egy este, hogy igy kikönyököltem az ablakban, egy láthatatlan kertbe hajolva ki. Hosszu hajam mint valami láthatatlan kötél lógott le az erkélyről... A szerelem bizonyossága éppen akkor csapott le rám és ifju erőm büszkén, nem lankadón hordozta az emberiség többi részével mit sem törődő, szánalmat nem ismerő örömmel. Sem a kétség, sem a leglehelletszerübb bánat nem tette bölcsebbé ezt a diadalmas és magános éjtszakát, mely fölé a gliciniák és rózsák fontak koszorut... Mivé tette ezt a vak és ártatlan rajongást az a férfi, aki felköltötte.

Csukjuk be az ablakot, csukjuk be az ablakot!

Rettentő remegés fog el a látomásra, mint rémlik fel az eső fátyolán át, egy vidéki kert zölden és feketén csillogva a kelő hold ezüstös fényében, s a kertben egy fiatal leány árnya suhan, aki álmodozón csavarja csuklójára hosszu hajfonatát, mint valami simogató kigyót...

*

— Marseille, Nice, Cannes, Toulon...

— Nem, Menton, Toulon előtt...

— És Grenoble, ott van még Grenoble is!

Sorra vesszük a turnénk várrosait, mint ahogy a gyerekek a márványgolyóikat megszámlálják. Brague ugy határozott, hogy két pantomimiát viszünk magunkkal, az *Empriset* és a *Dryade*-ot.

— A nagyobb fészkek részére, ahol négy vagy hat napot töltünk, okos dolog, ha van egy tartalék darabunk cserélni.

Én szivesen ráállok. Ráállok, mindegy, akármire. Nincs olyan jóakaratu, olyan mindent helyeslő, mint én ma reggel. A Cernuschi müterem, ahol dolgozunk, alig visszhangzik mástól, mint Brague hangjának csengésétől és a »Vén Troglodita« nevetésétől, aki ujjong a gondolatra, hogy turnéra mehet és tizenöt francot kereshet naponta: kiéhezett fiatal arca, beesett kék szeme, állandóan sugárzik az örömtől és Isten tudja, nem bánja-e meg.

— Istenverte fattyu! — üvölt rá Brague. — Majd kiverem belőled ezeket a táncosnő mosolyokat. Mintha sose láttál volna troglodität. Huzd félre a pofád, azt mondom neked. Jobban mint most. És a szemet kimereszteni. És rezgesd az alsó állkapcsodat! Ugy valahogy, mint Saljapin, mi?

— Nem tudom, mit vesződök ezzel a jószággal, ha Saljapinról beszélek neki, azt hiszi, valami disznóságot mondok!... Hát te meg, mit bámulsz ott, mit vizsgálod a csillagot?

— Na, most rajtam a sor? Mondtam is már magamban: Brague is rég sugott a fülembe szerelmes szavakat.

Kollegám és tanitómesterem szinpadias megvetéssel néz végig:

— Szerelmes szavakat! Ezt másoknak hagyom, nem lehetsz ezeknek hijjával? Uff, a próbának vége. Holnap kosztümös próba, diszletekkel és kellékekkel. Ami annyit jelent, hogy neked táncfátylad lesz, ez az Uracska meg itt, hoz egy gyertyás ládát, utánozni a sziklát, melyet a fejünk fölött ráz. Torkig vagyok vele, hogy igy lássalak téged ezzel az öklömnyi kendővel, a másikat meg az összecsavart Paris Journallal a gránit darab helyett. Holnap tiz órakor itt, amint mondtam.

Éppen abban a pillanatban, mikor Brague beszédét befejezte, egy napsugár aranyozza be az üvegtetőt és én felkapom a fejemet, mintha hirtelen felülről szólitana valaki.

— Hallottad, mit mondtam, Renée?

Hallottam.

— Hallottad? Hát akkor mehetsz. Ebéd ideje van. Eredj és szürcsöld kint a napot. A faluról álmodol, mi?

— Semmit se lehet előtted eltitkolni. A viszontlátásra holnap.

Faluról álmodom... Igen, de nem ugy, ahogy azt csalhatatlan kollegám gondolja. És a Place Clichy vidám nyüzsgése nem tereli el még egészen uj és egészen élénk, nyugtalanitó emlékeimet...

Tegnap Hamond és Dufferein-Chautel kivittek a meudoni berekbe, mint ahogy két festőnövendék meghiv egy masamódlányt. Imádóm egy uj automobilt szentelt föl, amelynek egészen friss bőr és terpentin szaga volt, egy felnőtteknek való pompás játékszert.

Sötét és fiatal arca sugárzott a vágytól, hogy felajánlja nekem ezt a szép, fényes és remegő butordarabot, amelyre én csöppet se vágytam. De nevettem, mert Hammond és Dufferein-Chautel erre a meudoni kirándulásra egyforma lekötős, két széles szárnyu sapkát huztak a fejükre és én olyan kicsi voltam e közt a két nagy lógó közt.

— Tarnovszka és testőrei, mi, Hamond?

Imádóm szemben ült velem, az egyik felnyitható ülésen és lábát tapintatosan maga alá huzta vigyázva, hogy a térde ne érintse az enyémet. A derüs, egészen langyos, tavaszias, szürke nap jól megmutatta nekem arcának minden részletét, amely most még barnábbnak tetszett a vöröses barna nemez alatt és szemhéjának füstös árnyalását és sürü pillájának kettős rácsát. Szája, melyet félig eltakart a rozsdásfekete bajusz, nyugtalanitott és az apró ráncocskák alig észrevehető hálózata a szeme alatt, és a szemüregnél rövidebb, sürü szemöldöke, mely valamikép befejezetlenül maradt s kissé tüskésen állt, mint a vadászsasé... Egyszerre a tükrömet kezdtem keresni nyugtalan kézzel a retikülömben...

— Elvesztett valamit, Renée?

De már akkorra meggondoltam magam.

— Nem, semmit, köszönöm.

Mire volna jó előtte megnézni a tükörben, milyen hervadt az arcom, amelyet ugysem szoktak napvilágnál szemlélni? És mire is figyelmeztethetett volna a tükröm? Egy kis ügyes kifestés a barnás crayonnal, a kékes szemfestékkel, s a vörös ajakirral nem volt-e elég tegnap s nem lesz-e elég mindennap, hogy ráterelje a figyelmet a két szememre és a számra, erre a három fénylő pontra, arcom három vonzóerejére. Semmi rózsaszin a kissé beesett arcra, sem a szemhéjakra, melyeket a fáradtság, a gyakori pislogás már ingerlően kikezdett...

A térdemen ülő és az ajtó felé ágaskodó Pici jó-

kedve megmegszakadó társalgásra adott alkalmat, s hatással volt ránk ennek a még téli erdőnek kedvessége is, amely csupasz szürke ágakkal meredt a csincsillapuha égbe... De mihelyt kissé előrehajoltam, hogy igyam egy kicsit az enyhe szélből, amely a rothadó avar nehéz illatától volt terhes, éreztem, milyen biztosan tapad rá imádóm tekintete egész személyemre...

Páristól a meudoni ordőig nem váltottunk száz szót. A kirándulás nem tesz beszédessé és öreg barátom, Hamond unatkozni kezd, mihelyt az erődítések vonalát tullépi. Csüggedtségünk bárkit komorrá tett volna, ha nem egy szerelmes ül velünk szemben, akit önző módon kárpótolt az, hogy itt tarthat engem a szeme előtt, fogva a kocsijában és én itt ülök béketürőn, sőt boldoggá is tesz a kis séta s el-elmosolyodom a lágy és felázott ut zökkenéseinél...

Pici, akit sürgős szüksége arra kényszeritett, hogy beszaladjon a kopasz fák közé az erdei ösvényen, amelyeken kerek tükrökben csillogtak a frissen hullott eső tócsái, parancsolón eldöntötte egy rövid vakkantással, hogy ne menjünk tovább. Ellenkezés nélkül követtük mind a hárman jó nagyokat lépve, mint akik gyakran járnak gyalog...

— Milyen jó szag van, — szólalt meg egyszerre a Nagy Mafla, mély lélegzettel sziva a levegőt, — olyan szag van, mint nálunk odahaza.

Megráztam a fejemet:

— Nem mint *maguknál*, hanem mint nálunk! Hamond, milyen szag van?

— Őszi szag, — mondta bágyadt hangon Hamond.

E szavakra megálltunk anélkül, hogy bármelyikünk egy szót is szólt volna tovább, s felemeltük pillantásunkat az ég patakja felé, mely ott folydogált nagyon magasan a fák közé szoritva és hallgattuk az eleven zajon és susogáson át, amelyet az erdő

lehel ki magából, egy ázott rigó éles és didergő füttyét, amely a telet panaszolta...

Egy kis vörnyeges állat osont el a lábunknál, valami nyest vagy menyét, amelyet Pici becsvágyón üldözni kezdett és mi követtük a nekivadult kutyust, amely se látott, se hallott, és tüntetőleg ugatott minden képzelt nyomra, mintha csak azt mondta volna: »Már látom, már megvan!«

Végre nekihevülve, én is utána vetettem magam a fasorban a futást kedvelő állat szilaj örömével, szkünksz sapkámat jó erősen a fülemre huzva, s felemelve két kezemmel jól a szoknyámat, hogy a lábam egészen szabadon legyen.

Mikor lélegzetem fogytán megállottam, ott találtam magam mögött az imádómat.

— Oh, hát maga is követett? Hogy lehet az, hisz nem hallottam, hogy utánam futott?

Imádóm gyorsan szedte a lélegzetet, a szeme csillogott szabálytalan szemöldöke alatt, a haja zilálttá vált a futástól, — nagyon is szénégető külseje volt és csöppet se bizalomgerjesztő.

— Követtem magát, de nagyon vigyáztam reá futásközben, hogy egyszerre lépjek magával, ezért nem hallotta a lépéseimet... Nagyon könnyü ez....

Igen — nagyon könnyü. De gondolni kell rá. És nekem eszembe sem jutott volna soha. Ingerülten, oktalanul, még a nymphák szilajságától részegen az arcába nevettem, szinte kihivón. Kisértőn fel akartam gyujtani a sápadt és gonosz fényt a vöröses szürke szem szép tiszta mélyén. A fenyegető lobbanás fel is lángolt bennük, de én nem hátráltam meg előle, mint azok az orcátlan gyermekek, akik kihivón várják a pofont. És jött is a büntetés egy dühös, rosszul irányitott, elhibázott csók képében, amely végre féligmeddig büntetést mért rám és rászedve hagyta ott a számat...

*

Ezek ennek a tegnapi kirándulásnak összes részletei, amelyeket gondosan letárgyalok végig az egész boulevard des Battignoles-on, — nem azért, hogy kedvtelésül éljem át ujra őket, de nem is azért, hogy valami mentséget keressek. Nincs semmi mentség, ha csak nem a férfi részére, akivel szemben kihivón viselkedtem. »Alig ismerek magamra!«, kiáltottam fel tegnap gondolatban, miközben egymással elégedetlenül, egymás iránt bizalmatlanul Hamondhoz visszatértünk... Eh, mit tudom én! »Nincs félelmesebb ellenfeled önmagadnál!...« Hamis meggondolatlanság, áloktalanság van a leggonoszabb ösztönök mélyén is... és én nem szoktam követni a legrosszabb ösztönöket. Szigorunak kell lenni azokkal a nőkkel szemben, akik igy kiáltanak fel: »Ah, azt sem tudom már, mit teszek!« és mindig fel lehet fedezni zavarukban egy jókora adag előrelátó ravaszságot...

Egyáltalában nem koncedálom felelőtlenségemet, még részben sem. Mit fogok mondani ennek az embernek este, ha a karjába akar szoritani? Hogy nem akarom, hogy soha nem akartam kisérteni, hogy ez csak játék volt? Hogy barátságomat kinálom neki arra az egy hónapra és tiz napra, amely a turnétől elválaszt... Nem, határozottan állást kell foglalni. dönteni kell jobbra vagy balra.

És megyek, megyek meggyorsitva lépteimet, valahányszor egy kirakatablak visszatükrözi az arcomat, mert a gondterhes akarás tulságos szinpadias kifejezését veszem észre az arcomon, de a szemem nem sugározza a meggyőződés erejét az összeráncolt szemöldök alatt... Ösmerem ezt az arcot. A szigoruság és lemondás álarcát ölti magára, hogy suttyombann annál inkább várhassa a Kis Csodát, Uramnak, a Véletlennek jelét, a foszforeszkáló szót, melyet titokzatos kéz a fekete falra ir, mikor azon a bizonyos éjtszakán a lámpát eloltottam...

Milyen jószagu a levegő ezek körül a nedves

ibolyával és fehér hóvirággal tele kocsik körül. Egy bozontos szakállu vén ember gyökeres hóvirágot árul, melynek hagymájára föld tapad és lecsüngő virága olyan formáju, mint a méh. Illata a narancséhoz hasonló, de nagyon gyönge, szinte alig észrevehető.

Lássuk csak. Tehát állást kell feglalnom. Döntenem kell. És megyek, megyek, mintha nem tudnám, hogy energikus fellobbanásaim, töprengéseim és egész belső vezeklésem ellenére, amellyel magamat sujtani akarom, nem tudnám már, hogy nem *igy* fogok dönteni, hanem *amugy*...

Ez a fáradtság!... Oh, de micsoda fáradtság... Ebéd után elaludtam, mint ahogy gyakran megtörténik velem olyan napokon, mikor próbám van és nagyon bágyadtan ébredek. Ugy ébredek, mintha a világ végéről jöttem volna meg, döbbenten, szomorun, gondolkozni alig tudok és ellenséges szemmel nézem meghitt butoraimat. Csakugyan olyan ez az ébredés, mint legszörnyübb ébredéseim azokban az időkben, mikor szenvedtem. De most nem szenvedek, hát akkor miért?...

Moccanni sem tudok. Ugy nézem lecsüngő kezemet, mintha nem is az enyém volna. Nem ismerek rá a ruhám szövetére... Ki vette le, miközben aludtam, fejemről a hajkoronát, mely ugy koszoruzta a homlokomat, mint valami ifju Ceres tömött nehéz fonata... Hol jártam... Hol jártam?... Egy kert... az ég, rózsás barackszin az alkonyatban... éles, gyermekhang felelget a sikongó fecskéknek... Igen és a távoli viz zaja, amely hol harsogón zug, hol elhal: az erdő fuvalma... Visszatértem életem kezdetéhez. Olyan nagy utat kell megtennem, hogy visszakerüljek ide. Hivom az eltünt álmot, a sötét, bársonypuha függönyt, amely mint sátor borul rám és most elhuzódott rólam

és itthagyott didergőn, mintha mezitelen volnék... A betegek, akik már azt hitték, hogy meggyógyultak, ismerik a betegségnek ezt az ujrakezdődését, amelyre gyermekes nyügösködéssel, meglepetve eszmélnek rá: »De hiszen azt hittem, hogy már vége van!« Csöpp hijja, hogy én is hangosan nem nyögök, — mint azok...

Halottas és tulédes álom, amely egy óránál rövidebb idő alatt megsemmisiti a visszaemlékezést önmagamra! Honnan térek meg és miféleszárnyakon, hogy ilyen lassan, ilyen alázkodón, ilyen számkivetetten eszmélek rá, hogy én vagyok magam?... Renée Néré, táncosnő és pantomim színésznő... Ez volt az a cél, amelyre büszke gyermekségem készült és elmélyedő, szenvedélyes ifjuságom, amely olyan remegés nélkül fogadta a szerelmet...

Oh Margot, kishitü barátnőm, mennyire nincs erőm, felugrani, hozzád futni és azt mondani neked... De te csak a bátorságomat becsülted s ezért nem merek gyávának látszani előtted. Ugy tetszik nekem, hogy férfias tekinteted száraz, hideg viztől és maró szappantól kicserepesedett kis kezed szoritása inkább meg tudja jutalmazni önmagamon aratott diadalomat, mint segiteni mindennapi erőfeszitésemet.

Küszöbön álló elutazásom? A szabadság?... Eh. A szabadság igazán csak az első szerelemben elkápráztató, azon a napon, mikor valaki igy szólhat felajánlva magát annak, akit szeret: »Nesze, sokkal többet szeretnék adni«.

Uj városok, uj vidékek, találkozások, futó érintkezések, amelyek szétmállanak az emlékezetben... Vannak uj vidékek, amelyek körül ugy keringünk körbe, mint a fonalra kötött madár?... És szegény lelkesedésem, amely minden reggel ujra élek, nem huny-e ki majd minden este az átkozott »elsőrendü müintézetben«, amelyet Brague és Salomon ugy dicsér.

Annyi ilyen *elsőrendü intézetet* láttam már. A közönség részére: egy fénnyel kegyetlenül elárasztott terem, ahol a sulyos füst alig fogja be a párkányzatok aranyát. Az artisták részére szennyes, levegőtlen lyukak, vaslépcsők, amelyek mocskos árnyékszékekbe visznek.

Negyven napon keresztül tehát ezt a küzdelmet kell vivnom a fáradtsággal, a gépészek tréfálkozó rosszindulatával, a vidéki karmesterek dühös gőgjével, a vendéglők és az étkezőkocsik hiányos étrendjével, — meg kell találnom és fel kell nyitnom magamban az energiának azt a tartalékát, amelyet a kóborló és manános élet megkövetel. És végül küzdenem kell, — oh, ezt nem szabad elfelejtenem, — még a magánosság ellen is. És vajjon mit érek el vele? mit? mit?...

Mikor kicsi voltam, azt mondták nekem: »A törekvés magában hordja jutalmát«. Ilyen titokzatos, sorvasztó jutalmat vártam a nyaklánc eset után is, a hálának valami tuláradását, melynek sulya földre nyomott volna. Várom még mindig.

A csengő fojtott lármája, kutyám ugatásától kisérve szabadit meg végre ettől a keserü töprengéstől. és én azzal a meglepő felfedezéssel állok föl, hogy egész könnyedén ugrottam talpra és minden nehézség nélkül kezdtem ujra élni...

— Asszonyom, — mondja Blandine halkan, — bejöhet Dufferein-Chautel ur.

— Nem — egy pillanatra...

Berisporozni az arcomat, pirosra kenni a számszélét és egy fésü ránditással szétszórni a göndör hajat, mely a homlokom takarja, olyan gépies és gyors elintézés, amelyhez még tükörre sincs szükség. Ugy csinálja ezt az ember, mint ahogy a körmét rendbe hozza, inkább illendőségből, mint kacérságból.

— Maga van itt, Dufferein-Chautel. Bejöhet. Várjon, világosságot csinálok.

Minden zavar nélkül látom viszont. Az, hogy a szánk tegnap teljesen meddőn egymáshoz ért, egy pillanatig sem feszélyez. Egy elhibázott csók sokkal kevésbbé sulyos, mint egy bünrészes tekintetváltás... És csaknem meglepődöm rajta, hogy ő viszont szerencsétlen arcot vág, amelyen ott a hiábavalóság keserüsége... Dufferein-Chautelnek szólitottam, szokásom szerint... mintha nem volna keresztneve... Mindig »Önnek« hivom, vagy Dufferein-Chautelnek... Nekem kell fesztelenné tennem. Jó.

— Nos. Eljött? Hogy van?

— Jól vagyok, köszönöm.

— Nem ugy néz ki.

— Mert boldogtalan vagyok. — Ezt a választ el nem mulasztja.

Ereggy te Nagy Mafla... Nevetek a szerencsétlenségén, — annak az embernek apró baján, aki rosszul csókolta meg azt, akit szeret... Igen meszsziről mosolygok rá, a tiszta fekete folyó mögül, amelyben az imént fürödtem... Oda kinálok neki egy poharat, tele kedvelt cigarettáival, édeskés szőke dohány, amelynek mézeskalács szaga van...

— Nem szi ma?

— De igen. Hanem azért mégis csak szerencsétlen vagyok.

A diványra ül és hátát az alacsony vánkosnak dütve, gépiesen hosszu füstnyalábokat ereget az orrán... majdnem azt mondtam, hogy az orrmányán. Én is rágyujtok, illemből, hogy ugy tegyek, mint ő. Sokkal jobb benyomást tesz igy hajadonfővel. A magas kalap elrutitja, a puha nemez csaknem a rasztaságig megszépiti... A mennyezetet nézve szivja cigarettáját, mintha a szavak sulyossága, amelyekre készül, visszatartaná attól, hogy velem törődjék. Hosszu és csillogó szempillái, — az egyetlen nőies és érzéki disz ezen az arcon, amely szinte bünös tulhajtottsága a férfiasságnak, — sürün meg-

rebbennek s elárulják izgatott tétovázását. Hallom a lélegzetvételét. Hallom kis uti órám ketyegését is és a kandaló csapóajtaját, amelyet a szél hirtelen meg-megráz...

— Esik kinn?

— Nem, — mondja felriadva. — mért kérdi ezt tőlem?

— Hogy tudjam. Nem voltam kinn a reggeli óta és nem tudom, milyen idő van.

— Olyan amilyen... Renée!..

Hirtelen felegyenesedik és eldobja cigarettáját. Megragadja a kezemet és egészen közelről néz rám, olyan közelről, hogy az arca tulnagynak látszik kirivó részleteivel, szemcsés bőrével, tágnyilásu szemének remegő nedves szögletével... Mennyi szerelem, igen, mennyi szerelem ég ebben a szemben. Hej, milyen beszédes, milyen szelid, s egészen elfogódott ez a két szem. És két nagy keze, amely egyenletes és közlékeny erővel szoritja az enyémet, mennyi meggyőződést fejez ki.

Ez az első eset, hogy kezében hagyom a kezemet. Azt hiszem eleinte, hogy erőt veszek az ellenszenvemen, de azután a két kéz forrósága kiábrándit ebből a hitemből, biztat és én engedni akarok a testvéri, a meglepő gyönyörüségnek, hogy szótlanul rábizzam magam egy barátra, hogy egy percre odasimuljak hozzá, hogy erőt és vigaszt meritsek egy mozdulatlan és meleg, odaadó és hallgatag lény érintéséből... Oh, hadd öleljem át a nyakát egy élőlénynek, kutyának vagy embernek, aki szeret!...

— Renée! Mi az, Renée, maga sir?

— Sirok?

Igaza van. A fény ezer tört és egymást keresztező sugárban táncol a szempillámon csüngő könnyekben, zsebkendőm csücskével hirtelen felszárogatom a könnyeket, de eszem ágában sincs tagadnom őket. Sőt mosolygok is a gondolatra, hogy majdnem elsirtam magam. Milyen régideje nem sirtam...

bizony évek... évek óta már!...

Barátomat egészen kihozza ez a sodrából, magához von és arra kényszerit — és én nem is fejtek ki nagy ellenállást, — hogy leüljek mellé a pamlagra. Az ő szeme is nedves, szegényé, mert ő is csak ember, aki kétségkivül tud felindulást szinlelni, de eltitkolni nem tud...

— Drága gyermekem, mi baja van.

El fogja-e felejteni a fojtott sikolyt, az ideges összerázkódást, amely kérdésére válaszol? Remélem... »Drága gyermekem...« Ez az első gyöngéd szava: »Drága gyermekem!...« Ugyanaz a szó és csaknem ugyanazzal a hangsullyal, mint a *másik*...

Valami gyermekes félelem ragad ki a karjából, mintha csak a *másik* jelent volna meg az ajtóban II. Vilmos bajuszával, hazug, fátyolozott tekintetével és rettenetes vállával és kurta paraszt combjával.

— Renée! drágám, nem akarsz egy kicsit beszélgetni velem?...

Barátom egész sápadt és nem mer ujra magához vonni... Csak tudná legalább, hogy akaratlanul milyen bajt szerzett nekem. Már nincs kedvem sirni. Kéjes, gyáva könnyeim lassankint visszahuzódnak forrásukba és tüzes sajgást hagynak a torkomban és a szememben... Egy intéssel megnyugtatom barátomat, mert nem akarok szólni, mig a hangom remeg....

— Megbántottam, Renée?

— Nem, barátom.

Magamtól visszaülök mellé, de félénken, azzal a szorongó érzéssel, hogy mozdulatom és szavaim ujra valami gyöngéd, meghitt és utált felkiáltást hivnak ki.

Helyes ösztöne visszatartja attól, hogy kihasználja ezt a hirtelen megszelidülést. Karja, amely gyöngéden támogat, nem akar már megölelni és nem érzem kezén a közlékeny, veszedelmes és jól-

eső forróságot... Kétségkivül nagyon szeret és kitalálja, hogy ha erős vállára hajtom engedelmes fejem, ez nem ajándék, hanem kisérlet...

A fejem egy férfi vállán!... Álmodom talán? Nem álmodom, nem a szemem káprázik. A fejem, az érzékeim mind nyugodtak... gyászosan nyugodtak. Abban a fesztelenségben azonban, amely itt a mellényén függő aranylánccal, ez azért van, mert tart, mégis valami jobb és több van, mint közömbösség, és ha szórakozott és ártatlan kézzel játszom ugy érzem, hogy itt oltalmat, védelmet találok, mint az a macska, amely elveszett és ujra megkerül és amely nem tud játszani és aludni, csak ha födelet érez maga fölött....

Szegény szerelmes... mire gondol, amint mozdulatlanul ül itt, tiszteletben tartva hallgatásom. Hátravetem a fejem, hogy lássam és hamar lesütöm a szemem, mert egészen elkápráztat és megzavar ennek az embernek az arckifejezése. Oh, mennyire vágyom rá, hogy ilyen erősen tudjak szeretni, hogy ilyen szépséget merithessek szenvedélyéből.

Tekintete találkozott az enyémmel és hősiesen mosolyog.

— Renée... Hiszi maga, hogy egyszer mégis szeretni fog, mindegy, hogy mikor?

— Szeretni magát? Mennyire szeretném, barátom. Magának van valami jó az arcában... Hát nem érzi meg, hogy már utban vagyok afelé, hogy ragaszkodjam magához?

— Hogy ragaszkodjék hozzám?... Éppen ettől félek Renée: mert ez egyáltalában nem a szerelem utja.

Olyan mélységesen igaza van, hogy nem tiltakozom.

— De... várjon... nem lehet tudni... Talán, majd ha ismét visszajöttem a turnéról... Aztán

meg végre is egy nagy, igen nagy barátság...

A fejét rázza... Kétségtelen, hogy nem ér semmit a barátságommal. És nagyon boldog volnék, ha Hamondnál kevésbbé idős, kevésbbé megállapodott barátom volna, egy igaz barátom...

— Majd ha visszajön... Először is, ha remélné, hogy valóban szeretni fog egy napon, Renée, akkor nem gondolna rá, hogy eltávolodjék tőlem. Két hónap mulva ugyanaz a Renée nyujtja felém hideg kis kezét, mint most, ugyanezzel a szemmel, amely nem enged belépést az én tekintetemnek, ugyanezzel a szájjal, amely még akkor sem adja oda magát, ha kinálkozik...

— Ez nem az én hibám... Nos hát azért is, itt a szám... Tessék!...

Vállára hajtottam a fejem, és behunyom a szememet, inkább lemondón, mint kiváncsian, azután egy másodperc mulva kinyitom meglepetve, hogy nem veti rám magát a tegnapi mohó sietséggel, átölel a jobb karjával. Azután szabad kezével össze-Mindössze csak kissé felém fordul és kényelmesen fogja két kezemet, lehajlik és én látom, hogy közeledik felém ez a komoly, idegen arc, ez a férfi, akit olyan kevéssé ismerek.

Már alig van egy csöppnyi tér, ugyszólván semmi levegő sincs már két arcunk között és én hirtelen szedem a lélegzetet, mintha meg akarnék fulni és fel szeretnék ugrani, hogy kiszabaditsam magam. De imádóm fogja a kezemet, és szorosabban a derekam köré fonja a karját. És hasztalan vetem hátra a nyakam abban a pillanatban, amelyben Maxime szája érinti az enyémet...

Nem hunytam be a szememet, A szemöldökömet összeráncolom, hogy megfenyegessem magam fölött a két szembogarat, amely megpróbálja, hogy befuródjék az enyémbe és szétfeszitse. Mert a száj, amely lágyan, hüvösen, szenvtelenül csókol, ugyanaz, mint a tegnapi volt és hatástalansága izgat...

De egyszerre csak megváltozik ez a száj és nem ismerek már rá a csókra, amely felélénkül, unszol, önmagát tiporja szét, azután ujjáélled, elevenné, ritmikussá válik, aztán hirtelen megáll, mintha választ várna, de válasz nem jön...

Észrevétlenül mozgatom a fejemet, a bajusz miatt, amely vanilia és mézes dohány illatával dörzsöli az orromat... Oh...: egyszerre csak... akaratom ellenére... a szem enged és nyilik, már kinyilt olyan ellenállhatatlanul, mint ahogy egy érett szilva felhasad, ha a nap rásüt... Az ajkamtól az ágyékomig, le egészen a térdemig egyszerre csak feléled és egyre terjed az a követelő ellágyulás, a felszakadni és kinyilni vágyó sebnek duzzadása... az elfeledett gyönyör...

Hagyom, hogy a férfi, aki fölelevenitette bennem a vágyat, hogy igyam a gyümölcsből, jól magához szoritson. Kezem, mely még gyémántmerev volt, forrón és lágyan feledkezik az ő kezében, s hátrahanyatlott testem, megpróbál szorosan hozzátapadni az övéhez. Meghajolva a karján, mely a derekam fogja, kissé jobban benyomom a vállát, odaszoritom magam hozzá vigyázva, hogy a szánk ne váljon szét és figyelve, hogy csókunk kényelmesen tartson tovább.

Megérti és boldog dörmögéssel nyugszik bele. Végül, mikor biztos már benne, hogy nem futok el, ő az aki elválik tőlem, föllélegzik, és nedves bajszát harapdálva néz rám. Leeresztem a szempillámat, nincs már szükségem rá, hogy lássam. Talán le fog vetköztetni és egészen hatalmába vesz... Mindegy. Valami felelőtlen és rest örömben fürdöm... Semmi nem sürget azonkivül, hogy ez a csók ujra kezdődjék. Van időnk bőven... Szerelmesem büszkén fog fel most a két karjába, mint valami kévét és félig a pamlagra fektet, s ott ujra lehajlik hozzám... A szájának olyan ize van most, mint az enyémnek... és az én rizsporom könnyed

illata érzik rajta... Most azonban ujjá akar válni ez a tudós száj és változtatni akarja a becézést, — de már el merem árulni, hogy jobban szeretem a csaknem mozdulatlan, hosszu, fullatag csókot, két virág lassu egymásbatipródását, amiben csupán a két összetapadt bibe vergődése remeg...

Most pihenünk. Hosszabb fegyverszünet, amely alatt kissé kifujjuk magunkat. Ezuttal én hagytam ott őt és én keltem föl, mert szükségét éreztem, hogy kissé kinyujtózzam, kiegyenesitsem a két karomat és felemeljem a fejem. Hogy a hajamat megigazgassam és uj arckifejezésemet lássam, kezembe vettem a tükröt és elnevettem magam, mikor láttam, hogy mindkettőnknek egyformán álmatag az arcunk és a szánk széle kissé duzzadtan reszket és csillog. Maxime a pamlagon maradt és néma hivására a leghizelgőbb válasz felel: alázatos pillantásom, olyan, mint a hunyászkodó kutyáé, mely kissé elhülve, némi ütleg után, de sokat dédelgetve mindent elfogad, — a pórázt, a nyakörvet és a helyet ura lábánál...

*

Elutazott. Együtt ebédeltünk, az mindegy, hogyan. Blandine cotelettet csinált mártásban ecetes uborkával. Majd meghaltam éhen. »S a szerelem betölt mindent, kivéve...« mondotta Dufferein-Chautel, mert meg akarta mutatni, hogy olvasta Verlainet.

Az ebéd vége egyáltalán nem dobott bennünket egymás karjába, és nem vagyunk szeretők, mert ő szégyelős s a rögtönzött dolgok nekem nem tetszenek... De lekötöttem magam és jókedvüen igéretet tettem, minden kacérság nélkül:

— Van időnk még, nem igaz Max?

— Nem nagyon, drágám. Úgy megöregedtem, mióta magára várok.

Úgy megöregedett... Nem ismeri az én koromat...

Elutazott, de holnap visszajön... Nem tudott elválni tőlem és én féltem, hogy gyönge leszek, visszalöktem hát kitárt karomból... Melegem volt és ő olyan elragadtatással szimatolt rajtam, szinte harapásra készen... Végre elutazott. Azt mondom végre... mert most majd tudok gondolni rá, kettőnkre.

»Szerelem...« mondta ő. De hát szerelem ez? Szeretnék bizonyos lenni bennne. Szeretem-e vajjon én? Érzékiségem megijeszt; — de lehet, hogy ez talán csak válság, nagyon régóta megbéklyózott erőim tuláradása és azután majd kétségkivül rájövök, hogy szeretem... Ha most visszajönne és kopogtatna a redőnyömön... Igen, kétségtelen, hogy szeretem. Megindultan révedek néhány hangszinének emléke felé, amelyek a mai napról még fülembe csengnek... Kis szerelmes mozdulásainak visszhangja elég arra, hogy elállitsa a lélegzetemet, — azután meg az, hogy jó, erős és segitőm volt elhagyatottságomban, mikor vállára hajtottam a fejemet!... De igen, szeretem! Mi tett ilyen félénkké? Akkor nem teketóriáztam ennyit, mikor...

Micsoda sirba botlott bele esztelenül a gondolatom? Most már késő elfutni... Még egyszer fölkerestem kiméletlen tanácsadómat, azt, aki a tükörlap másik oldaláról beszél hozzám.

»Nem teketóriáztál ennyit, mikor a szerelem, hirtelen lecsapva rád, olyan bolondnak és olyan bátornak talált. Nem kérdezted akkor, azon a napon magadtól, *vajjon szerelem-e ez?* Nem csalódhattál benne, ő maga volt az, a szerelem, *az első szerelem.* Az ő volt, és soha többé nem lesz még egyszer ő. A te kislányos együgyüséged habozás nélkül fel-

ismerte és habozás nélkül eladtad neki testedet és gyermeki szivedet. Ő volt az, aki nem jelenti be magát, akit nem szoktak kiválasztani, aki nem vitatkozik. És soha többé nem lesz ő. Elvette tőled, amit csak egyszer adhatsz oda; a bizalmadat, a vallásos megdöbbenést az első öleléstől, könnyeid ujságát, első szenvedésed virágát!... Szeress ha tudsz, kétségkivül megadatik ez neked csak azért, hogy szegényes boldogságod legjobb percében még egyszer eszedbe jusson, hogy semmi sem számit a szerelemben, kivéve az első szerelem, — hogy minden pillanatban ujra rádszakadjon a visszaemlékezés büntetése, az összehasonlitás borzalma. Még ha azt mondod is majd, »Ah, ez jobb!«, türnöd kell és meg kell értened, hogy semmi sem jó, ami nem egyetlen. Csak Isten az, aki igy szól a bünöshöz: »Nem keresnél, ha már meg nem találtál volna!«, de a szerelemben nincs annyi irgalom, ez azt mondja: »Te, aki már egyszer megtaláltál, örökre elveszitesz«. Azt hiszed, mikor elveszted, hogy minden szenvedést kiálltál, pedig még nincs vége. Akkor fogod igazán érezni veszteséged izét, ha megpróbálod ujra feltámasztani azt, ami voltál, az uj életed minden lakomáján leszürcsölni fogod a mérget, amelyet első és egyetlen szerelmed tölt poharadba!...«

*

Elkerülhetetlen lesz mihamarabb, hogy beszéljek Margotval, hogy bevalljam neki a nagy eseményt, ezt a napsütést, amely az életem uj lángra gyujtja... Mert, megtörtént, szeretjük egymást. Befejezett tény, sőt mi több, szilárdan el vagyok rá határozva. A pokolba küldtem minden emlékemet és megbánásomat, és szentimentális szőrszálhasogatási mániámat,

amint mondani szoktam és minden *hát* és minden *mertet* és minden *det* és *azonban*-t.

Minden órában látjuk egymást, elszórakoztat, elzsongit a jelenlétével és megakadályoz abban, hogy gondolkodjam. Ő határoz, csaknem ő parancsol és én áldozatul hozom neki szabadságommal együtt büszkeségemet is, mert eltüröm, hogy tékozló bőségben küldje hozzám a virágokat s a közeledő nyár gyümölcseit... és a nyakamba tüzve egy csillogó nyilacskát hordok, amely olyan véres a rubintoktól, mintha csakugyan a torkomba volna szurva.

És mégsem vagyunk szeretői egymásnak. Max, aki most már igen türelmes valami, különös és nyomasztó jegességet kényszerit magára és kényszerit rám is, amely már legalább egy hete tart és kissé lefogyasztott és elbágyasztott mind a kettőnket. Ez nem hiba nála, hanem férfias kacérság, amellyel kivánatossá akarja magát tenni és egyidejüleg nekem is meg akarja hagyni, ameddig csak akarom, csalóka »szabad elhatározásomat«.

Különben nincs sok kivánni valóm... És e pillanatban csak attól az ismeretlen tüztől reszketek, amely az első érintésre kicsap belőlem és mindig szilajul kész neki engedelmeskedni... Igen, igaza van, hogy késlelteti az órát, amely egészen összeforraszt bennünket. Most már tökéletesen tudom, mit érek és hogy milyen nagyszerü az az ajándék, amelyet ő kap tőlem. Legtulzottabb reményeit is fölülmulom, ebben bizonyos vagyok. Hát hadd böngésszen egy kicsit a szőlőjében, ha akar...

És gyakran akar. Gyönyörüségemre és nyugtalanitásomra a véletlen valami egyszerü és szabályos szépséggel áldotta meg ezt a nagy fiut, raffinált szeretővé tette, aki egyenesen a nők számára van teremtve és olyan találékonnyá, hogy becézése szinte egyszerre gondolkozik a vágyammal. Eszembe juttatja, hogy — egészen bele pirulok, — egy music-hallbeli érzéki kis barátnőm mondását, aki igy di-

csérte előttem egy uj szeretőjének ügyességét: »Drágám, tudod, az ember maga sem csinálhatná jobban«.

De... mihamarabb értesitenem kell Margot. Szegény Margot, egészen elfelejtem. Ami Hamondot illeti, ő egészen eltünt. Hála Maxnak, mindent tud és elkerüli a lakásomat, mint valami tapintatos rokon.

És Brague. Oh, a Brague arca a legutóbbi próbánk alkalmával. Legszebb Pierot fintorával fogadta érkezésemet Max automobilján, de még nem szólt semmit. Sőt még egészen kivételes és meg nem érdemelt udvariassággal bánt velem, mert ma reggel csak ugy csetlettem-botlottam, másfelé járt az eszem, hogy szüntelen pirulnom és mentegetőznöm kellett. Végül is kitört:

— Tágulj innen. Menj vissza hozzá. Szedd tele magad jóllakásig és csak akkor jöjj vissza ide, ha már idáig vagy...

Mennél jobban nevettem, annál jobban mennydörgött Brague, akárcsak valami kis ázsiai ördög.

— Bolond, ereggy te bolond! Ha látnád, milyen az arcod!

— Az ar...

— Az, még mindig akarja, kéri az arcod. Ne vesd a szemed rám, te Messalina!... Látjátok, — kiáltja a lathatatlan isteneket hiva tanukul, — mutogatja itt ezeket a karikákat fényes délben! és mikor azt követelem, hogy a Dryad szerelmi jelenetébe adjon bele annyi vagy még több tüzet, tegye egy kicsit sikamlóssá, akkor olyan szelid pofácskát vág, mint valami első áldozó!

— Hát igazán meglátszik ez, — kérdeztem Maxtól, aki hazavitt a kocsiján.

Ugyanaz a tükör, amely a mult este, a szerelmi meghódolás dicsőségétől sugárzó arcomat verte visz-

sza, — ma nyugodt arcot fog keretbe, melyen egy kedves kis róka sunnyogó mosolya játszik. Nem tudom mi lehet, de valami láng fut át ujra meg ujra rajta, s ha merném mondani, valami bágyadt fiatalságot fest rá...

Be fogok hát mindent vallani Margotnak; visszaesésemet, boldogságomat és annak a nevét, akit szeretek... Nehezemre fog esni. Margot ugyan nem az a nő, aki mindjárt azzal fogad: »Ugye előre megmondtam neked«, de azt hiszem, elszomoritom, bár nem fogja elárulni. »A leforrázott macska is visszatér a tüzhely mellé«. Én is visszatérek, még pedig milyen szivvel.

Margot változatlanul s önmagához következetesen ott találom a nagy müteremben, ahol alszik, eszik és brabanti kutyuskáit neveli. Magas, egyenes alakja, orosz bluzban, hosszu fekete mellényben, áll ott s római metszésü arcával, a fülénél valamivel lejebb körülvágott ősz hajával, egy kosár fölé hajlik, amelyben egy kis sárga kutyakölyök mozog egy piciny ebecske flanel ruhában, amely könyörgő mókusszemmel emeli felé bóbás, boncfejét... Körülöttem hat haragos állat csahol és viháncol, mig egy ostorpattanás vissza nem riasztja őket szalmás vackukra.

— Mi az Margot, még egy brabanti kutyus. Micsoda szenvedély!

— Ah Istenem, nem! — mondja Margot, aki szemben ül velem és térdén ringatja a beteg állatot. — Nem szeretem ezt a szegénykét.

— Kaptad valakitől?

— Nem, vettem, — természetesen. Ebből megtanulhatom, hogy ne menjek el többé a kutyakereskedő, az előtt a vén betyár Hartmann előtt. Ha láttad volna ezt a kis kutyát a kirakatban kis

pofájával, amely olyan volt, mint valami beteg patkányé és a hátgerincét, amely ugy kiállt, mint valami görcsös olvasó, és főkép a szemét... Csak egy dolog van a világon, ami meghat, lefog, tudod, egy eladó kutya tekintete... Hát megvettem. Csaknem félholt a bélhuruttól: ezt a kereskedőnél sose lehet észrevenni, duppingolják őket... Mond csak fiam, már olyan régen nem láttalak, dolgozol?

— Igen, Margot, próbálok.

— Meglátszik, fáradt vagy.

Meghitt mozdulatával megfogja az állam, hogy egy kicsit hátradőtse és magához huzza az arcom. Zavartan hunyom be a szemem...

— Igen fáradt vagy... Megöregedtél, — mondja mély hangon.

— Megöregedtem!... Oh Margot!

Minden titkom egyszerre kirobban ebben a fájdalmas felsikoltásban, amelyet a könnyek egész árja követ. Odabujok szigoru barátnőmhöz, aki a vállam simogatja, »Szegény kicsikéim«-ezve, mint ahogy az imént a beteg kutyát csititgatta...

— Na, na, szegény kicsikém, na... Mindjárt elmulik. Nesze egy kis bórviz, mosd meg a szemed. Éppen most csináltattam a Mirette szemére. Ne a zsebkendőddel, végy egy kis steril vattát... Itt van!... Szegény kicsike, akkor hát nagy szükséged van a szépségedre, jelenleg.

— Oh igen... Oh Margot!

— »Oh Margot!...« Nem mondanád mindjárt, hogy megvertelek? Ide nézz! Nagyon haragszol rám, szegény kicsikém?

— Nem, Margot!

— Tudod jól, — folytatja egyenletes és szelid hangján, — hogy nálam mindig számithatsz mindennemü segitségre, még valamennyi közt a legfájdalmasabbra: az igazságra is... Mit is mondtam csak neked? Azt mondtam: öregedtél...

— Oh... Oh Margot!...

— Kérlek... csak ne kezd ujra. Te *ezen a héten* öregedtél, *ma* öregedtél. Holnap, vagy akár egy óra mulva, öt évvel fiatalabb leszel, vagy akár tiz évvel is... Ha tegnap jöttél volna hozzám, vagy holnap tisztelnél meg látogatásoddal, kétségkivül azt mondtam volna, vagy azt mondanám neked: Nini, hogy megfiatalodtál!

— Gondolja csak meg Margot, nemsokára harmincnégy éves leszek.

— Csak ne panaszkodj, én ötvenkettő vagyok.

— Az egészen más, Margot, nekem olyan nagy szükségem van rá, hogy szép legyek, fiatal legyek... boldog... Én... Nekem...

— Szeretőd van?

A hangja még mindig kedves, de az arckifejezése enyhén megváltozott.

— Nincs szeretőm, Margot. Csak kétségtelen most már, hogy... szeretőm lesz. De... szeretem, tudja!

Ez az együgyü mentség felderiti Margot.

— Ugy, szereted?... És ő is szeret téged?

— Oh...

Egy büszke kézmozdulattal felmentem barátomat minden gyanu alól.

— Jólvan... És milyen idős a barátod?

— Éppen egy idős velem, Margot... Harmincnégy körül jár.

— Ez... Ez is jól van.

Nincs több hozzátenni valóm. Rettenetesen feszélyezve érzem magam. Azt reméltem, hogy mikor az első zavaron tul leszek, majd elcseveghetek az örömemről, elmondhatok mindent a barátomról, elmondhatom, milyen szinü a szeme, milyen formás a keze, milyen jó és milyen tisztességes.

— Nagyon... nagyon helyes ember, Margot! — kockáztattam meg félénken.

— Annál jobb, gyermekem. Vannak már terveitek együtt?

— Terveink? Nincsenek... Még nem gondoltunk semmire... Van idő.

— Helyes: van idő... És a turné, mi lesz azzal ilyen körülmények között?

— A turném? Nos. Azon nem változtat ez semmit...

— Magaddal viszed a... az emberedet?

Akármilyen nedves is még a szemem a könnyektől, nem állhatom meg, hogy el ne nevessem magam: Margot olyan utálkozó tapintatossággal nevezi meg a barátomat, mintha valami piszkos dologról beszélne.

— Magammal viszem, magammal viszem... azaz hát... Őszintén szólva, még egyáltalán nem tudom. Majd meglátom...

Sógornőm felhuzza a szemöldökét:

— Magad se tudod! nincs semmi terved! majd meglátod!... Igazán megdöbbentő vagy, szavamra! De hát mire gondolsz? Hisz nincs más tennivalód, mint tervezgetni, előkésziteni a jövődet...

— A jövőt. — Oh Margot! Nem szeretem ezt! Előkésziteni a jövőt! Brr!... Elkészül az magától is és olyan gyorsan jön...

— Szó van házasságról, vagy együttélésről?

Nem felelek mindjárt, mert először kezd feszélyezni az aszketikus Margot nyers szótára.

— Nincs szó semmiről... Most ismerkedünk egymással, tanulmányozzuk egymást...

— Tanulmányozzátok!

Margot jól rámnéz, a száját összecsucsoritja, fényes kis szemében kegyetlen jókedv játszik.

— Tanulmányozzátok egymást!... Látom, ez az az időszak, mikor az egyik a másik előtt páváskodik, mi?

— Biztosithatom, Margot. Mi nem páváskodunk, — felelem mosolyt erőltetve. — Ez a játék fiatal szerelmeseknek való és mi nem vagyunk már, sem ő, sem én, ifju szerelmesek...

— Eggyel több ok rá, — vág vissza Margot irgalmatlanul. — Annál többet kell egymás elől elrejtenetek... Kicsikém, — teszi hozzá szeliden, — tudod, milyen nevetséges az én rögeszmém. A házasság valami egészen szörnyü dolog az én szememben. Eléggé megnevettettelek, mikor elmondtam neked, hogy háztartásunk első napjától kezdve elzárkóztam előle, hogy közös hálószobám legyen a férjemmel, mert erkölcstelennek tartottam, hogy ilyen szoros közelségben éljek egy családunkhoz idegen fiatalemberrel. Ez már születési hiba nálam, hidd el és én nem fogok megjavulni... De a Picit nem hoztad ma el magaddal?

Én is összeszedtem minden erőmet, akár csak Margot, hogy vidámnak lásson:

— Nem, Margot, legutóbb is olyan barátságtalanul fogadta a falkád.

— Igaz. Nem valami ragyogóan fest most a falkám. Ide gyertek, ti rokkantak!

Nem mondatják maguknak kétszer. A sorjában elhelyezett vackokról egy kis reszkető, nyomorúságos csapat kászolódik elő, vagy féltucat kutya, amelyek közül a legnagyobb kényelmesen elférne egy kalap fenekén. Csaknem valamennyit ismerem, Margot valamennyit ugy mentette meg a kutyakereskedőtől, kiragadta az esztelen és kártékony kereskedelem karjaiból, amely kirakatokba rakja a beteg, tultömött, vagy kiéheztetett, alkohollal elbutitott állatokat... Egynéhányból egészséges, vidám, erőteljes állat vált nála, de némelyik mindig gyomorbajos, sömörös börü és menthetetlenül hisztériás marad... Margot egész odaadásával ápolja őket, bár igen lehangolja a gondolat, hogy irgalmassága ugyszólván mit sem ér és hogy örökre lesznek eladó »lukszus-kutyák«.

A beteg kutyácska elaludt. Nekem se akadt sem-

mi mondanivalóm... Körülnézek a nagy szobában, amely mindig valahogy a kórház benyomását teszi rám függönytelen ablakaival. Egy asztalon orvosságos üvegek sorakoznak, pólyákba csavart kötőszerek, egy parányi hőmérő, egy kis kaucsuk tálka a kutyák mosásához. Az egésznek jód és xeroform szaga van... Hirtelen ellenállhatatlanul feltámad bennem a kívánság: menni, mennni innen és fölkeresni azonnal, de azonnal az én szük kis meleg fészkemet, a kiült pamlagot, a virágokat és barátomat, akit szeretek...

— Isten vele Margot, már megyek!

— Ereggy fiam.

— Nem haragszik rám nagyon?

— Ugyan miért?

— Mert olyan bolond és nevetséges vagyok, hogy ujra szerelmes lettem, pedig mennyire megfogadtam...

— Haragudni rád? Szegény kicsikém, igazán nagyon csunya volna tőlem!... Uj szerelem!... Azért még nem kell elmenned a lakodalomba... Szegény kicsikém!

Sietek hazakerülni. Az az érzésem, hogy egészen átfagytam, elgémberedtem és nagyon elszomorodtam!... Eh, mindegy, csakhogy tul vagyok rajta: Megkaptam a hideg zuhanyt, amit vártam, most szaladok a tüzhöz megszáradni, felmelegedni, nekividulni... Leeresztett fátylam elrejti keservem nyomait és én futok... futok hozzá!...

*

— Maxime ur vár odaki, asszonyom.

Mert Blandine, a szobalányom, most »Maxime urat« mond, s olyan gyöngéd hangon, mintha a csecsemőjéről beszélne.

Maxime itt van.

Beugrom a szobámba és bezárkózom, hogy meg ne lássa igy az arcomat! Gyorsan rizsport, szemöldök festéket, szájruzst... Oh, ott van a szem alatt, az a petyhüdt, gyöngyfényü barázda... »Megöregedtél...« Ostoba, sirva fakadsz, mint valami kislány! Nem tanultál még meg »szárazon szenvedni«. Hol van az az idő, mikor csillogtak a könnyeim, és ugy perdültek végig az arcom bársonyán, hogy be se nedvesitették?... Hogy a férjemet visszaszerezzem, fel tudtam magam egykor ékesiteni könnyeimmel, mikor felsirtam hozzá, arcom ráemelve, két szemem tágranyitva és leráztam, anélkül, hogy felszárogattam volna a halk gyöngyöket, amelyek szebbé tettek... Milyen szegény is vagyok!

— Végre csakhogy itt van, drágám, jóillatum, kivánatoskám, kis...

— Istenem, milyen bolond maga!

— Oh igen, — sóhajt föl a barátom elragadtatott meggyőződéssel.

Átengedi magát kedvenc játékának, amely abból áll, hogy felkap a karjába és a mennyezetig lódit, és megcsókolja az arcomat, az államat, a fülemet és a számat. Eléggé védekezem ahhoz, hogy kénytelen legyen erejét kissé megmutatni, küzdelmünk végül is az ő javára dől el és most már tehetetlenül hintáztat a karján, ugy hogy a fejem alul van s a lábam fönn kalimpál a levegőben, mig csak kiáltozni nem kezdek: »Segitség!«, mire barátom ujra vizszintes helyzetbe hoz. A kutya odarohan, hogy védelmemre keljen és a kemény játék, amely tetszik nekem, rekedt ugatásba, sikoltozásba és kacagásba ful.

Oh, milyen jó ez az egészséges együgyüség. Vidám pajtásom éppen ugy nem gondol rá, hogy szellemesnek lássék, mint ahogy a nyakkendője csokrát nem bántja!... Milyen langyos meleg van itt és nevetésünk, amely két szemben álló bajvivó nevetése, hamarosan kéjes kihivásba csap. Maxime kap ezen a

kis »izelitőn«, lassan szivja a zamatát, mint igazi inyenc.

— Milyen ennivaló vagy drágicám!... Jó volna beléd harapni!... A szád cukros, de a karod, ha a szám rátapad, sós izü, csak nagyon csöppet és olyan a vállad, a térded is... Oly biztos vagyok benne, hogy sós vagy tetőtől talpig, mint valami friss kagyló, mondd, igaz?

— Hamarább megtudja mint kéne, Nagy Mafla. Mert még mindig Nagy Maflának hivom... de.... egészen más hangsullyal.

— Mikor?... Ma este?... Ma kedd van, ugy-e?

— Azt hiszem... igen... miért?

— Kedd... nagyon szerencsés nap.

Ostobaságokat mond nagy boldogan elvetve magát az összekuncsorodott vánkosok között. Egy hajfürt hull a szemébe, a szeme réveteg nézésü a nagy szerelmi válságtól, s a száját tátva tartja, hogy levegőt kapjon. Olyan, mint valami szép falusi legény, egy »favágó«, aki déli pihenőjét tartja a füben, igy tér vissza, — nem éppen kedvem ellenére, — valamennyi elhagyott szokásához...

— Keljen fel Max, komoly megbeszélni valónk van.

— Nem akarom, hogy fájdalmat okozzon nekem, — sóhajt fel panaszosan.

— Max, nézze csak!

— Nem, tudom mit jelent az, hogy komoly megbeszélni valónk van... A mama is mindig azt mondja, ha üzletről, pénzről, vagy házasságról akar beszélni...

Befurja magát a párnák közé és behunyja a szemét. Nem az első eset, hogy ilyen makacs léhaságot árul el.

— Max, gondolja meg, hogy április 5-én utazom...

Tágranyitja hosszu, nőies pilláktól árnyékolt szemét és hosszu pillantással simogat végig:

— Elutazik drágám? De hát ki határozott ebben a kérdésben?

— Salomon, az impressarióm, meg én.

— Jó. De én még nem adtam hozzá beleegyezésemet... De jó, legyen. Maga elutazik... Nos, hát velem fog utazni.

— Magával, — mondom elképedve. — Hát tudja maga, mi az, egy turné?

— Hogyne. Utazni... magával.

Megismétlem:

— Velem? Negyvenöt napig! Hát nincs magának semmi dolga?

— De mennyire van. Mióta magát ismerem, egy percem sem az enyém többé, Renée.

— Ez kedves valász volt, de...

Elképedve bámulok erre az emberre, akinek nincs semmi dolga, aki mindig talál pénzt a zsebében... Nincs semmi dolga, csakugyan, és erre nem is gondoltam. Nincs foglalkozása és semmiféle szinekurával nem leplezi semmittevő szabadságát... Milyen különös ez, soha nem ismertem előtte, foglalkozás nélküli embert... Teljes mértékben, éjjel-nappal a szerelemnek adhatja magát, mint... mint a daru...

Ez a barokk gondolat, hogy kettőnk közül ő a kurtizán, hirtelen vidámságra hangolt és Max érzékeny szemöldöke összerándul..

— Mit jelent ez? Nevetsz?... Nem fogsz elutazni!

— Ne mondja! És a pönálém?

— Megfizetem.

— És Brague pönáléja? És a Vén Troglodita?

— Megfizetem mind a kettőt.

Még ha ez tréfa is, csak félig tetszik nekem. De kételkedhetem-e még, hogy szeretjük egymást, ime egy csöpp hijján eljutottunk az első civódáshoz...

Csalódtam, mert barátom már ott van mellettem, csaknem a lábamnál:

— Renée, ugy tesz, ahogy akar, tudja jól!

De kezét a homlokomra tette és a szeme valósággal belefuródik az enyémbe, hogy engedelmességet olvasson ki belőle... Ahogy én akarom. Sajnos, ebben a pillanatban csak őt akarom!

— A turnén is az *Empriset* fogja még játszani?

— Nem, van egy uj betanulásunk, a Dryade, azt is visszük... Oh milyen szép lila nyakkendője van, egészen sárga lesz tőle.

— Hagyja a nyakkendőmet! Az *Emprise* is, meg a *Dryade* is csak ürügy, hogy szép lábát, meg a többit mutogassa!

— Csak ne nagyon panaszkodjon ezért! Vagy talán nem a szinpadon volt szerencséje ennek a »többinek«, hogy magának bemutatkozhasson?

Magához szorit, hogy szinte fáj.

— Hallgasson, ne idézze emlékembe. Öt napon át minden este a legsértőbb dolgokat mondtam a saját szemembe és minden alkalommal a végső elhatározottsággal. Ostobának találtam magam, hogy eljöttem az Emp-Clich-be, ahogy te mondod és mikor te távoztál a szinről, szitkozódva mentem ki. És másnap mégis azt mondtam magamban gyáva megalkuvással: »Ez az utolsó este, hogy itt lát ez a lebuj. De bizonyos akartam lenni, milyen szinárnyalata is van a Renée Néré szemének. Azután meg tegnap nem is tudtam mindjárt az elején jönni!« Végül is egész hülye voltam már.

— Egész hülye! Ügyesen tudja szépiteni a dolgot, Max! Különben is nekem olyan érthetetlennek látszik, hogy bele lehet szeretni egy nőbe csak ugy puszta látásra.

— Az attól függ, ki az a nő, akit az ember lát. Magának halvány sejtelme sincs ezekről a dolgokról, Renée Néré... Képzeld csak, azután, hogy először láttalak táncolni az *Emprise*-ben, legalább egy órát töltöttem azzal, hagy az arcod szkémáját lerajzoljam. Sikerült. És aztán nem is tudom, hányszor

ismételtem meg egy könyv margóján ezt a kis, csak magamnak érthető mértani ábrát... Volt azonkivül a némajátékodban egy pillanat, amikor szinte elviselhetetlen öröm töltötte el a szivemet: akkor volt ez, mikor az asztalnál ülve, olvastad annak a férfinak a fenyegető levelét, akit megcsaltál. Tudod? Rácsaptál a combodra, miközben kacagva vetetted magad hátra és hallani lehetett, hogy a combod meztelen vékonyka ruhád alatt. Tele volt ez a mozdulat nyerseséggel, mintha valami fiatal kofa csapott volna a combjára, de az arcodon valami metsző, egészen finom, kézzelfogható testiségednél sokkal felsőbbrendü gonoszság égett.. Eemlékszel még?

— Igen — igen... igy valahogy... Brague nagyon meg volt velem elégedve ebben a jelenetben... De ez, Max, ez... ez a testi vágy csodálata! Ez szerelemmé változott azóta, ugy-e?

Nagy szemeket mereszt rám:

— Megváltozott? Erre soha nem gondoltam. Kétségtelen, hogy szerettem magát ettől a perctől kezdve. Van nagyon sok nő, aki sokkal szebb mint maga, de...

Egy kézmozdulattal kifejezi mindazt, ami megmagyarázhatatlan, változhatatlan a szerelemben.

— Max, de ha ahelyett, hogy egy ilyen szerény kis polgári nőre akad, mégis valamit kitanult, hideg, gonosz, ragadós cédába botlott volna? Ez a félelem nem tartotta vissza?

— Eszembe se jutott, — mondja nevetve. — Milyen furcsa ötlet! Nem gondol az ember ilyesmire, ha szerelmes!

Van ezekben a szavakban valami bántó rám, aki annyi mindenre gondolok.

— Kicsikém, — sugja a foga közt, — mért nem hagyod abba az artista életet?

— Nagy Mafla, mért nem áll be maga müasztalosnak? Ne válaszolja azt rá, hogy mert van miből megélnie, ezt tudom. De mit gondol, mihez fog-

hatnék én? Varrónő legyek, vagy gépiró kisasszony, vagy kiálljak az aszfaltra? A varieté azoknak a mestersége, akik nem tanultak semmit.

— De...

Hallom a hangjáról, hogy valami igen sulyosat és megzavarót akar mondani. Fölemelem a fejem, mely eddig a vállán pihent és figyelmesen szemlélem ezt az arcot, egyenes, kemény vonalu orrával, ijesztő szemöldökével, amely gyöngéd tekintetü szemet árnyal, sörtés bajuszával, mely alatt kivánatos szélü kis száj buvik meg...

— De drágám, mi szüksége a varietére, hisz itt vagyok én és...

— Csitt!

Gyorsan elhallgattatom egész izgatottan, csaknem riadtan. Igaz, itt van ő, készen minden bőkezüségre. De ezzel nem törődöm. Nem akarok törődni vele. Eszembe se jut, hogy következtetést vonjak le a saját személyemre abból a tényből, hogy barátom gazdag. Még nem tartok ott, hogy biztositsam számára jövőmben azt a helyet, amelyet ő ambicionál. Kétségkivül erre is sor kerül. Hozzászokom majd. Most nem kivánok egyebet, mint hogy a szám összeforrjon a szájával és érezzem előre, hogy az övé vagyok, de nem tudom az életemet belekapcsolni az övébe. Ha azt a hirt közölné velem, hogy megnősül, azt hiszem azt mondanám neki udvariasan: »Fogadja szerencsekivánataimat!« és magamban azt gondolnám: »Mit tartozik ez rám«. És mégis, csöppet sem volt inyemre, mikor vagy két héttel ezelőtt olyan kedvteléssel részletezte a kis Jadin formáit....

Érzelgős bonyodalmak, bogaraskodó szőrszálhasogatás, lélektani monológok! Istenem, milyen nevetséges vagyok! Vajjon nem volna-e alapjában becsületesebb és méltóbb egy szerelmes nőhöz, ha igy válaszolnék neki: »De igen, itt vagy te, és mert szeretjük egymást, tőled kérek mindent. Ez olyan egyszerü. Ha igazán szeretlek, tőled követeletek

mindent, az a tisztátalan kenyér, amely nem a te kezedből jön.

Nagyon helyes az, amit most végig gondolok. Hangosan kellene elmondanom ahelyett, hogy szeliden hallgatok, hozzádörzsölve arcomat barátom frissen borotvált arcához, amely olyan sima, mint a nagyon sima fenőkő.

*

Öreg barátom, Hamond, olyan régóta csökönyösen otthon tartózkodott, hol valami meghülést, vagy a köszvényét, vagy valami sürgős munkát hozva fel ürügyül, hogy keményen ráüzentem, jöjjön azannal. Nem is késlekedett tovább és diszkrét s mégis sokat sejtető arca, amilyennel a fiatal házasokat szokták meglátogatni a rokonok, megkétszerezte az örömemet, amellyel fogadtam.

Most ismét ugy ülünk együtt meghitt kettesben, mint azelőtt...

— Mint nemrégiben, Hamond, és mégis, mekkora változás!

— Hála Istennek gyermekem, végre hát boldog lesz?

— Boldog?

Őszinte meglepetéssel nézek rá:

— Nem, nem leszek boldog. Még csak nem is gondolok erre. Mért lennék boldog?

Hamond csettint a nyelvével. Ez a szokása, ha meg akar szidni. Azt hiszi, ez megint valami neuraszténiás szeszély.

— Mondja, mondja csak Renée. — Hát a dolog nem megy olyan jól, mint hittem?

Jókedvüen elkacagtam magam:

— De igen, Hamond, megy, szinte tulságosan jól megy. Attól félek, hogy imádni kezdjük egymást.

— Nos akkor?

— Nos hát maga ugy találja, hogy van ebben valami, aminek boldoggá kell engem tenni?

Hamond nem állhatja meg, hogy el ne nevesse magát, és most rajtam a sor, hogy kissé elcsüggedjek:

— Micsoda gyötrelmekbe dobott már megint Hamond? Mert maga volt az, vallja be, hogy maga volt... Olyan gyötrelmekbe, — teszem hozzá sugva, — hogy nem cserélném el őket a legpompásabb örömökért.

— Eh, — veti oda megkönnyebbülten Hamond, — most legalább megszabadult a multtól, amely még mindig ott erjedt magában. Már igazán torkig voltam vele, hogy magát mindig elborultnak, kétségbeesettnek lássam, begubózva az emlékeibe, és örökös rettegésébe Taillandytól! Bocsásson meg Renée, de a legocsmányabb dolgoktól sem riadtam volna vissza, csakhogy magának egy uj szerelmet szerezzek...

— Csakugyan! Maga azt gondolja, hogy »az uj szerelem«, amint maga mondja, lerombolja a régi emlékét, vagy... feltámasztja?

Hirtelen jött kérdésem egészen megzavarja Hamond-t, hamarjában nem tudja, mit mondjon. Mert olyan ügyetlenül tapintott rá sebezhető pontomra. De hát ő csak férfi, mit tudhatja. Hányszor szerethetett már életében, nem is tudja... Nagy zavara szánalomra indit.

— Nem, barátom, nem vagyok boldog... Ez az állapot... jobb vagy rosszabb annál... Csak éppen... sejtelmem sincs róla, hová vezet ez. Meg kellett ezt mondanom magának, mielőtt végérvényesen a kedvese leszek Maximenak...

— Vagy a felesége!

— A felesége?

— Miért ne?

— Mert nem akarok.

Hirtelen válaszom előbb jött, mint meggon-

doltam volna — az állat messze elugrik a csapdától, mielőtt még megpillantaná.

— Ez különben nem fontos, — mondja hanyagul Hamond, — egészen mindegy.

— Maga azt hiszi mindegy? Magának talán, igen, és nagyon sok férfinak szintén. De nekem. Emlékezzék még rá Hamond, mi volt rám nézve a házasság?... Nem, most nem a csalódásokról van szó, ebben téved. Nem a hitvestársi házasságról beszélek, amely annyi feleségét, aféle nurse-é tesz egy felnőtt ember mellett... Feleségnek lenni, annyi mint... hogy is mondjam csak, mint reszketni attól, hogy a borjuborda jól legyen kisütve az Ur számára, hogy ne legyen az ásványviz tulhideg, az ing rosszul keményitve, a gallér lágy, s a fürdő ne süssön... annyi mint betölteni azt a kimeritő szerepet, hogy az ember levezető szelepe férj uram rossz hangulatának, férj uram fösvénységének, férj uram inyencségének és restségének...

— Az érzékiségről megfeledkezik, Renée, — veti közbe szeliden Hamond.

— Teringettét, dehogy, már hogy feledkezném meg... Azt mondtam, hogy ez az ütköző szerepe férj uram és az emberiség többi része közt. Maga nem tudhatja Hamond, hiszen maga alig volt házas. A házasság... lényegében... ez: »Kösd meg a nyakkendőm!... Csöngesd be a szobalányt!... Vágd le a körmöt a lábamról. Kelj föl, főz nekem egy kis kamillateát... Készitsd el a mosdóvizemet...« Vagy pedig: »Add ide az uj paletomat, tégy pénzt a pénztárcámba, mert mennem kell, *valakit fölkeresni*...« Kulcsár, betegápoló, gyermeklány... elég, elég, elég...

Végül is jót nevetek magamon és megbotránkozott barátom megnyult arcán.

— Istenem, Renée, mennyire bánt ezzel az általánositásával! »Ezen a vidéken minden szolgáló vörös!« Az ember nem mindig Taillandyhoz megy

nőül. És én esküszöm magának, hogy ami szerény magamat illeti, elpirulnék, ha ilyen alantas szolgálatokat kérnék egy nőtől... Sőt ellenkezőleg.

Tapsolni kezdek:

— Ügyes! Tudni akarok mindent! »Sőt ellenkezőleg!« Bizonyos vagyok, hogy magának nem akadt párja a cipőbegombolásban, vagy az alsószoknya biztos kapcsainak benyomogatásában? De sajnos, mindenki nem mehet férjhez egy Hamondhoz!

Majd rövid csönd után, igazán bágyadtan igy folytatom:

— Csak hadd általánositsak, mint maga mondja, jóllehet, csak egy próbán estem át, de annak még most is rokkantja vagyok. Nem vagyok már elég fiatal, sem elég rajongó, sem elég tékozló, hogy ujrakezdjem a házasságot... az életet kettesben, ha magának ugy tetszik. Hadd várjam csak felcicomázva, resten, egyedül bezárt szobámban annak az eljövetelét, aki a háremébe kiválasztott. Nem akarok tudni egyébről, csak a gyöngédségéről és a lángolásáról... nem akarok már egyebet a szerelemből, csak a szerelmet...

— Nagyon sok embert ismerek, — szól némi csönd után Hamond, — aki ledérségnek nevezi ezt a szerelmet...

Vállat vonok és kissé bosszant, hogy ilyen rosszul értettem meg magamat.

— Igen, — ismétli makacsul Hamond, — ledérségnek. De én, részemről, aki ismerem magát... Kissé, inkább a megvalósithatatlannak valami káprázatos és gyermekes előszeretetét gyanitom magánál: a szerelmes pár, mint egy langyos szoba rabja, négy fallal elválasztva a világ többi részétől... ez az élettel egyáltalában nem simerős fiatal lány meghitt álma...

— Vagy egy már érett asszonyé, Hamond!

Elháritó, sima kézmozdulattal tiltakozik és kitér a közvetlen válasz elől.

— Akárhogymint van is, gyermekem, ez nem szerelem.

— Miért?

Öreg barátom csaknem indulatos mozdulattal dobja el cigarettáját:

— Mert. Maga épp az imént ezt mondta nekem: A házasság a nő részére önkéntes, de fájdalmas és megalázó szolgálószerep; a házasság abban áll, hogy »*Kösd meg a nyakkendőmet, készits nekem mosdóvizet, vigyázz, hogy oda ne égjen a szelet, nyeld le a rosszkedvemet és a csalásaimat*«. Szerelmet kellene mondani és nem házasságot. Mert egyedül a szerelem teszi könnyüvé, vidámmá, dicsőségessé ezt a szolgaságot, amelyről maga beszél. Most gyülöli, visszautasitja, felfordul a gyomra tőle, mert nem szereti már Taillandyt. Emlékszik még arra az időre, mikor a szerelem, szent, tiszteletben tartott és rettegett szimbolummá tette ezt a nyakkendőt, ezt a lábvizet, ezt a kamillateát. Emlékszik még szánalmas szerepére! Reszkettem a felháborodástól, mikor láttam, hogy maga csaknem bünrészességet vállal a keritésben Taillandy és baárnői közt, de azon a napon, midőn végre elvesztettem minden türelmemet és lemondtam minden tapintatról, maga azt felelte nekem: »Szeretni annyi, mint engedelmeskedni!« Legyen őszinte Renée, igyekezzék tisztán látni és mondja meg nekem, hogy nincs többé semmi értéke a szemében sok önfeláldozásának, mióta szabadon rendelkezik magával: Most leir az értékükből, mikor már nem szeret! Azelőtt... én láttam magát, mikor még buzgón dolgozott, én ismerem magát Renée... azelőtt, szivettépő megalkuvásai, sőt bünrészességei legrutabb idejében, nem örült-e önkéntelenül is annak a könyörületes érzéketlenségnek, melyet megbocsát a szerelem?

Mire volna jó válaszolni? Mégis kész vagyok vitatkozni a világ legteljesebb rosszhiszemüségével; nem tudna ma megesni senkin a szivem kivéve ezt a

szegény embert, aki apróra részletezi itt szerencsétlen házasságomat, miközben a magáéra gondol. Mennyire szerethetett és mennyit szenvedhetett közömbösségének álarcában!

— Ez az első eset, Hamond, hogy a szerelmet a kokainhoz hallom hasonlitani.

Esetlen gunyolódásomtól megsértve, elég szárazon vág vissza:

— Csakugyan, drága barátnőm, egy ilyen öreg, sőt »régimódi« embertől mint én, nem lehet várni, hogy friss hasonlatokat szállitson, higyje el nekem. Istenem, milyen fiatal és »sebezhető« és egészen át van itatva a méregtől, amelyet meg akart magától vonni!... Bizony jól eltértünk az én kalandomtól és Dufferein-Chautel-től.

Bizonyos közléseket akartam tenni Hamondnak, tanácsot kérni tőle... Milyen uton térünk vissza leküzdhetetlenül mindig a multhoz, véresre tépve a holt tövisektől? Azt hiszem, ha Maxim hirtelen belépne, nem igen volna időnk Hamondnak meg nekem elég gyorsan letenni azt az arcot, amelyet senkinek sem szabad látni: Hamond egész sárga az epétől, csak a bal pofacsontján ég egy kis vörösség, — én pedig, ugy összeráncolom a szemöldökömet, minntha főfájás nyomná őket és mereven előre feszitem a nyakamat, erőteljes nyakamat, amely azonban elveszti puhaságát, a fiatal izmok hálójába burkolva.

— Hamond, — mondom igen lágyan, hogy témát változtassak, — nem felejti el, hogy nekem turnéra kell mennem?

— Utazik?... Igen, igen, — dadogja, mint akit álmából riasztottak fel. — Nos?

— Nos és Maxime?

— Magával megy, természetesen?

— Természetesen, ez nem olyan egyszerű, mint maga hinni látszik. Az élet a turné alatt rettenetes — kettesben. A felkelések, az elutazások kora haj-

nalban vagy késő éjjel, az esték, amelyek végtelenek annak, aki vár, azután meg a szállodák... Gyönyörü kezdet mézesheteknek. Egy husz éves asszony sem teheti ki magát azoknak a meglepő esélyeknek, amelyekkel a hajnali fölkelés, a vasuti kocsiban való alvás jár, ez az álom a kimeritő napok fáradalma után, mikor olyan az ember arca mig alszik, mint valami kissé már fölpuffadt... Nem, nem, ez a veszedelem tul nagy számomra! Meg azután többet érünk ennél ő is, meg én is. Arra is gondoltam, hogy elhalasztjuk ezt a mi...

— ... Szivügyünket...

— Köszönöm... a turné végéig és akkor kezdünk uj életet, oh, de milyen életet. — Nem törődöm semmivel Hamond, elásni magamat valahol, vele, olyan vidéken, amely odanyujtaná a szám és a kezem ügyébe mindazt, ami egy vonat ablaka mögött kinálkozik és bontakozik elém: harmatos leveleket, szélben ringatódzó virágokat, piruló gyümölcsöt és főkép patakokat, szabad, szeszélyes vizeket, élő vizeket... Nézze Hamond, mikor az ember vagy harminc napot tölt vasuti kocsiban, elképzelhetetlen, miféle kimondhatatlan szomjusággal csiklandozza végig egész testét egy folyóviz látása a friss füvel benőtt partok között... A legutóbbi turném alkalmával, jól emlékszem, egész délelőtt uton voltunk, sőt olykor még délután is. Délben a mezőkön a tanyai lányok fejték a teheneket, láttam a süppedő mély füben az öblös réz vedreket, amelyekbe finom, de töretlen sugárban csordogált a habos tej. Milyen szomjuság, milyen fájdalmas vágy gyötört ezért a langyos tejért, amelyen koszoruban táncolt a hab. Ez a kis gyötrelem minden napra kijárt, biztosithatom... Nos hát... szeretném... szeretném egyszerre kiélvezni mindazt, aminek hijjával vagyok: a tiszta levegőt, egy gazdag vidéket, ahol minden bőségben van és a barátomat...

Önkéntelenül is kinyujtom a két karomat, össze-

kulcsolt kezemet, hogy biztosabban lekönyörögjem azt, amire vágyom. Hamond halgat egy darabig, mintha nem fejeztem volna még be, amit mondani akartam.

— És aztán gyermekem, azután?

— Mi az, hogy azután? — mondom hevesen. — Mit azután? Hiszen ez minden, semmi mást nem kívánok.

— Szerencse, — mormolja csak magának. — De arra gondolok, hogy él majd azután Maximemal? Lemond a turnékról? Nem fog fellépni többé ... varietében?

Egészen természetes kérdése ugyancsak meghökkent. Bizalmatlanul, nyugtalankodva, csaknem megfélemlítve pillantok öreg barátomra:

— Miért ne, — mondom tétován.

Hamond vállat von.

— Nézze csak Renée, gondolkozzék kissé okosan. Maxime segitségével kényelmesen, sőt fényüzőn is élhet... újra kezébe veheti, reméljük, szellemes tollát, mely most tétlen rozsdásodik... És később talán, egy gyerek... Micsoda helyes kis fickó lenne...

Ostoba Hamond! Talán a néhai genrefestő ösztöne kerekedett felül benne. Jövendő életemnek ez az idilli képe egy hüséges szerető és egy szép gyermek között a legmegmagyarázhatatlanabb és a leglesujtóbb hatást teszi rám... És a szerencsétlen tovább folytatja. Ezzel zaklat tovább és nem veszi észre, hogy undoritó jókedv táncol a szememben, amely kerüli az övét, és hogy nem kap tőlem más választ, csak néhány unott »igent« vagy »kétségtelenült« és »mit tudom ént«... mint az iskolás lánytól, aki hosszunak találja a leckét...

*

Szép gyerek... Hü férj... mégse volt ebben semmi nevetni való!...

Még egyre keresem az okát gonosz vidámságomnak... Egy szép gyermek... bevallom, hogy erre sohasem gondoltam. Mikor férjnél voltam, nem maradt időm rá, mert először egészen lefoglalt a szerelem, azután a féltékenység, egyszóval teljesen a hatalmában tartott Taillandy, aki különben nem sokat törődött az alkalmatlan és költséges utódokkal...

Igy töltöttem el harminchárom évet anélkül, hogy csak egyszer is szembekerültem volna azzal a lehetőséggel, hogy anya legyek. Szörnyeteg vagyok?... Egy szép gyermek... Szürke szemü, ideges orru, kis rókaképü mint az anyja, nagy kezü, széles vállu, mint Maxime... Nos hát, nem! Tehetek amit akarok... nem tudom magam előtt látni, nem tudom szeretni ezt a kis lényt, aki lehetett volna, vagy aki talán még lehet....

— Mire gondol, mondja, Nagy Mafla drágám?

Egész halkan jött oda és már olyan közel van a szivemhez, hogy vele folytatom lelkiismeret-vizsgálásomat.

— Mit szólna hozzá, ha gyermekünk lenne? Hamond akar gyereket, képzelje csak?

Barátom kerekre tátja száját a meglepetéstől, mint valami elképedt Pierrot s a szemét tágra meresztve igy kiált:

— Cucikám! Éljen Hamond. Meglesz a kis pubikája... akár azonnal is, ha akarja, Renée!

Védekezem, mert a leggonoszabb és legkedvesebb módon kezd öklelni gyér harapásokkal és szapora csókkal, azzal a kiéhezett pillantással, amely éppen eléggé megrémit...

— Egy gyermek, — kiáltja, — egy kicsikénk, nekünk! Nem is gondoltam erre Renée. Milyen okos ember ez a Hamond. Igazán zseniális gondolat!

— Ugy találja, drágám! Milyen kegyetlenül önző

is maga. Arra persze fütyül, hogy én formátlan és csuf leszek, és mennyit fogok szenvedni, mi?

Még mindig nevet és kinyujtott karjával a pamlagra nyom le.

— Alaktalan? Csuf? Milyen liba maga asszonyom! Nagyszerü leszel te is, meg a kicsike is és bolondul fogunk mulatni.

Hirtelen abbahagyja a nevetést és összeráncolja zord szemöldökét két szelid szeme fölött.

— Akkor legalább nem hagyhatnál el többé, se nem kóborolhatnál egyedül a világban mi? Fogva volnál?

Fogva... Teljesen és ernyedten átengedem magam az ujjaknak, melyek fogva tartanak. De az odaadás a gyönge fortélya... Fogva vagyok... nagyon helyesen mondta és milyen zsarnoki önzéssel... Pontos ítéletet alkottam róla, mikor nevetve egynejü nyárspolgárnak, s az otthonába begubózó családapának neveztem.

Békésen fejezhetném be hát életemet nagy árnyékában megbujva. Hüséges szeme még akkor is szeretne, ha bájaim egyenkint lehervadnának?... Ah, milyen különbség, milyen különbség van közte és a *másik* közt!

Kivéve, hogy a másik is ugy beszélt, mint aki ura a helyzetnek és éppen igy tudta mondani, kemény öklével megmarkolva: »Most menj, ha tudsz, fogva tartalak...« Szenvedést okoz... bánt a különbségük... bánt a hasonlatosságuk is... És mégis simogatom ennek mit sem sejtő ártatlan homlokát és azt mondom neki: »kicsim!...«

— Ne nevezzen engem »kicsijének«, drágám! Ez nevetségessé tesz.

— Már pedig én nevetségessé teszem, ha akarom. Maga az én kicsim, mert maga fiatalabb, mint... a kora, mert maga még olyan keveset szenvedett, olyan keveset szeretett, mert maga nem

rossz.. Hát ide hallgasson kicsim, én... maga nélkül utazom...

— Nélkülem, Renée!

Olyan hangon kiáltotta ezt, hogy megremegtem fájdalomtól és a gyönyörüségtől...

— Maga nélkül, drágám, maga nélkül. Ennek igy kell lenni. Hallgasson rám... Nem... Max... Majd megmondom egyszer... azután... Ide hallgasson, Max. Hát nem akarja, hát nem tud addig rám várni? Nem szeret eléggé?

Kitépi magát a kezem közül és indulatosan elugrik tőlem.

— Nem eléggé! Nem eléggé! Oh ezek az asszonyi okoskodások. Nem szeretlek eléggé, ha követlek és nem szeretlek eléggé, ha maradok! Csak valld be; ha azt feleltem volna neked: »Jól van drágám, várni fogok«, mit gondoltál volna rólam akkor? És te, aki elutazol, mikor maradhatnál, hogy kivánhatod azt tőlem, hogy higyjek a szerelmedben. Ami azt illeti...

Merőn elém áll és gyanakodva szegzi előre a homlokát:

— Ami azt illeti, nem is mondtad nekem soha.

— Ugyan már mit?

— Azt, hogy szeretsz.

Elpirulok, mintha valami hibán kapott volna rajta.

— Sose mondtad nekem, — ismétli Max csökönyösen.

— Oh, Max.

— Azt mondtad nekem... azt mondtad nekem: »Drága... Kedves Nagy Maflám... Max... Drága barátom!« Hangosan panaszkodol, mintha énekelnél, azon a napon, mikor...

— De Max.

— Igen, azon a napon, mikor nem tudtad elkerülni, »Szerelmemnek« szólitottál... De azt soha nem mondtad nekem: Szeretlek!

Ez igy is van. Bolondul reménykedtem benne, hogy nem fogja észrevenni. Egy napon, egy másik szép napon olyan mély sóhaj szakadt fel belőlem a karjában, hogy ez a szó, »szeretlek«, szinte lehelet-szerüleg kiszaladt a számon, mint valami hangosabb sóhajtás és nyomban rá néma lettem és hideg.

»... Szeretlek ...« Nem akarom ezt mondani, nem akarom ezt mondani soha többé. Nem akarom soha többé hallani ezt a hangot, nem akarom, hogy a régi hangom rekedten, halkan, ellenállhatatlanul susogja ezt a régi szót... Csakhogy, mégsem tudok mást, nincs más...

— Mondd nekem, mondd, hogy szeretsz, mondd nekem, kérlek!

Barátom letérdelt elém és parancsoló kérése nem fogja nyugtomat hagyni. Az arcába mosolygok, mintha játékból ellenkeznék vele és hirtelen az a vágyam támad, hogy rosszat tegyek vele, hadd szenvedjen ő is... De Max olyan kedves, olyan távol van az én bajomtól! Mért terhelném vele. Nem érdemli meg.

— Szegény kicsikém... ne legyen rossz, ne legyen szomoru! Igen szeretem, — szeretlek... De nem akarom a szemedbe mondani. Olyan büszke vagyok a lelkem mélyén, ha tudnád...

A mellemre borulva behunyja szemét, gyöngéd biztossággal fogadja hazugságomat és még akkor is hallja, hogy azt mondom neki: »Szeretlek«, mikor már nem is beszélek.

Különös teher az én karomban, az én karomban, mely olyan régóta üres volt már. Nem tudok ilyen nagy gyereket ringatni és milyen sulyos a feje!... De csak hadd pihenjen itt, biztonságban felőlem.

Biztos bennem... mert valami klasszikus megtévelyedés féltékennyé teszi jelenemre, kóbor jövőmre, de most bizón pihen ezen a sziven, a melyben oly soká egy másik lakott. Nem gondol

rá ez a becsületes, oktalan szerelmes, hogy egy emlékkel osztozkodik rajtam és hogy soha nem kóstol bele abba a dicsőségbe, ami mindennél többet bet ér, hogy azt mondhassa nekem: »Olyan gyönyörüséget és olyan fájdalmat hozok neked, amelyet még nem ismersz«.

Itt van a keblemen... Miért ő és miért nem másvalaki? Nem tudom. Lehajtom a fejem a homlokára, oltalmazni szeretném önmagam ellen, bocsánatot szeretnék kérni tőle, hogy csak kihült, vagy legfeljebb megtisztult szivet adok neki. Szeretném megvédelmezni a bajtól, amelybe én döntöttem... Bizony, Margot előre megmondta, hogy vissza fogok térni a főzőkatlanhoz... oh igen nyugodalmas katlan ez, nincs benne semmi pokoli, inkább hasonlit egy családi fazékhoz.

— Ébredj fel drágám.

— Nem alszom, — suttogja, de nem emeli fel szép pilláit, — téged szivlak magamba.

— Párizsban fog megvárni, mig a turnén leszek? Vagy inkább az Ardennekbe megy az anyjához?

Válasz nélkül feláll, lesimitja haját a tenyerével.

— Hát mondja?

Veszi a kalapját az asztalról és indul még mindig némán, földresütött szemmel... Egy ugrással rávetem magam, belecsimpaszkodom a vállábga.

— Ne menj el, ne menj el innen, megteszem, amit akarsz, gyere vissza, ne hagyj egyedül. Oh, ne hagyj magamra!

Hát mi történt velem? Hisz nem vagyok más, mint egy árva rongy, melyet egészen átáztattak a könnyek... Látom, hogy megy el tőlem s vele távozik a melegség és a fény és ez a második szerelem, amely egész összekeveredett az első forró hamujával, mégis olyan drága, olyan nem remélt öröm nekem... Ugy kapaszkodom barátomba gör-

csösen, mint a hajótörött és egyre csak ezt hajtom makacsul, anélkül, hogy érteném a saját szavam:

— Mindenki elhagy... egész egyedül vagyok.

Max,, aki szeret engem, nagyon jól tudja, hogy nincs szükség szavakra, sem okoskodásra, hogy megnyugtasson. Csak lágyan elringató karjára, értelmetlen becéző szavak forró suttogására, csókokra, csókokra...

— Ne nézzen ugy rám, drága, rút vagyok, a szemem fekete fénye eltünt, az orrom kivörösödött... szégyellem magam, hogy olyan ostoba voltam!

— Renéem, drága kis csöppem, milyen otromba voltam!... Igen, igen, nagy paraszt vagyok. Azt akarod, hogy itt várjalak be Párizsban? Itt várlak. Akarod, hogy az anyámhoz menjek? Megyek az anyámhoz.

Zavarba hoz, határozatlanná tesz a győzelmem, már magam sem tudom, mit akarok.

— Ide hallgasson, Max, legokosabb lesz, ha ehez tartja magát: én elutazom, magam, vigan, mint egy kutya, amelyet megvertek... Mindennap irunk egymásnak... Hősiesen viseljük sorsunkat, ugy-e? mig végre majd csak eljön az a szép május 15-ike, a mely ujra egyesit bennünket.

A komor hős egy lemondó fejbólintással nyugszik bele.

— Május 15-én, Max... Nekem az a sejtésem, hogy ugy vetem majd magam magára, mintha a tengerbe vetném magam, olyan megmásithatatlanul, olyan elszántan...

Az ölelés és a pillantás hatása alatt, amely szavaimra válaszol, kissé elvesztem a fejem:

— Azután meg, tudod mit... ha nem tudunk várni, hát az se nagy baj... akkor utánam jössz, hivni foglak... Meg vagy elégedve? Utóvégre ostobaság az a nagy hősiesség... az élet ugyis rövid... Ebben megegyezünk, amelyik szerencsétlenebbnek

érzi magát, az felkeresi a másikat, vagy ir neki, hogy jőjjön... De azért mégis meg kell próbálni, mert a mézeshetek egy vasuti kocsiban... Rendben van igy? Mit keresel?...

— Szomjas vagyok, képzeld csak; majd meghalok szomjan. Nem csöngetnél Blandine-nak?

— Nincs rá szükség! Maradj itt, én majd behozom, amire szükséged van.

Boldogan, megadón szolgáltatja ki magát és én ugy nézek rá, mikor iszik, mintha valami nagy kegyben részesitett volna. Ha akarná, megkötném a nyakkendőjét és vigyáznék a déli étlapjára... Elhoznám a papucsát... És parancsoló hangon kérdezhetné tőlem »Hová mégy?« Engedelmes nőcske voltam s ugy találom, az is maradtam, hogy szenvedjek miatta, hogy örüljek neki...

Az alkonyat homályba takarja hirtelenében rendbeszedett arcomat és Max térdén ülve, némán türöm, hogy feligya ajkamról az előbbi zokogástól még mindig szaggatott leheletemet. Futólag megcsókolom az egyik kezét, mely a homlokomról a mellemre téved le... Ugy hullok a karjába, mint dédelgetett áldozat, aki halkan panaszkodik azért, amit nem akar és nem tud megakadályozni...

De hirtelen egy ugrással talpon termek, néhány másodpercig szótlanul küzdök vele... végre sikerül magamat kiszabaditanom, odakiáltom neki...

— Nem!...

Majd hogy nem áldozatul estem ott a pamlag sarkában! Olyan hirtelen és ügyes volt a kisérlete!... Mikor már nem ér el a kezével, harag nélkül pillantok rá és csak ezt a pár szemrehányó szót intézem hozzá:

— Miért tette ezt, Max? Ez nem volt szép!

Engedelmesen, megbánón vonszolja magát felém s közben feldönt egy kis asztalt és néhány széket és igy esdekel: »Bocsáss meg... soha többé... De

olyan nehéz várni, drágám...« s a hangja tulozza a gyermekes esengést...

Nem tudom már jól kivenni a vonásait, mert az éj leszáll. De kitaláltam, hogy az imént, próbálkozásának villámgyors mozdulatában éppen annyi számitás volt, mint ösztönösség... Fogva leszel, nem fogsz egyedül kószálni a világban...

— Szegény Max, — mondom neki szeliden.

— Gunyt üz belőlem, mondja? Nevetséges voltam?

Kedvesen alázkodik meg, sok ügyességgel. Magára a kisérletre akarja terelni figyelmemet, hogy ne gondoljak az igazi okaira... Egy kis füllentéshez folyamodom, hogy megnyugtassam:

— Már hogy gunyolnám ki, Max? Alig van férfi, tudja maga, aki ne kockáztatná, hogy odavesz minden tekintélye, ha ilyen nagy Sátán létére ráveti magát egy nőre. Magát még megmenti valahogy parasztos kinézése és a szeme, mely ugy néz, mint valami szerelmes farkasé. Olyan volt, mint egy napszámos, aki est szálltával munkából tér haza és az ut szélén ledönt egy leányt...

Ott hagyom, hogy kék karikát fessek a szemem alá, mely bársonyos pillantásu és szinjátszó lesz ettől, köpenyt vegyek magamra és a fejemre tüzek egy olyan mély kalapot, amelynek formája és jól megválasztott árnyalatai Champfleury eleven virágaira emlékeztetik Maxot, azokra a kis virágtündérekre, akiknek fején egy forditott mák, egy gyöngyvirágkehely vagy egy lelógó szirmu irisz a kalap.

Együtt indulunk el, hogy lágyan végigsuhanjunk az autóval a Bois homályán. Kedvesek nekem ezek az esti séták, melyek alatt barátom kezét szorongatom a sötétben, hogy tudjam, hogy ott van és ő is tudja, hogy én ott vagyok. Ilyenkor behunyhatom a szemem és azt álmodhatom, hogy utazom vele egy ismeretlen országba, ahol nincs multam,

nincs nevem s ahol uj arccal és tapasztalatlan szivvel születek ujjá...

Még egy hét és utazom...

Csakugyan elutazom hát? Vannak órák, vannak napok, mikor kételkedem benne. Főleg a kora tavaszi napokon, mikor barátom kivisz Párizsból az autóktól és motorkerékpároktól telepuffogtatott és felhasogatott ligetbe, amelynek azonban az éles és üde évszak olykor némi titokzatosságot ad. Délután végefelé valami vörnyeges köd mélyiti el a sétányokat s ha reményén felül egy vadjácintra bukkan az ember, amely három ványadt kis, sápatagkék porcellánharangocskát ingat a szélben, szivesen vállalja a tolvajlás bélyegét...

A mult héten hosszan elsétáltunk együtt a reggeli verőfényben a Boisban, ahol a lovászok jártatják a lovakat. Egymáshoz simulva mentünk, egymást szorongatva, boldogan, szükszavun és én egy kis dalt dudoltam, amitől gyorsabb ütemü lesz a járás. A lovagló sétány egy elhagyott fordulójánál megálltunk és csaknem beleütköztünk egy fiatal szarvasba, amelyet egészen megzavart a látásunk és megállt, ahelyett, hogy elfutott volna.

Lihegett az izgalomtól és finom térde reszketett, de hosszas metszésü szeme, amelyet még jobban megnyujtott egy barna sáv, — akár csak az enyémet, — inkább zavart tükrözött, mint félelmet. Hozzá akartam érni felénk szegzett füléhez, amely bolyhos volt, mint az ökörfarkkóró levele és puha, bársonyos orrához. Mikor a kezemet feléje nyujtottam, szilaj mozdulattal elkapta a fejét, megfordult és eltünt.

— Ugy-e maga se ölte volna meg a vadászaton, Max?

— Megölni egy szarvasünőt? miért nem mingyárt az asszonyt? — felelte egyszerüen.

Ezen a napon Ville-d-Vvrayben ebédeltünk, mint mindenki akkor abban a vendéglőben, amely egyes elkülönözött terraszokkal, fekvő és étkező terraszokkal ugrik ki a vizre és jól viseltük magunkat, mint lehiggadt szerelmesekhez illik. Örömmel állapitottam meg, Maxnál ugyanazt a szenvedélyes nyugalmat, amely az én arcomon is elömlik a szabad levegőn, az üde szélben, a fák mosolyától... Könyökömre támaszkodva bámultam a tó lapos, helyenkint zavaros és gyöngyházfényün poshadó vizét és a mogyoróbokrokról lelógó bábgubókat... Azután visszatért pillantásom életem jóságos társához azzal a szilárd reménnyel, hogy olyan tartós boldogságot épithetek számára, mint maga az élet...

Elutazom-e hát csakugyan? Vannak órák, mikor ugy foglalkoztat az utazásom, mint valami álom. A toilette neszeszerem, az összecsavart takaró, a nélkülözhetetlen köpeny megjelentek egy napon a zsekrények mélyéről kiásva, gyürötten, rongyosan az utazásoktól egész elnyüve... Undorral raktam ki a dobozokat, amelyekben megavasodott ólomzsir volt és megsárgult vazelin, amelynek petróleum szaga van...

Szeretet nélkül bánok most mesterségemnek ezekkel a kellékeivel. És Brague, aki ujabban ismét fölkeresett, olyan szórakozott és lovagias fogadtatásban részesült, hogy igen sértődötten távozott és ami még sulyosabb, ezzel a világ legtiszteségesebb hangján mondott bucsuszóval: »a viszontlátásra, kedves barátnőm«. Bah, eleget láthatom még és fel is derithetem negyven napon át!... Most is minden pillanatban várom, hogy a végső utasitásokat megadja. Max valamivel később jön...

— Jónapot, drága barátnőm!

Vártam ezt! Kollégám még mindig meg van sértve.

— Nem, Brague, ide hallgass, elég volt ebből! Sehogy se illik neked ez az előkelő negyedek hangja. Azért vagyunk itt, hogy komolyan beszéljünk. Dranemre emlékeztetsz a Nap-királyban, ha drága barátnőmnek szólitasz.

Brague hamar felenged és berzenkedni kezd.

— Előkelő negyedek hangja! És ugyan mért ne? Levágom Castellant is, ha akarom. Nem láttál még frakkban?

— Nem.

— Én se láttam magamat... Hallod, milyen sötét ez a kis... budoárod. Nem mennénk át a szobádba, ott sokkal jobban elbeszélgethetünk a világoson..

— Gyerünk a szobámba...

Brague tüstént felfedezi a kandallón Maxnak egy fényképét: Max uj zakkóban, feszesen áll, fekete haja tulfekete, szemfehérje tulfehér, hivatalos, kissé nevetséges, de azért nagyon szép.

Brague jól szemügyre veszi a fényképet és cigarettát sodorva mondja:

— Ez a barátod, nemde, ez az alak, mi?

— Ez... a barátom, igen.

Kedvesen mosolygok, kissé hülye képpel.

— Jó vágásu gyerek, nem mondom, Az ember megesküdne, hogy valami kormányférfiu. Mit nevetsz?

— Semmit... csak a kormányférfiún nevetek. Ez egy csöppet sem talál rá.

Brague rágyujt a cigarettájára s a szeme szöglétéből sandit a képre.

— Magaddal hozod?

Vállat vonok:

— Nem. Nem igen lehet! Hogy is gondolod?

— Dehogy is gondolom, éppen nem gondolom, — kiáltja Brague, aki alig bir lecsillapodni... Éppen ez az fiam, hisz jól tudod. Az én

véleményem szerint azon mennek fuccsba a turnék, hogy őnagysága nem akar megválni az uracskájától s az uracska fel akar ügyelni őnagyságára. Aztán vége-hossza nincs a lefetyelésnek, a nyalásfalásnak, aztán jönnek az összezörrenések, kibéküléseк, mikor a szerelmeseket nem lehet kihuzni az ágyból, a combok egymásba gabalyodva, a szemek olvadtak, mint a fekete vaj; a fene megette ezt az életet, mi!... Beszéljünk inkább egy kellemes utról, ahol jó cimborák vannak egymásközt. Ismerhetsz, sose másitottam meg ezt a nézetemet: a szerelem és a mesterség, nem fér meg együtt ez a kettő. És végre is, az a negyven nap nem az örökkévalóság: irtok egymásnak, aztán jön a viszontlátás és megint együtt vagytok... Irodája van a barátodnak?

— Irodája? Nem, nincs irodája.

— Vagy... autógyára van? Végre is, csak foglalkozik valamivel?

— Nem.

— Nem csinál semmit.

— Semmit.

— Ez elképesztő.

— Mi az elképesztő benne?

— Hogy igy is lehet élni. Se iroda, se gyár, se próbák! Még csak versenyistállója sincs. Nem találod ezt furcsának, na mondd?

Kissé feszengő, és büntudatos arccal senditok föl rá:

— De igen.

— Nem tudok mást felelni. Barátom rest tétlensége az irónak s szünidőt élvező diáknak ez a lézengése állandó felháborodás tárgya nálam, csaknem botrányos valami.

— Én beledöglenék — mondja Brague némi csönd után. Különben szokás dolga.

— Kétségkivül.

— Most pedig, — mondja Brague és leül, —

beszéljünk keveset, de okosan. Megvan már mindened, ami kell?

— Természetesen, kérlek. Az uj dryad-kosztümöm olyan, mint az álom, zöld mint valami kis sáska és nem nyom többet ötszáz grammnál. A másik helyre van hozva, ujra himezve, megigazitva, azt hinnéd róla, hogy uj, kiáll akár hatvan előadást is és meg se mukkan.

Brague félrehuzza a száját.

— Na-na, bizonyos vagy benne? Csináltathattál volna egy uj köpenyt az *Emprise*-hez.

— Ez az, és te kifizetted volna, nem? Hát én tán szemrehányást teszek neked a himzett szarvasbőr nadrágod miatt, amelyen rajta hagyta színét minden deszka, amelyikhez csak hozzáfented? Mi?

Kollégám ellentmondást nem türő mozdulattal emeli fel a kezét:

— Bocsánat, bocsánat, ne zavarjuk össze a dolgokat. Az é n nadrágom a legkitünőbb, patinát szedett magára; a feneke: olyan mint a mümárvány. Valóságos bün volna kicserélni.

— Te vén zsugori, — mondom neki vállat vonva.

— Te is bejársz minden boltot, de sehol se veszel.

Ah, nagyon jól esik egy kicsit összepörölni. Pihentet. Mind a ketten eléggé puskaporosak vagyunk ahoz, hogy a civódás egészen ugy fessen, mint valami forró próba...

— ...Vége! — kiáltja Brague. — A jelmezkérdés ki van meritve. Térjünk át a málha-kérdésre.

— Mintha bizony ehhez szükségem volna rád. Talán ez az első eset, hogy együtt utazunk. Te fogsz talán megtanitani rá, hogy hajtsam össze az ingeimet.

Brague mesterségbeli arcfintoritásai közben ösz-

szeráncolt szemöldöke alól összemorzsoló pillantást vet rám:

— Szerencsétlen teremtés! Fogyatékos és kificamodott agyvelő. Locsogj, locsogj! Lármázz, jártasd a kereplődet. Hogy én foglak-e megtanitani? Nyilvánvaló, hogy én tanitalak meg. Ide hallgass és próbáald felfogni: a málhával járó kiadások bennünket terhelnek, mi?

— Hallgass csak egy csöppet!

Egy intéssel elhallgattatom, nagy izgalom vesz erőt rajtam, mert az előszobában két halk csöngetést hallottam... Ez *Ő!*... és Brague még itt van... De végre is, ismerik egymást.

— Szabad, Max, szabad!... Brague van nálam... A turnéról beszélgetünk, nem untatja?

Nem, őt nem untatja, de engem feszélyez kissé. Az én varieté ügyeim nyomoruságos, kicsinyes természetü üzleti dolgok, amelyekbe nem akarom belekeverni az én drága, rest barátomat.

Brague, aki tud nagyon kedves lenni, ha akar, mosolyogva fogadja Maxot.

— Megbocsát, uram. Ez a mesterségünk főztje, amelyet itt kotyvasztunk és én eldicsekedhetem vele, hogy takarékos szakács vagyok, aki nem hagy veszendőbe menni semmit és ugyancsak fogához veri a garast.

— De kérem szépen, — szabadkozik Max. — Sőt ellenkezőleg, nagyon szórakoztatni fog a dolog engem, aki egyáltalában nem ismerem. Tanulni fogok....

A hazug. Ahoz képest, hogy szórakoztatja a dolog, nagyon is gonosz és ugyancsak szomoru képet vág.

— Folytatom tehát, — kezdi Brague. — A legutóbbi turnénkon, a szeptemberin, a málhakiadás többlete tiz-tizenegy frankot emésztett föl naponta, mintha Carnegie volna az ember.

— Nem mindennap, Brague.

— Nem minden nap. Voltak napok, mikor csak három-négy frank volt a különbözet. Már az is nagyon sok. Én részemről az is sokallom. Milyen bőröndöt hozol magaddal a kézitáskádon kivül?

— A fekete bőröndöt.

— Azt a nagyot? Tiszta téboly. Nem engedem.

Max köhög...

— Tudod mit fogsz csinálni? Használd te is az enyémet. A felső részében: a szinpadi jelmezek. A második rekeszben: a fehérnemüek, — a te ingeid, a te alsónadrágjaid, a te harisnyáid, az én ingeim, gatyáim stb....

Max feszeng...

—....és a fenekére a cipők, — — — — neked is, nekem is, apróságok stb. Érted?

— Igen, nem rossz.

— ...De mégis csak... — szól közbe Max.

— Ilyenformán — folytatja Brague — csak egy bőröndünk lesz, (a troglodita gondoskodik magáról, az anyja, aki tollas kofa, majd kölcsön ad neki egy kosarat), szóval csak egy bőrönd, össze-vissza csak egy. Ezzel apad a kiadás, csökkennek a borravalók, a pályaudvarokon a hordároknak s a szinházi szolgáknak stb... Ha nem keresünk ezen száz sout naponta, Pista legyek... Hány naponként váltasz fehérnemüt ha turnén vagy?

Elpirulok Max miatt.

— Minden másodnap.

— Ez a te dolgod. Minthogy pedig a nagyobb fészkekben, mint Lyon, Marseille, Toulouse, Bordeaux, mosathatunk... tizenkét inget számitok és tizenkét kis bugyit, a többit ehez arányitva... még nagyon is bőkezü vagyok! Végre is bizom benned, hogy lesz eszed.

— Légy nyugodt!

Brague feláll, kezet szorit Max-szel.

— Látja, hogy hamar nyélbeütöttük a dalgot,

uram! Veled pedig találkozás a pályaudvaron szerdán reggel negyed nyolckor.

Kikisérem az előszobáig és mikor visszajövök, a tiltakozásoknak, a szörnyülködésnek, a szemrehányásoknak egész vihara zudul rám.

— Reneé, ez valami iszonyatos, ez lehetetlenség, maga elvesztette a fejét. A maga ingei, a tuladon ingei és maga rövidke kis nadrágjai egymás hegyén-hátán ennek az alaknak a gatyáival! És a maga harisnyái talán az ő lábbelijével! És mindez csak azért, hogy napi száz sout megtakaritsanak! Micsoda nevetség, micsoda nyomoruság!

— Ez magának nevetséges összeg? Összesen kétszáz frankot tesz ki!

— Eh, tudom én jól, kicsinyes zsugoriság!

Lenyelem a választ, amely sértené: hol is tanulhatta volna meg a kényeztetett gyermek, hogy a pénz, — a pénz, amit az ember a munkájával keres, megbecsülendő, komoly dolog, amellyel gondosan bánik az ember, s amelyről komolyan beszél.

Max szép, ibolyaszin selyemzsebkendővel törüli meg a homlokát. Egy idő óta a barátom különös gondot fordit az eleganciájára, pompás ingek vannak rajta, a zsebkendői a nyakkendőihez vannak válogatva és szarvasbőrbetétes cipőket visel... Lehetetlen volt észre nem vennem, mert a legkisebb toalettdarab csaknem bántó jelentőségüvé válik ezen a kissé nehézkes, megjelenésü, kedves Nagy-Maflán.

— Mért egyezel bele ebbe? — kérdezi szemrehányóan. — Utálatos ez a közösködés.

Közösködés, — vártam ezt a szót. Gyakran használja... A »kulisszák közösködése«...

— Mondja csak, drágám — s megsodrom két ujjam hegye közt vöröses fekete bajuszának selymes hegyét — ha a maga ingeiről, meg a maga alsónadrágjairól volna szó, az nem volna közöskö-

dés? Gondolja meg, hogy én csak szerény kis artistanő vagyok, aki a mesterségéből él.

Hirtelen átölel és sokatmondón megszorit kissé.

— Az ördög vigye el a mesterségedet... Ah, ha már egészen az enyém leszel, én lukszusvonatokon viszlek s a háló tele lesz virággal s kapsz tőlem szebbnél szebb ruhákat és ami szépet csak találok, mindent, ami csak eszembe jut!

Szép sötét hangjától megnemesedik ez a banális igéret... Ugy érzem ez egynéhány szó alatt ott reszket a vágy, hogy lábam elé tegye az egész világegyetemet.

Ruhákat? Igaz, nagyon szigorunak és végtelen egyhangunak találhatja az én begubózásomat közömbösszinü, szürke, barna, sötétkék utcai ruháimba, amelyeket este, ha a rivaldafény kigyul, festett fátylakkal, csillogó fémszövetekkel és szintjátszó, kavargó szoknyákkal cserélek föl... Luxusvonatok, mire való volna, azok se mennek meszszebb, mint a többi...

Pici közénk furakodott bonc koponyájával, a mely csillog, mint a paliszanderfa... Hü pajtásom már megszimatolta az utazást. Ráismert a nyuzott sarku táskára és az elmaradhatatlan utiköpenyre, látta a fekete zománcos utiszelencét, a festékes kazettát... Tudja, hogy nem viszem magammal s előre huzódozik különben dédelgetett életétől, melynek programmja: hancurozások az erődítéseken Blandine-nal, esték a házmesternél, ebéd a városban, uzsonna a Boisban... »Tudom, hogy visszajössz, — mondja ostoba szemével, — de mikor?

— Max, magát nagyon szereti ez a kutya, majd legyen rá gondja egy kicsit!

Na még csak ez kellett, épp hogy lehajlunk együtt ehez a kis nyugtalan állathoz és már a szempillánkon csüng a sirás. Én erővel fojtom vissza a könnyeimet, amelyek pedig a torkomat szoron-

gatják és az orrom csavarják... Milyen szép a barátom szeme és hogy megnagyitja az a két fénylő könnycsepp, amely a pilláit áztatja. Oh, miért is válok meg tőle?

— Mindjárt elmegyek — suttogja — egy szép kis kézitáskáért, amelyet neked rendeltem, — nagyon erős... az utra.

— Igazán, Max?

— Disznóbőrből van.

— Max, hallod, legalább benned legyen több bátorság, mint bennem.

Felháborodva törüli meg a szemét.

— Ugyan minek? Eszem ágában sincs bátran viselkedni! Nem nekem. Sőt ellenkezőleg.

— Nevetségesek vagyunk. Egyikünk sem mert volna magától elérzékenyedni: a Pici csalta ki belőlünk a felindulást, ez a *Manon* kis asztalának és *Poliche* muffjának az esete, emlékszik.

Maxim sokáig gondosan szárogatja a szemét, azzal az egyszerüséggel, amely minden tettében megnyilatkozik s amely megóvja attól, hogy nevetséges legyen.

— Nagyon lehetséges, kedves kis Reneém, különben ha azt akarja, hogy valóságos kuttá változzam át, csak beszéljen sokat arról, ami itt körülveszi ebben a kis lakásban s amit nem fogok már látni visszatérése előtt. Ezt az ócska divánt, a karosszéket, amelybe akkor szokott ülni, ha olvasni akar, az arcképeit, és a napsugarat, amely itt sétál a szőnyegen déltől két óráig...

Nagyon megindultan mosolyog:

— Ne beszélj nekem a szeneslapátról, a kályháról, se a piszkavasról, mert mindjárt sirva fakadok!....

Max elment a szép kis disznóbőr táskáért.

— Ha együtt leszünk, — mondta kedveskedőn

mielőtt elment, — nekem adod ennek a kis szalonnak a butorait. Én majd csináltatok neked más butort.

Én csak mosolyogtam, hogy ne kelljen visszautasitanom. Ezek a butorok Maxnál. Volt férjem butorainak ezt a töredékét, amelyet Taillandy nevetséges kárpótlásul hagyott nálam, azoknak az ötleteknek a szerzői jogáért, amelyeket annak idején tőlem kölcsönzött, pénz hiányában nem pótoltam mással. Micsoda dalt énekelhetne erről az óhollandi előkelőségüre pácolt kis tölgyfaasztalról, erről a pamlagról, mely hepehupás a játékoktól... amelyekben én nem is vettem részt. Kisértő butorok, amelyek között gyakran riasztott fel az a tébolyult félelem, hogy a szabadságom csak álom... Különös nászajándék egy uj szeretőnek. Menedékhely, nem *otthon;* az első és másodosztályu kocsik mozgó kalitkái, a mindenféle rendü és rangu szállodák s a párizsi, a vidéki és külföldi music hallok szük kis öltözői sokkal meghittebbek, sokkal oltalmat adóbbak voltak nekem, mint ez a hely, amelyet barátom »meghitt kis zug«-nak nevez.

Hányszor futottam ebből a földszinti lakásból, magam elől menekülve. És most, hogy szeretve és szerelmesen utazom el, azt szeretném, ha még jobban szeretnének s még szerelmesebb volnék s ha annyira megváltoztam volna, hogy nem ismernék magamra a tulajdon szememmel.Ez tulsok volna persze... és még nem jött el az ideje... De legalább valami lelki izgalommal utazom, szinte tulcsordul szivemben a bánat és remény, valami siettet, hogy visszatérjek, izzó várakozással feszülve uj sorsom felé, csillogó lendülettel, mint a kigyó, mely kiszabaditja magát holt bőréből...

HARMADIK RÉSZ.

Isten vele, szeretett barátom! A málha le van zárva! A helyes »disznóbőr táska«, az utazóruhám, a hosszu sötét fátyol, amelyet a kalapomra kötök, reggeli ébredésemet várja, busan, rrendesen sorba rakva nagy divánunkon. Ha már elutaztam, távol magától, távol a magam gyöngeségétől, örömet szerzek magamnak az első szerelmes levéllel, amelyet magának irok.

Holnap reggel kapja meg ezt a levelet, éppen abban az órában, mikor elhagyom Párist. Ez mindössze egy bucsuszó, egy istenhozzád, amelyet elalvás előtt vetek papirra, mert tudomására akarom hozni, hogy nagyon szeretem, hogy nagyon vonzódom magához. Kétségbe vagyok estve, hogy el kell hagynom magát...

Ne felejtse el, hogy mit igért, hogy irni fog nekem »mindig« és vigasztalni fogja a Picit. Igérem magának, hogy a turnétól fáradt és az egyedülléttől lefogyott Reneét hozok vissza, aki szabad lesz mindentől — magát kivéve.

A viszontlátásra

Reneé.

Egy hid rohanó árnya suhant át a szemhéjamon, amelyet behunytam s amelyet most ujra felnyitottam, hogy lássam elfutni a vonattól balra a kis

krumpliföldeket, amelyek olyan jól ismerek, ott huzódnak végig az erődítések magas fala mellett megbujva...

Magam vagyok a vasuti kocsiban, Brague a maga szigoru takarékossági elveivel második osztályon utazik a vén troglodytával. Az esős nap olyan bágyadt világitásu, mint valami szürke hajnal és sulyosan üli meg a mezőket, amelyeken laposan szánt el a mühelyek füstje. Nyolc óra s ez az utam első reggele. Egy kis levertség után, amely az elutazás izgalmait követte, valami komor mozdulatlanságba sülyedtem, amely azt a reményt keltette bennem, hogy elalszom. De sajnos!...

Fölegyenesedtem, hogy gépiesen hozzákezdjek a tapasztalt utas előkészületeihez: leteritem a teveszőr takarót, felfujom a két selyemmel behuzott kaucsuk párnát, az egyiket a derekam, a másikat a fejem alá és a hajamat egészen hasonlószinü, barnásvörös fátyollal kötöm le. Mindezt gonddal csinálom, rendszeresen, — de közben valami megmagyarázhatatlan és hirtelen harag egész reszketővé teszi a két kezemet... A szó szoros értelmében vett düh és pedig önmagamra! Utazom, minden kerékfordulás messzebb visz Párizstól, — utazom, fagyos tavasz gyöngyözik kemény bimbókkal a tölgyek hegyén, minden hideg, nyirkos a ködtől, a melyen még érzik a tél, — utazom, mikor most kigyulhatnék a gyönyörüségtől a szeretőm forrró oldalán. Ugy tetszik nekem, mintha a dühöm falánk étvágyat marna belém, felhabzsolni mindent, ami jó, fényüző, könnyed és önző, — legyőzhetetlen sóvárgást, ellenkezés nélkül gurulni le a leglágyabb lejtőn és magamhoz láncolni a két karommal és csókra zárt számmal ezt a késett, de kézzel fogható, mindennapi és mégis kellemetes boldogságot...

Minden bosszantóan unalmas itt ebben az ismerős külvárosban, ezeken a homályos villákon, a hol hálókabátban ásitoznak a nyárspolgárok, akik későn kelnek, hogy megröviditsék az amugy is kurta napokat... Nem kellett volna megválnom Braguetól, ott kellett volna maradnom vele a másodosztályu szakasz piszkos kék huzatán, hallgatva a kedélyes beszélgetést a zsufolt fülke emberszagában, az olcsó cigaretták füstjében.

A vonat kattogása, amelyre akaratlanul is figyelek, kisérettel szolgál a Dryade táncának egyik motivumához, amelyet eszelős makacssággal dudolgatok... Mennyi ideig fog tartani ez a sorvatag állapot? Mert ugy érzem, mintha összezsugorodnám, gyöngülnék s a vérem folyna. Legszomorubb napjaimban a legközepesebb táj látása, — még ha száguldó iramban siklott is el mellettem jobbról-balról, még ha pillanatonkint alágomolygó füstbe burkolódzott is és belehasgattak a tüskesövények — mégis mindig valamikép gyógyitó hatással voltak rám. Fázom. Gonosz reggeli félálom borzongat s azt hiszem, hogy inkább ájulásba esem mint elalszom; gyermekes számtani feladatokkal bibelődő álmok izgatnak, amelyek között gyakran visszatér ez a fárasztó feladat: »Ha ott tulnan hagytad önmagad felét, elvesztetted akkor csekély értékednek ötven százalékát?«

*

Dijon, április 3.

Igen, igen, jól érzem magam. Igen, ott talál tam a levelét, igen, sikerem van... Ej, drágám, tudja meg a teljes igazságot. Mikor magától elváltam, a leglehetetlenebb és legtürhetetlenebb kétségbeesés vett erőt rajtam. Mért is utaztam el? Mért

Mért is hagytam ott magát? Negyven nap! Soha nem lesz ennek vége most. Pedig még csak a harmadik városban vagyunk.

Aranyba, ezüstbe
Öltözteti babáját
A harmadik határba.

Hej, édes szerelmem, nem kell nekem se arany, se ezüst, csak maga. Az első két állomásomon esett, hogy annál jobban érezzem az izét utálatos elhagyatottságomnak, a hotelszobák falai közt, amelyek csokoládé barnára vannak mázolva, vagy nyersen meszelve és a hamis tölgyfaburkolatu éttermekben, amelyeket a gázvilágitás még komorabbá tesz!

Maga nem tudja, mi a kényelmetlenség, elkényeztetett fiacskája Terülj, terülj asztalkám mamának. Ha majd ujra találkozunk, elmesélem ám magának, hogy méltatlankodhasson s ezentul még jobban dédelgessen, a hazatéréseimet éjféltájt a szállóba: a festékes láda majd lehuzza a karomat s a várakozás a finoman szitáló ködben a kapu előtt, mig az álmos portásgyerek nagynehezen fölébred a förtelmes szoba a rosszul vasalt ágyhuzattal, — a parányi kancsó meleg viz, amelynek épp elég ideje volt kihülni?... És magát is részletezzem ezekben a mindennapi örömökben? Nem, drágám, hadd éljek vissza egy kicsit ellenállóképességemmel, mielőtt azt kiáltanám magának: »Jőjjön, nem birom tovább!«

Dijonban különben szép az idő, olyan félelemmel fogadom ezt a kis napot, mint olyan ajándékot, amelyet tüstént visszavesznek.

Megigérte, hogy vigasztalni fogja Picit, Éppen ugy a magáé is, mint az enyém. De vigyázzon, mert nem bocsátja meg, ha a távollétemben tul előzékenyen bánik vele. Hamisitatlan buldogg tapintata szinte a szőrszálhasogatásig szigoruan veszi a legcsekélyebb érzelmi árnyalatokat és bántja, ha egy gyön-

géd harmadik észreveszi, hogy bánkódik, mikor én távol vagyok, még ha szórakoztatni akarja is.

Isten vele, Isten vele, csókolom és szeretem. Milyen hideg az alkonyat, ha tudná. Az ég zöld és tiszta, mint januárban, mikor erősen fagy. Irjon, szeresse és melegitse fel

Renéejét.

*

Április 10.

Utolsó levelem fájdalmat okozhatott magának. Nem vagyok megelégedve magammal, — de magával sem. A maga szép betüi kövérek és kerekek, és az irása mégis ritka, elegáns és kedves, mint az a növény, a melyet nálunk »virágos füzfának« hivnak; megtölt négy, sőt nyolc teljes oldalt is, néhány »imádlakkal«, egy kis szerelmes átkozódással és lángoló nagy panasszal. Husz másodperc alatt elolvassa az ember és bizonyos vagyok benne, hogy maga a legteljesebb jóhiszeműséggel meg van arról győződve, hogy hosszu levelet irt nekem. Azután meg soha nem beszél másról, csak rólam ...

Drágám, most utaztam át anélkül, hogy bárhol megálltam volna, a mi vidékünkön, ahol gyermekkoromat töltöttem. Ugy tetszett nekem, mintha lágyan, hosszasan simogatná valami a szivem ... Igérd meg, hogy egyszer eljövünk ide együtt. Nem, nem, mit is firkálok itt, nem jövünk ide. A maga erdennesi erdői megaláznák az emlékezetében az én tölgy, szederfa és galagonya cserjéseimet és maga nem látná mint én, hogy ott reszket fölöttünk, akárcsak a források sötétlő vize és a kék hajlatu dombok fölött, amelyeket a bogáncs magas virága diszit, a karcsu szivárvány, amely valami büvös udvarral vesz körül mindent, az én szülőföldemen! ...

Nem változott itt semmi. Néhány uj tető, amelyen még friss a vörös, ennyi az egész. Semmi sem változott a szülőföldemen — csak én magam. Ah, drága barátom, milyen öreg vagyok. Igazán tud szeretni egy ilyen megvénült fiatal nőt? Itt pirulnom kell magam miatt. Hej, ha ismerte volna azt a nyurga gyermeklányt, aki itt vonszolta királyi hajfonatait és itt tombolta ki az erdei nimfák néma kedvét. Mindazt, ami voltam, másnak adtam, másnak, nem magának. Bocsássa meg nekem ezt a sikolyt, Max, a gyötrő fájdalom sikolya ez, amelyet visszafojtottam, amióta magát szeretem. És mit szeret maga rajtam most, most mikor már késő, ha csak nem azt, ami megváltoztat, ami hazudik magának, ha csak nem a fürteimet, amelyek kuszán bodorodnak, mint a lomb, vagy a szememet, amelyet a kék szénpálcika tesz hosszassá és fénylővé, vagy talán a rizsporos arc hamis tompaságát? Mit szólna hozzá, ha visszaváltoznék és ugy jelennék meg maga előtt, hosszu, simára fésült hajjal, szőke szempillával, lemosva róla a torzitó maszatot, s azzal a szemmel, amelyet anyámtól örököltem, fölötte a kurta szemöldökkel, amely hirtelen összeráncolódik, szürke, keskeny, vizszintes metszésü szememmel, amelynek mélyén kemény és villámgyors tekintet bujkál, amelyben apám pillantását lelem fel?

Ne féljen, drága barátom. Majdnem egészen ugy térek vissza magához, mint ahogy elmentem, csak kissé fáradtabban, — kissé gyöngédebben .... Szülőföldem valami szomoru és tünő mámorral büvöl meg, valahányszor elsurranok mellette, anélkül, hogy volna bátorságom megállni ott. Talán csak azért ilyen szép nekem, mert elvesztettem ...

Isten vele drága, drága Max. Nagyon korán kell indulnunk reggel Lyonba, mert máskép nem tudnók megtartani a zenekari próbánkat, amelyrre én ügyelek fel, mig Brague, aki sose fáradt, a müso-

rokkal, a plakátokkal és levelezőlapjaink árusításával foglalkozik.

Oh, ugy fáztam tegnap is a Rabnő lenge kosztümjében. A hideg a legnagyobb ellenségem, valósággal megdermeszti az életemet és a gondolataimat. Maga tudja, hiszen mindig a maga kezébe menekült a két kezem összezsugorodva, mint két levél a fagytól. Ugy hiányzol nekem drága melegségem, mint a nap.

Renéed.

*

Folyik a turné. Eszem, alszom, járok, játszom és táncolok. A legkisebb kedv, de a legkisebb megerőltetés nélkül is. Egyetlen lázas pillanat van az egész napomban, mikor a music-hall portásától megkérdezem: van-e levél számomra. Falánk mohósággal olvasom végig a leveleimet a müvész bejárat maszatos ajtófélfájához támaszkodva a büzös légvonatban, amelynek dohos pinceszaga és ammoniak büze van... Legsulyosabb a következő óra, mikor már nincs mit olvasni, mikor kibetüztem a bélyegző keltét és összevissza forgatom a boritékot, mintha azt reméltem volna, hogy egy virágot, vagy egy képet látok kihullni belőle...

Nem törődöm semmit a városokkal, melyekben játszunk. Ismerem őket s eszem ágában sincs az ismeretséget felujitani. Meghuzódom Brague mögött, aki mint izgalmas hóditó veszi birtokába ezeket a meghitt »fészkeket«, — Reimset, Nancy-t, Belfort-t, Besancont...

— Láttad? A kis kifőzés még mindig ott van a rakodópart sarkán: fogadni merrnék, hogy rámismernek, ha odamegyünk este egy kis kolbászt harapni fehér borrral!

Mély lélegzetet vesz, a csavargó örömével veti magát az uccákba, ődöng a kirakatok közt, kapaszkodik fel a katedrálisokba. Én utána kullogok, pedig tavaly én voltam a vezető. Az árnyékával huz maga után és néha magunkkal vontatjuk a Vén Traglodität is, aki különben szokása szerint egyedül jár s olyan, mint a szőlőkaró és igen siralmas látványt nyujt szük kabátjában és tulrövid nadrágjában... Hol hál? Hol étkezik? Nem tudom. Brague, mikor megkérdeztem, kurtán igy válaszolt:

— Ahol akar. Nem vagyok én a dajkája.

A következő este Nancyban az öltözőben értem a Traglodytát. Nagyokat harapott egy félfontnyi kenyérből és a két ujja között inyenc mozdulattal egy szelet fejsajtot tartott. Oh, ez a szegénykoszt és az a falánk mohóság, mellyel a két állkapcsa járt. Összeszorult a szivem. Mindjárt fölkerestem Brague-ot.

— Brague, van a Troglodytának miből megélnie a turné alatt? Tizenöt francot keres ugy-e? Mért nem táplálkozik jobban?

— Takarékoskodik, — mondotta Brague. — *Mindenki* megtakarit a *turnén*? Nem *mindenki* Vanderbilt vagy Renée Néré, hogy száz szus szobákban parádézzon és a szobájába vitesse fel a tejes kávét. A Troglodyta tartozik nekem a kosztümje árával amelyet előlegeztem neki, fizet is naponta öt francot. Husz nap mulva akár osztrigát ehet és koktailben vehet lábvizet, ha akar. Az ő dolga.

Igy letorkolva, elhallgatok... És magam is takarékoskodom először megszokásból, azután hogy a társaim példáját kövessem, s ne hivjam ki se az irigységüket, se a megvetésüket. Hát ez volna a Max barátnője, aki a lotharingiai »kiskorcsma« füstös tükrében nézegeti a képét, ez a beesettszemü utas hölgy, összebogozott nagy fátylával a nyakán, akiről tetőtől talpig lerí az uti por, s azoknak a közömbös, nyugodt és barátságtalan arcával ül, akik

nincsenek otthon sem itt, sem másutt. És ez volna a Max kedvese, a ragyogó szerető, akit félmeztelenül ölelgetett egy rózsaszin kimonóban, ez volna, ez a fáradt színésznő, aki alsó szoknyában és füzőben jön-megy itt, hogy kivegye a Brague bőröndjéből az ingét és a másnapra való fehérneműjét, és rendbe rakja a naftalinos rongyait...

Mindennap levelet várok a barátomtól. Mindennap ez vigasztal meg, de egyben le is hangol. Egyszerüen ir, de... ezt rögtön észrevenni, — könnyedség nélkül. Szép, cikornyás irása féken tartja keze lendületét. És feszélyezi a gyöngédsége és a szomorusága is; igénytelen egyszerüséggel panaszkodik: »Ha elmondtam már neked százszor is, hogy szeretlek, és hogy rettenetesen haragszom rád, amiért elhagytál, mit mondhatok még egyebet? Drága asszonykám, aranyos kis kékharisnyám, tudom, hogy ki fog nevetni, de ez nagyon mindegy nekem... Fivérem az Ardennekbe utazik és én is elkisérem: irj nekem Salles-Neuvesbe a mamához. Egy kis pénzért megyek haza... azért a pénzért, amelyre nekünk, a háztartásunknak lesz szüksége kis barátnőm!«

Igy számol be nekem minden tettéről és lépéséről. Nem magyarázgat. Nem kertel. Társává tesz az életének, és asszonyának hiv. Nem is sejti, hogy forró odaadása milyen kihülve ér el hozzám ezen a papiron, az ő kiegyensulyozott irására leforditva: mit segithetnek rajtunk ilyen messziről a szavak? Talán... én nem tudom... valami forró képre volna szükség, amelyen tüzelnek a szivek...

*

Április 11.

Hát ez aztán a teteje mindennek! Maga mostanában kártyát vettet Blandine-nal! Drágám, maga elveszett ember. Ennek a lánynak az a szokása, hogy ha elutazom hazulról, a legfestőibb katasztró-

fákat jósolja meg. Ha turnén vagyok, macskával, kigyóval, zavaros vizzel, gyürött fehérnemüvel álmodik és tragikus kalandokat olvas ki a kártyából Renée Néré (a treff dáma) és a Csalfa Fiatalember, a Barna Katonaviselt Férfi és a Vidéki Uriember között. Rá se hallgasson Max, és számlálja ugy a napokat, mint én számlálom és mosolyogjon, — oh az a mosoly, mely szinte észrevétlenül rántja fel az orrcimpáját, — arra a gondolatra, hogy az első hétnek már csaknem vége...

Megjósolom magának, hogy egy hónap és négy nap mulva »utazás áll« nekem, hogy találkozzam a »Sziv-Emberrel« és hogy »nagy öröm néz magára« és a Csalfa Fiatalembernek nagy »bosszusága« lesz emiatt.

Most érkeztünk öt napra Lyonba. Egy kis pihenő, mondja? Igen, ha azt érti pihenés alatt, hogy minden reggel hajnalban felriadhatok álmomból azzal a bolond félelemmel, hogy lekések a vonatomról, azután visszahullhatok ágyamba azzal a kinzó lustasággal, amelyet kerül az álom és hallgathatom, hogy mint ébredezik körülöttem lassan-lassan a szolgaszemélyzet, hogy berregnek a csengők és dübörögnek az uccán a kocsik. Ez sokkal rosszabb drágám, mint az elutazás naponkint hajnalban. Ugy tetszik nekem, hogy ágyamba süppedve ráz egy rozoga bérkocsi, amelyben nem ülök benne és hogy a világ forogni kezd nélkülem... És itt az ágyam mélyén bánkódom leginkább maga után is, — mert itt védetlen vagyok az emlékeimmel szemben az unalomtól, és a tehetetlenségtől lesujtva...

Oh drága ellenségem, együtt tölthettük volna itt ezt az öt napot... Ne hidd, hogy ez kihivás, nem akarom, hogy ide jöjj!... Az ördögbe is, nem halok bele... Te mindig ugy festesz, mintha azt hinnéd, hogy már félholt vagyok a távolléted miatt. Kedves szép parasztom, csak elaludtam, — telelek...

Nem esik, langyos, bágyatag, szürke nap... nagyon szép az idő Lyonban. Kissé buták ezek a meteorologiai jelentések, amelyek minden levelemben visszatérnek, de ha tudná, hogy a turnén mennyire az ég színétől függ a kedvünk és a sorsunk! »Nedves idő, száraz zseb«, — mondja Brague.

Négy évvel ezelőtt hét vagy nyolc hetet töltöttem Lyonban, barátom. Első látogatásom a Szent János park szarvasainak szólt, a szőke kis, buta és gyöngéd tekintetü borjuknak. Olyan sokan vannak és annyira hasonlitanak egymáshoz, hogy nem tudnék közülök egyet kiválasztani; végig kisérnek a hosszu rács mellett, apró léptük ugy kopog a földön, mint a jégeső, harsány bőgéssel, félénk kitartással kérik a fekete kenyeret. A pázsit illata, a felporhanyult föld szaga olyan erős ebben a kertben, alkonyat felé, mikor a levegő mozdulatlan, hogy egyenesen a maga karjába tudna kényszeriteni, ha volna merszem megszökni...

Isten vele drága. Találkoztam Lyonban néhány magamfajta csavargóval, akik hol itt, hol amott botlanak egymásba. Ha elmondom magának, hogy az egyiket Cavaillonnak hivják és énekes buffó, a másik pedig Amalia Barally, öreg komika, nem sokkal tud többet. De Barally félig-meddig barátnőm, mert két évvel ezelőtt egész Franciaországot körüljátszottuk együtt egy háromfelvonásos darabban. Valamikor szép asszony volt, barna és begyes, a kisujjában van az utazás, névszerint ismeri a világ valamennyi vendéglőjét. Saigonban operetténekesnő volt, Cairóban vigjátéki szinésznő és szép éjtszakákat szerzett nem tudom miféle kedvének...

Nagyon szeretem benne a vidámságon kivül, amely dacol minden nyomorusággal, azt a kedvet, hogy olyan szivesen pártfogol másokat, azt az ügyességet, amellyel másokról gondoskodni tud s azt az anyás gyöngédséget minden mozdulatában, — amely azoknak a nőknek az adománya, akik őszintén és szen-

vedélyesen szerettek nőket, ebből valami meghatározhatatlan varázs marad vissza, amit maguk férfiak soha nem tudnak megérteni.

Istenem, hogy irok itt magának. Ha lehetne, ezzel tölteném minden időmet, — ez ugy hiszem sokkal kevesebb erőmbe kerül, mint beszélni magával. Csókoljon meg. Már csaknem éjtszaka van, ez a gonosz pillanat. Öleljen magához jó szorosan, jó szorosan!

Renéeje.

Április 15.

Drágám, maga nagyon kedves! milyen jó ötlet! Köszönöm, teljes szivemből köszönöm ezt a sárga, rosszul fürdetett pillanatfölvételt: elragadók rajta, drágám, mind a ketten. És látja nem is szidhatom össze, hogy engedelmem nélkül vitte el Picit a Salles Neuves-be. Olyan elégedett pofát vág a karjában. Barátságos arcot vágott, mint fényképész előtt szokás, ugy néz, mint valami diadalmas küzdő, aki elragadta az Arany Övet.

Világos, — ezt kissé féltékeny hálával állapitom meg, — hogy ebben a pillanatban egyáltalán nem gondol rám. De hová réved a maga szeme, amellyel mint látom nem néz le atyailag a Picire? Az a gyöngéd sutaság, ahogy ezt a kis kutyát a karjában tartja, felizgat és felderit. Ezt az arcképet a másik kettővel együtt becsusztatom a régi bőrtárcába, tudja? amelyikről maga ugy találja, hogy titokzatos és rossz kinézése van...

Küldjön nekem még több fényképet is, jó? Négyet hoztam magammal, összehasonlitgatom őket, nagyitó üveggel vizsgálom rajtuk magát, hogy megleljek mindegyiken a retuss kinyaltsága és a világitás keresettsége ellenére valami csöppet a maga rejtett lényegéből... Rejtett? Isten bizony nem, magában nincs semmi változó. Ugy tetszik nekem,

hogy magát akármiféle kis liba egy tekintetre kiismerné, akárcsak én.

Ezt csak ugy mondom, hisz tudja, de egy szót sem hiszek belőle. Valami csuf kis vágy lappang ebben a kötődésben, hogy lekicsinyeljem, megalázzam magában a régi ellenfelet: igy hivom, mióta csak az eszemet tudom, azt az embert, aki arra van hivatva, hogy a magáévá tegyen...

Igaz, hogy annyi kökörcsin van az erdőikben és annyi ibolya? Én is nagyon sok ibolyát láttam Nancy környékén, mikor ezen hullámos keleti részen utaztam át, amely fenyvektől kéklik, csillogó, élénk patakok szelik át, melyeknek vize sötétzöld. Nem maga volt az a hatalmas szál legény, aki mezitláb állt a jeges vizben és pisztrángot fogott?

Isten vele. Holnap Saint-Etienne-be utazunk. Hamond ugyszólván sose ir nekem, bepanaszolom magánál. Legyen rá gondja, hogy sokat irjon ez a régi drága hivem, nehogy magát panaszoljam be Hamondnál.

Csókollak

Renée.

*

Ebédről jövünk, Berthouxtól, — egy müvészkorcsmából, — Barally, Cavaillon, Brague, én, — no meg a Troglodyta, akit én hivtam meg, a szegény ördögöt. Ez egy szót se szól az árva, szüntelen csak az evés jár a fejébéen. Rendetlen, lármás ebéd volt, amelybe meglehetős lármás vidámság öntött lelket. Cavaillon, fösvény létére, mégis fizetett egy palack Moulin-á-Ven-t.

— Te is ugyancsak kirugtál itt a hámból, — gunyolódott Brague, — hogy egy üveg finom vörös borig megerőltetted magad!

— Te beszélsz, — vágott vissza kurtán Cavaillon.

Cavaillon, aki még egész fiatal és már hirneves artista, általános irigylés tárgya a music-hallokban. Azt mondják róla, hogy »Dranem fél tőle«, és hogy »annyit keres, amennyit akar«. Már kétszer vagy háromszor keresztezték egymást az utaink ezzel a huszonkétéves nyurga fiuval, aki ugy jár, mint valami kigyóember, mintha nem volna csontja és két törékeny csuklóján két sulyos nagy marok himbálódzik. Az arca majdnem csinos, sopposra vágott szőke hajától árnyalva, de zavart, téveteg, sunyi kék szeméből ki lehet olvasni az őrülettel határos, vad neurastheniát. Az a szavajárása: »Mindjárt szétrepedek!« Egész nap azt várja, mikor jön a száma, amely alatt elfelejt mindent, neki vidul, megfiatalodik, és magával ragadja a közönséget. Nem iszik, nem szeretkezik. A pénzét takarékba rakja és majd megreped az unalomtól...

Barally, aki vidéken huz ki egy szezont, valósággal belerészegedett a beszédbe és a nevetésbe, mutogatta szép fogait és rettenetes *zriket* mesél el ifjukorából. Elmondja, mi volt a szinház husz évvel ezelőtt a gyarmatokon, mikor operett énekesnő volt Saigonban, ahol a termet nyolcszáz petróleumlámpa világitotta meg... Ma egy fityingje sincs, megöregedett és valóságos megtestesülése a divatjamult, javithatatlan, de rokonszenves bohémnek...

Az ebéd mindamellett nagyon kedves, összemelegszünk, összebujunk egy pillanatra, a kis asztal körül, aztán adieu!... Elválunk minden érzelgés nélkül: holnap, nem, a következő órában már elfelejtjük egymást. Végül ismét utazunk tovább. Öt nap Lyonban, szinte végevárhatatlan.

Cavaillon elkisér bennünket a Kursaalba, Még nagyon korán van neki, aki tiz perc alatt megfesti a maszkját, de valósággal hozzánkragad, mert gyötri a magánosság s ujra komor hallgatásba temetkezik. A Troglodyta el van büvölve, kicsit részeg és feldalol a csillagoknak, én pedig elálmodozom, hall-

gatom a fekete szelet, amely tengeri morajlással támad fel és szabadul neki a Rhône rakodópartjának. Honnan van az, hogy ma este ugy ringatózom valami láthatatlan hullámtáncon, mint a hajó, melyet elszabadit a tenger. Ez este elringathatnának a habok a világ másik végére. Az arcom hideg, a fülemet kicsipte a fagy, az orrom nedves: egész állatiságom fürgének, edzettnek, kalandra késznek érzi magát... egészen a Kursaal küszöbéig, ahol az alagsor nyirkos langyossága ujra fojtogatni kezdi kitisztult tüdőmet.

Mint a hivatalnokok, olyan unottan megyünk fel ezekbe a furcsa müvészfülkékbe, — amelyek vidéki magtárra és a manzárd cselédszobáira emlékeztetnek egyszerre szegényes, szürke és fehér tapétával bevonva... Cavaillon, aki a lépcsőn faképnél hagyott bennünket, már az öltözőjében van s látom, hogy ott ül a festékes asztal előtt, rákönyököl és fejét a tenyerébe hajtja. Brague beszéli, hogy a szegény komikus igy tölti siralmas estéit, elmeredve, némán, már-már a téboly szélén... Összerázkódom. Szeretném elkergetni magamtól az emlékét ennek az embernek, aki némán ül ott az arcát eltakarva. Attól félek, hogy hasonlitok hozzá, ehez a zátonyra jutott nyomorulthoz, aki elveszett közöttünk, mert tudatára ébredt szörnyü magánosságának...

*

Április 28.

Attól fél, hogy elfelejtem? már megint! Drága Max, ne kezdje itt »adni a bankot«, már mondtam magának. Gondolok magára, a messzeségből is nézem magát, még pedig olyan élénk figyelemmel, hogy vannak pillanatok, mikor ezt titokzatosan meg

kellene éreznie. Nemde? Behatóan és fáradhatatlanul figyelem a messzeségen át. És olyan jól látom. Most már nincs semmi titka előttem a maga villámgyorsan jött barátságának és most kibogozom minden szavunkat, minden hallgatásunkat, minden tekintetünket, minden lépésünket, minden mozdulatunkat, amelyek hüségesen el vannak raktározva nálam festői és zenei értékük szerint... És éppen ezt az időt választja ki maga, hogy az ujja hegyét a szája szögletébe dugva kacérkodjék: »Elfelejt engem. Ugy érzem, hogy egyre jobban eltávolodik tőlem!« Oh, hát a szerelemnek külön látása, semmi!

Távolodom magától, barátom, ez igaz. Most hagytuk el Avignont és én azt hihettem tegnap, — mikor a vonaton két órai alvás után felébredtem, — hogy két hónapig aludtam és a tavasz elémbe jött az uton, a tavasz, ugy, ahogy a tündérmesében képzelik, a Dél dús, illanó, ellenállhatatlan tavasza, amely üdén, buján, dagadón harsog a kicsattanó zöldekben, a hosszu, selymes füben, amelyet a szél ringat és sávoz, a mályvaszin juharfákon, a télizöld hamvasságában szürkélő aulowniákon, a hamis ébenfák lombján, a gliciniákon, a rózsákon.

Az első rózsák, drága barátom! Itt vettem őket az avignoni pályaudvaron, még alig nyiladoznak a kénsárga bimbók karminnal aláfestve, egészen átlátszók a napfényben, mint valami rózsás fülecske, amelyet élénk vér szemez, gyöngéd levelek és görbe tüskék diszébe öltözve, amelyek mintha csak csiszolt korállból volnának. Itt vannak az asztalomon. Olyan illatuk van, mint a baracknak, a vaniliának, a nagyon finom szivarnak, a gondosan ápolt barna hajnak, — sőt ugyanaz a szag érzik, Max, a maga száraz barna kezén is.

Barátom, elkápráztat és uj lelket önt belém ez az uj évszak, ez a derüs és sulyos ég, ezeknek a köveknek aranylása, amelyeket egész éven át becéz a nap... Nem, nem panaszkodom most, hogy haj-

nalban kell utaznom, mert a hajnal ezen a vidéken mezitelenül és biborosan röppent le a tejszinü égből, harangok csengésétől és fehér galambok röptétől legyezve... Oh kérem, értse meg, hogy nem kell nekem »gondos« levelet irnia, hogy nem kell gondolkoznia azon, miről irjon nekem. Irjon bármiről, az idő szinéről, az ébredés órájáról, a rossz hangulatáról, irja tele az egész oldalt ugyanazzal a gyöngéd szóval, mintha a párját hivó szerelmes madár kiáltását ismételné! Drága szerelmem, szükségem van rá, hogy részedről is valami dultság feleljen a tavaszéra, amely megrepesztette a földet és önmagát emészti el nagy mohóságában...

Ritkán esik meg velem, hogy átolvasom a leveleimet. Ezt átolvastam... és azzal a különös benyomással bocsátottam utjára, hogy valami ügyetlenséget követtem el, valami végzetes tévedést és hogy most már utban van egy olyan emberhez, akinek nem kellett volna elolvasnia... Avignon óta kissé szédül a fejem. A ködös tájak elmaradtak messze a misztrálban hajladozó ciprusok kárpitja mögött. A hosszu nádak selymes zizegése becsapott ma a kupé leeresztett ablakán, s egyidejüleg valami mesés illat is, fenyvesek, hasadó rügyek, s a bimbózó orgona szaga, — a virágzás előtt álló orgonának az a fanyar illata, melyben a terpentin és keserümandula szaga keveredik. A cseresznyefák árnya violaszin a vörös földön, amely már hasadozik a szomjuságtól. A fehér utakon, amelyeken a vasut keresztül vág, vagy mentükben halad, alacsony tölcsérekben kavarog föl a krétás por és behinti a bokrrokat... Valami kellemes láz moraja zsong szüntelen a fülembe, mint messzi darázsraj...

Mint kész prédája az illat, a szin, a meleg e tuláradó bőségének, védekezés nélkül türöm, hogy mindez rámcsapjon, magával ragadjon és legyőz-

zön. De lehetséges-e, hogy ennyi édesség ne rejtsen veszedelmet?

A Cannebiére fülsiketitő forgataga nyüzsög a lábamnál az erkély alatt, a Cannebiére, amely nem pihen sem nappal, sem éjjel, s ahol a kószálás valósággal a foglalkozás jelentőségéig és biztonságáig ér el. Ha jól kihajolok, ott láthatom csillogni az ucca egyik végén a kötelek geometrikus csipkéje mögött a kikötő vizét, — a sötétkék tenger egy csücskét, amely kis, rövid hullámokban táncol...

Kezem az erkély párkányán barátom utolsó levelét szorongatja, mely lyoni levelemre válaszol. Csak ugy mellesleg felhozta ebben, hogy pályatársam, Amralia Barally, nem szerette a férfiakat. Mint »normális« és »teljesen kiegyensulyozott« lélek, nem mulasztotta el, hogy pár gunyos csipéssel meg ne bélyegezze öreg barátnőmet és hogy »bün«-nek ne nevezze azt, amit ő nem tud megérteni. Mire volna jó megmagyarázni neki?... Két összeölelkezett nő ugy se lesz más a szemében, mint egy fajtalan pár és nem két gyöngeség szomoru és megindító képe, akik talán azért menekültek egymás karjaiba, hogy kipihenjék, kisirják ott magukat, elbujjanak a sokszor nagyon gonosz férfi elől és minden gyönyörnél jobban élvezzék a keserü örömet, hogy egyformán utolsóknak, elfeledetteknek érezhetik magukat. De mire jó irni... és védeni... és vitatkozni?... Az én gyönyörre vágyó barátom nem érti meg csak a szerelmet...

*

— *április 24.*

Ne tegye ezt! ne tegye ezt, kérve kérem. Hogy váratlanul betoppan ide, csak nem gondolta ez komolyan, mondja?

Hogy mit tennék, ha egyszerre csak belépni látnám az öltözőmbe, mint öt hónappal ezelőtt az Empyrée-Clichyben? Édes Istenem, hát magamhoz ölelném, ebben csak nem kételkedik? Éppen ezért nem szabad jönnie. Odahuznám, drágám, a szivemre, odaszoritanám a keblemre, amit annyit cirógatott, a számra, amely elhervad, mert nem csókolja már senki... Oh, hogy szoritanám magamhoz... Éppen ezért nem kell jönnie.

Ne emlegesse, hogy mind a kettőnknek szükségünk van rá, hogy kölcsönösen egymásból meritsünk bátorságot és erőt egy ujabb váláshoz. Hagyjon engem magamra a mesterségemmel, — amelyet nem szeret. Nézze, mindössze csak husz napba telik, mig visszatérek. Hadd fejezzem be a turnémat bizonyos tekintetben katonás lelkiismeretességgel és a becsületes munka buzgalmával, amelybe fölösleges belekeverni a boldogságunkat... A leveled egészen megijesztett, drágám. Azt hittem, mindjárt be is lépsz az ajtón. Gondold meg, ne tedd tönkre a barátnődet, kiméld meg a fájdalomtól, de a váratlan örömtől is.

Reneé.

A vászon ernyő szárnyát lobogtatja fölöttünk a szél, árnyékkal és fénnyel legyezve az étterem terraszát, ahová ebédelni jöttünk, a kikötőbe; Brague ujságot olvas és időről-időre felkiált és magában beszél... vagy egy láthatatlan valakivel... Nem értem, alig látom. A hosszas megszokás már egészen kiölte közülünk az udvariaskodást, a kacérságot, a szemérmet, az összes hazugságokat. Tengeri pókot ettünk paradicsommal és rántott tőkehalat. Előttünk a hajók oldalát nyaldosó olajsima tenger és a terraszt körülzáró rácsos fakorlát közt vékony aszfalt szalag huzódik, ahol a járókelők a semmitevéstől boldogan haladnak tova... na-

gyon sok a friss virág, szegfü, durva nagy csomókba kötve, mint a hónapos retek — egy nagy kosár tele fekete banánnal, amelynek olyan szaga van, mint az éthernek, kagylók, amelyekből még csöpög a tengerviz, tengeri pókok, tengeri ibolya, óriás kék csigák, mind nyitva, citromok és rózsaszin ecettel telt kis üvegek között.

A hütő korsó hasán frissitem a kezem, mely mint valamiráncos héjju dinnye, itt izzad az asztalon. Minden, ami itt van, az enyém és a hatalmában tart engem. Nem hiszem, hogy magammal viszem holnap ezt a képet, de ugy rémlik, nekem, hogy valami árad belőlem, ami ugy válik le rólam, mint fáról a levél, tovább is itt marad a fáradtságtól roskadtan, rettentő kezét valami láthatatlan hütőkorsó oldalára téve....

Elnézem egyre változó birodalmamat, mintha az a veszedelem környékezné, hogy elvesztem. Pedig semmi sem fenyegeti ezt a könnyen gördülő életet. Semmi, csak egy levél. Itt van a retikülömben. Ej, hogy tud irni a barátom, ha akar, milyen világosan meg tudja értetni magát. Most itt van nyolc oldalon, amit végre csakugyan szerelmeslevélnek lehet nevezni. Meg van benne az összefüggéstelenség, a helyesirása két vagy három helyen is sántit, csupa gyöngédség és — tekintély. Ellentmondást nem türő tekintély, amely rendelkezik velem, a jövőmmel, egész kurta kis életemmel. A távollét megtette a magáét: szenved, mert hiányozom neki... azután meg jól átgondolta a dolgot és gondosan előkészitette számomra a tartós boldogságot, — házasságot kinál nekem, mintha egy jó erős fallal körülvett, napsütéses zárkát ajánlana..

»Az anyám ugyan lármázott egy kicsit, de hagytam, csak hadd lármázzon. Mindig azt tette, amit én akartam. Te majd meghóditod, meg aztán az a kis idő, amit vele töltünk, Maga szeret utazni, drága asszonykám! Hát majd lesz része benne, hogy

akár belefáradhat, a magáé lesz az egész föld, hogy aztán ne szeressen mást belőle, csak egy kis zugot, ahol ketten megférünk, ahol nem hivják többé Reneé Nérének, hanem Feleségem Őnagyságának. Meg kell elégednie ezzel a primadonna szereppel... Én már azzal foglalkozom....«

Mivel is foglalkozik már?... »Vékony hártyapapirlapokat bontogatok ki, amelyek ugy zizegnek, mint az uj bankjegyek«... Költözködéssel van elfoglalva, mert a második emelet a fivére házában sosem volt egyéb, csak aféle neki való legénylakás... A rue Pergolése táján szemelt ki valamit.

Valami durva jókedv mozdulatával gyüröm összse a levelet és igy kiáltok fel:

Nos, és én, hát engem meg sem kérdeznek? Hogy jövök én mindehhez?

Brague felüti a fejét, azután fogja megint az ujságot, anélkül, hogy egy szót is szólna. Diszkrét tapintata, amely egyformán méri a tartózkodást és a közönyt, meg sem lepődik ilyen csekélységen.

Nem hazudtam, mikor azt irtam két nappal ezelőtt Maxnak: Olyan jól látom most magát, most, hogy távol vagyok!... Fiatal, nagyon fiatal hozzám, nagyon is tétlen és szabad, — gyöngéd, az biztos, de elkényeztetett. »Anyám mindig azt tette, amit én akartam«... Hallom a hangját, amint ezt mondja szép, sötét árnyalatu, megkapó, szinte teatralisan kidolgozott hangját, amely megszépiti a szavait, — és hallok, mint valami ördögi echot, egy másik hangot is, amely tompán támad fel emlékeim sötét mélyéről: Az az asszony, aki engem ráncba tud szedni, még nem született meg!... Véletlenség, ha ugy akarjuk... de nekem ugy tetszik, mintha hirtelen hegyes üvegszilánkot nyeltem volna.

Igen, és mi lesz velem ebben az egész ügyben? Boldog leszek?.... Ez az erős nap, amely pa-

rancsolva tör be, bensőm »sötét szobájába« is, feszélyez a gondolkodásban...

— Hazamegyek, Brague, fáradt vagyok.

Brague az ujságja fölött néz el rám, fejét a vállára hajtva, hogy kitérjen a füstszálnak, amely szája sarkában félig már kialudt cigarettájából száll fel.

— Fáradt? Nem beteg? Most, szombaton, tudod, az Eldoban forró esténk lesz, jól tartsd magad!

Válaszra sem méltattam. Kezdőnek tart talán? Mindenki ismeri ezt a marseillei közönséget, izgulékony, de jó gyerek, aki megveti a félénkséget, de az elbizakodottságot dédelgeti, s akit nem lehet meghóditani, ha az ember minden erejét neki nem áldozza...

Levetkőzöm és a husszor kimosott kék shantung kimono hüvössége a bőrömön eloszlatja kezdődő főfájásomat. Nem heveredem le az ágyra, mert félek, hogy elalszom; nem azért jöttem ide, hogy kipihenjem magam. Egy karosszékre térdelve a nyitott ablak előtt, kikönyökölök a párkányra és hátul egymáshoz simogatom két mezitlen lábamat. Egy idő óta azt a szokást vettem föl, hogy az asztal szélére telepszem, vagy keresztbe ülök egy zsölye karjára és sokáig maradok ilyen kényelmetlen helyzetben a legkényelmetlenebb helyeken, mintha azok a rövid pihenők, amelyeket utközben tartok, nem érnék meg azt a fáradtságot, hogy kényelembe helyezzem magam a pihenéshez... Szinte azt mondhatná az ember, hogy csak egy negyedórára kukkantam be a szobákba, ahol meghálok, a kabátom ide vetve, a kalapom oda... Csak a vasuti kocsikban szoktam szinte mániákusan berendezkedni, az utitáskám, összecsavart plédem, ujságaim, könyveim és kaucsuk párnáim közt, amelyek ólmos álmomat ringatják, a megrögzött utas gyors álmát, amelyet nem zavar sem a fátylam, amely ugy van összekötve, mint va-

lami apácafátyol, sem a szoknyám, amely a bokáig le van huzva.

Nem pihenek. Rá akarom magam kényszeriteni, hogy gondolkozzam, de a gondolat makrancoskodik, menekül, elfut a fényuton, amelyet az erkélyre hulló sugár nyit neki és messze tulra szökell egy zöld csempemozaikos tetőre, ahol megáll s mint a kis gyermek, eljátszik a visszfénnyel, egy felhő elsuhanó árnyával, valami semmiséggel... Küzködök magammal, ostorozom magam... Azután elernyedek egy pillanatra, s megint ujra kezdem... Ezek azok a tusakodások, amelyektől a magamfajta számkivetetteknek olyan tágra mered a szemök, s ezért tudják olyan nehezen letépni a tekintetüket valami láthatatlan csalétek horgáról. A magános ember komoly tornája...

Magánosság! mért jut ez az eszembe, mikor a kedvesem hiv magához s kész értem felelni az egész életre?

De nem is tudom mi az »az egész élet«. Három hónappal ezelőtt ugy mondtam ki ezeket a »szörnyü« szavakat, »tiz év«, »husz év«, hogy fel se fogtam az értelmüket. Most itt az ideje, hogy felfogjam. A kedvesem az életét kinálja fel nekem, a fiatal ember előre nem látó és pazarlón bőkezü életét, aki alig van még harmincnégy éves — akár csak én. Nem kételkedik az ifjuságomban, nem látja a veget, — amely rám vár! Vaksága megfoszt attól a jogomtól, hogy megváltozzam, hogy megöregedjem, mikor pedig minden pillanat, beleszámitva ezt a pillanatot is, elragad tőle.

Most még van mivel szebb szinben feltünnöm előtte, még van mivel elkápráztatnom. Levethetem ezt az arcot, mint ahogy a maszkját lemossa az ember, van másik, van másik, szebb is, amelyet már látott... Ugy vetközöm le, mint ahogy mások kiöltöznek, — mert Taillandy modellje veltam, mielőtt táncosnő lettem, — ki tudom kerülni a me-

zitlenség veszedelmeit, ugy mozgok mezitlenül a fényben, mint valami bonyolult draperia előtt. De hány évre vagyok még igy felfegyverezve?

Barátom a nevét és vagyonát kinálja nekem, szerelmével együtt. Uram és parancsolóm, a Véletlen határozottan jól intézi dolgát és egy csapásra kárpótolni akar azért a szeszélyes kultuszért, amellyel körülveszem. Ez nem remélt, ez egészen bolond dolog, ez... tulsok már kissé!

Kedves, derék ember, türelmetlenül várhatja a válaszomat, és bizonyosan az uton lesi a levélhordót Pici társaságában; — az én Picimmel, aki ujjong örömében, hogy az elkényeztetett kisasszonyt játszhatja, autón repülhet és hátas lovakat csaholhat körül... Ő pedig bizonyára tetszeleg magának a naiv büszkeség örömében, mert joggal büszke rá, hogy ő az a divatos ur, aki fölemel magához az Emp-Clich földszintjéről a Salles-Neuves fehér terrraszára egy kis varieté-hölgyet...

Kedves *hősi* nyárspolgár... Ah, miért nem szeret más valakit. Milyen boldoggá tudná ez tenni. Nekem ugy tetszik, hogy én sohase tudnám.

Ha csak magamat kellene adnom. De nincs más csak a gyönyör... S a gyönyör a szerelem határtalan sivatagában csak egy égő kis helyet foglal el, amely olyan vakitóan tüzel, hogy eleinte nem is látni mást rajta kivül: de én már nem vagyok egészen ujdonsült kis lány, hogy ez a ragyogás elvakitson. E körül a könnyen kialvó tüzhely körül ólálkodik az ismeretlen veszedelem... Mit tudok én arról a férfiről, akit szeretek s aki engem akar. Ha majd fölkelünk egy rövid ölelés, vagy nem bánom egy hosszu éjtszaka után, akkor el kell majd kezdenünk együtt, egymásért élni. Ő bátran el fogja titkolni első kiábrándulásait, amelyek személyem tekintetében érik és én is elrejtem az én csalódásaimat, büszkeségből, szeméremből, szánalomból, — de főképen azért, mert vártam őket, rettegtem tőlük,

mert ujra rájuk ismerek... A félelmes árnyaknak micsoda serege les az ágy még zárt függönyei mögött rám, aki egészen összerázkódom, ha azt hallom, hogy »drága fiamnak« szólítanak, aki reszketek bizonyos mozdulataitól és bizonyos hanghordozásától, mely mintha csak a multból támadna fel?

Már semmi visszfény nem táncol odaát a zöld csempetetőn. A nap megfordult, az ég mint valami nagy tó, amely az imént még azurkék volt két mozdulatlan felhősáv között, szépen megsáppad és halványtürkizből citromzöldbe olvad át. Két könyöklő karom és hátul összefont lábam elzsibbadt. A meddő nap végére jár és még semmit sem határoztam, semmit sem irtam, még nem szakitottam fel szivemből egyetlen olyan vissza nem szoritható indulatot sem, amelyeknek máskor ellenőrzés nélkül fogadtam el, — és készen arra, hogy isteninek nevezzem — viharos benyomását.

Mit tegyek?... Ma irok röviden valamit, mert az idő sürget, valami hazugságot...

Drágám, már csaknem hat óra és az egész napom azzal telt el, hogy rettenetes főfájással küzködtem. A hőség olyan erős és olyan hirtelen jött, hogy nyögök belé, de nem haragszom érte, akárcsak Pici, ha tulságosan pörkölő tüz süt is rá. Erre jött a maga levele... Ez aztán tulsok a napból, tulsok a fényből egyszerre, maga meg az ég tulon-tul elhalmoznak ajándékukkal; ma nincs erőm, csak sóhajtozni tudok... »Ez tulsok...« Egy olyan barát, mint maga, Max és sok szerelem és sok boldogság és sok pénz... Azt hiszi, elég erős vagyok, hogy ezt elviseljem? Rendesen az szoktam lenni, igaz. De ma nem. Engedjen egy kis időt...

Itt küldök magának egy arcképet. Lyonból kaptam, ahonnan Barally küldte utánam ezt a gyorsfényképet. Engem elég sötétnek és kicsinek találhat

rajta, olyan vagyok, mint egy kivert kutya, ahogy itt állok összefont karral s ezzel a nyuzott képemmel. Őszintén szólva, szeretett barátom, ez a jelentéktelen vándormadár alig-alig birja el azt a mérhetetlen megbecsülést, és azt a sok jót, amivel maga kecsegtetti. Oda sandit magára és sunyi róka pofájával mintha csak ezt kérdené: »Jó lesz nekem ez a sok minden, bizonyos benne?«

Isten vele drága barátom. Maga a legjobb ember a világon és a legjobb nőt érdemelné meg. Nem fogja megbánni, hogy nem választott mást, csak

Renée Néré-t?

Most van még negyvennyolc órám...

És most gyorsan. Öltözködés, vacsora Bassonál a terraszon, az üde szélben, amely citrom illatát és a nedves kagylók szagát hordja, aztán sietve át az Eldorádóba a rózsaszin villanyfényben fürdő uccákon, — és végül pár órára megszakad a fonál, amely megállás nélkül huz messze innen, messze hátrafelé.

*

Nice, Cannes, Menton... Folytatom a turnét és szüntelen sarkamban a gyötrelem, amely egyre nő, olyan élénk ez a gyötrelem, és olyan állandóan jelen van, hogy attól félek néha, még az árnyéka formáját is látom, a magamé mellett a tengert szegélyező sétányok szőke fövényén, a forró kövezeten, ahol eldobott banánhéjak rohadnak... A gyötrelmem zsarnokoskodik fölöttem, odafurakodik közém és a gyönyörüség közé, melyet az életben, a szemlélődésben s egy-egy mély lélegzetvételben találnék... Egy éjjel azt álmodtam, hogy nem szeretek és ezen

az éjszakán minden gondolattól megszabadulva ugy aludtam, mintha halálba dermedtem volna...

Marseille-i kétértelmü levelemre Max boldog és nyugodt levéllel válaszolt, hosszu hálálkodással, amelyben végig egyetlen törlés sem volt s a szerelem, a barátság hangján és a biztosság érzetével szólalt meg, büszkén arra, hogy mindent odaad és még többet kap cserébe, — olyan levéllel, amely azt a látszatot keltette, mintha ezt irtam volna neki: »Ezen meg ezen a napon, ebben meg ebben az órában a magáé vagyok, utazhatunk együtt«.

Hát csakugyan igy volna? Ennyire le vagyok kötve? A türelmetlenség ez, az a sietség, ez a gonosz láz az, ami napról-napra, városról-városra, éjtszakáról-éjtszakára hosszabbá teszi számomra az időt?.... Mentonban tegnap egy kert mélyén alvó családi pensióban azt hallgattam, hogy ébrednek a madarak, a legyek és a papagály az erkélyen. A szél ugy rázta a pálmákat, mint a száraz nádat és én egy tavalyi reggel minden hangjára, minden fényére ráismertem. De az idén a papagály rikácsolása, a darazsak dongása a kelő nap fényében, és a szellő zörgése a száraz pálmalevelek közt, mindez elhuzódottt, eltávolodott tőlem, ugy zsongott, mintha töprengéseim távoli kisérete lett volna és mint pedál zugatta bennem a rögeszmét, — a szerelmet.

Ablakom alatt a kertben, hosszukás négyszögalaku virágágyban, amelyet még nem ért el a reggeli nap, ibolya kéklett a csillogó harmatban csibesárga mimózák alatt. A fal mellett futórózsák is nyiltak, illatuk nem volt, de szineikben fölfedeztem egy kis kénsárgát és zöldet, azokat a bizonytalan árnyalatokat, mint a még kékre nem vált égen. Ugyanazok a rózsák, ugyanazok az ibolyák, mint a mult évben... De mért nem tudtam tegnap ugyanazzal az önkéntelen mosollyal üdvözölni őket, a félig fizikai örömnek azzal az ártalmatlan visszfényével, amelyben a magános emberek boldogsága sóhajt el.

Szenvedek. Nem tudom hozzákapcsolni magam ahoz, amit látok. Belecsimpaszkodom egy pillanatra, aztán még egy pillanatra, — a legnagyobb őrültségbe, életem hátralevő részének helyrehozhatatlan szerencsétlenségébe. Kapaszkodom és hajlok lefelé, mint a fa, mely a szakadék fölött nőtt és amelyet vesztébe huz terebélyesedő lombja, még ellenállok, de ki a megmondhatója, sikrülni fog-e az ellenállás? ...

Mikor kicsit megnyugszom, mikor átengedem magam kissé a csábító jövőnek, mely egészen annak a kezébe van letéve, aki ott messze vár rám, egy kis kép, — egy kis fotografia visszavet a kinokba, — a meggondolásba. Egy pillanatfölvétel, amelyen Max tenniszt játszik egy fiatal lánnyal. Nem akar ez a kép semmit jelenteni, ez a fiatal lány futó ismeretség, aki véletlenül mellé került, mikor a Salles-Neuves-be ment uzsonnázni, Max nem gondolt rá, mikor a képet nekem elküldte. De én, — gondolok rá, — és gondoltam rá, mielőtt még láttam volna. Nem tudom a nevét, alig látom az arcát, amely hátra van vetve, feketén néz a napba vidám fintorral, amelyből kivillog fehér fogsora. Ah, ha most itt volna a kedvesem, a lábamnál, megfognám a két kezemmel és azt mondanám neki...

Nem, nem mondanék neki semmit. De irni olyan könnyü. Irni, irni, végigszántani a fehér lapokat azzal a gyors, egyenetlen irással, amelyet ő mozgékony, a különböző kifejezések tuláradásától vibráló arcomhoz szokott hasonlitani. Irni őszintén — majdnem őszintén. Megkönnyebbülést várok ettől, azt a belső csöndet remélem, amelyet egy sikoltás, egy vallomás követ...

Max, szeretett barátom, tegnap annak a fiatal lánynak a nevét kérdeztem tőled, aki tenniszt játszik veled. Fölösleges volt. Számomra csak ez a

neve: egy fiatal lány — valamennyi lány és valamennyi asszony egy személyben, — aki vetélytársam lesz előbb vagy utóbb, ma vagy holnap. Úgy hívják: az ismeretlen, a nálam fiatalabb, az, akit kegyetlenül és tiszta megfontolással hasonlítanak majd össze velem, de mégsem olyan kegyetlenül és olyan világos fővel, mint én magam!...

Diadalmaskodjam fölötte? De hányszor? Mit ér ez a diadal, mikor a küzdelem kimerít és nem ér véget soha? Érts meg engem, érts meg engem! Nem a gyanú az, nem az eljövendő megcsalatás, ami engem tönkretesz, hanem a saját esendőségem. Körülbelül egykoruak vagyunk, én már nem vagyok fiatal nő. Képzeld már most ó szerelmem a magad szép, érett férfiasságát néhány év mulva az én érettségem mellett. Képzeld el, hogy még szép vagyok, de már kétségbeesetten vergődöm tehetetlen indulataimmal, szoros derekam és ruhám fegyverzetében, a festékek és rizsporok törékeny, fiatalos szinei alatt... Képzeld, hogy olyan szép vagyok, mint a teljesen kinyilott rózsa, amelyhez nem szabad hozzáérni, mert lehull. Egy tekinteted, melyet valami fiatal nőre vetsz, elég lesz ahoz, hogy megnyujtsa arcomon a hosszu ráncot, amelyet a mosoly szántott rajta, — de egyetlen boldog éjtszaka a karodban már bucsuzó szépségembe kerül ezentul... Tudod, hogy nemsokára elérem a telhetetlen lobogás korszakát, s ez egyben a végzetes meggondolatlanságok kora is... Érts meg engem. A te fiatalos heved, amely meggyőz majd és megnyugtat, nem fog-e nálam a szerelmükben biztos nők ostoba elbizottságára vezetni? Valami pipiskedő mesterkéltség támad a rövid és veszedelmes pillanatokra a szerelmi elragadtatásban és az érett asszony kislányos játékokra merészkedik, amelyek megremegtetik már elsulyosodott, bár még kivánatos testét? Megborzadtam egyszer egy negyvenéves barátnőm felháborító öntudatlansága láttára, aki levetkőzve és a szerelem hevétől egész

kifulladva a fejére csapta kedvesének, egy fiatal huszárhadnagynak a sapkáját.

Igen, igen, egészen bolondos vagyok, elcsapongok, megrémítelek. Nem érted az egészet. hosszu bevezetés kellett volna ehez a levélhez, — hiányzanak belőle az összes gondolatok, amelyeket eltitkolok előtted, melyek nagyon régóta mérgezik már a lelkemet... Pedig olyan egyszerü dolog a szerelem, ugy-e? Te nem meredsz magad elé e kétkedő, meggyötört arccal? Szeretjük egymást, egymásnak adjuk magunkat és ime boldogok vagyunk egy életre, ugy-e igy van? Ah, milyen fiatal vagy, sőt a fiatalnál is rosszabb, te, aki csak azért szenvedsz, mert várnod kell rám. Hogy nem teheted magadévá, amire vágyol, ezenkivül nem látsz semmi mást és a te poklod arra zsugorodik össze, amiből mások egy életen át táplálkoznak... De birni azt, akit szeretünk és érezni minden pillanatban, hogy mállik szét, olvad el, hull ki egyetlen javunk, mint valami aranypor az ujjaink között!... És hogy ne legyen meg az embernek az a szörnyü bátorsága, kinyitni a kezét és eldobni egyszerre az egész kincset, hanem csak szoritsa össze egyre erősebben az ujjait és sikoltozzon és esengjen, hogy meg tud őrizni, — mit? — egy picinyke, drága arany nyomot a tenyere hajlásában...

Nem érted? Kicsikém, semmit se szeretnék ugy a világon, minthogy hozzád hasonlithassak, azt szeretném, ha soha se szenvedtem volna csak érted és eldobhatnám régi tapasztalataim gyötrelmét... Segits, ahogy tudsz, szegény Renéeden.., de szerelmem, ha nincs már reményem, csak benned, nem annyit jelent-e ez, mint félig kétségbeesni?...

A kezem elgémberedik a rozoga, tulvékony tollszáron. Az asztalon négy nagy, sürün teleirt lap mutatja, milyen sietve irtam, de nem kevésbé az elhányt, rendetlen kézirat is, melyen az irás hol

fölfelé mászik, hol lefelé fittyen, hol megtágul, hol sürün összeszorul, egész érzékenyen...

Rám fog-e ismerni ebből a rendetlenségből? Nem. Még mindig szinlelek kissé előtte. Megmondani az igazat, igen, de a teljes igazságot, nem lehet, — nem szabad.

Előttem a téren, melyet még az imént élénk, de lassankint gyöngülő s fáradt szárnyként lecsukló szél söpört tisztára, a a nimesi Aréná ivben görbülő fala mered csillámos, vörnyeges tömegével a viharjósló, fakó palaszin égbe. A perzselő levegő behuzódik a szobámba. Viszont akarom látni ez alatt az ónsulyu ég alatt, eliziumi menedékemet: a Fontaine Parkját.

Egy rázós bérkocsi, egy roskatag gebe vonszol el a fekete rácsig, amely ezt a kertet körülveszi. Nem változott itt semmi. Talán a mult év tavasza csak azért tartott itt, mint valami büvös igéret a mai napig, hogy engem megvárjon? Olyan tündéri ezen a helyen a mozdulatlan és mindenen ott lebegő tavasz, hogy szinte félek, mikor látom egyszerre csak megsemmisülni és párává foszolni.

Szerelmesen tapogatom a rombadőlt templom forró köveit és a juharfák zománcosan csillogó levelét, mely mintha ázott volna. A Diana-fürdő vize, amint föléje hajlok, még egyre a terpentinfákat, a piniai fenyőket és a mályvaszin virágu paulowniákat s a biborszinben pompázó teljes galagonyát tükrözi... Egy egész megforditott kert van alattam visszaverődő fényből és a tengerzöld vizben elmosódva ide-oda rengő szineket játszik, hol elborult kék, hol violás, mint az ütődött őszibarack, hol meg alvadt vérszinü, akár a gesstenye... Oh milyen szép ez a kert, szép a csönd, amelyben csak a fejedelmi viz ver tompán, a viz, amely hol zöldes, hol átlátszó, hol homályos, majd egyszerre kék és csillogó, mint valami eleven sárkány!...

Kettős, nyugalmas allé visz föl a Magne torony-

hoz, a tiszafa sövény csipkés falai közt és egy pillanatra megpihenek egy kőmedence szélén, melynek homályos vize zöld a finom hinártól és a kecses kis kezü, lármás levelibékáktól... Fönn, egészen fönn illatos tülevelek száraz ágya fogad gyötrelmemmel.

Mindez még az én birodalmam, egy kis darabja a fölséges javaknak, melyeket Isten az utas, a vándor, a magános ember számára rendelt. A föld azé, aki megáll egy pillanatra, körülnéz és tovább megy; az egész nap a csupasz gyiké, mely fényében sütkérezik...

Nagy gondom mélyén valami szörnyü alkudozás folyik, valami kalmárszellem tesz-vesz ott, amely mérlegre rakja a homályos értékeket és a félig elrejtett kincseket, keserves küzdelem ez, amely egyre nő és utat tör magának a napvliágra... Az idő sürget. A teljes igazságot el kell hallgatnom Max előtt, de tartozom vele magamnak. Nem szép ez az igazság, még egészen gyönge, ijedt, sőt kissé álnok. Még csak ezeket a lakonikus sóhajokat tudja a fülembe duruzsolni: Nem akarom... Nem szabad... félek!

Félek attól, hogy megöregszem, hogy megcsalnak, hogy szenvedni fogok... Finom választékosság vezette részrehajló őszinteségemet, miközben Maxnak ezt megirtam... Ez a félelem a szöges öv, amely a születő Szerelem bőrébe kapaszkodik, és annál jobban rászorul, mennél jobban nő... Én hordtam ezt a szöges övet, nem hal bele az ember. Ujra hordanám, ha... *ha nem tehetnék másképp.*

»Ha nem tehetnék másképp«. — Ezuttal a tétel szabatos. Ugy olvastam a gondolataimban, mintha irva állt volna ott, még most is látom, kis kövér cimbetükből nyomva, mint valami bölcs mondás... Ah, éppen most hatoltam a mélyére sekélyvizü szerelmemnek és felszabaditottam igazi reményemet: a szökést.

Hogy hajtsam végre? mikor minden ellenem van. Az első akadály, amelybe beleütközöm, ez a nyulánk női test, ez állja utamat... ez a hunyt szemü kéjes test, amely szántszándékkal vaknak teteti magát, a földre fekszik és inkább elpusztul, semhogy elhagyja örömének helyét... Ez a nő, aki ilyen vad makacssággal ragaszkodik a gyönyörhöz, én vagyok. »Nincs gonoszabb ellenséged önmagadnál!« És én ezt tudom, Istenem, tudom. Le fogom-e győzni a falánk állatnál százszor rosszabb elhagyatott gyermeket, amely ott reszket bennem, gyáván, idegesen, mindig készen arra, hogy kinyujtsa a karját és igy könyörögjön: »Ne hagyjatok magamra!« Ez a gyermek fél az éjtszakától, a magánytól, a betegségtől, a haláltól, — este lehuzza a függönyt a sötét ablakra, melytől rémüldözik és az az egyetlen baj sorvasztja, hogy nem lesz majd elég kedves valakinek... És maga, drága ellenfelem, Max, hogy végezzek magával, ha már magamat szétmarcangoltam? Magának csak meg kellene jelennie és... De nem hivom magát...

Nem, nem hivom magát. Ez az első győzelmem...

A viharfelhő most épp a fejem fölött vonul el és cseppenkint hullatja rest és jószagu vizét. Egy esőcsillag a szájam sarkában fröccsen szét. Feliszom. Langyos, és mintha akácizü porral cukrozták volna meg...

*

Nimes, Montpellier, Carcassone, Toulouse... négy nap és négy éjjel pihenés nélkül! Az ember megérkezik, megmosakodik, eszik, megcsinálja a maszkot, táncol egy bizonytalan, első látásra játszó zenekár hangjaira, lefekszik — hát érdemes? — aztán uta-

zik tovább. Belesavanyodik a fáradtságba és senki nem panaszkodik... a büszkeség mindenek előtt. A gyakorlatozó katona közömbösségével változtatjuk a music-hallokat, az öltözőt, a szállodát, a szobát. A festékes doboz kiürül és bádog bélését mutatja. A kosztümök fakulnak és elernyednek, és az előadás előtt kutyafuttában kitisztitva savanyu, rizspor és benzinszagot lehelnek. A Rabnőbeli vörös, csikorgós szandálomat karminnal festem át; a Dryade-beli zöld tunikám elvesztette friss sáska és füzöld árnyalatát. Brague ragad a szineket játszó piszoktól. Kivarrott, bőrből készült bulgár (?) nadrágja, amely kérges az estéről-estére ráfröcskölt müvértől, olyan mint valami melegében lenyuzott marhabőr... A Vén Troglodyta kikopott kócparókával, kifakult és rosszillatu nyulbőrökben rémit a szinpadon.

Igen, nagyon komoly napok ezek, s mi itt lihegünk a hosszu, ösztövér és gyér, talán a borzolt fellegektől söpört kék ég és a föld között, mely csikorog és megrepedezik a szomjuságtól... És hozzá még nekem kettős a terhem. Másik két társam, ha egy uj városban kikötünk, ledobva válláról a hátizsákot, amely töri s megkönnyebbülve nem gondol másra, csak a kis üveg pezsgőre s a céltalan sétákra. — De engem ott vár a pósta... A pósta, Max levelei.

Az üvegtáblás fülkékben, a zsiros asztalokon, amelyeken a házmester a kezefejével simitgatja a papirosokat, tüstént szinte delejesen felfedezem a kacskaringós kerek betüket, a kékes boritékot s akkor: istenveled pihenés!...

— Adja csak! Ez az... Igen, igen, mondom, hogy nekem szól.

Istenem, mi lehet benne. Szemrehányás, kérés, vagy egyszerüen csak ennyi: Holnap érkezem?...

Négy napig vártam Max válaszát nimesi levelemre, ez alatt a négy nap alatt gyöngéden irtam neki szófecsérlő kedvesség alá rejtve mély belső felinduláso-

mat és mintha egészen megfeledkeztem volna erről a nimesi levélről... Ilyen távolból az ember nagyon is szaggatott levélbeli párbeszédekre van utalva, darabonkint keseredi neki az apró szerrencsétlenségeknek... Négy napig vártam Max válaszát, — türelmetlenül és bosszusan, ha csak Margot barátnőm divatja mult, hosszukás angol betüit vagy az öreg Hamond apró macskakarmolását, s Blandine levelező lapjait találtam ott.

Ma végre itt van Maxnak ez a levele, már olvasom is azzal a jólismert szorongással, melyet egy emlék még fájdalmasabbá tesz: nem volt-e olyan idő az életemben, mikor Taillandy, »az a férfi — mondta ő, — akit még nő nem hagyott faképnél« hirtelen dühbe jött távollétem és hallgatásom miatt és szerelmes leveleket irt nekem? Már hegyes betüinek puszta látására elsápadtam és ugy éreztem, hogy szivem, ez a kis, kerek, kemény husdarab ugrál a helyén, — akárcsak most, akárcsak most.

Összegyürni Maxnak ezt a levelét olvasatlanul, ugy kapkodni lélegzet után, mint az akasztott ember, akit még idejében levágtak és futni, futni!... De nem birok... Ez csak aféle rövid kisértés. El kell olvasnom...

Áldott legyen a véletlen. Barátom nem értette meg. Azt hitte, csak aféle féltékenységi rohamról volt szó, egy nő kacér riadójáról, aki a leghizelgőbb, a legkifejezettebb vallomást akarja megkapni a szeretett férfitől... Max meg is adja nekem ezt a megnyugtatást és én nem tudom megállni, hogy ne mosolyogjak, mert hol ugy dicséri »drága lelkét«, mintha legmegbecsültebb testvére volna, hol meg ugy mint valami szép paripát... »Te leszel mindig a legszebb!« Kétségkivül ugy irja, ahogy érzi. De vajjon felelhet-e mást? Talán abban a pillanatban, mikor ezt irta, felütötte a fejét és kibámult maga

elé a mély erdőbe és a gondolata észrevétlenül megakadt és tétovázni kezdett. Azután megrázta a vállát, mint akit a hideg borzongat és leirta szépen, csendesen: »Te leszel mindig a legszebb«.

Szegény Max... Mintha csak énem legjobb része szőne most összeesküvést ellene... Tegnapelőtt hajnalban keltünk utra és én mihelyt a vonatba beültünk, ujra megpróbálkoztam a pihenéssel, amely csak morzsányi, szüntelen megszakadt és huszszor ujrakezdett álmokból állott, mikor egyszerre csak friss hinárszagu fuvalom nyitotta fel a szememet: a tenger. Ez, meg a tenger. Ott volt, végig a vonat mentén, visszatért, mikor nem is gondoltam rá. A hétórai nap, amely alacsonyan állt, még egyáltalán nem sütötte át a felhőket; nem engedte át magát neki, megőrizve, szinte még félálmában, tintakék, bársonyos, fehér tarajos éjjeli arculatát...

Sóaknák vonultak el, sótól csillogó gyepszegélyel, alvó villák, fehérlőn mint a só, sötét babérfáik, orgonabokraik és jegenyéik közt. Félálomban, mint a tenger, átadva magam a vonat ringatásának, ugy rémlik nekem, hogy a fecske élesen hasitó röptével horzsolom a közeli hullámokat... A tökéletes pillanatok egyikét élveztem, az öntudatlan beteg boldogságát, mikor valami hirtelen visszaemlékezés, — egy kép, egy név, — ismét visszaváltoztatott köznapi lénnyé, azzá, aki tegnap este és az előző napokon voltam. Vajjon hány napba fog telni, mikor először felejtem el Maxot. Igen, elfelejteni ugy, mintha soha nem ismerrtem volna sem a tekintetét, sem a szája simogatását, elfelejteni — mintha nem volna parancsolóbb gondja az életemnek, csak szavakat keresni, szavakat, hogy elmondhassam, milyen aranyszinü a nap és milyen csillogó a só fehér rojtos zománca... Igen, elfelejteni, mintha nem volna sürgősebb dolog a vi-

lágon, mint felhabzsolni a szememmel a föld csodáit...:

És éppen ekkor történt, hogy egy ármányos szellem ezt sugta a fülembe: »És ha csakugyan nem volna sürgősebb dolog ennél? Ha ezenkivül minden csak por és hamu volna?...«

*

Szüntelen gondolatviharok közt élek, amelyek el el nem hagytak. Nagy fáradtságomba és türelmembe kerül visszaszereznem régi tehetségemet, hogy hallgatni és szinlelni tudok. Most ismét szivesen járom Brague-gal a városokat végig-hosszig, uccáról-uccára, bujom a templomokat és a muzeumokat s a füstös kis csapszékeket, ahol »megdöbbentően jól lehet enni«. Szivélyes barátságunk keveset beszél, ritkán mosolyog, de néha hangos kacagásra fakad, mintha a hangos vidámsághoz jobban hozzá tudnánk férkőzni a szelid megértésnél. Könnyedén nevettek Brague apró történetein és élesen és erőltetetten kacagok még akkor is, ha visszaél a bizalmammal s valami erőltetett trágár tréfát mond el nekem.

Őszinték vagyunk egymással szemben, de mindig nagyon egyszerüek... Meg vannak a hagyományos kedvteléseink, amelyek mindig felviditanak bennünket; Brague legjobban szereti, — ami engem kétségbe ejt, — a Szatir játékot, melyet a villamos kocsikban szokott elmókázni, amikor hol egy félénk fiatal asszonyt, hol valami mérges vénkisasszonyt választ ki magának áldozatul. Szemben ül vele s hanyagul hátradőlve felgyulladt tekintettel mered rá, hogy az illető belepirul, köhögni kezd, megigazitja fátyolát és elforditja a fejét. De a »szatir tekintet« makacsul, buján piszkálja tovább, azután

az arc minden vonása, a száj, az orr, a szemöldök összefog az erotimániások különleges örömének kifejezésére...

— Ez kitünő arcjátékgyakorlat, — biztosit róla Brague. — Ha külön pantomimikai osztályt létesitenek számomra a Conservatoire-ban, elismételtetem minden növendékemmel karban és különkülön.

Nevetek, mert a szegény hölgy őrült zavarában mindig kimegy a gyorsan vágtató villamosból, de a rut játék fintorainak tökéletessége felingerel. Kissé tulcsigázott testemet minden logika nélkül türelmetlen szüzességi rohamok lepik meg, melyből hirtelen, minden átmenet nélkül, valóságos tüzlánggá változom, melyet valami kósza illat, egy mozdulat, egy gyöngéd sikoly emléke gyujt föl, tüzlánggá, melynek fénye bevilágitja a nem kóstolt élvezeteket s amelynek parazsán mozdulatlanul, összeroritott térddel emésztem magam, mintha az a veszély fenyegetne, hogy a legkisebb mozdulatra, tovább terjednének az égéseim...

Max... ir nekem, vár... Milyen kegyetlen nekem ezt a bizalmat hordani. Sokkal kegyetlenebb hordani, mint hazudni, mert én is irok neki, bőbeszédün, megmagyarázhatatlan szabadsággal irok. Irok bicegő lábu gueridonokon, tulmagas székek karjaira ülve, irok félmezitláb, a levélpapirt a reggelim és a nyitott kézitáskám közé téve, irok a kefe, az illatszeres üveg és a cipőgomboló közt, irok az ablaknál, amely az udvar egy részét foglalja keretbe, vagy egy bübájos kertet és ködpárás hegyeket. Otthon érzem magam a gyors megszállásoknak ebben a rendetlenségében, mindegy hol, mindegy, hogy mikép és sokkal könnyebb a szivem, mint kisérteties butoraim között...

*

— Dél-Amerika, mit szólnál hozzá te, na?

Braguenak ez a furcsa kérdése ugy pottyant bele, mint valami kavics, tegnap délutáni álmodozásomba az alatt a rövid órácska alatt, mikor az emésztéstől egész elnehezdve küzdök az álom ellen és sehogyse akaródzik mennem lemosdani és levetkőzni.

— Dél-Amerika? nagyon messze van.

— Te lusta zsák!

— Nem érted, Brague. Ugy mondom azt, hogy »messze van«, mintha azt mondanám: »de jó!«

— Ah, igy — jól van. Salomon tapogatódzik, hogy átmennénk-e? Nos?

— Mit akarsz?

— Lehet róla szó?

— Majd meglátjuk.

Egyikünk se vezeti félre a másikat jól megjátszott közömbösségével. A magam kárán tanultam meg, hogy nem jó nagyon neki tüzelni az impresszáriót egy turnénak azzal, hogy az ember nagy kedvet mutat az utazásra. Másrészt Brague is óvakodik tőle, hogy ujabb intézkedésig igen előnyös szinben tüntesse fel előttem az üzletet, mert attól fél, hogy majd rá talál fizetni a gázsira.

Dél-Amerika. Ez a két szó ugy elkápráztatott, akár a tudatlan embert, csillagpapirok, óriásvirágok, drágakövek és parányi kolibrik tündérmeséjében látja az ujvilágot... Brazilia, Argentina, micsoda csillogó nevek. Margot mesélte nekem, hogy még egészen kisgyermek korában elvitték oda és álmodozó vágyam ott csüng azon a gyerekes képen, melyet egy ezüst hasu pókról és egy szentjánosbogarakkal tele fáról festett nekem.

Brazilia, Argentina, de... mi lesz Max-al.?

Max?... Tegnap óta szüntelen ez a kérdés kóválygog bennem: Max? Mi lesz Max-szal? Ez már nem gondolat, ez refrain, állandó zaj, ritmikus károgás, amely végzetes durvasági rohamot idéz föl

bennem. Micsoda szabadszáju öröm ugat bennem ezzel a hevességgel nemcsak szavakban, hanem érzésekben is? Éppen most gyürtem össze a levelet, melyet barátom számára kezdtem el, egy fojtott káromkodás kiséretében...

Hát Max? Hát Max? Még mindig? Mikor verem már ki fejemből ezt az embert? Hát Max? Hát Max? És én talán csak ennek a hizott pénzeszsáknak a kedvéért vagyok a világon? Békét! békességet nekem, Uram! elég volt az affektálásból, elég az idillekből, elég az elherdált időből, elég a férfiakból. Nézd meg magad, kedves barátnőm, nézd meg jól magad. Nem vagy még, ha éppen arról van szó, öreg nő, de már aféle agglegény vagy... Meg vannak már benned az agglegény bogarai, csunya természete, kicsinyes érzései... a melyek téged is gyötörnek s amelyek elviselhetetlenné tudnak tenni. Mi keresni valód van ebben a gályában... vagy mit keresnél ebben a szilárdan megkötött mosóteknő-hajóban, amelyben azt a patriarkális fehèrnemüt lugozzák. Még ha legalább kapható volnál rá, hogy megengedj magadnak egy jó kis szerelmet ezzel a nagy legénnyel, két vagy három hétig, vagy egypár hónapig, aztán adieu, nem tartozunk egymásnak semmivel, egyformán jól esett mind a kettőnknek... Megtanulhattad volna Taillandynál, hogy kell egymást faképnél hagyni....!

És folytatom, folytatom tovább... kegyetlen és gonosz találékonyság lakik bennem, hogy sértegessem a barátomat, aféle játék ez, amelyben magamat izgatom föl, hogy olyan igazságokat mondjak ki a melyeket nem gondolok... amelyeket még nem gondolok... És ez addig tart, mig egyszerre csak azon veszem magam észre, hogy zuhog a zápor: a tetőkről az ucca másik oldalán patakokban ömlik a viz és kicsap a csatornából. Egy hosszu, hideg

csöpp fut végig az ablaküvegen és a kezemre hull... Mögöttem a szoba egész sötét lett, Jó volna most a vállara simulni annak, akit az imént még ugy megaláztam, mikor dagadt pénzeszsáknak neveztem...

Meggyujtom a függőlámpát, hogy valamivel elfoglaljam magam, megpróbálok egy kis rendet teremteni az asztalon az iráshoz, — kinyitom az irómappát az állótükör és egy nárciszcsokor közt — valami karosszékfélét keresek, egy meleg teára vágyom, aranyos héju kenyérre, meghitt lámpámra és rózsaszin ernyőjére, a kutyám ugatására, jó öreg Hamondom szavára... Egy nagy fehér papirlap néz rám kisértőn, leülök:

Max, drágám, igen, már hazafelé tartok, kissé különben mindennap visszatérek. Lehetséges, hogy csak tizenkét éjtszaka választ el tőled? Mi sem bizonyosabb ennél és nekem mégis ugy rémlik, hogy nem szabad többé viszontlátnom téged... Milyen rettenetes volna ez, de milyen okos volna...

Abbahagyom az irást, nem nagyon rideg ez?... Nem! Különben is azt irtam »volna« és soha szerelmes ember nem veszi tragikusan a föltételes módot. Tovább folytathatom ezen a megnyugtató módon, megkockáztatok néhány melankolikus közhelyet, néhány jámbor feltételes módot... És mivel attól is tartok, hogy valami hirtelen elhatározásra Max tizenkét óra alatt itt teremne, nem feledkezem meg arról sem, hogy az egészet a gyöngédség áradatába burkoljam, ami, sajnos, egészen magával ragad...

Kissé izléstelen, amit itt müvelek...

*

Hogy mulik az idő. Hol vannak a Pyreneusok a virágos cseresznyfákkal, hol ez a hatalmas zord hegység, amely mintha csak követne bennünket, ormán a szomjuságot keltő csillogó hóval, melynek mezőit imbolygó árnyak sávozzák, kék szakadékok hasogatják fel és borzas erdők pettyezik? Hol vannak a keskeny völgyek és hol a spanyol pázsit és a gardéniafehér vad orchideák és a kis baszk terecske, ahol a fekete csokoládé gőzölgött? Milyen messze van már a jeges hegyi patak, amely csupa gonosz báj, zavaros az olvadó hótól, áttetsző és tejszinü, mint a holdkő.

Most hagyjuk el Bordeaux-t, ahol három nap alatt öt előadást tartottunk:

— Jó város! — sóhajtott fel Brague a pályaudvaron. — Felcsiptem magamnak egy kis bordeauxi leányt, egy olyan félporciót, amilyen csak ugy nyüzsög ott az uccákon, innen is láthatod! Akkora, mint három alma, ennivaló, a lábszára rövid, kis kövér lába van és annyi feketeség vihog a szemében — és annyi rajta a rizspor és ki van göndöritve a haja, hogy fogadni mernék rá, dunsztod sincs, szép-e vagy csunya. De csak ugy ragyog, be nem áll a szája, izeg-mozog... egész az én esetem.

Csak ugy áradt belőle a nyugodt boldogság és én kissé a csömörnek ellenséges indulatával néztem rá, mint azokra az emberekre, akik esznek, mikor én már nem vagyok éhes.

A félénk tavasz fut előlünk. Óráról-órára zsenngébb lesz és levélről-levélre, virágról-virágra zárul, mennél inkább észak felé haladunk. A sövények fázósabb árnyában ujra megjelent a tavaszi kökörcsin s az utolsó néhány szál sápadt ibolya...

Az ég fakó kékje, a rövidebb fü, a levegő csipős nedvessége abba a csalódásba ringat, hogy fiatalodunk és visszafelé megyünk az időben.

Ha le tudnám gombolytiani az elmult hónapokat egészen addig a téli napig, amikor Max az öltözőmbe lépett... Mikor kicsi voltam és kötni tanultam, fel kellett fejtenem a szemek egész sorát, mig meg nem találtam az elvétett hibát, a leesett szemet, amire az iskolában azt mondták »fogyatékos«. Fogyatékosság! ez lett volna hát csak az életemben, szegény kis második szerelmem, a mit az én drága melengető napsugaramnak, fényességemnek hittem... Most itt van egész a kezem ügyében, megragadhatom és én futok...

Mert meg fogok szökni előle. Már mélyen, valahol a lelkem legfenekén szövődik az előre megfontolt szökés anélkül, hogy még közvetlenül részt vennék ebben az összeesküvésben. Az elhatározó pillanatban, mikor más nem lesz már hátra, csak, hogy szinte eszelősen odakiáltsam Blandinenak: — »Gyorsan Blandine, a táskámat és egy autótaxit!« — talán egész buta leszek nagy zavaromban, de most, drága Max, akit ugy szerettem volna szeretni, a legőszintébb fájdalommal gyónom meg itt: mindent előre elhatároztam már ebben az órában.

Most, hogy ilyen közel van már ez a fájdalmas pillanat, nem lettem-e megint olyan, amilyen voltam, szabad, iszonyatosan magamra hagyatott de szabad? A boldogság tünő kegyelme, amely ujjával már megérintett, most elszegődik tőlem, mert nem akartam elmerülni benne. Ahelyett, hogy azt mondtam volna nekik: »Ragadj meg!« — azt kérdeztem tőle: »Mit adsz nekem? Egy másik ént! Vagy nincs másik én? Mit adsz nekem, egy fiatal, lángoló, féltékeny, őszintén szerelmes barátot? Tudom jól, hogy ez »urat és parancsolót« jelent és én nem kérek másodszer belőle... Hogy jó, egyszerü, becsületes lélek, bámul engem, nincs benne

semmi álnokság? De akkor meg mélyen alattam áll és én mezalianszt kötök... Felkölt majd egy tekintetével és én megszüntem csak a magamé lenni, ha száját a számra teszi? De akkor ellenségem, rabló, aki kifoszt önmagamtól!... Meg lesz mindenem, minden, ami megvásárolható és én fehér terrasz széléről fogok kihajolni, ahol rózsák árasztják el a kerteimet? De éppen onnan fogom látni a föld igazi urait, a hazátlan vándorokat... Jőjj vissza, — eseng a barátom, — hagyd ott a mesterségedet és egész keserves szomoruságát annak a környezetnek, amelyben élsz, jőjj vissza a hozzád hasonlók közé... — Nincs senkim, aki »egyenrangu« velem, csak utitársaim vannak...

Szélmalmok forognak a látóhatáron. A kis állomásokon, ahol a vonat keresztül robog, breton főkötők, az első fehér főkötők, viritanak, mint a margaréták... Káprázó szemmel lépek be a rekettye és magyal sárga birodalmába. S az arany, réz és biborszin — mert a sárga repce is közbevegyül — szintén csaknem elviselhetetlen fénnyel önti el ezeket a szegényes parlagokat. Odaszoritom az arcomat és a tenyeremet a vonat ablakához és egészen meglep, hogy az üveg nem langyos. Valóságos tüzvészen robogunk át... hol a Siegfried csontos bőre? Ujra meg ujra egész kis szigetek virágzó magyalból, csupa gazdátlan kincs, amely elriasztja még a kecskéket és a pillangókat is, a melyek az érőfélben levő barack és a bors forró illatától elnehezedve keringnek csipkés szárnyukon...

*

Caenben, elutazásunk előestéjén, még ott ér Max levele, — mindössze egy sor, aláirás nélkül: — »Renéem, hát már nem szeret?«

Ennyi az egész. Nem láttam előre ezt a finomságot és ezt a nagyon egyszerü kérdést, amely halomra dönti az én egész irodalmamat. Mit is irtam hát a legutóbbi alkalommal?...

Különben mindegy. Ha szeret, nem a leveleimből olvassa ki a figyelmeztettést. Ha szeret, ismeri azokat a titokzatos megrezzenéseket, azt a könnyü és reszkető ujjat, amely megkopogtatja a szivet, azokat az alig észrevehető villámcsapásokat, amelyek hirtelen, féluton megállitanak egy mozdulatot és az ajkra fagyasztanak egy kitörő kacagást, — tudja, hogy az árulás, a hütlenség, a hazugság a messzeségeken keresztül is lecsap, ismeri az *előérzet* kegyetlen csalhatatlanságát!

Szegény, szegény barátom, akit szeretni akartam, te meghalhattál volna vagy megcsalhattál volna engem és én nem tudtam volna róla, én — én, akit a legjobban leplezettt hütlenség is valami telepatikus érzéssel sebzett meg valaha...

— Renéem, hát már nem szeret?... Nem törtem ki szenvedélyes könnyekben, de hirtelen dadogó rövidséggel papirra vetettem egy félig-meddig megnyugtató távriatot.

»*Holnapután öt órakor otthon leszek. Csókollak.*«

Most egyszerre féltékeny vagyok erre az emberre, aki szenved. Ujra elolvasom a panaszát és ugy beszélek ezzel a levéllel, mintha csak ő maga volna, kemény szájával és gonosz szemöldökével.

— Te szeretsz, szennvedsz és panaszkodol! Te most egészen olyan vagy, mint én, — mikor husz éves voltam. Én elhagylak, és nekem köszönheted majd, hogy meggyarapodol azzal, ami most hiányzik belőled. Már is keresztül látsz a falakon; — nem csodálkozol rajta, te nagy tuskó? Kifinomodott idegek, egy ártatlanul szenvedett égő gyötrelem,

remény, amely ujra élénken kizöldül, mint a lekaszált rét, — ez volt az én részem, ez mind, mind és ez lesz most a te részed is. Nem vehetem el tőled, sőt kivánom neked...

Egy kis cédula kiséri Max levelét. Blandine maga irja: Nagyságos asszony, Maxime ur visszahozta a Picit, megint uj nyaklánca van, Maxime ur kérdezősködött a Nagysága felől, nem valami nyugodt a képe, látszik, hogy már nehezen várja a Nagyságát...

Itt van Hamond levele, amely egyszerüen beszél, de csaknem szertartásos udvariassággal fejeződik be; — és Margot levele, akinek nincs semmi mondanivalója számomra és két lapot megtölt apácás fecsegéssel, — mindnyájan sietve irnak most nekem abban a percben, mikor már hazamegyek, mintha a lelkiismeretük egy kis szemrehányást tenne nekik, hogy olyan sokáig magamra hagytak.

Kinek öntsem ki a lelkem bizalommal, ha hazamegyek? Hamondnak? Margotnak? Sem egyiknek, sem másiknak. Összetépem ezt a léha fecsegést, mielőtt elhagynám, hogy a szinre menjek, ezt a fojtó sirvermet, amelyet »csillag-fülkének« hivnak a Caenni Folies-ban. Egy régi *stilu chantantban* vagyunk: keresztül kell menni a közönség egy részén, hogy a szinpadra vezető ajtóhoz jusson az ember, — ez az est legszörnyübb pillanata. Könyökkel lökdösnek bennünket, egyenesen uttunkat állják, hogy tovább bámulhassanak az arcunkba; meztelen karom ott hagyja rizsporát a dolmányon, egy kéz alattomosan megrántja a himzett sálomat, félénk ujjak tapogatják a csipőmet... Emelt fővel türjük ennek a felhevült tömegnek megvetését és falánk vágyát, mint a dacos rabok. —

*

Valahol messze félegyet üt. A calaisi vonat, amely Párisba visszavisz, csak ötven perc mulva érkezik.

Egyedül érkezem haza éjjel, anélkül, hogy bárkit értesithettem volna, Brague és a Vén Troglodita, akik bőkezüségem folytán lecsillapitották szomjukat, most jóizüen alusznak valahol Boulogne sur Merben. Agyonütöttünk jó háromnegyedórát számitgatással, beszélgetéssel, tervezgetéssel a dél-amerikai turnéra vonatkozólag s én azután kijöttem ide hányódni erre a vasuti állomásra, amely olyan elhagyatott ebben az órában, mintha nem is szolgálná a rendeltetését... Egymagam kedvéért nem gyujtották meg a perron ivlámpáit... Egy rekedt csengő csilingel félénken a homályban, mintha valami vacogó kutya nyakán lógna...

Az éjtszaka hideg. Nem süt a hold. Mellettem valami láthatatlan kertben illatozó orgonabokrok vannak, melyeket a szél borzol. Messziről idehallom a szirénák bugását a tengeren.

Ki fedezhetné fel, hogy itt vagyok, egész a perron végén, jól beburkolózva köpenyembe. Teljesen el vagyok rejtve. Se sötétebb, se világosabb nem vagyok, mint az árny.

Hajnalban nesztelenül fogok otthon besurranni mint a tolvaj, mert nem várnak ilyen korán. Felköltöm a Picit és Blandinet és azután jön majd a legnehezebb pillanat...

Előre elképzelem megérkezésem minden részletét; elengedhetetlen kegyetlenséggel fölidézem magamban a kettős illat emlékét, mely a kárpitokba evődött, az angol dohány szagát s egy kissé tulédes jázminillatot; gondolatban magamhoz szoritom a selyem párnát, amely két fakó folt képében magán hordja a két könnycsepp nyomát, mely egy igen-igen nagy boldogság áldott percében hullott a szememből... A szám szélén ott csimmed egy leheletnyi »ah«, mint ahogy a sebesült felszisszen, mi-

kor a sebét tapogatja. Ez csak egy pillanatig tart. Mindjárt nem lesz semmi bajom.

Messziről fogok bucsut inteni mindannak, ami ott tul visszatartana és neki, aki nem kap tőlem csak egy levelet. Valami gyáva és megfontolt bölcsesség lebeszél arról, hogy viszontlássam: csak semmi lovagias kimagyarázdokást köztünk. Egy olyan eleven husból és vérből való hősnő mint én, nem termett rá, hogy valamennyi démon fölött győzedelmeskedjen... Vessen meg, átkozzon el egy kicsit, annál jobb, szegény kedvesem, csak annál hamarább gyógyul meg. Nem, nem, csak semmi tulsok tisztesség! És főkép nem sok beszéd... mert ha hallgatok, akkor vagyok kiméletes hozzá...

Egy ember megy át a sineken, álmos léptekkel, málhát tol egy talicskán és hirtelen kigyulnak a pályaudvar ivlámpái. Egész elgémberedve állok fel... Észre se vettem, hogy nagyon átfáztam... A perron végén egy lampás himbálódzik a sötétben, láthatatlan kéz lengeti. Távoli fütty felel a harsány szirénákra: Itt a vonat. Már...

Isten vele, drágám. Elmegyek, nem nagyon messzire innen, egy kis faluba, azután egész biztosan Amerikába utazom Brague-gal. Nem látom többé drágám. Mikor ezt olvassa, nem fogja azt hinni, hogy kegyetlen játékot üzök magával, hiszen tegnapelőtt maga irta nekem: »Renéem, hát nem szeret már?«

Elmegyek, ez a legkisebb rossz, amit magával tehetek. Nem vagyok gonosz, Max, de egészen elcsigázottnak érzem magam és szinte képtelennek arra, hogy ujra megszokjam a szerelmet és rettegek attól a gondolattól, hogy ujra szenvedjek miatta.

Nem hitte, hogy ilyen gyáva vagyok, drágám. Milyen kishitü szív az enyém! Valamikor méltó volt a magáéhoz, amelyet olyan egyszerüen ajánlott fel

nekem. De most... most mit adhatnék most magának, kedves? Ami legjobb bennem, néhány év mulva azzá az elhibázott anyasággá válna, amelyet a gyermektelen asszony férje iránt érez. Nem kér belőle?... hát én sem. Kár... Vannak napok... számomra, aki megadó rémülettel szemlélem, hogy öregszem... vannak napok, mikor az öregség ugy tünik fel nekem, mint kárpótlás...

Drágám, egy napon majd megérti mindezt. Meg fogja érteni, hogy nem lehettem sem a magáé, se senkié és hogy első házasságom és második szerelmem ellenére is aféle vénlány maradtam... hasonlóan azokhoz a vénlányokhoz, akik olyan szerelmesek a Szerelembe, hogy egyik szerelem sem elég szép nekik és azért lemondanak róla, anélkül, hogy magyarázatra méltatnák önmagukat... akik visszautasitanak minden érzelmi mezallianszt és visszaülnek az ablakukba, hogy egész életükben a kötőtüjük fölé görbedjenek bizalmas kettesben páratlanul álló kimérájukkal... Mindent akartam akárcsak ők; egy siralmas tévedés megbüntetett.

Nem merem még egyszer megpróbálni drágám... ez az egész nem merem még egyszer. Ne haragudjék érte, hogy sokáig eltitkoltam maga előtt, milyen erőfeszitést fejtettem ki, hogy feltámasszam magamban a lelkesedést, a kalandos fatalizmust, az elvakult reményt, a szerelem egész vidám kiséretét... De nem jött semmi más, csak az érzékek mámora. Sajnos azonban, a szünetek annál világosabbak! Te hiába emésztettél volna fel engem, te, akinek tekintete, ajka, hosszu ölelései, megindító hallgatása gyógyitó irként hulltak egy kis ideig kétségemre, melyet nem a te hibád okozott...

Isten vele, drágám. Keresse távol tőlem az ifjuságot, az érintetlent, üde szépséget, a hitet a jövőben és önmagában, — és végül a szerelmet is, azt, amelyet maga megérdemel s amelyet valamikor tőlem is megkaphatott volna. Ne keressen engem.

Éppen csak annyi erőm van, hogy elfussak maga elől. Ha most belépne ide elém, miközben magának irok... de nem fog belépni!

Isten vele, drágám. Maga az egyetlen a világon, akit drágámnak szólítok és maga után nem lesz senki, akinek ezt a nevet adjam. És most utoljáara csókoljon meg, öleljen magához ugy, mint mikor fáztam, öleljen magához jó szorosan, jó szorosan, jó szorosan...

Renée.

Nagyon lassan irtam, mielőtt a nevem aláirtam volna, még egyszer átolvastam a levelemet. Szépen kikerekitettem a betüket, felraktam a pontokat és az ékezeteket, pontosan kelteztem: *május 15, reggel 7 órakor...*

De aláirva, keltezve és végül lezárva mégis befejezetlen ez a levél. — Felbontsam ujra? Hirtelen összerázkódom, mintha a levelet lezárva megvakitottam volna a fényes nyilást, amelyen át még forró fuvalom lengedezett...

A reggel szürke, napsütéstelen, és olyan, mintha a tél hidege ide menekült volna ebbe a kis szalonba, a negyven nap óta lezárt redőnyök mögé... Lábamnál itt ül csendben a kutyám és az ajtót nézi... vár. Vár valakit, aki nem jön többé. Hallom, hogy Blandine csörömpöl az edényekkel, érzem a darált kávé illatát: az éhség kellemetlenül gyötörni kezdi a gyomromat. A pamlagot vásott takaró boritja, kékes, nyirkos por lepte be a tükröt... Nem vártak ilyen korán. Mindent ócska fehérnemü, nedvesség, por fátylaz, minden magán viseli még itt az elutazás és távollét kissé gyászos bélyegét és én csak ugy hirtelen átszaladok az otthonomon s eszembe se jut felemelni a fehér huzatokat, vagy ráirni a nevemet a por bársonyára és nem marad más nyoma annak, hogy itt jártam, csak ez a... befejezetlen levél...

Befejezetlen... Kedves betolakodó, akit szerettem volna szeretni, kiméletes vagyok hozzád. Meghagyom számodra az egyetlen kilátást, hogy megnőjj a szememben: eltávolodom az életedből. Ha a levelemet olvasod, csak fájdalmat fogsz érezni. Nem is tudod meg soha, milyen megalázó szembesitéstől menekülsz, nem tudod meg, micsoda küzdelemnek voltál te a dija, amelyről én lemondok.

Mert visszautasitalak és inkább választok bármit, mindent, ami nem te vagy. Már ismertelek egyszer és most ujra rádismerek. Nem te vagy az, aki azt hiszed ajándékozol, pedig harácsolni akarsz. Azért jöttél, hogy megosszad az életemet... Hogy megosszad? igen, *hogy kivedd belőle a részed!* Hogy a fele légy minden cselekedetemnek, hogy minden órában befurakodj a gondolataim titkos pagodájába, ugy-e? Mért éppen te, mért nem inkább más? Én bezártam mindenki előtt.

Jó vagy és a világ legteljesebb jóhiszemüségével gondoltad, hogy a boldogságot hozod számomra, mert kifosztottnak és elhagyottnak láttál. De szegénységem büszkesége nélkül számitottál, a világ legszebb tájait sem akarom nézni összezsugorodva a te pillantásod szerelmes tükrében...

S a boldogság? Bizonyos vagy benne, hogy nekem ezentul már elég a boldogság... Csak az a boldogság, amely jutalmat ad az életnek. Te fényességet akartál gyujtani bennem ezzel a banális hajnallal, mert szántál, hogy sötétben vagyok. Hát sötétben, ha ugy tetszik, mint az a szoba, melyet kivülről néznek. De csak homály ez, nem sötét. Homály, amelyet ékessé tesz a virrasztó szomoruság gondja, ezüstös és szürkületszinü, mint a gyöngybagoly, mint a selymesen surranó egér, mint a moly szárnya. Homály, amelyen egy gyötrelmes emlék vörös visszfénye ég... De éppen te vagy az, aki előtt nem volna rá jogom, hogy szomoru legyek.

Most megszököm előled, de nem számoltam le

veled végleg, tudom. A világban kóborolva és szabadon vissza fogok olykor kívánkozni a falaid árnyába... Hányszor fogok visszafordulni hozzád, drága tavasz, amely pihenőt ad és megsebez? Menynyi ideig fogom hivni azt, amit te adhatsz nekem, — a hosszantartó, meg-megszakadó, felszitott és meg-megujuló kéjt, — a szárnyaló zuhanást, az ájulást, amelyben az erők még halálukból is ujjászületnek... a bódorgó vér zengő zsongását... az égő szantál és a fényadó fü illatát... Ah, sokáig leszel még szomjuság utamon.

Ugy fogok rád áhitozni néha-néha, mint az ágon csüngő gyümölcsre, mint a messzi forrásra, mint a boldog kis házikóra, mely előtt az utam elhalad... Minden helyen, amerre kóbor vágyam ragad, ezer meg ezer magamhoz hasonló árnyat hagyok, amelyek ugy peregnek belőlem, mint a levelek... az egyiket szülőföldem barlangjainak forró és kék kövén, a másikat egy nap nemjárta völgy nyirkos mélyén, a harmadik a madarak, a lengő fátylak, a szálló szél nyomát követi a semmibe... Nálad a legmerészebb marad, — egy csupasz, imbolygó árny, amelyet a gyönyör ugy ringat, mint patak a füszálat... De az idő ezt is szertefosztja, mint a többit és nem fogsz rólam tudni semmit addig a napig, egészen addig a napig, mikor a lépteim megállnak és mikor elszáll belőlem egy utolsó kis árny... ki tudja hova?

Vége.

E kötet folytatása, Colette: *Az örvényben.*

A legnagyobb élő francia irónő magyar nyelven.

Colette-sorozatot ad ki a „Világirodalom"

Balzac »Comedie humaine«-je megindította a nagy regénysorozatokat és mintha Zola hires Rougon Maquart ciklusa le is zárta volna Maupassant páratlan népszerüsége uj divatot teremtett.

A néhány oldalnyi novellába összesüritett regény, a szinte vezérszavakban megirt, de annál hatásosabb dráma elszoktatta a közönséget a türelmes olvasástól. Ez volt az az ideges korszak, a novella hamar letünt tragikus korszaka, amikor senki sem ért rá olvasni, amikor a rohanó élet vad árjával, a ziháló vad hajsza idegőrlő szédületével mentegették a betüiszonyt, amely még a nagylélekzetü és nagykoncepcióju regényirókat is arra kényszeritette, hogy legfeljebb hosszabb elbeszélésbe tömöritsék mondanivalójukat. A többkötetes regény valósággal eltünt a föld szinéről s annál kevésbbé lehetett szó sorozatokról, regényciklusokról.

A háboru után azonban nagyot változott a világ. Nem is olyan régen alig akartak szóbaállni azzal az iróval, aki tiz nyomtatott ivnél terjedelmesebb kéziratot hozott. Ma tárt karokkal várják a nagy regényeket s a novella bizony csak akkor kap kiadót, ha szerzője kitünnő fémjelzésü irodalmi nevet visel.

Ilyen körülmények közt természetesen hamar rákerrült a sor ujra a regénysorozatokra is.

Annak pedig igazán megvan a legtermészetesebb magyarázata, hogy a közönség szereti az ilyen regény sorozatokat. Ha az irónak sikerült alakjait érdekesekké tenni, belopni vagy bekényszeriteni őket a közönség rokonszenvébe, akkor az olvasó szivesen kiséri el valamennyit az élet legkülönbözőbb körülményei közé megpróbáltatásokon, viszontagságokon, szenvedéseken át, de az öröm, a boldogság, a beteljesülés révébe is. Velük érez, reszket sorsukért, osztozik velük örömükben, fájdalmukban. Sőt gyakran generációkon keresztül él és nem lohad ez az érdeklődés, amelyet természetszerüen fokoz az a folyamatosság, amely nagyon hasonlit a ciklikus regényben az élet soha le nem zárt, szüntelen ujuló és nemzedékekben ujra éledő folyamatossághoz. De magát az irót, az irónak egész egyéniségét jobban megismerteti az olvasóval a regénysorozat, mint egy-egy, az iró müvéből sporadikusan, találomra kikapott regény. A ciklus együtt fejlődik az iróval, lassankint tárja ki előttünk egész érzés- és gondolatvilágát, mig egyszerre csak egészen otthonosak leszünk annak a teremtő vajudásnak minden visszahatásával, amely az érdekes, sorsukkal intellektusunkba és szivünkbe kapaszkodó, velünk már félig-meddig rokon alakoknak egész seregét hozza világra.

Ez az irodalmi divat, a közönségnek ez az ujjáéledt érdeklődése érlelte meg azt az elhatározást, hogy a magyar olvasóközönség *sorozatos* kiadásban ismerjen meg egy francia irónőt, akinek kisebbnagyobb ciklusairól ugy ir a francia kritika, mint az ujabb regényirás legtökéletesebb, mélyen emberi és a legmagasabb müvészi szinvonalu remekeiről. S a kritika egyhangu véleményét megerősiti az a páratlan siker, amely ennek a kitünő irónőnek csaknem minden munkáját a gyorsan ismétlődő kiadások során tizezerszámra kapkodja el. Colette, mert ez az irónnő neve, ma egyik leg-

népszerübb és egyben legjobb *irodalmi* nevü irója Franciaországnak és szinte páratlanul álló dolog, hogy egy irónál a közönségsiker és a kritika elismerés ilyen impozáns harmoniában találkozzék.

A magyar olvasóközönség még nem ismeri Colette irodalmi müvét, legfeljebb azokból a homályos kezdetekből emlékszik a nevére, mikor első férjével, Willyvel, a hires Claudine-sorozatot megindította.

Tehetsége és nagyszerü irói egyénisége különben csak akkor bontakozott ki a maga teljességében, mikor férjétől és szerzőtársától elvált. A válás után ugyan hat megpróbáltatásos, küzdelmes év következett, amelyet mint pantomim táncosnő különböző musichall-okban, varietékben, vidéki turnékon töltött Colette. Ennek a korszaknak, amely egyébként a legnagyobb visszavonultság, valósággal zárdai szigoruságu élet volt, gyönyörü emléket állitott Colette »Vagabonde« c. regényében, amelyben a kóbórló bohémélet minden sivárságát és keseresüségét a legszennzilisebb költészet csodálatosan szemléltető erejével irta meg.

Colette könyveinek szinte különös resszortja van a mai francia irodalomban. A férfi másodrendü szerepet játszik Colette regényeiben, rendesen csak ürügyül, alkalmul szolgálnak arra, hogy a nő szeresse őket, vagy szenvedjen miattuk, kivéve talán Colette utolsó regényében, a Chéri végé-ben, amelynek hősében hirtelen a mai kor félelmetes tragikuma bontakozik ki. Chéri, egy tizennyolcéves fiatalember, szeretője egy öregedő nőnek, aki érzéki és félig anyáskodó szerelemmel füzi magához. Mire harmincéves lesz, kedvese egészen megöregszik. De Chéri nem tud élni furcsa szeretője nélkül és megöli magát. De Chéri kétségbeesésének más oka van. Nem szerelemből öli meg magát, hanem azért, mert nem tudja megtalálni a boldogságot a mai életben. A háboruból hazatérő

férfi egy egész más világot talál itthon, egy különös, egyensulya vesztett kort, amelyet nem tud megérteni, s amely nem érti meg őt sem. Ez a regény a chef d'oeuvre-je Colettenek, melyen emberi, csaknem vallásos áhitatu értelmet ad egy szerelmi kalandnak, amelyben csupa becstelen ember szerepel.

A Mitsu szintén benne lesz abban a sorozatban, amely Colettenek hét legszebb, legérettebb müvét adja a magyar olvasóközönség kezébe. A hét regény cime magyarul: *Gyerekek, A bünös ártatlanság, Az örvény szélén, Az őrvényben, Cinci, Cinci meghal és Mitsou.* Mind a hét regény pompás, érdekes, sőt izgalmas emberi dokumentum s mint irodalmu mü is abszolut érték. Szerzőjük, Colette, reprezentativ tipusa a harmadik francia köztársaságnak, aki fölfedezte és csodálatos érzékenységgel elemezte a mai kor szenzualizmusát, amely nagyon távol van Stendhal merőben intellektuális érzékenységétől. Témái csaknem mindig igen kényesek, de a legkényesebb témáról a legkényesebb izlést is kielégitő remekmüvet tud irni.

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Kiadásunkban megjelent

LEHNE

válogatott művei:

Egy csók
Próba év
Müvész - szerelem
Vergődő szivek
Elfelejtve
Szerelem hatalma
Önfeledt pillanat
Egy sebzett szív
Jolánta házassága
Tavaszi álom
Várok reád
Könnytengeren át
A grófnő unokája
Müller - leány
Sors játéka
Margit
Született csóka
Markhoff - család

A
VILÁG-
IRODALOM
KINCSEI

Colette

ÖRVÉNY
SZELÉN